

**TARTU ÜLIKOOLI ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT
TSIVILÕIGUSE ÕPPETOOL**

Janno Lahe

SÜÜ DELIKTIÕIGUSES

Dokoritöö

Juhendaja prof. P. Varul

TARTU 2005

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....
4	
1. SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE ÜLDISELOOMUSTUS.....	9
1.1 SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE AJALOOListEST ARENGUST.....	
9	
1.2 SÜÜ MÕISTE JA KOHT NÜÜDISAEGSES DELIKTIÕIGUSES.....	13
1.3 SÜÜL PÕHINEV DELIKTIÕIGUSLIK VASTUTUS JA LEPINGUÕIGUSLIK VASTUTUS.....	17
1.4 SÜÜL PÕHINEV DELIKTIÕIGUSLIK VASTUTUS JA RISKIVASTUTUS.....	24
1.4.1 Vastutuse rangus juriidilise diskussiooni objektina.....	24
1.4.2 Diskussiooni õigusökonomiline aspekt.....	27
1.4.3 Diskussiooni õigusfilosoofiline aspekt.....	30
1.4.4 Deliktiõigusliku vastutuse põhjendatud vorm.....	32
1.5 SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE ARENGUTENDENTSID.....	33
2. OBJEKTIIVNE TEOKOOSSEIS JA ÕIGUSVASTASUS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENTIDENA NING NENDE ERISTAMINE SÜÜST.....	36
2.1 DELIKTI ÜLDKOOSSEISU MÕISTE JA STRUKTUUR.....	36

2.2 OBJEKTIVNE TEOKOOSSEIS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA.	
39	
2.2.1 Tegu objektiivse teokoosseisu elemendina.....	39
2.2.2 Kahju objektiivse teokoosseisu elemendina.....	39
2.2.3 Põhjuslik seos objektiivse teokoosseisu elemendina.....	
41	
2.2.3.1 Põhjusliku seose mõiste.....	41
2.2.3.2 Põhjusliku seose ja süü eristamine.....	43
2.3 ÕIGUSVASTASUS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA.....	45
2.3.1 Õigusvastasuse mõiste.....	45
2.3.2 Õigusvastasuse ja süü eristamine.....	
47	
2.3.2.1 Sissejuhatuseks.....	47
2.3.2.2 Üldiste käibekohustuste kontseptsiooni tähendus ja olemus.....	
49	
2.3.2.3 Süü eristamine üldiste käibekohustuste rikkumisest.....	55
3. SÜÜ DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA.....	61
3.1 DELIKTIVÕIME.....	61
3.2 JURIIDILISE ISIKU SÜÜ.....	68
3.3 SÜÜ TÕENDAMINE.....	72
3.4 SÜÜ VASTUTUSE KORRAL TEISE ISIKU DELIKTI EEST.....	75
4. SÜÜ VORMID JA NENDE ERISTAMISE JURIIDILINE TÄHENDUS.....	84
4.1 TAHTLUS.....	84
4.1.1 Tahtluse mõiste.....	84
4.1.2 Deliktiõigusliku vastutuse lepinguga reguleerimise piirangud tahtliku kahju tekitamise puhuks.....	

4.2 HOOLETUS.....	
89	
4.2.1 Hooletuse mõiste.....	89
4.2.2 Hooletuse objektiviseerimine.....	
92	
4.2.2.1 Kehtiv hoolsuse standard.....	
92	
4.2.2.2 Hooletuse objektiviseerimise tähendus.....	95
4.2.2.3 Subjektiivsed elemendid objektiviseeritud hooletuses.....	98
4.3 SÜÜ VORMIDE ERISTAMISE JURIIDILINE TÄHENDUS.....	100
4.3.1 Süü vormide tähendus kahju ühise põhjustamise korral.....	
100	
4.3.2 Süü vormide tähendus väljamõistetava hüvitise piiramisel ning	
mittevaralise kahju eest hüvitise määramisel.....	102
4.3.3 Süü vormide tähendus kaitsenormi rikkumisest või heade kommete	
vastasest käitumisest tuleneva delikti korral.....	104
4.3.4 Süü vormide tähendus kannatanu kaassüü kontekstis.....	
106	
4.3.4.1 Kannatanu kaassüü üldiseloomustus.....	
106	
4.3.4.2 Kannatanu kaassüü arvestamine kahjuhüvitise vähendamisel.....	
110	
4.3.4.3 Deliktivõimetu kannatanu käitumise arvestamine kahjuhüvitise	
vähendamisel.....	
116	
5. SÜÜ TOOTJA VASTUTUSE JA LEPINGUEELSETE KOHUSTUSTE	
RIKKUMISEST TULENEVA VASTUTUSE KORRAL.....	119
5.1 SISSEJUHATUS.....	119
5.2 SÜÜ TOOTJA VASTUTUSE KORRAL.....	121
5.3 SÜÜ LEPINGUEELSETE KOHUSTUSTE RIKKUMISEST TULENEVA	
VASTUTUSE KORRAL.....	125
KOKKUVÕTE.....	133
SUMMARY.....	142
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU.....	154
KASUTATUD NORMATIIVMATERJALI LOETELU.....	162
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA LOETELU.....	164
KASUTATUD LÜHENDID.....	166

SISSEJUHATUS

Deliktiõiguse üheks peamiseks valdkonnaks võib pidada deliktiõigusliku vastutuse tekkimise aluseid. Vastutuse objektiivsete aluste kõrval tunnustatakse ka subjektiivseid elemente sisaldavat vastutuse alust – süüd. On tõsi, et tsiviilõiguses rakendatakse üha enam süüst sõltumatut vastutust, samas pole süü element oma tähendust tervikuna veel kaotanud.

Võlaõigusseaduse (edaspidi VÕS) vastuvõtmisega 26. septembril 2001. aastal¹ viidi põhilises osas lõpule 1993. aastal asjaõigusseaduse (edaspidi AÕS)² vastuvõtmisega alanud Eesti tsiviilõiguse reform. Käesolevaks ajaks on VÕS reguleerinud isikutevahelisi võlasuhteid juba peaaegu kolm aastat. See aeg on piisav, et avastada seaduse esimesi puudusi, kuid siiani pole VÕS veel piisava sisulise analüüsi ega kriitika osaliseks saanud.

Käesoleva väitekirja temaatika uurimise vajalikkus tuleneb eelkõige sellest, et VÕS-i vastuvõtmisega muutus Eesti Vabariigis deliktiõiguse regulatsioon, sealhulgas ka süü kui deliktiõigusliku üldvastutuse ühe eelduse käsitus oluliselt. Doktoritöö autori arvates ei ole Eesti uut deliktiõigust Euroopas toimuvate muudatuste taustal veel piisavalt uuritud ning seetõttu pole selles valdkonnas ka piisavalt eestikeelset teoreetilist kirjandust Eesti õiguspraktika järjekindlaks

¹ Võlaõigusseadus, 26. september, 2001.a, RT I 2001, 81, 487; 2002, 53, 336. Olgu lisatud, et varem ei ole iseseisval Eesti Vabariigil oma tsiviilkodeksit olnud, sest esimese vabariigi ajal 1939.a valminud tsiviilseadustiku eelnõud parlament vastu võtta ei jõudnud.

² Asjaõigusseadus, 9. juuni 1993.a, RT I 1993, 39, 590; 2004, 37, 255.

toimimiseks. Teisest küljest on just süüd puudutavad küsimused tekitanud õigusteadlaste seas diskussioone läbi aegade. Nii leiab ka R. Schmid, et süü mõiste on üks vanemaid temaatikaid nii õigusteaduse kui ka eetika ja teoloogia jaoks.³

Deliktiõiguslik vastutus on lepinguõigusliku vastutuse kõrval teine tsiviilõigusliku vastutuse liik. Kui lepinguõigusliku vastutuse korral on vastutuse aluseks lepingu rikkumine, siis deliktiõigusliku vastutuse korral tekib vastutus delikti toimepanemisest ning sel juhul ei pruugi võlasuhte pooled teineteist isegi tunda. Delikt on defineeritav õigusrikkumisena, mille tagajärjel võib kannatanul tekkida õigus nõuda kahju hüvitamist ning kahju tekitajal kohustus tekitatud kahju hüvitada.⁴ Süü küsimus kerkib eelkõige just deliktiõigusliku vastutuse puhul, olles lepinguõigusliku vastutuse korral selgelt tagaplaanil. Deliktiõigus puudutab vahetult iga üksikisikut: põhjendatult nimetab P. Cane deliktiõigust isiku vabaduse ja vastutuse printsiipide kogumiks, mis reguleerib seda, kuidas inimesed tohivad või ei tohi teiste isikutega suheldes käituda.⁵

VÕS § 1043 sätestab, et teisele isikule (kannatanu) õigusvastaselt kahju tekitanud isik (kahju tekitaja) peab kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. Tegemist on deliktilise vastutuse üldkoosseisu reguleerimise aluseks oleva põhimõttega. Süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse kõrval tuntakse ka süüst sõltumatut ehk riskivastutust (inglise keeles *strict liability*, saksa keeles *Gefährdungshaftung*). Lisaks on VÕS-is reguleeritud tootja vastutust (inglise keeles *product liability*, saksa keeles *Produktshaftung*).⁶ Kahju hüvitamise eesmärk on toodud VÕS § 127 lg-s 1, milleks on

³ R. Schmid. Über die Schuld und das Recht zu strafen. Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1969, S. 23. Süüga seonduvate probleemide ajatust rõhutas ka prof. P. Schlechtriem käesoleva töö autoriga asetleidnud vestluse käigus.

⁴ Eesti õiguskirjanduses on määratletud delikti ka kui kannatanu subjektiivsete õiguste rikkumist, mis avaldub negatiivse tagajärjena kahju näol ning mille suhtes kehtiv õiguskord näeb ette võlasuhte tekkimise. Vt M. Kingisepp. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja prof. P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002, lk 17. Inglisekeelne vaste sõnale delikt on *tort*, mis on tuletatud ladinakeelsest sõnast *tortus*, mis tähendab väänatud, keerutatud. Inglise keeles on sõnal *tort* puhtalt õiguslik tähendus. Vt V. Harpwood. Principles of Tort Law. 4th Edition. London, Sydney, 2000, p. 1.

⁵ P. Cane. The Anatomy of Tort Law. Oxford: Hart Publishing, 1997, p. 24.

⁶ Vastutust delikti üldkoosseisu alusel reguleerivad VÕS §-d 1043 - 1055, tootjavastutust VÕS §-d 1061 - 1067 ja riskivastutust VÕS §-d 1056 - 1060. Mõisteaparaadis orienteerumiseks olgu veel märgitud, et riskivastutus ja tootjavastutus, kuid ka lepingulise kohustuse rikkumisest tulenev vastutus on käsitletavad kõrgendatud vastutuse juhtudena. Absoluutse vastutusena, mil kahju tekitaja vastutusest mingil tingimusel vabaneda ei saa, on käsitletav loomapidaja vastutus (VÕS § 1060). Kõigi eespool nimetatute näol on üldlevinud arusaamade kohaselt tegemist

kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud.

Käesoleva töö peamiseks eesmärgiks on süü kui deliktiõigusliku vastutuse alusega seonduvate probleemide teoreetiline läbitöötamine ning süü tänapäevase käsitluse esitamine. Töö kaasnevak eesmärgiks võib pidada hinnangute andmist VÕS-i normidele, mis puudutavad süüd kui deliktiõigusliku vastutuse põhialust, samuti ettepanekute tegemist VÕS-i vastavate normide tõlgendamiseks või regulatsiooni muutmiseks.

Probleemküsimustele lahenduste leidmisel ja ettepanekute tegemisel kasutas töö autor peamiselt võrdlevat uurimismeetodit. Mitmekülgse võrdluse teostamiseks kasutati võrdlusesemena *common law* ja Kontinentaal-Euroopa õigussüsteemi, viimase siseselt germaani ja romaani õigusperekonda kuuluvate riikide positiivset õigust ning erialakirjandust. Põhirõhk on töös asetatud Saksa Liitvabariigi õiguskirjanduse analüüsile. Nimetatud valik on tingitud Eesti õigukorra suhtelisest lähedusest Saksa õigusele.

Teatud osas on töös kasutatud ka ajaloolist uurimismeetodit. Seda nii esimese peatüki esimese alapunkti kirjutamisel, kuid ka edaspidi, teostades võrdlust Eesti NSV tsiviilkoodeksi (edaspidi TsK)⁷ ja VÕS-i vahel. Autor peab vajalikuks rõhutada, et õigusökonomilist meetodit töö kirjutamisel ei kasutatud, töö alapunkti 1.4.2 koostamisel kasutas autor lihtsalt võrdlevalt õigusökonomistide seisukohti.

Eeltoodud meetodite rakendamise ja loogikareeglitest lähtitava analüüsi kaudu on autor püüdnud jõuda eeldustest järeldusteni. Eelduseks võttis autor selle, missugune regulatsioon kehtib ja kuidas sellest aru saadakse. Järelduseks on aga see, missugune regulatsioon peaks kehtima või kuidas peaks kehtivat regulatsiooni mõistma (seda juhul, kui kehtiv regulatsioon või sellest arusaamine pole põhjendatud).

mittesüülise vastutuse juhtudega. Neile vastandub delikti üldkoosseisust tulenev süüline vastutus.

⁷ TsK võeti vastu ENSV ÜN poolt 12. juunil 1964.a, ÜNT 1964, 25, 115; RT I 1997, 48, 775.

Doktoritöö kirjutamisel kasutati allikmaterjalina Eesti Vabariiki puutuva õiguse uurimisel eelkõige TsK-d kui Eestis kehtinud õigust ja VÕS-i vastavat regulatsiooni kui Eestis kehtivat õigust. Kuivõrd eestikeelset õiguskirjandust antud teema kohta ei ole veel piisavalt, tuli keskenduda eelkõige nimetatud õigusaktide võrdlemisele.⁸

Nagu eelnevalt märgitud, leidis autor suurimat abi töö kirjutamisel Saksa Liitvabariigi asjakohasest õiguskirjandusest. Põhilise baasi uurimuse teostamiseks andsid eelkõige E. Deutschi ja P. Schlechtriemi vastavad käsitlused, kuid töö autor analüüsis ka mitmete teiste Saksa õigusteadlaste uurimusi. Prantsuse õiguses orienteerumiseks olid Saksa autorite Prantsuse õiguse käsitlused samuti asendamatu tähtsusega. Inglise õiguses⁹ kehtivasse süü käsitluste aitasid süüvida eelkõige B.S. Markesinise võrdlevad uurimused. Lisaks eespool nimetatutele kasutatakse näitlikustava materjalina ka mõnede teiste riikide nagu Vene Föderatsiooni, Põhjamaade, Austria, Šveitsi ja ka Jaapani deliktiõigust, vähemal määral ka erialakirjandust.

Käesoleval ajal on käimas töö Euroopa tsiviilkoodeksi projektiga, milles on pakutud välja ka kogu Euroopa Liidu jaoks ühtne deliktiõiguse regulatsioon. Kuna Eesti on Euroopa Liidu liige, käsitletakse väitekirjas ka nimetatud projekti.¹⁰

Väitekirja autor töötas läbi 1993.—2004.a Eesti Vabariigi Riigikohtu ning Tartu Ringkonnakohtu asjakohased lahendid. Samuti uuris autor Tallinna ja Viru ringkonnakohtute viimaste aastate lahendeid. Kohtupraktika analüüs ei ole käesolevas uurimuses siiski esmase tähtsusega. Nimelt on doktoritöö teema oma olemuselt pigem teoreetilise tähtsusega. Teisest küljest tuleb märkida, et VÕS-i alusel pole ei ringkonnakohtud ega Riigikohus nimetatud seaduse lühikese kehtivusaja tõttu lihtsalt veel kuigipalju otsuseid langetanud. TsK alusel

⁸ Peamiste eestikeelsete deliktiõigust käsitletavate teostena võib nimetada M. Kingisepa 2002.a kaitstud doktoritööd "Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses" ning ajakirjas *Juridica* ilmunud T. Tampuu artikleid. Nimetatud teostes pole aga keskendutud käesoleva uurimisteema probleemidele.

⁹ Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik koosneb neljast maast, mis moodutavad kolm erinevat jurisdiktsiooni: Inglismaa - Wales, Šotimaa ja Põhja-Iirimaa. Käesolevas töös mõistetakse Inglise õiguse all seega nii Inglismaal kui ka Wales'is kehtivat õigust.

¹⁰ Olgu veel märgitud, et käesoleva töö autor osaleb samuti ühes Euroopa deliktiõiguse ühtlustamise eesmärgi teenivas, prof H. Kozioli poolt koordineeritavas projektis, mille pealkirjaks on Rahvuslik kohtupraktika ja Euroopa deliktiõigus I.

tekkinud kohtupraktikat on aga uuritud juba piisavalt ning on selge, et teatud osas kaotasid need otsused VÕS-i jõustumisega oma senise tähenduse edaspidise praktika jaoks.

Autor seadis töö kirjutamisel eesmärgiks kontrollida järgmisi hüpoteese: esiteks hüpoteesi, mille kohaselt on süül põhineval vastutusel koht ka nüüdisaegses deliktiõiguses ja ka lähitulevikus pole ette näha selle täielikku asendumist riskivastutusega; teiseks hüpoteesi, mille kohaselt on hooletuse objektiviseerimine viinud olukorrani, kus süül põhinev deliktiõiguslik vastutus on lähenenud riskivastutusele.

Lisaks süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse põhjendatuse ja arengutendentside ning hooletuse mõiste objektiviseerimise tagajärgede problemaatikale seonduvad töö põhiküsimused süü eristamisega teistest delikti üldkoosseisu elementidest, eelkõige põhjuslikust seosest ja õigusvastasusest. Väitekirja olulise probleemina võib nimetada ka süü elemendi kohta ja tähendust lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse korral. Esitatud probleemideringist lähtus töö autor ka väitekirja ülesehituse välja töötamisel.

Käesolev väitekirja koosneb viiest peatükist, mis sõltuvalt käsitluse detailsusest on jaotatud allosadeks. Esimeses peatükis esitatakse süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse üldiseloomustus. Kui deliktiõigus on määratletav õigusnormide kogumina, mis reguleerib õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamist, siis deliktiõiguse tuumaks võib pidada just lepinguvälise ehk deliktiõigusliku vastutuse reguleerimist. Täpsemalt käsitleb autor nimetatud peatükis süül põhineva vastutuse ajaloolist arengut, süü mõistet ja selle kohta tänapäeva tsiviilkoodeksites, süül põhineva vastutuse poolt ja selle vastu esitatavaid argumente (sealhulgas nii lepinguõigusliku kui ka riskivastutuse taustal) ning tunnustatud teadlaste poolt esitatud deliktiõiguse võimalikke arenguid.

Teises peatükis käsitletakse eelkõige delikti üldkoosseisu olemust ja elemente (tegu, kahju, põhjuslikku seost ning õigusvastasust) ning probleeme, mis tekivad süü ja teiste deliktiõigusliku üldvastutuse eelduste eristamisel. Peamine tähelepanu on hooletuse ja üldiste käibekohustuste

rikkumise seostel ning eristamisel. Tegemist on eelkõige õigusdogmaatilise analüüsiga, mis on tingitud süü ja teiste delikti üldkoosseisu elementide vahetust seotusest.

Kolmandas peatükis analüüsitakse deliktivõime mõiste ja deliktivõimetu isiku vastutusega seonduvaid küsimusi. Eriti huvitavaks võib pidada deliktivõimetu isiku mittesüüalise vastutuse problemaatikat. Samuti analüüsitakse vastavas peatükis juriidilise isiku süü, süü tõendamise ja teise isiku eest vastutamise temaatikat. Viimase teema juures on põhitähelepanu koondunud teenuse saaja süü ja vastutusega seonduvatele küsimustele.¹¹

Neljandas peatükis käsitletakse süü vorme (tahtlust ja hooletust) ja nende eristamise tähtsust. Siin käsitletakse ka üht töö põhiprobleemidest, mis seondub süü, täpsemalt öeldes hooletuse, mõiste objektiviseerimise tagajärgedega. Põhjalikumalt peatutakse ka kannatanu nn kaassüü problemaatikal.

Töö viimases, viiendas peatükis analüüsitakse süü elementi tootja vastutuse ning lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse korral. Tegemist on vastutuse juhtudega, mis on süül põhineva vastutusega seotud, kuid samas ei ole siiski selge, kas ja missugusel määral on süü nimetatud vastutuse erijuhtude tekkimise eelduseks.

Autor peab vajalikuks lisada, et käesolev töö ei pretendeeri süü kui deliktiõigusliku vastutuse eeldusega seonduva problemaatika ammendavale käsitlusele. Valik on tehtud arvestades ühelt poolt autori subjektiivset huvi teatud küsimuste vastu ja teiselt poolt nende aktuaalsust. Teatud piirid seadis uurimusele kahtlemata ka doktoritöö maht. Nii on piiratud ülevaatliku käsitluse esitamisega küsimustes, mis puudutavad nt süü elementi deliktivõime vastutuse erikoosseisude kontekstis¹² ning riigivastutuse korral. Lühem käsitlus on esitatud ka nende küsimuste kohta, mida autor on eelnevalt põhjalikumalt käsitlenud *Juridicas* ja *Juridica International*'is avaldatud artiklites.

¹¹ Teisiti öeldes analüüsitakse VÕS § 1054 rakendamise seonduvaid probleeme.

¹² Deliktivõime vastutuse erikoosseisudeks võib pidada vastutuskoosseise, kus vastutuse tekkimise eeldused, eelkõige süü element, on sätestatud delikti üldkoosseisuga (VÕS § 1043 jj) võrreldes erinevalt (nt VÕS § 1022 lg-s 2 sätestatud käsundita asjaajaja vastutus).

Autoripoolsed seisukohad, arvamused ja järeldused on esitatud nii töö põhiosas kui kokkuvõttes.

1. SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE ÜLDISELOOMUSTUS

1.1 SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE AJALOOLOISEST ARENGUST

Läbi aegade on olnud deliktiõiguse üheks põhiprobleemiks küsimus vastutuse rangusest. Seega on otsitud seda piiri, milleni kannatanu peab ise oma kahju kandma, ja millest edasi peab tekitatud kahju hüvitama talle kolmas isik ehk üldjuhul kahju tekitaja.¹³ Täpsemalt öeldes on ajatuks küsimuseks jäänud see, kas deliktiõigusliku vastutuse tekkimiseks piisab vaid kahju tekitamise faktist või on vastutuse eelduseks ka kahju tekitaja süü.¹⁴ Deliktiõigusliku vastutuse ajaloolise arengu käsitlemise eesmärgiks on selgitada, kas ja kuivõrd on süü olnud deliktiõigusliku vastutuse tekkimise eelduseks minevikus. See võimaldaks hinnata, millest on süü kui deliktiõigusliku vastutuse eelduse nõutavus sõltuvuses olnud, ja teha ehk prognoose ka tulevikuks.

¹³ R.W.M. Dias; B.S. Markesinis. Tort Law. 2nd Edition. Oxford: Clarendon Press, 1989, p. 29.

¹⁴ Süü tunnustamisel deliktiõigusliku vastutuse eeldusena tekib loomulikult ka mitmeid teisi küsimusi: nt missuguses vormis peab süü vastutuse tekkimiseks esinema, missugune peaks olema hooletuse standard jne.

Arhailistes õiguskordades¹⁵ oli deliktiõiguslik vastutus süüst sõltumatu. Ka nt arhailine germaanlaste õigus tundis eelkõige vastutust õigusrikkumise, mitte süü eest.¹⁶ Ainsat eesmärki nägid germaanlased õigusrikkumise “parandamises”. Seega ei olnud küsimus kahju hüvitamises, vaid rikutud õiguskorra n.ö parandamises läbi nõidusliku menetluse. Huvitav on veel märkida, et arhailises õiguses oli õiguskohustuse tekkimise aluseks eelkõige vanne, tõotus. Vanne ei osundanud selle taga seisvale tõele, ei olnud tõendamise, vaid tõde ise, muuhulgas tagatis, et õigusrikkumist ei olnud.¹⁷

Ka tsivilisatsiooni alguses eksisteeris enamikus ühiskondades (nt Babülooonias, vanimas Rooma¹⁸ ja Inglise õiguses) kausaalne vastutus,¹⁹ kusjuures deliktiline vastutus oli ebaõige teo tõttu asetleidnud raturikkumise tagajärg.²⁰ Kui algsest piisas ka Rooma õiguses vastutuse tekkimiseks üksnes kahju tekitamise faktist, siis aegamööda hakkas kujunema seisukoht, et kahju tekitaja ei peaks igal juhul vastutama, vaid ainult siis, kui ta on süüdi kahju tekkimises.²¹

Süülike vastutuse teket võib seostada siiski alles Rooma Vabariigi lõpu aegsete juristidega, sealhulgas Quintus Mucius Scaevolaga.²² Süü tema laiemas tähenduses võis seisneda isiku tahtlikus kahju tekitavas tegevuses, mida nimetati *dolus*, aga ka isiku hooletuses või

¹⁵ Arhailine tähendab H. Hattenhaueri järgi esialgset, varajast, algset, algupärast. Arhailisi ühiskondi iseloomustab see, et sinna kuuluvad isikud ei ole võimelised mõtlema abstraktselt, vaid hoiavad kinni traditsioonidest, isade pärandist. Vt H. Hattenhauer. Euroopa õiguse ajalugu. I raamat. Tartu: Fontes Iuris, 1995, lk 27 ja 31. Seega on ka käesolev käsitlus, kus Rooma õiguse analüüs järgneb arhailise õiguse käsitlusele, tinglik, sest arhailiste ühiskondade olemasolu Rooma riigi tekkimisega ei lõppenud.

¹⁶ K.S. Bader; G. Dilcher. Deutsche Rechtsgeschichte. Land und Stadt. Bürger und Bauer im Alten Europa. Berlin, Heidelberg, New York: Springer Verlag, 1999, S. 661.

¹⁷ H. Hattenhauer, (69), lk 35 ja 69. Sulgudes olev number tähistab siin ja edaspidi allika järjenumbrit kasutatud kirjanduse loetelus.

¹⁸ Nii ei nõudnud ka 12 tahvli seadus, mis pärineb viiendast sajandist e.m.a, vastutuse tekkimiseks kahju tekitaja süüd.

¹⁹ Vanema Inglise õiguse kohta vt C.B Gray (editor). The Philosophy of Law. An Encyclopedia. New York, London: Garland Publishing Inc. 1999, p. 292 ja M. Adams. Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung. Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, G. Schenck, 1985, S. 114.

²⁰ A. Erler; E. Kaufmann. Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte. Band I. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1971, S. 1902.

²¹ E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Kirjastus Ilo, 2000, lk 132. Vt selle kohta ka I.S. Pereterski. Üldine riigi ja õiguse ajalugu. I Vanaaeg. II vihik. Vana-Rooma. Tartu: Teaduslik Kirjandus, 1946, lk 177-178. Olgu märgitud, et Rooma õiguses olid deliktivastutuse tähtsamateks juhtudeks *injuria, furtum ja lex Aquilia* (aastast 286 e.m.a). Vt K. Zweigert; H. Kötz. Introduction to Comparative Law. 3rd Edition. Oxford: Clarendon Press, 1998, lk 597. *Lex Aquilia* alusel ei tekkinud vastutus mitte üksnes tahtluse puhul, aga ka igasuguse hooletuse puhul. Seal esines harukordsena süü kergeim aste, *culpa levissima*. E. Ilus, (84), lk 169.

²² C.B. Gray, (60), p. 293.

ettevaatamatuses oma kohustuse täitmisel, mida tähistati terminiga *culpa*. *Culpa* liikidena eristati: a) isiku süüd tegude sooritamises – *culpa in faciendo*; b) isiku süüd millegi tegemata jätmises – *culpa in non faciendo*; c) hooletust abiliste valimisel – *culpa in eligendo* ja d) hooletust järelevalve teostamisel – *culpa in custodiendo*. *Culpa* astmetena eristati: a) *culpa lata* – rasket hooletust; b) *culpa levis* – kerget hooletust; c) *culpa in concreto* – hooletust, mida saab jaatada juhul, kui isik pole rakendanud vähemalt seda hoolsust, mida ta oma isiklikes asjades järgib ja d) *culpa levissima* – kergeimat hooletust.²³ On selge, et ka tänapäeva õiguskordades lähtutakse põhimõtteliselt ja valdavas osas samadest liigitustest.

Sarnasused ja samasused nüüdisajaga ilmnevad samuti, kui pöörata tähelepanu sellele, et Rooma õiguse kohaselt võisid pooled lepinguga ette näha, millise *culpa* astme eest vastutada tuleb. Küll ei saanud kokkuleppega välistada vastutust *dolus`e* eest. Kui kahju tekkis juhu läbi, *casus*, või vääramatu jõu tulemusena, vabanes kahju tekitaja üldjuhul vastutusest.²⁴

Seega, kuigi roomlased ei pööranud tähelepanu karistuse ja kahjuhüvitamise eristamisele, polnud neil siiski kahtlust, et õiguslik põhjus sellise vastutuse eest peitub kahjustaja süüs.²⁵ See põhimõte pidi pärast Rooma riigi lõppemist ootama 17.-18. sajandini, mil see kuulutati loomuõiguse juristide poolt taas välja. Mõne aja möödudes leidis süü printsiip tee paljude Euroopa riikide tsiviilkoodeksitesse.²⁶

Õiguse ristiusustamise järgselt kujunes vastutuse keskseks mõisteks patt, mis pärines alati kurjast tahtest. Süü oli patu tuum. Probleeme tekitas see, kuidas süü kergemate vormidega ümber käia. Küsimuse lahendusena tekkis moodne õpetus hooletusest, sealhulgas nt roomlastele tundmatu õpetus hooletust tapmisest kui karistusõiguslikust distsipliinist. Sellega eristus karistusõigus tsiviilõigusest, kahjuhüvitamise nõue karistusest.²⁷

²³ E. Ilus, (84), lk 132-133.

²⁴ E. Ilus, (84), lk 133-134. Olgu siiski märgitud, et Rooma õiguses kehtis ka nüüdisajal tundmatuid põhimõtteid, nt reegel, mille kohaselt juhul, kui kahju tekitaja eitas oma süüd, määrati kahjuhüvitis kahekordses suuruses. Vt I.S. Pereterski, (139), lk 181.

²⁵ H. Hattenhauer. Grundbegriffe des Bürgerlichen Rechts. Historisch-dogmatische Einführung. München: C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung, 1982, S. 99.

²⁶ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 597.

²⁷ H. Hattenhauer, (70), S. 100-101.

Tuleb tõdeda, et süü oli mõningates õiguskordades deliktiõigusliku vastutuse aluseks ka enne esimeste nn moodsate tsiviilkoodeksite vastuvõtmist 19. sajandil. Nii sätestas Preisi Üldine Maaõigus Saksa kirjul õigusmaastikul, et isik, kes tekitas kahju tahtlikult või raske hooletuse tõttu, pidi maksma täielikku kompensatsiooni. See, kes tekitas kahju mõõduka hooletusega, pidi hüvitama vaid ilmse ehk tegelikult tekkinud kahju. Väikese hooletuse korral tuli vastutada vaid otsese kahju eest ning juhuslik kahju üldjuhul hüvitamisele ei kuulunud.²⁸ Samas jäi nt keskaegses Inglise õiguses küsimus, kas kahju tekitaja põhjustas kahju tahtlikult, hooletult või üldse süüta, tähelepanuta.²⁹

19. sajandil toimus **süü põhimõtte võidukäik**, mil süü printsiip jõudis ka praegu kehtivatesse tsiviilkoodeksitesse. Nii kehtestati süüline vastutus Prantsuse *Code Civil* is (edaspidi ka *Code Civil*), seejärel ka teistes tsiviilkoodeksites, nt Austria tsiviilkoodeksis (edaspidi Austria ABGB), mis jõustus aastal 1812, ning kausaalsest vastutusest sai erand.³⁰ Umbes nimetatud sajandi keskpaigaks arenes kõikjal Euroopas välja seisukoht, et see, kes õnnetuse läbi vigastada saab, võib nõuda kahju hüvitamist, kui ta suudab tõendada, et kahju tekitaja põhjustas kahju tahtlikult või hooletult.³¹ Nii leidis ka R. v. Ihering, et paljalt “välise” kausaalsuse esinemisest vastutuse tekkimiseks ei piisa. Nõutav on sisemine seos kahju tekitaja ja kahju vahel, nimelt süü. Kui kahju tekitaja süüd ei esine, on tegemist kaasusega, kus tekkinud kahju jääb kannatanu enda kanda.³²

Ka Saksa Tsiviilkoodeksi (edaspidi BGB), mis jõustus 01.01.1900.a, loojate jaoks oli süü deliktiõigusliku vastutuse tekkimise keskne eeldus.³³ Riskivastutuse kohta öeldi, et see ei teeni mingil juhul käibe arengut, kuid piirab ebamõistlikult üksikisiku liikumisvabadust.³⁴ Samast

²⁸ Vt Preisi Üldise Maaõiguse §-d 10, 12, 15, 16. Sama teema kohta vt ka H. Hattenhauer, (70), S. 105 ja H. Kötz; G. Wagner. Deliktsrecht. Neunte, überarbeitete Auflage. Neuwied, Kriftel: Luhterhand, 2001, S. 10.

²⁹ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 11. Vt ka M.D. Bayles. Principles of Law. A normative Analysis. Boston, Lancaster, Tokyo: D. Reidel Publishing Company, 1987, p. 210.

³⁰ C.B. Gray, (60), p. 293.

³¹ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 11.

³² O. Behrends und andere. Privatrecht heute und Iherings evolutionäres Rechtsdenken. Köln: Verlag Otto Schmidt, 1993, S. 63.

³³ E. Schmidt; G. Brüggemeier. Zivilrechtliches Grundkurs. 6. neuarbeitete Auflage. Neuwied und Kriftel: Hermann Luchterland Verlag GmbH, 2002, S. 292. See tuleneb ka asjaolust, et BGB-s sisaldub vaid üks riskivastutuse koosseis, loomapidaja vastutus. Seega on selge, et seadusandja on näinud süü printsiibis vastutuse põhialust ning riskivastutus on käsitletav erifenomenina. Vt selle kohta H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 136.

³⁴ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 13.

arusaamast lähtusid ka teised 19. sajandi seadusandjad ja teadlased.³⁵ Nii põhjendab USA teadlane R.L. Rabin süüvastutuse teket Ameerika Ühendriikides sellega, et paljud kohtunikud uskusid sel ajal, et selle noore maa majanduslik areng oleks takistatud, kui oleks võimalus, et ettevõtjad peaksid vastutama puhtalt õnnetusest tekkinud kahju eest.³⁶

Süü printsiibi kehtestamist võib pidada 19. sajandi liberaalsuse tagajärjeks.³⁷ Sellise mõttelaadi kohaselt tulenevat asjade olemusest, et sanktsioon või kahju hüvitamise kohustus võib järgneda vaid sellisele käitumisele, mis on etteheidetav. Valitses põhimõte *nulla indemnitas sine culpa*, ei mingit kahju hüvitamist ilma süüta.³⁸

Süü printsiibi (peaaegu) ainuvalitsemise aeg ei kestnud kuigi kaua: **riskivastutus**³⁹ muutus vajalikuks, kui süül põhinev vastutus ei suutunud üha suuremate ohtudega ümberkäimise tõttu täita oma tasakaalustavat funktsiooni (seda põhjusel, et nõutav hoolekus ei olnud suunatud ohu vältimisele, vaid sobivale ohuga ümberkäimisele).⁴⁰ Ameerika Ühendriikide õiguskirjanduses on märgitud, et riskivastutuse tekkimise teiseks põhjuseks oli asjaolu, et kui riigid saavutasid majandusliku stabiilsuse ja heaolu, ei olnud seadusandjatel ega kohtutel tarvis enam majandust toetada.⁴¹

Saksamaal viidi riskivastutus esmakordselt positiivsesse õigusesse 1838.a Preisi raudteeseadusega. 1909.a kehtestati mootorsõiduki pidajale süüst sõltumatu vastutus (*Kraftfahrzeuggesetz* § 7). H. Hattehauer leiab, et sellega tehti süüst sõltumatule vastutusele tee

³⁵ H. Strickler. Die Entwicklung der Gefährdungshaftung: auf dem Weg zur Generalklausel. Bern, Stuttgart: Verlag Paul Haupt, 1983, S. 10.

³⁶ R.L. Rabin. Perspectives on Tort Law. 2nd Edition. Boston, Toronto: Little, Brown and Company, 1983, p. 38.

³⁷ Vt ka K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 608 ja K. Larenz. Lehrbuch des Schuldrechts. Erster Band. Allgemeiner Teil. Dreizehnte, neuarbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1982, S. 258.

³⁸ H. Strickler, (181), S. 9-11.

³⁹ Olgu märgitud, et riskivastutuse mõiste (*Gefährdungshaftung*) võttis Saksamaal kasutusele M. Rümelin 1896.a. Vt. H. Strickler, (181), S. 33. Riskivastutus tähendab seda, et see, kes loob teiste jaoks ülemäärase ohu, võib seda teha, kuid ta peab hüvitama ohu realiseerumise korral teistele tekkinud kahju, sõltumata oma süüst. E. Deutsch; H.-J. Ahrens. Deliktsrecht. Unerlaubte Handlungen. Schadenersatz. Schmerzengeld. 4, völlig überarbeitete und erweiterte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2002, S.162.

⁴⁰ E. Deutsch; H.-J. Ahrens, (34), S. 163.

⁴¹ J. Handelsman Shugerman. The Floodgates of Strict Liability: Bursting Reservoirs and the Adoption of Fletcher v Rylands in the Gilded Age. The Yale Law Journal. Volume 110, 2000/01, nr 2, p. 372.

vabaks.⁴² 1922.a kehtestati Saksa Liitvabariigis õhusõiduki pidaja riskivastutus, järgnesid muud riskivastutuse valdkonnad. Kuigi 19. sajandi lõpuni oli Prantsuse õiguses süü deliktiõigusliku vastutuse eeldusena mitteküsitavuse all,⁴³ tegi 1896.a Prantsuse kassatsioonikohus sensatsioonilise otsuse, mõistes lesele välja kahjuhüvitise tööõnnetuse tõttu hukkunud abikaasa eest, kuigi ettevõtja süüd ei suudetud tõendada.⁴⁴ Suurbritannias pani Lordide Koda riskivastutusele aluse 1868. aastal otsusega kohtuasjas *Rylands vs Fletcher*.⁴⁵

Kokkuvõtvalt võib märkida, et süü ei ole olnud deliktiõigusliku vastutuse eelduseks alati ja igas ühiskonnas. Seetõttu tuleb kindlasti nõustuda B.S. Markesinise teesiga: “Süü tähendus on aja jooksul muutunud. Süüd kui deliktilise vastutuse alust on kord ignoreeritud, kord ülistatud ja siis küsitavaks peetud”.⁴⁶ Süü väärtustamine või kõrvaleheitmine on olnud sõltuvuses eelkõige ühiskondlikest väärtushinnangutest (nt liberaalsest mõttelaadist, mis kujunes süü hälliks) ja üldisest elunägemusest, alates 19. sajandist ka majanduse vajadustest. Igal juhul on selge, et deliktiõigusliku vastutuse ajaloolise arengu kui terviku pinnalt on tulevikuprognose ülimalt keeruline teha, sest ühiskonna vajadused ja hinnangud on kiiresti muutunud ja võivad ka edaspidi kiiresti muutuda.⁴⁷

1.2 SÜÜ MÕISTE JA KOHT NÜÜDISAEGSES DELIKTIÕIGUSES

⁴² H. Hattenhauer, (70), S. 113.

⁴³ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 659.

⁴⁴ Vt H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 13. Prantsuse õiguses on riskivastutuse väljatöötamine jäänudki just kohtute ülesandeks. Vt H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 135.

⁴⁵ Kohtuasjas *Rylands vs Fletcher* kohaldati riskivastutust maatüki omaniku suhtes, kelle maatükilt lähtus teist maatükki kahjulikult mõjutav emissioon mittelooduslikust faktorist. Olgu veel märgitud, et kuna Suurbritannias *Rylands vs Fletcheri* pretsedendist riskivastutuse generaalklauslit siiski ei kujunenud, on riskivastutuse koosseisude õigusesse genereerimine jäänud eelkõige seadusandja ülesandeks. Nt olgu toodud Aatomiseadus 1965.a. C.v. Bar; J. Shaw. *Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Dänemark, England, Wales.* Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993, S. 12-43. Sama teema kohta vt ka H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 135.

⁴⁶ R.W.M. Dias; B.S. Markesinis, (36), p. 28.

⁴⁷ Mõneti on see siiski võimalik, kui võtta aluseks eelkõige lähiminevikus toimunud vastutust mõjutavad protsessid. Autor analüüsibki mõningaid süül põhineva ja ka kogu deliktiõigusliku vastutuse arengutendentse käesoleva peatüki 5. punktis.

Enamikus õiguskordades, sealhulgas ka VÕS-i järgi on deliktiõigusliku vastutuse puhul võimalik eristada vastutust delikti üldkoosseisu alusel, riskivastutust ja tootjavastutust. Süüst kui vastutuse eeldusest saab rääkida eelkõige delikti üldkoosseisu alusel tekkiva vastutuse kontekstis.

Nõukogude õiguses sisustati süüd kui suhet isiku teadvuse ja tema teo tagajärje vahel. Seega oli küsimus selles, kas isik soovis või ei soovinud tagajärje saabumist, kas ta nägi tagajärge ette või pidi seda ette nägema.⁴⁸ Kreeka õiguskirjanduses sisustatakse süüd kui isiku, kes on tahtlikult või hooletult pannud toime õigusrikkumise või jätnud õigusvastaselt tegutsemata, suhtumist oma teosse või tegevusetusesse.⁴⁹ Autor peab vajalikuks märkida, et süü on mõiste, mille täielikku definitsiooni on keeruline, kui mitte võimatu, esitada. Näiteks jääb ülaltoodud süü mõiste määratluste puhul küsitavaks, kas mitteteadliku passiivsuse korral saab üldse rääkida isiku subjektiivsest suhtumisest oma teosse (tegevusetusesse). Süü mõistet on võimalik avada eelkõige süü vormide määratlemise kaudu.

Süü vormideks on tahtlus ja hooletus (vt VÕS § 104). Kui tahtlust (ja ka kaudset tahtlust) määratletakse erinevates õiguskordades enam-vähem sarnaselt, siis hooletuse kui tähtsaima deliktilise vastutuse aluseks oleva süü vormi puhul on võimalik lähtuda nii objektiivsest kui ka subjektiivsest käsitlusest. VÕS-i hooletuse mõiste sisaldab deliktiõiguse kontekstis nii objektiivseid kui ka subjektiivseid elemente. Seega võiks VÕS § 104 lg-te 5 ja 3 ning VÕS § 1050 lg 2 alusel väita, et süü on õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel või käibes vajaliku hoole järgimata jätmine, mille hindamisel arvestatakse muu hulgas kahju tekitaja olukorda, vanust, haridust, teadmisi, võimeid ja muid isiklike omadusi. Süü vorme käsitletakse põhjalikult käesoleva töö neljandas peatükis.⁵⁰

Seonduvalt vastutusega delikti üldkoosseisu alusel võib täheldada, et Eesti Vabariigi territooriumil enne VÕS-i jõustumist kehtinud TsK § 448 lg 2 sätestas, et kahju tekitanu vabaneb kahju hüvitamisest, kui ta tõendab, et kahju on tekitatud mitte tema süü läbi. Ka Vene

⁴⁸ J. Ananjeva, jt. Nõukogude tsiviilõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus "Valgus", 1975 lk 421.

⁴⁹ D.K. Kerameus; P.J. Kozyris. Introduction to Greek Law. 2, Revised Edition. Deventer-Boston: Kluwer Law and Taxation publishers, 1993, p. 414-415.

⁵⁰ Olgu veel märgitud, et enamikus õiguskordades on hooletuse mõiste objektiviseeritud, täpsemalt selle kohta vt käesoleva töö neljandast peatükist.

Föderatsiooni tsiviilkoodeksis (edaspidi VFTsK)⁵¹ on süü küsimus reguleeritud sarnaselt TsK-ga: isik, kes on kahju tekitanud, vabaneb kahju hüvitamisest, kui tõendab, et kahju pole tekkinud tema süü läbi. Seadusega võib ette näha kahju hüvitamise kohustuse ka kahju tekitanu süü puudumisel (VFTsK § 1064 lg 2). Saksa õigusteadlane V. Emmerich leiab samuti, et tähtsaim vastutuse printsiip on süü printsiip.⁵² BGB § 823 lg 1 sätestabki, et isik, kes tahtlikult või hooletult teise isiku elu, keha, tervist, vabadust, omandit või muud õigust õigusvastaselt kahjustab, peab teisele sellest tekkinud kahju hüvitama.⁵³

Eespool toodu pinnal võib tekkida küsimus, kas deliktiõigusliku vastutuse üldkoosseis võib esineda ka ilma süüta. Või on siiski kõigis õiguskordades kasutusel traditsiooniline, süü põhimõttest lähtuv vastutuse süsteem. Esitatud küsimusele saab leida vastuse, kui uurida lisaks eelpool käsitletutele veel teiste riikide tsiviilõiguse vastavaid sätteid ning saadud tulemusi üldistada.

Lähem vaatlus näitab, et Mandri-Euroopa riikide tsiviilkoodeksitest on sätestatud süü deliktilise üldvastutuse obligatoorse elemendina Itaalia tsiviilkoodeksi (edaspidi Itaalia TsK) §-s 2043, Prantsuse *Code Civil*'i §-des 1382-1383, Kreeka tsiviilkoodeksi (edaspidi Kreeka TsK) §-s 914, Šveitsi tsiviilkoodeksi (edaspidi Šveitsi ZGB või ZGB) § 41 lg-s 1, Austria ABGB § 1295 lg-s 1 jne. Ka Ungari tsiviilkoodeksi (edaspidi Ungari TsK) § 339 kehtestab üldise põhimõtte, mille kohaselt on vastutuse tekkimiseks nõutav ka kahju tekitaja süü.⁵⁴

Põhjamaade õiguskordadest võib näiteks tuua Soome deliktiõiguse, mille kohaselt on vastutuse tekkimiseks nõutav isiku tahtlik või hooletu käitumine, v.a kui pole teisiti kehtestatud.⁵⁵ Roots

⁵¹ VFTsK üldosa võeti Riigiduumi poolt vastu 21. oktoobril 1994.a ja eriosa 22. detsembril 1995.a.

⁵² V. Emmerich. BGB-Schuldrecht. Besonderer Teil. 10. völlig neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2003, S. 254.

⁵³ Tulenevalt seadusest või lepingust võib olla ette nähtud ka rangem või leebem vastutus. Vt H. Schach; H.-P. Achmann. Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Bürgerlichen Recht. 100 Entscheidungen mit Anregungen zur Vertiefung für Studium und Examen. 4. neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, S. 197.

⁵⁴ A. Harmathy. Introduction to Hungarian Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law and International, 1998, p. 115.

⁵⁵ W.V. Gerven; J. Lever; P. Larouche; C.v. Bar. Common Law of Europe Casebooks. Torts. Scope of protection. Oxford: Genevieve Viney, Hart Publishing, 1998, p. 44.

Deliktilise Vastutuse Akti (1972.a, edaspidi DVA) fundamentaalne printsiip on samuti süü reegel, mis eeldab vastutuse tekkimiseks isiku tahtlust või hooletust.⁵⁶

Inglise deliktiõiguses oli süü osaliselt moraali kontseptsioon, mille juured on kristliku kiriku õpetuses. Nüüdseks on süü muutunud ka Inglise õiguses sotsiaalselt sobivaks ja käepäraseks standardiks, millega deliktilise üldvastutuse (*negligence liability*) juures opereeritakse.⁵⁷

Isegi pilgu itta pööramisel selgub, et ka Jaapani tsiviilkoodeksis (edaspidi Jaapani TsK, § 709)⁵⁸ ja Hiina õiguses kehtib põhimõte, mille kohaselt kahju hüvitamise kohustuseni viib vaid tahtlik või hooletu tegu.⁵⁹

Ka VÕS § 1043 sätestab, et kahju hüvitamise kohustus tekib vaid juhul, kui kahju tekitaja on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. Seega on süül ka VÕS-i deliktilise vastutuse üldkoosseisu ülesehituses kindel koht.⁶⁰

Kokkuvõtvalt võib väita, et süü on deliktilise üldvastutuse puhul ka nüüdisajal vastutuse tekkimise üheks obligatoorseks eelduseks.⁶¹

Tuleb märkida, et enamikus nüüdisaja õiguskordades on võimalik deliktilise vastutuse tekkimine ka ilma kahju tekitaja süüta.⁶² Selleni on jõutud tsiviilkoodeksitesse vastavate sätete lisamise ja eriseaduste vastuvõtmise teel (eelkõige Saksa deliktiõiguses⁶³) või kohtute õigustloova

⁵⁶ S. Strömholm. An Introduction to Swedish law. Second Edition. Norstedts, 1998, p. 304.

⁵⁷ D.J. Cooke; D.W. Oughton. The Common law of Obligations. Second Edition. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1993, p. 166, 179.

⁵⁸ Vt ka H.P. Marutschke. Einführung in das japanische Recht. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, S. 183.

⁵⁹ H. Oda. Japanese Law. London-Dublin-Edinburgh: Butterworths, 1992, p. 210 ja H.R. Zheng. China's Civil and Commercial Law. Butterworths, Singapore, UK, USA, Canada, Australia, New Zealand, 1988, p. 37.

⁶⁰ Süü vormide eristamise tähenduse kohta vt täpsemalt käesoleva töö alapeatükist 4.3.

⁶¹ Samas tuleb märkida, et enamikus õiguskordades on hooletus kui süüvastutuse olulisim vorm objektiviseeritud, mis on muutnud süü- ja riskivastutuse piirid hägusaks. Täpsemalt vt selle küsimuse kohta käesoleva töö 4. peatükist.

⁶² Nii on ka Eesti Vabariigi põhiseaduse (vastu võetud rahvahääletusel 28. juunil 1992.a) §-s 25 sätestatud, et igäühel on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Süüst nimetatud põhiseaduse säte ettenägelikult midagi ei räägi.

⁶³ Saksa õiguses ongi riskivastutus suuresti eriseadustega kehtestatud, BGB kehtestab vaid loomapidaja süüta vastutuse. Ka K.-H. Gursky leiab, et enamik kahju hüvitamise koosseisudest rajanevad süü printsiibil ning riskivastutuse juhud on erandid, kusjuures analoogia korras pole riskivastutuse koosseisude kohaldamine sarnastele

(Prantsuse õigus ja *common law* riigid) tegevuse tulemusena.⁶⁴ Jutt on eelkõige riskivastutusest ja tootjavastutusest, mille korral jäetakse süü küsimus tagaplaanile (tootjavastutuse korral) või üldse tähelepanuta (riskivastutuse korral).

Riskivastutuse koosseisude arv on üha kasvamas, muuhulgas on üldise õiguse maades võimalik üha enam vaidlusi lahendada riskivastutuse alusel.⁶⁵ Nagu eelnevalt märgitud, sisaldab ka VÕS riski- ja tootjavastutust reguleerivaid sätteid.

Tegelikku olukorda nähakse tänapäeval pigem sellisena, et riskivastutuse ja tootjavastutuse regulatsiooni alla mahub juba enamik kahju tekkimise juhtudest ning seega lahendatakse enamik kahju tekkimise juhtudest õigustegelikkuses süüta vastutuse alusel.⁶⁶ Seega võib väita, et kuigi deliktilise vastutuse üldkoosseis nõuab süüd, on süüst sõltuv vastutus tänapäeva õiguskordades üha enam oma domineerivat positsiooni süüta ehk riskivastutusele kaotamas.

Ettevaatlik tuleb olla küsimuse hindamisel, kas konkreetses õigusruumis kohaldatakse konkreetsel juhul sisuliselt süü- või riskivastutust. See tähendab, et on võimalik voolav üleminek süüvastutusele riskivastutusele. Sellist üleminekut on märgata eelkõige sellistes õiguskordades, kus seaduses on sätestatud vähe riskivastutuse koosseise või puuduvad need üldse. Nii ei leidu kuni tänaseni eriregulatsiooni mootor- ja õhusõidukitega tekitatud kahju hüvitamiseks nt Suurbritannias, USA-s ja ka Prantsusmaal. Kuigi kohtud peaksid seal kirjeldatud kahju tekitamise juhtude korral lähtuma üldisest süüvastutusest, näitab lähem vaatlus, et tegelikult pole vastutus seal vähem range kui nt Saksamaal, kus kohtunikud saavad tugineda riskivastutuse

juhtudele lubatud. Vt K.-H. Gursky. Schuldrecht. Besonderer Teil. 3. neuarbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 1999, S. 188.

⁶⁴ Õigusemõistmise poolt riskivastutuse väljaarendamise ja süül põhineva vastutuse normide sellise tõlgendamise, mille tulemus on sarnane riskivastutusega, kohta vt ka H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 135.

⁶⁵ J. Spier. (editor). The Limits of Liability. Keeping the Floodgates Shut. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1996, p. 13.

⁶⁶ M. Adamas, (2), S. 111. Riskivastutuse positsiooni deliktiõiguses peaks vähemasti kaudselt ilmetma ka asjaolu, et viimasel viiel aastal tegi Riigikohus otsuse kaheksateistkümnnes liikluskindlustust või suurema ohu allikaga kahju põhjustamist puudutavas asjas. Samas leidis märksõna "kahju õigusvastane tekitamine" all sama ajavahemikku puudutavalt vaid kolmteist kohtulahendit (arvestamata suurema ohu allikaga kahju tekitamise juhtumeid). Vt <http://www.nc.ee>

koosseisudele. Vastav tulemus saavutatakse tõendamiskoormise ümberpööramise, ülikõrge hoolsuse standardi kehtestamise ja muude vahenditega.⁶⁷

Kokkuvõtvalt võib väita, et kuigi mõned õigusteadlased peavad käibekõlblikuks ka delikti üldkoosseisu ilma kahju tekitaja süüta, on kogu maailmas puutuvalt deliktilisse üldvastutusse valdav siiski süü printsiibi tunnustamine. Erandeid süü põhimõttest tehakse üldiselt vaid riskivastutuse koosseisude lisamise kaudu. Nagu eelnevalt täheldatud, on omaette probleem loomulikult see, kui suurt tähendust omab süül põhinev delikti üldkoosseis, kui riskivastutuse jõudsa pealetungi tõttu saab üldkoosseisu alla paigutada üha vähem kahju tekitamise juhtumeid. Ei julgeks nõustuda väitega, mille kohaselt riskivastutuse koosseisud on iseloomustatavad erandjuhtudena ning nad ei kujuta mingit ohtu süü printsiibi rakendatavusele. Pigem tuleb asuda seisukohale, et süü printsiip ei ole deliktilises vastutuses enam kaugeltki kõigutamatu ning et selle dominantne positsioon on nii riskivastutuse kui ka tootjavastutuse koosseisude õigusesse genereerimise tõttu, mida tuleb iseenesest pidada üldjuhul põhjendatud sammudeks, kujunenud väga vaieldavaks küsimuseks.

Väärrib märkimist, et ükski moodne vastutussüsteem pole puhtalt süüline või kausaalne. Küsimus on pigem selles, kas seal domineerib süüline või kausaalne vastutus. Nagu eelnevalt märgitud, näib süüvastutus tänapäeval üha selgemalt oma kohta riskivastutusele kaotamas. Seega pole R. von Iheringi mõtet “Mitte kahju ei kohusta kahju hüvitamiseks, pigem süü — see on lihtne lause, sama lihtne kui keemikute postulaat, mille kohaselt ei põle tuli, vaid õhus olev hapnik”,⁶⁸ enam lihtne kaitsta.⁶⁹

1.3 SÜÜL PÕHINEV DELIKTIÕIGUSLIK VASTUTUS JA LEPINGUÕIGUSLIK VASTUTUS

⁶⁷ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 107.

⁶⁸ K.P. Finke; W. Hempel. Gefährdung und Verschulden im Strassenverkehr. Athenäum Verlag, 1978, S. 25.

⁶⁹ Süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse ja riskivastutuse põhjendatust analüüsitakse töö alapunktis 1.4.

Lepinguõiguslik vastutus⁷⁰ on deliktiõigusliku vastutuse kõrval teiseks tsiviilõigusliku vastutuse liigiks. Kui delikti üldkoosseisu alusel tekkiva vastutuse üheks eelduseks on süü, siis lepinguõiguslikus vastutuses on süü printsiip üha enam oma tähtsust kaotamas.⁷¹ Käesolevas alapunktis analüüsitakse lepinguõigusliku vastutuse objektiviseerimise aluseks olevaid argumente ja põhjuseid ning võrreldakse lepinguõiguslikku ja deliktiõiguslikku vastutust ranguse aspektist. Samuti on analüüsi esemeks, kas ja kuivõrd on eespool nimetatud põhjused ja argumendid kasutatavad süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse põhjendatuse hindamisel. Selleks tuleb esmalt käsitleda süü elemendi tähendust ja kohta lepinguõigusliku vastutuse eelduste hulgas.

Nõukogude tsiviilõiguses oli võlgniku süü lepinguõigusliku vastutuse eelduseks. Nii kehtestas TsK § 227 üheselt mõistetavalt, et isik, kes ei täitnud kohustist või ei täitnud seda nõuetekohaselt, kannab varalist vastutust ainult kas tahtliku või ettevaatamatu süü olemasolu korral, välja arvatud seaduse või lepinguga ettenähtud juhud. TsK § 227 näol oli tegemist dispositiivse sättega, mis võimaldas lepingu pooltel kokku leppida ka süüst sõltumatu vastutuse kohaldamises.

Süü printsiibist lähtub ka BGB, mille § 276 lg 1 kehtestab, et kui ei ole määratud teisiti, vastutab võlgnik tahtluse ja hooletuse korral. Esitatud sättest võib järeldada, et nii kaua kuni erisätte või lepinguga pole ette nähtud teisiti, peab lepinguõigusliku vastutuse tekkimiseks (sarnaselt deliktiõigusliku vastutuse tekkimisega) esinema võlgniku käitumises süü. Hooletuse üle otsustamisel tuleb vastata küsimusele, kas võlgnikul oli antud situatsioonis võimalik nõutava hoolsuse ja tähelepanu rakendamisel õigesti käituda.⁷² Kui vastus on jaatav, siis eksisteerib alus võlgnikule etteheite tegemiseks.

Siiski ei saa väita, et BGB lähtub eranditeta süü põhiseisest vastutusest. Nimelt eristatakse Saksa Liitvabariigi tsiviilõigusteoorias ja ka -praktikas objektiivset ja subjektiivset lepingulise

⁷⁰ Lepinguõigusliku vastutuse all peab autor silmas võlgniku kahju hüvitamise kohustust. Seega jäävad huviorbiidist väljaspoole kohustuse rikkumise võimalikeks tagajärgedeks olevad muud õiguskaitsevahendid. Töö mahu piiratuse tõttu ei käsitleta ka lepinguõigusliku vastutuse tekkimise teisi eeldusi.

⁷¹ Vt selle kohta ka J. Lahe. Subjektiivse elemendi koht lepinguõigusliku vastutuse eelduste hulgas. *Juridica*, 2003, nr 4, lk 236-242.

⁷² K. Larenz (115), S. 255.

kohustuse täitmise võimatust.⁷³ Subjektiivse võimatuse korral loetakse võlgnik vastutavaks isegi juhul, kui ta ei olnud kohustuse rikkumises süüdi. Süüst sõltumatu vastutuse põhjendamisel lähtutakse seisukohast, et iga isik, kes astub lepingusse, garanteerib sellega oma võime lepingut täita, ja kui võlgnik kohustuse täitmiseks (ükskõik mis põhjusel) siiski võimeline ei ole, tuleb tal maksta teisele poolele kahjutasu.⁷⁴ Seega ei ole Saksa Liitvabariigi õiguses võlgniku garantiivastutuse idee võõras.

K. Larenz leiab, et Saksa lepinguõiguses sisalduv segu süülisest ja mittesüülisest vastutusest on süü printsiibi ajaloolise arengu tulemus. Ta väidab, et hoolimata BGB §-s 276 sätestatust, elab teatud osa vanemast õiguskorrast, kus lepingu rikkumisest tulenev vastutus oli garantiivastutus, siiski ka praeguses korras. Veelgi enam, ta leiab, et tänapäeval võib eksisteerida pigem võimalus, et süü- ja garantiivastutuse skaalal kaldub osuti rohkem just viimatinimetatu suunas.⁷⁵

Lisaks Saksamaale on lepingulise vastutuse tekkimiseks võlgniku süü vajalik (vähemalt osaliselt) ka paljudes teistes Kontinentaal-Euroopa riikides, nt Austrias (vt ABGB §-d 920 ja 1295 lg 1), Šveitsis (ZGB § 99), Prantsusmaal (vt *Code Civil* i § 1147).⁷⁶

Kokkuvõtvalt leiab G.H. Treitel, et kuigi kõigis käsitletud riikides tunnustatakse süü põhimõtet, tehakse sellest üldisest printsiibist ka kõikjal erandeid ehk teisiti öeldes eksisteerib mitmeid juhtumeid, mil lepinguline vastutus on kõrgendatud,⁷⁷ kusjuures nende kõrgendatud vastutuse

⁷³ Täitmise võimatus on täitmise või selle surrogaatide lõplik ärajäämine. Kui sooritust on võimalik võlausaldaja huvisid arvestades veel tagantjärele teha, on tegemist võlgniku viivitusega. Võimatus on objektiivne juhul, kui sooritus on võimatu igäühe jaoks. Subjektiivse võimatuse korral on soorituseks võimetu just konkreetne võlgnik, kuid teised isikud saaksid seda sooritust teha. Vt G. Hager, (65), lk 73-75.

⁷⁴ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 489.

⁷⁵ K. Larenz, (115), S. 258.

⁷⁶ Tegelikult sõltub süü nõutavus Prantsuse õiguses sellest, kas võlgnik kohustus lepingu kohaselt teatud viisil käituma (kohustus käitumiseks) või kohustus ta jõudma kokkulepitud tulemuseni (kohustus resultaadiks). Esimesel juhul on võlgniku süü vastutuse tekkimiseks vajalik, kuid teisel juhul peab pool, kes nõuab kahju hüvitamist vaid tõendama, et lubadus oli antud ja mitte täidetud: seejärel peab võlgnik ise vastutusest vabanemiseks tõendama, et kohustuse mittetäitmine tulenes ettenägematust ja vastupandamatust välisest põhjusest - vääramatust jõust. G.H. Treitel. *Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account*. Oxford: Clarendon Press, 1991, p. 9.

⁷⁷ Näiteks on nii Saksa Liitvabariigis, Šveitsis, Austrias kui ka Prantsusmaal tunnustatud võlgniku kõrgendatud vastutus juhul, kui kohustuseks, mida võlgnik rikub, on raha maksmine. G.H. Treitel (190), p. 13.

juhtude praktiline tähtsus on muutunud käesolevaks ajaks sama suureks kui nende juhtude osakaal, mis langevad üldise reegli alla.⁷⁸

Vastupidiselt Kontinentaal-Euroopa õiguskordadele on Inglise õiguses reegliski, et lepinguõigusliku vastutuse tekkimiseks pole võlgniku süü nõutav.⁷⁹ Lähtutakse eeldusest, et igas lepingus sisaldub täitmise garantii: kui võlgnik ei tee seda, mida ta lubas teha, siis on ta lepingu rikkumise tõttu tekkinud kahju eest vastutav sõltumata sellest, kas ta ise või keegi tema abilistest on olnud kohustuse rikkumises süüdi.⁸⁰ Võlgnikul on teatud juhtudel võimalik vastutusest vabaneda siiski ka Inglise õiguse järgi.⁸¹

ÜRO kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute konventsioonis⁸² (edaspidi Viini konventsioon) pole võlgniku süü ühegi õiguskaitsevahendi rakendamise eelduseks. Sellest tulenevalt leiab G.H. Treitel, et nimetatud konventsioon vastab pigem üldises õiguses kui Kontinentaal-Euroopa õiguskordades tunnustatud põhimõtetele.⁸³ Kuigi Viini konventsiooni kohaselt ei oma tähtsust, kas kohustuse mittetäitmine või mittenõuetekohane täitmine on seotud müüja süüga, sisaldab ka käsitletav konventsioon ühte tingimust, mis võimaldab lepingu poolel vastutusest vabaneda. Nimelt kehtestab Viini konventsiooni artikkel 79, et pool ei ole vastutav oma lepingulise kohustuse mittetäitmise eest, kui ta tõendab, et mittetäitmine põhineb väljaspool tema mõjupiirkonda asuval takistaval põhjusel ja et ei olnud temalt mõistlik oodata, et ta oleks saanud lepingu sõlmimise juures takistavat põhjust arvestada või takistavat põhjust vältida või sellest üle saada.

⁷⁸ G.H. Treitel, (190), p. 8.

⁷⁹ G.H. Treitel, (190), p. 8.

⁸⁰ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 503. Olgu veel märgitud, et deliktiõiguslik vastutus on ka Inglise õiguses sarnaselt Kontinentaal-Euroopa riikidele reeglina süü põhine. Vt D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 179.

⁸¹ Vt täpsemalt K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 503.

⁸² Eesti ratifitseeris 11. aprillil 1980.a Viinis allakirjutatud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute kohta 16. juuni 1993.a seadusega - RT II 1993, 21/22, 52.

⁸³ G.H. Treitel, (190), p. 23.

Sarnasetel asjaoludel võrreldes Viini konventsiooni artiklis 79 esitatuga, on võlgnikul võimalik vastutusest vabaneda ka UNIDROIT printsiipide⁸⁴ kohaselt (artikkel 1.7.1). Eespool nimetatutega on võlgniku vastutusest vabanemise osas väga sarnased ka Euroopa lepinguõiguse printsiibid.⁸⁵

Eespool öeldust saab järeldada, et subjektiivse elemendi koht ja tähtsus lepinguõiguslikus vastutuses pole üheselt määratletavad: Kontinentaal-Euroopa riikides peaaegu reegliks olevale süü printsiibile vastandub üldise õiguse maades ja nimetatud rahvusvahelistes allikates mõõtuandev süüst sõltumatu lepinguõiguslik vastutus. Sisuline erinevus nende vahel seisneb selles, et esimene käsitus arvestab rohkem võlgniku huvidega, teine on aga soodsam võlausaldajale.

VÕS-i kohaselt omab lepingulise vastutuse tekkimise aspektist kesket tähendust kohustuse rikkumine, mis VÕS § 100 kohaselt on võlasuhtest tuleneva kohustuse täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine, sealhulgas täitmisega viivitamine. Võlaõiguse üldosa õpikus on põhjendatult märgitud, et lepingu rikkumine on objektiivne asjaolu ning seda tuleb hinnata lähtudes üksnes sellest, kas lepingut on kohaselt täidetud või mitte, kusjuures põhjused, miks leping on jäänud kohaselt täitmata, ei oma seejuures tähendust.⁸⁶ Kui võlgnik on kohustust rikkunud, on võlausaldajal muuhulgas õigus nõuda kahju hüvitamist (VÕS § 101 lg 1 p 3).

Võlgnik vabaneb vastutusest vaid juhul, kui kohustuse rikkumine oli vabandatav, kusjuures mittevabandatavust presumeeritakse (VÕS § 103 lg 1).⁸⁷ VÕS § 103 lg 2 esimesest lausest tulenevalt võib öelda, et kohustuse rikkumine on vabandatav vaid juhul, kui võlgnik rikkus kohustust vääramatu jõu tõttu. Vääramatut jõudu sisustab VÕS kui asjaolu, mida võlgnik ei

⁸⁴ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. International Institute for the Unification of Private Law, Rome, 1994.

⁸⁵ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 514. Euroopa lepinguõiguse printsiibid on kättesaadavad ka: http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/pecl_full_text.htm

⁸⁶ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn, 2004, lk 188.

⁸⁷ Mitmete õiguskaitsevahendite kasutamise õigus ei sõltu VÕS-i järgi võlgniku vastutusest ehk rikkumise vabandatavusest. Võlgnikult, kes kohustuse rikkumise eest ei vastuta, ei või võlausaldaja nõuda eelkõige kahju hüvitamist ja juhul, kui võlgnik ja võlausaldaja ei tegutse majandus- ja kutsetegevuses, ka rahalise kohustuse täitmisega viivitamise korral viivist (VÕS § 105). Seega ei saa väita, et juhul, kui kohustuse rikkumise põhjuseks on vääramatu jõud, pole võlgnik kohustust üleüldse rikkunudki. Kohustuse rikkumine on objektiivne kategooria ja sõltumata selle vabandatavusest võib võlausaldaja igal juhul keelduda oma kohustuse täitmisest, lepingust taganeda, lepingu üles öelda või alandada hinda (VÕS § 105).

saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtudes ei saanud temalt oodata, et ta lepingu sõlmimise või lepinguvälise kohustuse tekkimise ajal selle asjaoluga arvestaks või seda väldiks või takistava asjaolu või selle tagajärje ületaks (VÕS § 103 lg 2 II).⁸⁸

VÕS § 103 lg 2 II on väga sarnane Viini konventsiooni artikliga 79. Sellest tulenevalt võib väita, et VÕS § 103 lg-d 1 ja 2 lähtuvad rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest ja ainsaks (samas otsustava tähtsusega) küsimuseks jääb, mida ühel või teisel juhul pidada vääramatuks jõuks, sündmuseks, mis lõhub põhjusliku seose võlgniku kohustuse rikkumise ja võlausaldajale tekkinud kahju vahel.

Kui püüda avada vääramatu jõu ja süü vahekorda, siis võib väita, et nii vääramatu jõud kui ka süü puudumine on mõlemad asjaoludeks, mis välistavad võlgnikule etteheite tegemise võimaluse. Vääramatu jõu esinemine lubab igal juhul eeldada ka isiku süü puudumist. Seega võivad vääramatu jõu olemasolu ja süü puudumine mõnes kontekstis tähendada enam-vähem sama asja. Samas ei pruugi olla (ja ei olegi) süü puudumine alati tõendiks selle kohta, et kohustuse rikkumise põhjustas just vääramatu jõud.⁸⁹

Eesti Vabariigi kohtupraktikas on vääramatu jõu mõistet enne VÕS-i jõustumist, mis nagu eelnevalt sai märgitud, esitab ka vääramatu jõu legaaldefiniitsiooni (VÕS § 103 lg 2), sisustatud kui erakorralist ja just antud asjaolude juures objektiivselt vääramatut sündmust.⁹⁰

VÕS § 103 lg-s 2 sisalduv lepinguõiguslikku vastutust välistav asjaolu on objektiivne kategooria, mis tõrjub kõrvale vastutuse subjektiivse külje asjakohasuse ning mis otsib vastust eelkõige

⁸⁸ VÕS-i laiaulatuslikust lepinguvabadusest lähtumist kinnitab asjaolu, et ühelt poolt võib seaduse või lepinguga ette näha juhud, mil isik vastutab oma kohustuse rikkumise eest rikkumise vabandatavusest sõltumata (VÕS § 103 lg 4), teiselt poolt võib seaduse või lepinguga ka sätestada, et isik vastutab kohustuse rikkumise eest vaid süü olemasolu korral (VÕS § 104 lg 1).

⁸⁹ Töö mahu piiratuse tõttu vääramatu jõu mõistet lähemalt ei käsitleta. Selle kohta vt P. Schlechtriem. Võlaõigus. Eriosa. Neljas, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 2000, lk 287 ja K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 500-501.

⁹⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 7. detsembri 2001.a otsus nr 3-2-1-138-01. Nimetatud otsuses ei ole kohus pidanud vääramatuks jõuks välgulööke äikesevihma ajal. Lisaks olgu märgitud, et näiteks Jõgeva Maakohus leidis 18. juuli 1996.a otsuses, et vääramatuks jõuks pole see, kui sõidu ajal murduvad mootorsõiduki ratta poldid, mistõttu ratas tuleb mootorsõiduki alt ära (viide Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. juuni 1997.a otsuses nr 3-2-1-74-97). Lisaks vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. jaanuari 1998.a otsus nr 3-2-1-2-98 ja 18. jaanuari 2000.a otsus nr 3-2-1-144-00.

küsimusele, kas sündmus, mis kujunes kohustuse täitmist takistavaks faktoriks, asus võlgniku mõjupiirkonnas. Vastusest sellele küsimusele sõltub, kas kohustuse rikkumist saab pidada vabandatavaks, ja seega ka võlgniku kahju hüvitamise kohustus.

Eespool öeldu pinnalt võib tekkida küsimus, kas VÕS on võlgniku süüst sõltumatu lepinguõigusliku vastutuse kehtestamisega Kontinentaal-Euroopa riikide õiguskordadest oluliselt kaugenenu. Vastusena sellele küsimusele tuleb märkida, et kui õiguskorrad, mis lähtuvad süü printsiibist, piiravad selle kohaldamist paljude erandite tegemise näol, siis süüst sõltumatu lepinguõigusliku vastutuse ideele tuginevad õiguskorrad võimaldavad võlgniku garantiivastutust samuti piirata. Sellest tulenevalt võib väita, et käsitletud kahe süsteemi vahelised erinevused pole lepingulise vastutuse osas sugugi nii ületamatud, kui esmapilgul võib näida.⁹¹

VÕS-i lahendust võlgniku süüst sõltumatu vastutuse kasuks võib pidada põhjendatuks, sest see ei lähtu mõne üksiku riigi eeskujust, vaid Viini konventsioonis, UNIDROIT ja Euroopa lepinguõiguse printsiipides omaksvõetud ja seega kaasaegsetest ja rahvusvaheliselt üldtunnustatud põhimõtetest.

Võrreldes deliktiõiguslikku ja lepinguõiguslikku vastutust subjektiivse elemendi nõutavuse aspektist, on võimalik teha järgnevaid järeldusi. Esiteks võib väita, et delikti üldkoosseisust tulenev ja lepinguõiguslik vastutus on süü nõutavuse aspektist esmapilgul lausa vastandlikud. See tähendab, et lepinguline vastutus on oluliselt rangem kui delikti üldkoosseisust tulenev vastutus: õiguspraktikas omab see asjaolu tähtsust juhul, kui isikul on valida, kas esitada nõue lepingu- või deliktiõiguslikul alusel (nõuete konkurentsi reguleerib VÕS § 1044).

Samas ei saa väita, et rikkumise vabandatavus ja käibes nõutav hoolsus oleksid ühisosata standardid. Võiks öelda, et isik on järginud käibes nõutavat hoolsust (VÕS § 104 lg 3) eelkõige siis, kui kahju on tekkinud asjaolu tõttu, mida isik ei saanud mõjutada, ja mõistlikkuse põhimõttest lähtudes ei saanud temalt oodata, et ta selle asjaoluga oleks arvestanud või seda vältinud või asjaolu või selle tagajärje ületanud (VÕS § 103 lg 2). Igal juhul on selge, et kuna

⁹¹ Selle kohta ka K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 510.

VÕS § 1050 lg 2 toob deliktiõigusliku hooletuse mõistesse ka subjektiivseid elemente, tekib siiski lepinguõigusliku ja deliktiõigusliku vastutuse ranguse vahel märgatav erinevus.

Deliktiõiguslikul riskivastutusel on lepinguõigusliku vastutusega oluline ühine joon: mõlemal juhul tekib isiku vastutus sõltumata tema süüist, kusjuures mitmes riskivastutuse erikoosseisus on *expressis verbis* märgitud, et suurema ohu allikat valitsenud isik vabaneb vastutusest, kui kahju põhjustas vääramatud jõud (vt VÕS § 1057 p 3, § 1058 lg 3 p 2 ja § 1059). Tootja vastutus on aga võrreldes lepingu rikkumisest tuleneva vastutusega mõnevõrra leebem, kuna VÕS § 1064 sisaldab asjaolude kataloogi, millal tootja vastutusest vabaneb. Eeltoodu võimaldab omakorda väita, et veelahe lepinguõigusliku ja deliktiõigusliku vastutuse subjektiivse külje vahel polegi iseäranis suur.

Lepinguõigusliku vastutuse objektiviseerimist on põhjendatud mitmeti. Huvipakkuv on, missugust tähendust omavad need argumendid deliktiõiguslikule vastutusele.

K. Zweigert ja H. Kötz leiavad, et tänapäeva ühiskonnas peab olema võimalik lepinguid kiiresti ja valutult lõpetada: selle eesmärgi realiseerumisele aitab kaasa see, kui me käsitleme lepingu pooli kui isikuid, kes on lepingu täitmise garanteerinud, ja mitte kui isikuid, kes on lihtsalt lubanud teha tulemuse saavutamiseks oma parima.⁹² On tõsi, et hilisem süü küsimuse üle vaidlemine muudab lepingu lõpetamise komplitseeritumaks. Kahju õigusvastasest tekitamisest tekkiva võlasuhte poolte suhtes pole see argument üheselt kohaldatav: nii ei saa deliktist süüst sõltumatut vastutust veenvalt põhjendada sellega, et võlasuhte pooli tuleb käsitleda kui isikuid, kes on garanteerinud teisele poolele kahju mittetekitamise.

Õigustatult märgib K. Larenz, et ilma vastutuse objektiviseerimiseta ei tule õiguskäive toime.⁹³ Selline kindlustunne on vajalik eelkõige lepingut sõlmivale isikule, et ta oskaks mõistlikult hinnata nii temal endal kui ka teisel poolel lasuvate kohustuste rikkumise tagajärgi. Seega on normaalselt toimiva õiguskäibe saavutamiseks VÕS-i regulatsioon tõenäoliselt õigustatud. Samas ei ole vastutuse täielik objektiviseerimine süüst sõltumatu vastutuse kehtestamise näol

⁹² K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 513.

⁹³ K. Larenz, (115), S. 258.

hädavajalik deliktiõiguses. Veelgi enam, süü printsiibi kaotamine deliktiõiguses võiks osutada hoopis majanduskäivet piiravaks faktoriks: isikute aktiivsus langeks ja ettevõtjad ei julgeks enam riske võtta, sest neil tuleks arvestada asjaoluga, et kahju tekitamise korral järgneb vastutus isegi piisava hoolsuse järgimise korral.

Lisaks võib väita, et lepingu sõlmimisega võtab isik enesele alati samal ajal ka kohustuse teisele poolele mitte kahju tekitada. Kuivõrd isik seob end sellise kohustusega vabatahtlikult, siis võiks tõepoolest ka tema vastutus seetõttu rangem olla. Esitatu ei kohaldu seega isiku suhtes, kes tekitab teisele kahju lepinguväliselt: tema pole kahju mittetekitamise kohustust endale võtnud, mistõttu tema vastutus võikski olla leebem. Küsimus on teise poole usaldamises: kui pooled on end teineteisega vabatahtlikult lepingu sõlmimise teel sidunud, siis on nende vahel tekkinud teatud usalduslik vahekord. Kui üks pool siiski teise poole usaldust petab ja lepingulist kohustust rikub, siis peaks see asjaolu olema vastutuse tekkimise piisavaks põhjuseks ka moraalsest aspektist.

Arvestades esitatud argumente, võib võlgniku süüst sõltumatut lepinguõiguslikku vastutust pidada suures osas põhjendatuks. Samas selgus ilmekalt, et asjaolud, mis õigustavad lepingulise vastutuse objektiviseerimist, ei ole otseselt kasutatavad, hinnates süü vajalikkust deliktiõigusliku vastutuse eeldusena.

1.4 SÜÜL PÕHINEV DELIKTIÕIGUSLIK VASTUTUS JA RISKIVASTUTUS

1.4.1 Vastutuse rangus juriidilise diskussiooni objektina

Järgneva analüüsi esemeks on küsimus sellest, kas tänapäeva ühiskonnas peaks domineerima süül põhinev deliktiõiguslik vastutus või riskivastutus. Tegemist on huvitava ja intrigeeriva küsimusega vastutuse rangusest, mis taandub suuresti järgnevale probleemile: kes peaks kandma kahju, mis on tekitatud ilma ühegi isiku süüta (juhul, kui kahju tekitaja on olnud kahju

tekitamises süüdi, siis tõstatatud probleemi ei teki).⁹⁴ R.-D. Pfahli arvates tuleb nimetatud probleemile lahenduse leidmisel hinnata, kumb pool seisab kahjule lähemal, kas kahju tekitaja, kuna tema selle tekitas, või kannatanu, kuna kahju tekkis tema isiklikus või varalises sfääris. Vastus sellele küsimusele ei saa olla lihtne. Seetõttu võiks korrektsem küsimuse asetus olla järgmine: kas tekkinud kahju tuleks jätta pigem kannatanu või pigem kahju tekitaja kanda.⁹⁵ Seega tuleb otsustada, kumba eelistada: kas kannatanut või kahju tekitajat. Esimese tulemuseni viib süüta riskivastutus, teiseni süül põhinev deliktiõiguslik vastutus.

Õigusteadlaste hulgas leidub hulgaliselt nii süüvastutuse kui ka riskivastutuse pooldajaid. **Riskivastutuse pooldajad**, kellest enamik pooldab riskivastutust vaid teatud valdkondades, osad aga ka terve süüvastutuse asendamist riskivastutusega, õigustavad oma seisukohti peamiselt järgmiste argumentidega.

Riskivastutuse primaarseks ideeks võib pidada Saksa karistusõigusteadlase K. Bindingi poolt juba 19. sajandi lõpul avaldatud seisukohta, mille kohaselt on süü puudumine vastutuse välistamise alus karistusõiguses, kuid mitte kahju hüvitamise õiguses. Kahju hüvitamise kohustus ei ole karistus.⁹⁶

Leitakse, et tänapäeva ühiskonnas tuleb tihti kahju tekitamise juhtumeid ette ka siis, kui kellelegi ei saa süülist käitumist ette heita. Seda eelkõige juhtudel, mil opereeritakse eriti ohtlike asjadega. Riskivastutus võimaldab sellistel juhtudel kannatanu kaitset ning jätab suurema ohu allika tõttu tekkinud kahju selle isiku kanda, kes selle ohu enda huvides lõi.⁹⁷ Teisiti öeldes, kuna ettevõtja saab oma ettevõttest kasu, peaks ta kandma ka kahju tekkimise riski. Ettevõtja on kahju hüvitamiseks üldjuhul ka enam võimeline kui üksikisik ehk kannatanu.⁹⁸

⁹⁴ Tabavalt on märkinud J.L. Coleman: "Deliktiõigus on ebaõiglane kas kannatanu või kahju tekitaja suhtes, tõenäoliselt aga mõlema suhtes." J.L. Coleman. *Risks and Wrongs*. Cambridge University Press, 1992, p. 221.

⁹⁵ R.-D. Pfahl. *Haftung ohne Verschulden als sittliche Pflicht*. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1974, S. 131.

⁹⁶ H. Strickler, (181), S. 27.

⁹⁷ B. Baudisch. *Die Gesetzgeberischen Haftungsgründe der Gefährdungshaftung*. Aachen: Shaker Verlag, 1998, S. 188-191. Vt sama seisukoha kohta ka H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 13. Riskivastutuse kehtestamise eelduseks on olnud ajalooliselt asjaolu, et asi või tegevus, millega seonduvalt riskivastutus kehtestatakse, kätkeb endas ümbritsevale suuremat ohtu, on uus ja mitte täielikult kontrollitav. *Ibid*, S. 137.

⁹⁸ R.-D. Pfahl, (141), S. 112-113.

Kui lähtuda süülisest vastutusest, peaks kellegi süüta, nn õnnetusjuhtumite tagajärjel tekkinud kahju kandma kannatanu, mis ei tundu õiglane.⁹⁹ Teisiti öeldes võib juhul, kui keegi pole kahju tekkimises süüdi, olla vähem õiglane jätta selline kahju kannatanu kui kahju tekitaja kanda, sest kahju tekitas ju kahju tekitaja, aga mitte kannatanu.¹⁰⁰ Võiks öelda, et nimetatud juhtudel teenib riskivastutus kannatanu ja kahju tekitaja huvide tasakaalustamise eesmärki.¹⁰¹

M. Adams leiab, et süü idee leidmine ja üldine tunnustamine omab vaid märkimisväärselt lühikest õigustraditsiooni. Asjaolu, et tänases õiguspraktikas on jällegi kõik tähtsamad eluvaldkonnad, kus õnnetusi ette tuleb, hõlmatud kas riskivastutuse süsteemi või sotsiaalkindlustusega, õigustab M. Adamsi meelest mõtet, et süüvastutus kui üldine vastutusprintsip ei vasta kodanike väärtushinnangutele ega ootustele ja läheb seega vastuollu õiguse rahutagamise funktsiooniga. M. Adams soovib silmas pidades õiguskindlust ja sotsiaalseid kulutusi, üle minna süüliselt vastutuselt riskivastutusele täies mahus.¹⁰²

B.S. Markesinise arvates võib süülise vastutuse põhimõtte kõikumalöömise üks põhjustest olla ka see, et sageli läheb see vastuollu üldise õiglustundega: nimelt on väga palju isikuid, kes on kahju tekitanud küll süüliselt, kuid kes ei pea iial oma tegevuse tagajärgi kandma.¹⁰³ Tegelik õigusrikkuja sageli ise kahju ei hüvita, kuna ta ei ole tihti maksevõimeline, ning tegelikult vastutajaks on pigem tema töö- või kindlustusandja.¹⁰⁴ Põhjus, miks tegelik kahju tekitaja vastutama ei pea, võib seisneda ka selles, et kannatanu ei suuda tõendada kahju tekitaja süüd.¹⁰⁵ Seega võib ka süül põhinev vastutus viia ebaõiglaste tulemusteni. Riskivastutuse korral jääb kannatanul aga süü keerukas tõendamine ära.¹⁰⁶ J. Esser on süü põhimõtet silmas pidades

⁹⁹ B. Baudisch, (14), S. 194.

¹⁰⁰ J.L. Coleman, (27), p. 224.

¹⁰¹ B. Baudisch, (14), S. 194.

¹⁰² M. Adams, (2), S. 114-115.

¹⁰³ R.W.M. Dias; B.S. Markesinis, (36), p. 30.

¹⁰⁴ R.F.V. Heuston and R.A. Buckley. Salmond and Heuston on the Law of Torts. 19th Edition. London: Sweet&Maxwell, 1987, p. 25.

¹⁰⁵ Olgu märgitud, et VÕS § 1050 lg 1 regulatsioon, mille kohaselt peab kahju tekitaja vastutusest vabanemiseks tõendama oma süü puudumist, on erandlik. Enamikus õiguskordades on kahju tekitaja süü tõendamine kannatanu kohustus. Täpsemalt süü tõendamise kohta vt käesoleva töö alapunktist 3.3.

¹⁰⁶ C. Huber. Das neue Schadenersatzrecht. Bonn: Deutscher Anwalt Verlag, 2003, S. 169.

leidnud, et sellele panid aluse pigem majanduspoliitilised kui moraalsed motiivid. Seega toodi kannatanu sisuliselt majanduse arenemisele ohvriks.¹⁰⁷

Riskivastutuse mõistlikkust põhjendatakse veel sellega, et tootjal, kes vastutab riskivastutuse alusel, on võimalik oma vastutus kindlustada ja kajastada oma kindlustuse kulud toote hinnas. Seega kantakse vastavad kahjud kõikide tarbijate poolt ühiselt. Sellist kahju ümberjagamist nimetatakse sageli ka riskivastutuse eesmärgiks.¹⁰⁸ Töö autori arvates ei ole esitatud põhjendus päris veenev, sest seda ei saa kasutada kõikide riskivastutuse juhtude õigustamiseks. Nt ei ole loomapidajal (nt koera omanikul) sageli võimalik oma kindlustuskulusid kusagilt tagasi saada.

K. Zweigerti ja H. Kötz seiskoha järgi võib riskivastutuse kehtestamiseks olla väga palju põhjusi: kannatanu kaitsmise vajadus (sealhulgas süü keeruline tõendatavus mõnes valdkonnas), riskide aktsepteeritavus ühiskonnas vaid juhul, kui nende realiseerumise puhuks on ette nähtud riskivastutus, vastavate riskide lihtne kindlustatavus jne.¹⁰⁹

Niisiis võib märkida, et riskivastutuse põhjendatavust on argumenteeritud mitmel moel ja valdavalt veenvalt. **Süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse** olemasolu ja edasikestmist saab aga õigustada järgmiste seisukohtade väljatoomise abil.

Võiks väita, et kui isik tekitab teisele kahju tahtluse või hooletuseta, puudub üldiselt alus, miks ta peaks tekitatud kahju kompenseerima.¹¹⁰ Leitakse, et üldine moraalitunnetus ütleb, et vaid see isik, kes on käitunud süüliselt, peab maksma kompensatsiooni sellele, keda ta kahjustab.¹¹¹ Vastupidine olukord võiks põhjendamatult piirata individuaalset tegutsemisvabadust (ja muuhulgas ka majanduse arengut).¹¹² J. Horder on samuti seisukohal, et kohtud peavad kaalutlema, kas riskivastutuse tulemusväärus on ikka piisavalt kõrge, et individuaalse

¹⁰⁷ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 15.

¹⁰⁸ B. Baudisch, (14), S. 175.

¹⁰⁹ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 671.

¹¹⁰ R.F.V. Heuston; R.A. Buckley, (73), p. 24.

¹¹¹ G. Williams; B.A. Hepple. *Foundation of the Law of Tort*. Second Edition. London: Butterworths, 1984, p. 136.

¹¹² Vt sama seisukohta T. Tampuu. Riskivastutus ja tootja vastutus võlaõigusseaduses. Tartu: Juridica, 2003, III, lk 161. Tegelikult tunnistab ka M. Adams, et mittesüülike kahju tekitamise eest vastutamine piirab isikute tegutsemisvabadust kahetsusväärse määral. M. Adams (2), S. 117.

autonoomia põhimõtte peaks sellele teed andma.¹¹³ B.S. Markesinis on märkinud, et süül on ka hariduslik ja sotsiaalne väärtus, kuivõrd see aitab balanseerida üksikisiku tegutsemisvabadust ja kohustusi (sealhulgas vastutust), mis sellisest tegutsemisest tulenevad.¹¹⁴

Tehnika arenguga kaasneb üha enam objekte ja tegevusi, mis kujutavad endast tavapärasest suuremat ohtu kolmandatele isikutele, ja seda väga kiiresti. Mis aga eristab erilist ohtu tavapärasest ohust ei ole alati selge.¹¹⁵ Kuivõrd küsimus sellest, mis on suurema ohu allikas, on sageli fakti küsimus, võiks väita, et riskivastutus piirab ka õiguskindluse põhimõtet.¹¹⁶

T. Tampuu arvates on riskivastutuse puuduseks see, et sellega kaasneb vastutuskindlustuse levik, mis hägustab deliktiõiguse preventiivset toimet ja õigluse saavutamise eesmärki, kuna isik pääseb üldjuhul isiklikust vastutusest.¹¹⁷ Ta lisab, et õigluse põhimõttest tulenevalt peab deliktiõigus eelkõige võimaldama võtta tsiviilvastutusele isikut, kes kahju põhjustas ja kellele saab seda ette heita.¹¹⁸ Nimetatud seisukohaga tuleb nõustuda, lisades, et vastutuskindlustuse kindlustusvõtja omavastutuse kehtestamisga on võimalik siiski deliktiõiguse preventiivse toime ja õigluse põhimõtte saavutamise hägustumist mõneti vähendada.¹¹⁹

Seega võib märkida, et suhteliselt edukalt võib põhjendada nii süül põhineva kui ka riskivastutuse vajalikkust. Eeltoodu alusel tuleks käesoleva töö autori arvates juhtudel, kui kahju on tekkinud kahju tekitaja süüta, jätta kahju kannatanu kanda (üldine elurisk), v.a kui kahju tekitaja vastutuseks on eriline põhjus ehk kui kahju on tekkinud suurema ohu allikale, mille valitsejaks kahju tekitaja on, iseloomuliku riski realiseerumise tulemusena.

¹¹³ J. Horder. *Strict Liability, Statutory Constructions, and the Spirit of Liberty*. Editor Reynolds, F.M.B. *The Law Quarterly Review*. Volume 118. London: Sweet&Maxwell, 2002, p. 461.

¹¹⁴ R.W.M. Dias; B.S. Markesinis, (36), p. 29.

¹¹⁵ B. Baudisch, (14), S. 196.

¹¹⁶ Nt ei lugenud Soome Ülemkohus suurema ohu allikaks suusalifti (otsus pärineb 20.oktoobrist 1992, nr 1992:141). Vt L. Sisula-Tulokas. *Contract and Tort Law: Twenty Cases from the Finnish Supreme Court*. Helsinki: Kauppakaari, 2001.

¹¹⁷ T. Tampuu, (187), lk 161.

¹¹⁸ T. Tampuu. *Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus*. Tartu: Juridica, 2003, II, lk 71.

¹¹⁹ Vt selle kohta ka B.v. Eyben. *Alternative Compensation Systems*. Editor Wahlgren, P. *Scandinavian Studies in Law*. Volume 41. *Tort Liability and Insurance*. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001, p. 232.

1.4.2 Diskussiooni õigusökonomiline aspekt

Õigusökonomiline diskussioon süülise või riskivastutuse põhjendatuse üle seisneb lõppkokkuvõttes selles, kumb neist vastutuse vormidest on majanduslikult n.ö odavam. Ka R. Cooter ja T. Ulen väidavad, et deliktivastutuse majanduslik eesmärk on kahju ennetusvahendite ja kahju tekkimise kogusumma minimaalseks muutmine. Seega tuleb vähendada sotsiaalseid kulusid, mis moodustuvad kahju tekkimise ennetamise, kahju tekkimise ja administratiivsetest kuludest.¹²⁰

P. Cane on seisukohal, et üksikisik otsustab küsimuse, kas ja kuivõrd teha kulutusi kahju ärahoidmisele, selle alusel, kas kahju tekkimise kulutused ületavad kahju ärahoidmise kulutusi või mitte.¹²¹ Kui kahju ärahoidmise kulud on väiksemad kui kahju tekkimise kulud, võetakse need tarvitusele, sõltumata sellest, kas tegemist on süülise või riskivastutusega. P. Cane`i meelest ei muuda vastutuse rangus üldise ohutuse taset ühiskonnas märkimisväärselt.¹²² Ka W.L. Prosser leiab, et üldiselt pole baasi, mille alusel valida riski- ja süülise vastutuse vahel puudutavalt õnnetuste ärahoidmist.¹²³

Sellele seiskohale oponeerib G. Williams, kes leiab, et kuna deliktiõiguse üheks eesmärgiks on kahju tekkimise preventatsioon, aitab selle eesmärgi realiseerumisele kaasa just riskivastutus.¹²⁴ Huvitava näitega arendab küsimuse käsitlust edasi R.L. Rabin: kui vastutus oleks süüline, siis otsustaks autojuht küsimuse üle, kui palju autoga sõita, üksnes sel alusel, kui palju see talle

¹²⁰ R. Cooter; T. Ulen. Law and Economics. 2nd Edition. United States: Addison-Wesley Educational Publishers Inc. 1998, p. 288. Vt selle kohta ka B.S. Byrd. The Law & Language of Contracts and Torts. Anglo-Amerikanisches Vertrags- und Deliktsrecht. München: C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung; Wien: Manz`sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung; Bern: Verlag Stämpfli AG, 1998, p. 162.

¹²¹ P. Cane (25), p. 45.

¹²² M.A. Franklin; R.L. Rabin. Cases and Materials on Tort Law and Alternatives. 3rd Edition. New York: The Foundation Press, 1983, p. 653.

¹²³ Nimelt võib ka süüvastutus olla majanduslikult efektiivne, kui nõutava hoolsuse määr asetatakse efektiivsele kohale. Vt R.L. Rabin, (146), p. 655.

¹²⁴ G. Williams; B.A. Hepple, (198), p. 138.

rõõmu teeb. Riskivastutuse korral see nii poleks. Kuna autojuht peaks hüvitama igasugusest õnnetusest tekkinud kahju, tuleks tal otsustada ka oma sõitmise aktiivsuse üle.¹²⁵

Töö autor tõdeb, et üksikisikuid võib riskivastutuse regulatsioon tõepoolest hoolsamaks muuta, seda loomulikult juhul, kui kahjuhüvitist on võimalik vähendada kannatanu enda osa tõttu kahju tekkimisel. Kuivõrd riskivastutus mõjutab ka üksikisikute tegevuse aktiivsust, võib riskivastutus vähendada ka kahju tekkimise kogukulusid. Silmas tuleb pidada siiski ka asjaolu, et õigusökonomika eesmärgiks ei ole ühiskonna turvalisemaks muutmine, vaid hinnangu andmine, missugune regulatsioon on kokkuvõttes odavam. Teisiti öeldes, kui kahju hüvitamine on odavam kui selle ennetamine, siis lasevad õigusökonomistid sellel kahjul rahumeeli tekkida.

Lõppkokkuvõttes taandub küsimus, kas eelistada süülist või riskivastutust, sellele, kes peaks kandma õnnetusjuhtumitest tekkinud kahju. Kui lähtuda riskivastutuse süsteemist, kus kahju hüvitist on võimalik vähendada kannatanu enda osa tõttu kahju tekkimisel, siis vahe süülise ja riskivastutuse vahel seisneb selles, et viimasel juhul on õnnetuse, mida saab vältida vaid suuremate kulutustega kui kahju ise, kulud jäänud kahju tekitaja kanda. Süüvastutuse korral on need kulud jäänud kannatanu kanda.¹²⁶ S.R. Perry meelest pole süüvastutus just seetõttu majanduslikult põhjendatud: kui kahju tekitaja saab end vastutusest vabandada sellega, et ta järgis kannatanu suhtes piisavat hoolsust, siis järeldub, et kahju tekitaja saab jätta endale oma tegevuse tulu, kuid tegevuse kulud jäävad võõra inimese kanda.¹²⁷ Samas on ka leitud, et argument tegevuse kulude võõra inimese kanda jätmisest ei ole piisavalt veenev. Ühest küljest naudib küll autoga sõitja oma tegevust, kuid teisest küljest toovad mootorsõidukid kasu tervele ühiskonnale. Olukord on sarnane ka tootjavastutuse korral: ei saa öelda, et toote vilju naudiks vaid tootja, sest seda teevad ka tarbijad.¹²⁸

¹²⁵ R.L. Rabin, (146), p. 225-226.

¹²⁶ M.A. Franklin; R.L. Rabin, (55), p. 654.

¹²⁷ E.J. Weinrib (editor). Tort law. Aldershot, Hong-Kong, Singapore, Sydney, 1991, p. 182. Sageli on sellist kulu riskivastutuse korral võimalik jaotada ka tarbijate vahel. Vt ka R.L. Rabin, (146), p. 656.

¹²⁸ W.B. Dufwa. Development of International Tort Law. Till the Beginning of the 1990`s From a Scandinavian Point of View. Editor Wahlgren, P. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001, p. 95.

Deliktiõiguse regulatsiooni majandusliku aspekti puhul tuleb arvestada ka administreerimise kuludega.¹²⁹ Riskivastutuse puhul on administratiivsed kulud väiksemad kui süülise vastutuse puhul.¹³⁰ Riskivastutuse korral tekib küll rohkem nõudeid, kuid neid on kergem lahendada, süülise vastutuse puhul on nõudeid vähem, kuid nende lahendamine on oluliselt keerulisem.¹³¹

Tegelikkuses omab nimetatud vaidluses märkimisväärset tähendust ka kindlustussüsteem, sest reaalsuses kannab olulise osa kahju tekkimise kuludest ju kindlustus. R.L. Rabin on seisukohal, et riskivastutuse efekt seisneb selles, et see sunnib kahju tekitajat kindlustama oma vastutust. Ta leiab, et kui kahju tekitaja (vastutus)kindlustus on odavam kui kannatanu (kahju)kindlustus, eksisteerib majanduslik argument riskivastutuse kasuks. Kas see nii ka on, on tema meelest aga raske öelda.¹³²

Seega võib eespool toodu põhjal järeldada, et lähtudes nii kahju tekkimise ennetamise, kahju tekkimise kui ka administratiivsetest kuludest kui ka nende kulude kogusummast, näib majanduslikult enam põhjendatud olevat riskivastutuse süsteem.¹³³

Lõpetuseks olgu aga märgitud, et õigusökonomilisi uurimismeetodeid on palju kritiseeritud, kusjuures kriitika tuum seisneb selles, et see meetod käsitleb inimest paljalt *homo economicus* ena, kes mõtleb ja elab vaid vastavalt majanduslikule efektiivsusele. Majandusliku õigusteooria eeldus on, et iga inimene on kasumi maksimeerija.¹³⁴ Õigusökonomiliste uurimismeetodite kritiseerijad on aga leidnud, et tegelikult see nii ei ole ja sellest järeldub, et

¹²⁹ R.L. Rabin, (146), p. 656.

¹³⁰ On selge, et administratiivseid kulusid aitaks kõige paremini vältida deliktiõigusliku vastutuse puudumine. Vt selle kohta R. Cooter; T. Ulen, (29), p. 288.

¹³¹ R. Cooter; T. Ulen, (29), p. 289. Süüvastutuse korral on administreerimise kulud väga suured eelkõige *common law* maades, kus ka vandekohtunikud peavad endale vajalikud küsimused süüst selgeks tegema.

¹³² R.L. Rabin, (146), p. 655. Autor tahab siinkohal veel rõhutada, et kuna kindlustus mõjutab negatiivselt kindlustatud isikute hoolsust, siis tuleb sõltumata sellest, kas tegemist on kahju- või (selle alaliigi) vastutuskindlustusega, kahju hüvitamise süsteemi toimimiseks kehtestada kindlustatud isikule omavastutus. Omavastutus peaks olema sellisel tasandil, mis sunniks isikut hoolsale käitumisele, kuid samas ei vähendaks tema huvi kindlustuslepingut sõlmida. Autor tunnistas siiski, et deliktiõiguse preventiivne toime väheneb kindlustusega mõnevõrra igal juhul, omavastutus aitab seda vähenemist piirata.

¹³³ Süül põhinevat vastutust on selle majandusliku ebaefektiivsuse tõttu kritiseerinud R. Posner. Vt E.J. Weinrib, (193), p. 175.

¹³⁴ U. Magnus. Elemente eines europäischen Deliktsrechts. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 6. Jahrgang. München: Verlag C.H. Beck, 1998, S. 169.

regulatsioon, mis võib olla majanduslikult efektiivne, võib olla täielikult vastuvõetamatu õigluse aspektist vaadatuna.¹³⁵ Esitatud seisukohaga tuleb nõustuda: majandusliku efektiivuse saavutamine võib tuua ohvriks üksikisiku, kes peab vastutama isegi juhul, kui talle ei saa tema käitumist absoluutselt ette heita.

1.4.3 Diskussiooni õigusfilosoofiline aspekt

Deliktiõiguse sätted ei tohi riivata ühiskondlikku õiglustunnet. Inimesed peavad deliktiõiguse norme aktsepteerima ilma erilise sunnita, muidu tekib nende rakendamisega raskusi.¹³⁶ Õigusfilosoofide seisukohtade esitamise kaudu püüab autor järgnevalt vastata küsimusele, kuidas on võimalik põhjendada süül põhineva või riskivastutuse eelistamist õigluse saavutamise kui ühe deliktiõiguse eesmärgi abil.

Selleks tuleks loomulikult vastata esmalt küsimusele, missugune regulatsioon on õiglane.¹³⁷

Aristotelese käsitluse järgi saab eristada õiglust üldises ja individuaalses mõttes. Õigluse puhul üldises mõttes saab rääkida kahest kontseptsioonist: õiguspärasusest ja võrdsusest. Õiglane tähendab seda, mis on õiguspärane, võrdne ja aus; ebaõiglane seda, mis on õigusvastane, ebavõrdne või ebaaus. Individuaalse õigluse puhul saab samuti eristada kahte aspekti: jaotavat ja korrektiivset õiglust. Jaotavat õiglust rakendatakse ühiskondlike väärtuste (nt au, raha jne) jagamisel, kusjuures seda jagamist võib teostada ühiskonna liikmete vahel võrdselt või ebavõrdselt.¹³⁸ Selget põhimõtet, kui palju keegi peaks saama, pole. Seetõttu tekib küsimus, missugune on adekvaatne jaotus ehk missugune on korrektne tasu teenuse või karistus õigusrikkumise eest.¹³⁹ Demokraatlikus riigikorras peaksid kõik kodanikud saama võrdselt. Kui

¹³⁵ W.B. Dufwa, (40), p. 162.

¹³⁶ W.B. Dufwa, (40), p. 164.

¹³⁷ Olgu siinjuures märgitud, et nt I. Tammelo on avaldanud seisukoha, et arutelud õiglastest otsustest ja normidest ei vii haaratavate tulemusteni. Vt I. Tammelo. *Theorie der Gerechtigkeit*. Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 1977, S. 101. Autor leiab, et vaatamata selle seisukoha tõepärasusele, ei peaks õigusfilosoofilisi diskussioone vältima.

¹³⁸ H. Kelsen. *What is Justice? Justice, Law and Politics in the Mirror of Science*. New Jersey: The Lawbook Exchange LTD Union, 2000, p. 125-126.

¹³⁹ H. Kelsen, (92), p. 129.

jaotav õigus järgib geomeetrilist proportsiooni, siis korrektiivne õigus lähtub aritmeetilisest proportsioonist. Korrektiivne õigus on suunatud iga kodaniku osa kaitsmisele. Kui isik on kaotanud oma osa teisele, on tal nõue selle teise isiku vastu.¹⁴⁰

Korrektiivse õigluse teooria üks olulisematest edasiarendajatest R. Epstein ja teised selle teooria pooldajad leiavad, et deliktiõiguse ülesanne on kaitsta indiviidide vabadust. Teooria baseerub ideel, et kõikidel inimestel on õigus autonoomiale ning sekkumised sellesse vabadusse võivad kõne alla tulla vaid siis, kui selle vabaduse teostamise käigus kannatab kolmas isik kahju. Moraalsetel kaalutlustel peab kahju tekitaja asetama kannatanu samasse olukorda, milles ta oleks olnud, kui kahju poleks tekkinud.¹⁴¹

S.R. Perry arvates on korrektiivse õigluse kontseptsiooniga ühilduvaks deliktiõigusliku vastutuse vormiks riskivastutus. Kui kahju tekitaja kahjustab kannatanut, peab ta kahju hüvitama isegi siis, kui risk, mille ta võttis, oli mõistlik.¹⁴²

Kui asuda seisukohale, et isikud on oma olukordade ja võimete poolest erinevad ja et õiglane on see, kui igaüks teeb seda ja asub sellele positsioonile, mis vastab tema võimetele, siis võiks ka ümberpööratult väita, et õiglane on see, kui isik peab oma käitumise eest vastutama vaid siis, kui ta on käitunud alla oma võimete. Selline õigluse käsitus näib pooldavat süüvastutust, võiks isegi öelda, et süü subjektiivset standardit.

Arusaamu õigluse olemusest on teisigi. J. Rawls mõistab õigluse all objektiivset õiglust kui poliitilistele institutsioonidele esitatavat põhilist nõuet ja mitte subjektiivset õiglust kui individuaalset voorusest kinnipidamist. Tema meelest nõuab õigus kõikide jaoks võimalikult sarnaseid põhivabadusi.¹⁴³ H. Römer mõistab õigluse all ajatult kehtivat standardit hüvede ja kohustuste sobivaks jaotamiseks.¹⁴⁴

¹⁴⁰ R.O. Brooks; J.B. Murphy (editors). Aristotle and Modern Law. England: Dartmouth Publishing Company, 2003, p. 1589.

¹⁴¹ W.B. Dufwa, (40), p. 170.

¹⁴² E.J. Weinrieb, (193), p. 176.

¹⁴³ O. Höffe. John Rawls. Gerechtigkeit als Rairness. Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 1977, S. 19-20.

¹⁴⁴ H. Römer. Privatrecht. Intensivkurs. 4. unwesentlich veränderte Auflage. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1999, S. 18.

H. Kelsen leiab, et õigluse jaoks ei saa olla objektiivset kriteeriumit, sest vastus küsimusele, mis on õiglane ja mis mitte, on väärtusotsustus, ja väärtusotsustused on oma olemuselt subjektiivsed, sest need põhinevad meie mõistuse emotsionaalsetel elementidel, meie tunnetel ja soovidel.¹⁴⁵ Seega on idee absoluutsest õiglusest Kelseni jaoks irratsionaalne ideaal. Kelsen leiab, et relativistlik väärtusõpetus ei tähenda seda, et ei leidu väärtusi ja õiglust, vaid seda, et ei ole olemas absoluutseid väärtusi ja õiglust, vaid ainult relatiivsed.¹⁴⁶ Kelsen nimetab õigluseks ühiskondlikku õnne. Selleni on võimalik jõuda ühiskonnas paratamatult eksisteerivate huvikonfliktide ratsionaalse lahendamise teel.¹⁴⁷

Kokkuvõtvalt võib märkida, et ühest vastust küsimusele, kas kahju hüvitamise õiguses tuleks eelistada süül põhinevat või riskivastutust, õigusfilosoofilised käsitlused ei anna: nagu eelnevalt märgitud, sõltub vastus tõstatatud küsimusele sellest, kuidas õiglust sisustada või teisiti öeldes, missugust käsitlust õiglusest pooldada. Töö autori arvates pole võimalik leida vastutuse reguleerimisel sellist lahendust, mis rahuldaks korraga täielikult nii kahju tekitajat kui kannatanut. Õiglaseks võib aga pidada regulatsiooni, mida ühiskond tervikuna peab erinevate huvide kaitsmisel mõistlikuks.

1.4.4 Deliktiõigusliku vastutuse põhjendatud vorm

Lähtuvalt eespool toodud analüüsist võib järeldada, et küsimus vastutuse rangusest, täpsemalt öeldes sellest, kas deliktiõiguses peaks domineerima süüline või riskivastutus, on intrigeeriv ja huvitav. Samas ei ole esitatu põhjal sellele küsimusele võimalik vastata: nimelt on autoreid, kes pooldavad tingimusteta ühte või teist vastutuse vormi, vähe.¹⁴⁸ Nii on ka uuemas kirjanduses

¹⁴⁵ H. Kelsen, (92), p. 295.

¹⁴⁶ H. Dreier. Rechtslehre, Staatssoziologie und Demokratietheorie bei Hans Kelsen. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1986, S. 161.

¹⁴⁷ H. Kelsen. Reine Rechtslehre. Einleitung in die Rechtswissenschaftliche Problematik. 1. Auflage. Aalen: Scientia Verlag, 1994, S. 13-15. Ka A. Aarnio leiab, et tõe otsimise asemel peame rääkima tõlgendamise ratsionaalsest aktsepteeritavusest. Vt A. Aarnio. The Rational as Reasonable. A Treatise on Legal Justification. Dordrecht, Boston, Lancaster, Tokyo: D. Reidel Publishing Company, 1987, p. 25.

¹⁴⁸ Nagu eelnevalt ka märgitud, leidub siiski üksikuid autoreid, kes süüd deliktiõigusliku vastutuse olulise elemendina ei vaatle, samuti neid, kes on seisukohal, et kuna riskivastutuse koosseisud süüd ei nõua, ei tulekski

avaldatud seisukohti, et süül põhinev ja riskivastutus on kaks samaväärset, teineteist täiendavat vastutuse vormi.¹⁴⁹ Kui õigusökonoomilise uurimismeetodi viljelejad pooldavad pigem riskivastutust, siis õigusfilosoofilised käsitlused õiglusest selgelt kumbagi vastutuse vormi esile seada ei võimalda.

Seetõttu asub käesoleva dissertatsiooni autor seisukohale, et tänapäeva ühiskonnas polegi õige eelistada üht vastutuse vormi teisele. Põhjendatud on isikute tegutsemisvabaduse säilitamine seni, kuni on selge, et sellisest tegevusest ei teki kahju, kui seejuures rakendatakse nõutavat hoolsust. Vastasel juhul oleks ka majanduslik aktiivus ebamõistlikult pärsitud. Seega, kui tegemist ei ole suurema ohu allika või muude juhtudega, mil kahju võib tekkida ka sõltumata isiku hoolsusest, tuleb allakirjutanu arvates ülejäänud juhtudel pidada kohaseks süüvastutust.¹⁵⁰

Samas tunnistas autor, et mõnedes eluvaldkondades on süüvastutus ebasobiv. Nimelt jääks kannatanu juhtudel, mil kahju on tekitatud suurema ohu allikaga, tihti hüvitusega (kuna sellistel juhtudel võib kahju tekkida kahju tekitaja süüta, õnnetuse läbi) ning see poleks kindlasti õiglane ega mõistlik. Õnnetuste läbi tekkinud kahju peaks kandma suurema ohu allika valitseja, sest temal on võimalik otsutada, kas ja mil viisil suurema ohu allikat pidada, kasutada või käidelda. Omaette küsimuseks on, missuguses ulatuses on riskivastutuse rakendamine õigustatud. VÕS § 1056 sisalduv riskivastutuse üldkoosseis võimaldab käesoleva töö autori arvates kohtutel õigupraktika kujundamisel piisavalt paindlikult arvestada ühiskondlike muudatustega. Ühest küljest on võimalik paigutada VÕS § 1056 alla suurema ohu allikad, millega seaduse loomisel ei saanud arvestada, teisest küljest on ka mõeldav, et tegevus või asi kaotab aja möödudes suurema ohu allikale iseloomulikud tunnused. Sel juhul on võimalik saavutada vastavas osas üleminek riskivastutuselt süül põhinevale vastutusele seadust muutmata.

riskivastutust deliktiõiguseks pidada. Vt M. Gruber. Freiheitsschutz als ein Zweck des Deliktsrechts. Versuch einer methodengerechten Begründung. Berlin: Duncker&Humblot, 1998, S. 203.

¹⁴⁹ B. Baudisch, (14), S. 212.

¹⁵⁰ Ka kaasaegne teoreetiline kirjandus vastab küsimusele, missugune peaks olema üldine deliktilise vastutuse vorm, üldjuhul üheselt: süül põhinev ja riskivastutus. Vt E.J. Weinrib, (193), p. 175. Sama seisukohta vt ka K. Zweigert; H. Kötz. Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. 3., neubearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr, 1996, S. 652.

Riskivastutuse kehtestamist ei saa põhjendada ainult sellega, et isikutel on võimalik oma vastutus kindlustada. Nimelt ei ole võimalik üksikisikul kindlustada kogu oma käitumisele potsentsiaalselt järgnevat vastutust ja kui kindlustusandjad oleksidki nõus selliseid lepinguid sõlmima, kujuneksid kindlustusmaksed ebamõistlikult suureks. See viiks aga olukorrani, kus isikud oma vastutust ei kindlustaks ja nende tegevusvabadus oleks ikkagi ebamõistlikult piiratud.

1.5 SÜÜL PÕHINEVA DELIKTIÕIGUSLIKU VASTUTUSE ARENGUTENDENTSID

Süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse arengutendentse hinnates tuleb tõdeda, et deliktiõiguse areng on alates 19. sajandi lõpust järginud üht olulist suunda: vastutuse regulatsioonid on hakanud kaitsma üha enam kannatanut.¹⁵¹ Märkimata ei saa jätta ka asjaolu, et tänapäeva ühiskonnas võib kahju hüvitamise süsteemi majandusliku efektiivsuse saavutamise üha olulisemaks eesmärgiks kujuneda. On selge, et need arengud viitavad riskivastutuse domineerimisele tulevikus.

Süül põhineva vastutuse täielik vahetumine riskivastutusega, mis käesoleva töö autori arvates ei ole õigustatud muudatus, ei leia aset siiski veel lähiajal. Seda järgnevatel põhjustel. Kuigi lähiminevikus on kaalutud süü printsiibi väljavahetamist kausaalse vastutuse vastu, pole seda plaani vähemasti Euroopa õiguskordades veel ellu viidud.¹⁵²

Teiseks tuleb silmas pidada, et ka käesoleval ajal näevad õigusteadlased ja seadusandjad süü põhimõttes veel elujõudu. Seda kinnitab ka Euroopa TsK projekti¹⁵³ deliktiõiguse osa, mille

¹⁵¹ W.B. Dufwa, (40), p. 91. Leitakse, et deliktiõiguse kaitsesfäär on viimasel ajal oluliselt laienenud ja see ei puuduta ainult Ameerika Ühendriikide fenomeni. Vt E. Hondius (editor). *Modern Trends in Tort Law. Dutch and Japanese Law Compared*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999, p. 261.

¹⁵² Nt kaalus Suurbritannias Peasoni komisjon (*Royal Commission on Civil Liability on Compensation for Personal Injury*, loodud 1978.a) tõsiselt mittesüülike deliktiõigusliku vastutuse sisseviimist, kuid parlamendile seda siiki ei soovitanud. Vt C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 71.

¹⁵³ Euroopa TsK väljatöötamise töögrupp kogunes 1999. aasta keskel ning seda peetakse Euroopa lepinguõiguse komisjoni järeltulijaks. Vt C.v. Bar. *Konturen des Deliktsrechtskonzeptes der Study Group on European Civil Code – Ein Werkstattbericht*. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 9. Jahrgang. München: Verlag C.H.Beck, 2001, S. 515. Kuigi Euroopa õiguskordade vastutusõigus pakub vähemasti esmamuljel väliselt kirjut pilti (N. Jansen. *Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht*. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 9. Jahrgang. München:

artikkel 1:101:1 sätestab, et isikul, kes kannatab õiguslikult relevantset kahju, on õigus nõuda kahju hüvitamist isiku käest, kes talle kahju tahtlikult või hooletult põhjustas (või kes on muul alusel kahju eest vastutav). Euroopa deliktiõiguse arenguid hinnates on asunud seisukohale, et hooletus- ja riskivastutus on kaks võrdselt tähtsat vastutuse vormi, mis ei ole vastandid. Pigem on nad omavahel seotud: ühest küljest ei nõua süüvastutus enamikus õiguskordades võimalust kahju tekitajale kahju tekitamist subjektiivselt ette heita¹⁵⁴; teiselt poolt pole riskivastutus absoluutne vastutus, vaid pigem kausaalse ja süüülise vastutuse hübriidinstituut.¹⁵⁵

Ka enamiku riikide siseriiklikus õiguses (ja ka teaduse tasandil) hoitakse süü printsiibist veel piisavalt tugevasti kinni. Lähtudes eeltoodust võib väita, et vähemasti lähiajal jääb delikti üldkoosseis, mille üheks elemendiks on süü, veel kehtima. Samas pole enam korrektne öelda, et riskivastutus jääb kehtima selle kõrval, pigem jäävad riskivastutus ja süüvastutus kehtima teineteise kõrval.

Deliktiõiguse arenguid käsitledes ei saa kindlasti mööda vaadata **kindlustussüsteemi** arengu mõjust. Nimelt viis ju kindlustussüsteemi areng selleni, et ettevõtjaid ei olnud põhjust enam kaitsta,¹⁵⁶ sest neil tekkis võimalus oma vastutus kindlustada, ja see avas tee riskivastutusele. Teisest küljest on riskivastutuse tekkimine soodustanud kahtlemata ka kindlustussüsteemi arengut.

Kindlustussüsteemi osatähtsuse suurenemisega on kaasnud deliktiõiguse tähtsuse vähenemine.¹⁵⁷ Ka Suurbritannia õigusteadlane M.A. Jones väidab, et kindlustuse roll tänases deliktiõiguses on määrav. Kohtud mõistavad välja suuri kahjusummasid, mida nii üksikisikud kui väiksemad kompaniid ei suudaks maksta.¹⁵⁸

Verlag C.H.Beck, 2001, S. 30), peeti vähemasti 20. sajandi lõpul Euroopa deliktiõiguse loomist suhteliselt tõenäoliseks. Vt U. Magnus, (120), S. 614. Euroopa TsK projekt on kättesaadav: http://www.sgecc.net/index.php?subsite=subsite_4

¹⁵⁴ VÕS § 1050 lg-st 2 tulenevalt on see siiski vajalik. Täpsemalt süü vormide kohta vt töö 4. peatükist.

¹⁵⁵ N. Jansen, (87), S. 47.

¹⁵⁶ R.W.M. Dias; B.S. Marquesinis, (36), p. 30.

¹⁵⁷ W.B. Dufwa, (40), p. 98. Kindlustussüsteemid on hästi arenenud ka Põhjamaades. Selle kohta vt B.v. Eyben, (48), p. 201.

¹⁵⁸ M.A. Jones. Textbook on Torts. 4th Edition. London: Blackstone Press Limited, 1993, p. 10.

On ka autoreid, kes peavad mõistlikuks terve deliktiõiguse süsteemi välja vahetamist kindlustussüsteemi vastu.¹⁵⁹ Nimetatud tendentsi ennustab ka nt J.G. Fleming.¹⁶⁰ Väidetakse, et deliktiõiguse süsteem ei ole majanduslikult efektiivne, sest nõuab rohkem aega ja raha kui kindlustussüsteemi toimimine.¹⁶¹ Paljudes eluvaldkondades ongi kindlustus domineerivaks kahju hüvitamise mehhanismiks juba saanud.¹⁶²

Vastavasisulisi õiguspoliitilisi kaalutlusi varjutab siiski mõru tõsiasi, et kõikide kahjude kompenseerimiseks ühiskonnas vahendeid ei ole.¹⁶³ Kõikehõlmav kindlustussüsteem tuleks kõne alla vaid siis, kui kannatanute hüvitised oleksid oluliselt väiksemad kui deliktiõiguses, nt jääks ära mittevaralise kahju hüvitamine. Mitmete autoriteetsete autorite, sealhulgas K. Zweigerti arvates pole reformimise vajadus seetõttu pakiline.¹⁶⁴ Ka käesoleva töö autor on seisukohal, et deliktiõigus ja kindlustussüsteem on kaks teineteist täiendavat ja toetavat, mitte aga välistavat kahju hüvitamise süsteemi. Optimaalse tulemuse näibki andvat deliktiõiguse ja kindlustussüsteemi koosseksisteerimine.

¹⁵⁹ D. Howarth. Three Forms of Responsibility: on the Relationship Between Tort Law and the Welfare State. Editor Prichard. The Cambridge Law Journal. Cambridge University Press, 2001, p. 553. Vt ka M.D. Bayles, (15), p. 275 ja K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 678-679. Kõige lähemale on sellega jõutud Uus-Meremaal, kus sotsiaalkindlustus, töötajate kindlustus ja liikluskindlustus moodustavad ühe suure kindlustussüsteemi. Vt M.D. Bayles, (15), p. 276. Uus-Meremaa kindlustussüsteemi kohta vt ka K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 680.

¹⁶⁰ J.G. Fleming. The Law of Torts. Eighth Edition. The Law Book Company Limited, 1992, p. 332-333.

¹⁶¹ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 679.

¹⁶² S.P. James. Introduction to English Law. 11. Edition. London: Butterworths, 1985, p. 410.

¹⁶³ W.B. Dufwa, (40), p. 105.

¹⁶⁴ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 681-683. Nad leiavad, et kõikehõlmav kindlustussüsteem kaasaks endaga ka mitmeid teisi probleeme, nt jäävat arusaamatuks see, kas kahju tuleks hüvitada ka neile, kes ise olid kahju tekkimises eriti hooletud. K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 681.

2. OBJEKTIVNE TEOKOOSSEIS JA ÕIGUSVASTASUS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENTIDENA NING NENDE ERISTAMINE SÜÜST

2.1 DELIKTI ÜLDKOOSSEISU MÕISTE JA STRUKTUUR

Teisele isikule kahju tekitav õigusvastane käitumine (delikt) allub õiguslikule regulatsioonile ja sellest tekib vastavate vastutuse eeltingimuste esinemise korral kahju tekitaja kohustus hüvitada tekkinud kahju. Üldlevinud liigituse kohaselt, nagu ka VÕS-is, kuulub õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise instituut lepinguväliste võlasuhete valdkonda (VÕS 53. peatükk).¹⁶⁵ Nagu eelnevalt märgitud, saab VÕS 53. peatüki siseselt eristada delikti üldkoosseisu (1. jagu), riskivastutust (2. jagu) ja vastutust puudulike toodete eest (3. jagu). Delikti üldkoosseis on määratletav kindlate vastutuse eeltingimuste kogumina, mille esinemise korral tekib kahju tekitajal kohustus hüvitada kannatanule põhjustatud kahju. Üheks selliseks eeltingimuseks on kahju tekitaja süü.¹⁶⁶ Deliktiõigusliku riskivastutuse korral ei pöörata tähelepanu kahju tekitaja süüle, vaid kontrollitakse, kas kahjulik tagajärg on põhjustatud asjadele või tegevusele iseloomuliku kõrgendatud riski realiseerumisest. Tootja deliktilise vastutuse korral süü elementi lausa kõrvale heidetud ei ole, vaid on kehtestatud piirangud süü puudumise tõendamisele.

TsK alusel oli õigusvastaselt kahju tekitamisest tuleneva võlasuhte tekkimiseks üldjuhul vajalik nelja eeltingimuse olemasolu, mis olid järgnevad: 1) kannatanul pidi olema tekkinud kahju, 2) kahju tekitaja tegu pidi olema õigusvastane, 3) tekkinud kahju ja kahju tekitaja teo vahel pidi olema põhjuslik seos ja 4) kahju tekitaja pidi olema kahju tekkimises süüdi.¹⁶⁷ Esimesed kolm

¹⁶⁵ Lisaks kahju õigusvastasele tekitamisele saab rääkida lepinguvälisest võlasuhetest, kui on tegemist tasu avaliku lubamise (VÕS 49. peatükk), asja ettenäitamise (VÕS 50. peatükk), käsundita asjaajamise (VÕS 51. peatükk) või alusetu rikastumisega (VÕS 52. peatükk).

¹⁶⁶ Süü funktsioonidest võib esile tuua esiteks süü vastutust tekitavat funktsiooni (õigusdogmaatiline aspekt), teisest küljest on süü vastutuse valitsev aluspõhimõte (õiguspoliitiline aspekt). Vt C. Oswald. *Analyse der Sorgfaltspflichtverletzung im vertraglichen wie ausservertraglichen Bereich*. Dissertation. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1988, S. 37.

¹⁶⁷ E. Laasik. *Nõukogude tsiviilõigus*. Eriosa. Tallinn: Kirjastus "Valgus", 1975, lk 337.

eeltingimust olid õigusrikkumise objektiivse külje elementideks, süü iseloomustas aga subjektiivset külge.¹⁶⁸

Saksamaa Liitvabariigi deliktiõiguslik regulatsioon sisaldub BGB teise raamatu 25. peatükis pealkirjaga “Lubamatu käitumine”. Delikti ning sellest tuleneva kahju hüvitamise nõude olemasolu kontrollitakse Saksa õiguses tsiviilõigusrikkumise koosseisu kolmel erineval tasandil: objektiivse teokoosseisu (siin kontrollitakse kolme tingimuse olemasolu: 1) tegu, 2) kahju ja 3) põhjuslik seos teo ja kahju tekkimise vahel), õigusvastasuse ja süü tasandil. Igale järgnevale astmele “jõudmiseks” on vaja läbida eelnevad tasandid ning täita kõik neil esitatud tingimused, sest vastasel juhul muutuks liikumine uuele tasandile mõttetuks, kuna lõppastmes deliktist vastutust ikkagi ei tekiks.¹⁶⁹

Saksa deliktiõigus erineb mitmetest teistest Mandri-Euroopa riikide deliktiõiguslikest regulatsioonidest eelkõige just ühe konkreetse generaalklausli või -delikti koosseisu puudumise tõttu.¹⁷⁰ Viimane väide on õigustatud teatud reservatsioonidega, sest näiteks BGB §-s 826 sisalduv koosseis (tahtlik heade kommete vastane kahjustamine) on siiski käsitatav generaaldeliktina.¹⁷¹

Prantsuse *Code Civil* sisaldab sarnaselt TsK-ga deliktiõigusliku vastutuse generaalklauslit, mille kohaselt tuleb hüvitada igasugune kahju, mille üks isik on teisele kohustusevastaselt põhjustanud (vt *Code Civil*'i §-d 1382 ja 1383). Kohustusevastasus tähendab *faute*'t. Lisaks *faute*'le kui vastutuse alusele võib *Code Civil*'is sisalduva delikti üldkoosseisu elementidena välja tuua käitumise, kahju ja põhjusliku seose.¹⁷²

¹⁶⁸ J. Ananjeva jt (4), lk 410. VFTsK lähtub põhimõtteliselt TsK-le sarnasest delikti ülesehituse reguleerimismeetodist, kus deliktalise vastutuse eeldustena saab käsitleda samuti nelja (varem nimetatud) kohustuslikku eeltingimust.

¹⁶⁹ K.-H. Gursky, (64), S. 189-194.

¹⁷⁰ K.-H. Gursky, (64), S. 189.

¹⁷¹ BGB kontekstis on süüvastutuse juures võimalik eristada kolme vastutuskoosseisu liiki: esiteks vastutuse üldjuhtu, teiseks vastust eeldatava süü alusel (BGB § 831, 833 jne) ning kolmandaks vastutust teise isiku poolt süüliselt tekitatud kahju eest (sealhulgas riigivastutust). Vt R. Schulze und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2003, S. 960.

¹⁷² M. Ferid; völlig neuarbeitete von H.J. Sonnenberger. Das Französische Zivilrecht. Band 2. 2. Auflage. Schuldrecht: die einzelnen Schuldverhältnisse. Sachenrecht. Heidelberg: Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft GmbH, 1986, S. 460.

Common law riikide deliktiõiguses tunnustatakse deliktilise hooletusvastutuse¹⁷³ (*negligence liability*), mis on nendes riikides käsitletav tähtsaima deliktilise vastutuse koosseisuna (ja samas generaalklauslina), eeldustena kolme peamist elementi: hoolsuskohustust (*duty*), selle kohustuse rikkumist (*breach of duty*) ja kahju (*damage* või *injury*). Loomulikult on lisaks nõutav ka põhjuslik seos kohustuse rikkumise ja kannatanul tekkinud kahju vahel.¹⁷⁴ Seega on kogu üldise õiguse maade deliktiõigus ehitatud üles kohustustele, mis isikutel teineteise suhtes on. Hoolsuskohustus on lord Atkini klassikalise formuleeringu järgi, mille ta esitas kohtuasjas *Donoghue vs Stevenson*, järgmine: igapähe lasub hoolsuskohustus, et kaitsta oma lähedal asuvaid isikuid mõistlikul viisil ettenähtava kahju eest, mis võib tekkida isiku käitumisest või tegemata jätmisest. Hoolsuskohustus lasub isikul siis, kui see tundub vastavalt üksikjuhtumi analüüsile õiglane ja mõistlik. Lisaks sellele tuleb hoolsuskohustuse hindamisel lähtuda ka kahju ettenähtavusest ja poolte lähedusest teineteise suhtes.¹⁷⁵ Küsimuse hindamisel, kas kohustust on rikutud, tuleb analüüsida, kas isik on käitunud mõistlikult.¹⁷⁶

U. Magnus on leidnud, et ka Euroopa deliktiõigus peab sisaldama kindlaid elemente. Siia kuuluvad esmajärjekorras põhielemendid kahju, kausaalsus ja kannatanu kaassüü.¹⁷⁷ Sõna süü on Euroopa TsK projektis teadlikult välditud, eelnõu ei sea otsesõnu vastutuse eeltingimuseks ka õigusvastasust.¹⁷⁸

¹⁷³ Tuleb silmas pidada, et Inglise (ja ka teiste *common law* riikide) deliktiõiguses on hooletus (*negligence*) delikt, mitte aga süü vorm. Vt C.v. Bar; J. Shaw; (12), S. 15.

¹⁷⁴ M.D. Bayles, (15), p. 210.

¹⁷⁵ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 17-18.

¹⁷⁶ Vt ka C.v. Bar. *The Common European Law of Torts*. Volume 2. Oxford: Clarendon Press, 2000, p. 249, samuti P. Cane. *Accidents, Compensation and the Law*. 6th Edition. Butterworths, London, Edinburgh, Dublin, 1999, p. 26 ja C.v.Bar; J. Shaw, (12), S. 15.

¹⁷⁷ U. Magnus, (120), S. 612.

¹⁷⁸ C.v. Bar, (10), S. 520-521. Nimelt tundus töögrupile mõistlik mitte opereerida mõistega *culpa in abstracto*, vaid lähtuda sellest, et hooletusvastutuse raamides on oluline käibes nõutava hoole mittejärgimine. Eelnõus eristatakse vastutust tahtluse ja kohustuse rikkumise eest ja koosseise, mis nõuab ühte või teist. Vt C.v. Bar, (10), S. 520-521. Käesoleva töö autori meelest on paratamatu, et Euroopa TsK kujuneb teatud kompromissiks erinevate riikide deliktiõiguses kehtivate normide ja põhimõtete vahel. Sellist kompromissi on võimalik teha, kui võtta siseriiklikest õigusest vaid see osa, mis on neis ühist (nt õigusvastasuse ja süü eristamine on Prantsuse õiguses võõras, mistõttu ei saa loota, et nad Saksa mudelile sarnase üldkoosseisu ülevõtmisega Euroopa TsK-sse nõustuksid).

VÕS-is reguleeritakse õigusvastaselt kahju tekitamist 53. peatükis, mille koostamisel on loobunud TsK-s sisalduvast deliktilise vastutuse skeemist ja lähtunud germaani õigusperekonnale omasest reguleerimismeetodist.¹⁷⁹ Analoogiliselt Saksa deliktiõigusele on ka VÕS-i kolmeastmelises delikti üldkoosseisus järgitud klassikalist karistusõiguse skeemi, mille puhul eristatakse objektiivset teokoosseisu, õigusvastasust ja süüd. Objektiivne teokoosseis hõlmab tegu, õigusvastast tagajärge (kahju) ja nendevahelist põhjuslikku seost.¹⁸⁰ Võiks öelda, et teokoosseisu moodustab selline inimese käitumine, mis viib õigushüve kahjustamiseni.

Käesoleva töö autori arvates võib pidada VÕS-i delikti üldkoosseisu ülesehitust põhjendatuks, sest see seab deliktiõigusliku vastutuse tekkimisele selged piirid ning tagab sellega ka piisava käitumisvabaduse: üksikisikul on võimalik enne tegutsemist hinnata, kas see on õigusvastane ja kas see võib kaasa tuua deliktiõigusliku vastutuse.

2.2 OBJEKTIIVNE TEOKOOSSEIS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA

2.2.1 Tegu objektiivse teokoosseisu elemendina

Objektiivse teokoosseisu esimene element ja seega üks vastutuse põhialustest on tegu.¹⁸¹ Teo all mõeldakse deliktiõiguses isiku käitumist, mis allub teadvuse kontrollile ja isiku taatele ning on seega juhitud.¹⁸² Liigutused, mis pole valitsetavad (nt tehtud teadvuseta olekus) või mis on tehtud

¹⁷⁹ Autor tunnistab, et deliktilise vastutuse põhielemendid on TsK-s ja VÕS-is samad, erinevused tulenevad nende elementide erinevast süstematiseerimisest ja reguleerimisest.

¹⁸⁰ Oma doktoritöös väidab M. Kingisepp, et vastutuse tekkimise põhitingimused on lepingulise ja deliktilise vastutuse puhul paljuski sarnased, eeldades õigusvastast tegu ja adekvaatse põhjusliku seose tuvastamist (M. Kingisepp, (94), lk 27).

¹⁸¹ E. Deutsch; H.-J. Ahrens, (34), S. 15.

¹⁸² Sarnased teotunnused on toodud välja ka järgmistes teostes: O. Jauernig. Eläutert von C. Berger und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. 10. neuarbeitete Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, S. 1022 ja K. Larenz.

otsese füüsilise sunni mõjul, samuti refleksid, tegudena käsitletavat ei ole ja tsiviilõiguslikku vastutust kaasa ei too.¹⁸³ Vastutav saab olla vaid see, kes on käitunud oma vaba tahte kohaselt.¹⁸⁴ Siiski eksisteerib ka piiripealseid juhtumeid: nt, kui A-le lendab sõidu ajal putukas silma ning kui ta selle tagajärjel pöörab järsult rooli ja sõidab maha B aia, siis on faktiküsimus, kas selline tegu ikka on reflektorne.

Niisiis võib deliktiõiguslik vastutus olla välistatud juba põhjusel, et puudub deliktiõiguslikult relevantne tegu. Mõningatel juhtudel võib siiski olla keeruline otsustada, kas isiku vastutus peaks välistuma teo või süü puudumise tõttu. Nt juhul, kui isikul tuleb autoga sõites peale epilepsiahoog ja kui arstid on talle kinnitanud, et otsest ohtu ei ole. Eesti õigusruumis ei tuleks epilepsiaast tingitud liigutusi käsitleda teona deliktiõiguse mõttes, ent juhul, kui isik pidi teadma, et eksisteerib **teatud** haigushoo tekkimise oht, saaks teona käsitleda juba seda, et ta autoga liiklusesse osalema läks. Selline tegu oleks ka süüline ning tema vastutust tuleks jaatada.

2.2.2 Kahju objektiivse teokoosseisu elemendina

Kahju tekkimine on teiseks objektiivse teokoosseisu elemendiks. Kuigi kahju ainuõiget definitsiooni on raske esitada,¹⁸⁵ võiks öelda, et kahjuna on käsitletav isikliku või varalise hüve

Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil. Zwölfte, völlig neuarbeitete Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1981, S. 589-590.

¹⁸³ V. Emmerich, (42), S. 255. Olgu märgitud, et sisuliselt ei erine teineteisest deliktiõiguslik ja karistusõiguslik teo mõiste. J. Sootak märgib, et kriminaalõigusliku teo käsitluse ülesanne on piiritleda inimese õiguslikult relevantset, s.t tahtest kantud käitumist sellisest, millel ei ole sotsiaalset kvaliteeti nagu reflektiivsed liigutused jms. Kui puudub tegu kriminaalõiguslikus mõttes, ei saa loomulikult hakata ka sellist käitumist õiguslikult hindama. Vt J. Sootak. Kuriteomõiste ja õigusriiklik kriminaalõigus. Kolme-elemendilisest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. Tartu: Juridica, 1998, 1. Tegude karistusõiguses on inimese tahtest kantud käitumine, mis avaldub välismaailmas. Teoks ei loeta mõtteid, arvamusi, tundeid, vääramatu jõu mõjul tehtud kehaliigutusi, tavalisi somaatilisi või patoloogilisi kehereflekse, unesrännet ja looma tegu. Tegude on aga õpitud refleks ehk omandatud automatism (nt auto juhtimisel tehtavad liigutused, kirjutamine), samuti psüühilise sunni mõjul tehtu. Vt J. Sootak. Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktistruktuur. Tartu: Juridica, 2001, VII, lk 451.

¹⁸⁴ B. Berofsky (editor). Free Will and Determinism. New York, London: Harper & Row Publishers, 1966, p. 59-63.

¹⁸⁵ M. Kingisepp, (94), lk 33.

igasugune vähenemine.¹⁸⁶ Seaduse tasandil on defineeritud kahju mõiste ABGB §-s 1293, mille kohaselt kahju on iga kahjustus, mis on tekitatud kellegi varale, õigustele või isikule.

Nõukogude tsiviilõigusteoorias loeti varaliseks kahjuks neid negatiivseid tagajärgi, mis tekkisid ühe isiku varalises sfääris teise isiku õigusvastase käitumise tulemusena.¹⁸⁷ TsK § 222 järgi eristati otsesest kahju ehk kreditori poolt tehtud kulutusi, tema vara kaotsiminekut või rikkumist ning saamata jäänud tulu. Kahju täieliku hüvitamise põhimõtte sätestas TsK § 448 lg 1, mille kohaselt kodaniku isiksusele või varale, samuti organisatsioonile tekitatud kahju kuulub kahju tekitanud isiku poolt hüvitamisele täies ulatuses.

Kahju kui objektiivse teokoosseisu elemendi juures saab eristada kahte tasandit. Esimene tasand on õigusvastase teokoosseisu tasand ja siin on huviorbiidis eelkõige kahju, mis on vajalik vastutuse tekkimiseks. Nii on BGB § 823 lg 1 järgi kaitstud õigushüvedeks ja õigusteks eelkõige elu, kehaline puutumatus ja tervis, vabadus ja omand.¹⁸⁸ Teine tasand on kahju hüvitamise ulatuse tasand ja siin kontrollitakse, kas esineb kahju, mis kuulub deliktilise vastutuse alusel hüvitamisele. Sellel tasandil on olulised kahju liigid (nii eristab ka BGB varalist ja mittevaralist kahju) ning diferentsihüpotees, mis tähendab kahe erineva hüvede olukorra võrdlemist ja mille rakendamine kindlustab totaalreparatsiooni printsiibi realiseerumise.¹⁸⁹

Kahju hüvitamise eesmärgi kehtestab VÕS § 127 lg 1. Viimati nimetatud säte viitab otseselt Saksa õigusest tuntud diferentsihüpoteesi rakendamise nõutavusele. Kahju liike reguleerib VÕS § 128, mille kohaselt võib hüvitamisele kuuluv kahju olla varaline või mittevaraline (lg 1).¹⁹⁰

¹⁸⁶ Diskussiooni on üritatud tõstatada teemal, kas leidub ka delikte ilma tagajärje ehk kahjuta. Vt W. Münzberg. Verhalten und Erfolg als Grundlagen der Rechtswidrigkeit und Haftung. Band 4. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1966, S. 34. Töö autor leiab, et mingisugune kahju peab kellelgi kahju hüvitamise nõude esitamiseks siiski tekkinud olema või peab olema selge, et kahju tekib kindlasti tulevikus (vt VÕS § 127 lg 7).

¹⁸⁷ J. Ananjeva jt, (4), lk 411.

¹⁸⁸ K. Larenz; C.-W. Canaris. Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil. 2. Halbband. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1994, S. 949.

¹⁸⁹ Saksa õiguses on problemaatilised eelkõige küsimused, millist kahju käsitleda hüvitatava kahjuna (piiripealsetel juhtudel nagu mittesooitud laps ja kasutamata jäänud puhkus) ning kuidas hüvitise suuruse määramisel korrektselt arvestada kahju tekkimisest saadud soodustusi. Vt selle kohta P. Schlechtriem. Võlaõigus. Üldosa. Teine, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1994, lk 71-77.

¹⁹⁰ Ka Prantsuse õiguses, nagu ka enamikus teistes riikides, võib kahjuks olla iga materiaalne või mittemateriaalne mõjutus. Vt C.v. Bar; P. Gotthard. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Frankreich, Griechenland. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG,

Varaline kahju jaguneb otseseks varaliseks kahjuks ja saamata jäänud tuluks (lg 2). Mittevaraline kahju hõlmab eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi (lg 5). Eespool öeldust tulenevalt võib kahju all mõista igasuguseid negatiivseid mõjutusi kannatanu isiklikus või varalises sfääris.

2.2.3 Põhjuslik seos objektiivse teokoosseisu elemendina

2.2.3.1 Põhjusliku seose mõiste

Põhjuslik seos teo ja kahju vahel on objektiivse teokoosseisu kolmandaks elemendiks. Põhjusliku seose tuvastamise tähtsus seisneb selles, et isik peaks olema vastutav ainult sellise kahju eest ja selles ulatuses, mida ta oma tegudega on põhjustanud. Teisiti öeldes: selleks, et isik kannaks tsiviilõiguslikku vastutust tekitatud kahju eest, peab olema tuvastatud, et tema õigusvastase käitumise ja saanud tagajärje vahel on põhjuslik ehk kausaalne seos. Sellise seose kindlaks tegemiseks on välja töötatud mitmeid teooriaid.

Nõukogude õigusteoorias ei leitud üldiselt tunnustatud põhjuslikkuse kriteeriumeid. Kohati leidsid aktsepteerimist nt O. Joffe võimalikkuse ja tegelikkuse kategooriad.¹⁹¹ Rohkem tunnustati teooriat, mis lähtub seoste liigitamisest paratamatuteks ja objektiivselt juhuslikeks. Samas ei leidunud üksmeelt küsimuses, kas vastutust saab rajada ainult paratamatutele seostele või järgneb see mõlemat liiki seoste puhul.¹⁹²

VÕS § 127 lg 4 sätestab, et isik peab kahju hüvitama üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg. Ka Euroopa TsK projekti kohaselt on vastutuse tekkimine sõltuvuses kausaalseose

1993, S. 22. Ka Euroopa TsK projektis on eristatud kahju liike: nii kehtestab selle art 2:101:1, et majanduslik või mittemajanduslik või kehaline kahju on õiguslikult relevantne (ja kuulub hüvitamisele), kui: (a) mõni järgneva peatüki reeglitest nõnda sätestab, b) kahju on tekkinud muul moel seaduses sätestatud õiguse rikkumisest, c) kahju on tekkinud õiguslikku kaitset vääriva huvi rikkumisest. Viimasel kahel juhul tuleb arvestada ka seda, kas vastava kahju õiguslikult relevantseks kahjuks lugemine on aus, õiglane ja mõistlik (art 2:101:2).

¹⁹¹ Vt selle teooria kohta J. Ananjeva jt (4), lk 420.

¹⁹² J. Ananjeva jt (4), lk 418-419.

olemasolust kostja teo ja tekkinud kahju vahel.¹⁹³ Põhjusliku seose puhul on võimalik eristada vastutust tekitavat ja vastutust täitvat kausaalsust. Vastutust tekitav kausaalsus eksisteerib, kui isiku tegu on viinud õigushüve kahjustamiseni. Kahju hüvitamise kohustuse tekkimiseks on nõutav ka vastutust täitva kausaalsuse esinemine: nimelt tuleb ka hinnata, kas õigushüve kahjustamine on viinud deliktiõiguslikult hüvitatava kahju tekkimiseni.¹⁹⁴ Süü esinemist kontrollitakse vaid vastutust tekitava kausaalsuse kontekstis: ei ole tähtis, kas kahju tekitajal oli iseenesest soov kannatanule kahju tekitada.¹⁹⁵

Põhjusliku seose tuvastamine toimub kahes etapis: esiteks rakendatakse vajaliku põhjuse testi ehk ekvivalentsiteooriat ja küsitakse, kas ilma käsitletava teota oleks saanud vastav tagajärg (*conditio sine qua non* reegel ehk *but for* test). Teisiti öeldes lähtub ekvivalentsiteooria sellest, et iga tegu on tagajärjega põhjuslikus seoses, kui seda ei saa sündmuste ahelast eemaldada ilma, et sündmuste ahel jääks samaks ja et tagajärg tekiks või tekiks samal ajahetkel.¹⁹⁶ *Conditio sine qua non* reegli väljenditeks on elimineerimis- ja asendamismeetod.¹⁹⁷ Vajaliku põhjuse testi on rakendanud Riigikohtu tsiviilkolleegium 10. detsembri 2003.a otsuses nr 3-2-1-125-03, milles kohus leidis, et õigusrikkumise ja kahju vahel esineb põhjuslik seos, kui kahju poleks ilma õigusrikkumiseta saanud tekkida. Põhjuslikku seost tuleb jaatada, kui kahju tekitaja käitumine vallandas põhjusahela, mis kokkuvõttes kahju põhjustas. Töö autor lisaks veel, et kui jutt on põhjusahlast, on üldjuhul tegemist kahju ühise põhjustamisega.

¹⁹³ Vt Euroopa TsK projekti art 4:101:1. Asjaolu, et kannatanu on kahjule eriliselt vastuvõtlik, ei vabasta kahju tekitajat vastutusest, sel juhul pole kahju ettenähtavus oluline (2).

¹⁹⁴ Täpsemalt vt vastutust tekitava ja täitva kausaalsuse kohta P. Schlechtriem, (159), lk 256-259.

¹⁹⁵ Sellele asjaolule on juhtinud tähelepanu ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma otsuses 27. novembrist 2002.a nr 3-2-1-129-02. Vt lisaks ka J. Kropholler. Bürgerliches Gesetzbuch. Studienkommentar. 6. neuarbeitete Auflage. München C.H. Beck, 2003, S. 583.

¹⁹⁶ O. Jauernig, (88), S. 1022.

¹⁹⁷ Esimesel juhul eemaldatakse kostja tegu n.ö arenilt ja kontrollitakse, kas tagajärg oleks ilmnenud või mitte. Seda meetodit saab kasutada eelkõige aktiivse käitumise puhul. Asendamismeetodi puhul asendatakse kostja õigusvastane tegu õiguspärasega ja kontrollitakse, kas õiguspäraselt käitudes oleks tagajärg jäänud ilmnemata. Seda meetodit kasutatakse eelkõige passiivse käitumise puhul. Vt ka T. Tampuu, (186), lk 76. M. Schultz on pakkunud välja *conditio sine qua non* testi asendamise nn NESS testiga (piisava ja vajaliku elemendi test): selle teooria kohaselt on tingimus tagajärje põhjuseks, kui see tingimus oli ühest küljest tagajärje tekkimiseks vajalik element ja teisest küljest piisav selle tagajärje tekkimiseks. Seega, nt kui A ja B tulistavad C-d ja C sureb, siis ei A ega B tegu pole eraldivõetuna tagajärje vajalik tingimus *conditio sine qua non* reegli alusel, NESS testi järgi aga on. Vt M. Schultz. Further Ruminations on Cause-In-Fact. Editor Wahlgren, P. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001, lk 485-486.

Põhjusliku seose võib olla katkestanud nt kolmanda isiku või kannatanu enda käitumine, samuti vääramatu jõud.¹⁹⁸

Pärast vajaliku põhjuse testi rakendamist kontrollitakse põhjusliku seose esinemist õigusliku põhjuse testi abil, sest ainult vajaliku põhjuse testi kasutamine võib viia lubamatu olukorrani, kus kahju hüvitamise nõude saab esitada ebamõistlikult laia isikute ringi vastu.¹⁹⁹ Õigusliku põhjuse testi väljenditeks on Saksa õiguses eelkõige 1888.a von Kriesi poolt rajatud adekvaatsuse teooria erinevad modifikatsioonid ja normi eesmärgi teooria.²⁰⁰

Adekvaatsuse teooria kohaselt saab tegu pidada tagajärje põhjuseks juhul, kui see, arvestades keskmise inimese teadmisi ja kahju tekkimise asjaolusid, tõstab märgatavalt kahju tekkimise riski.²⁰¹ Võiks ka öelda, et adekvaatsuse teooria välistab vastutuse sündmuste ebatavalise, ühekordse ja mõistlikult mitteettenähtava kulgemise korral.²⁰² Nii teaduses kui kohtupraktikas sisustatakse adekvaatsust eelkõige ettenähtavuse kaudu.²⁰³ Nt kui A ajab autoga alla B sülekoera, siis võib olla vaieldav, kas adekvaatsuse teooria järgi on ka sellele järgnev B infarkt A teo tagajärg.

Normi eesmärgi teooria küsib, kas rikutud normi või kohustuse eesmärgiks oli kannatanu kaitsmine konkreetsel juhul tekkinud kahju eest.²⁰⁴ Nimetatud teooriate kohaldamise vajalikkus tuleneb VÕS § 127 lg-st 2 § 1045 lg-st 3. Normi eesmärgi teooriat tuleks kohaldada juhul, kui

¹⁹⁸ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 32. Ka Euroopa TsK projekti art 6:108 kohaselt ei ole vääramatu jõu poolt tekitatud kahju õiguslikult relevantne. Olgu veel märgitud, et VÕS § 103 lg 2 võimaldab tõlgendust, mille kohaselt võibki vääramatu jõud seisneda muuhulgas kolmanda isiku või kannatanu tahtlikus käitumises.

¹⁹⁹ Vt selle kohta ka M. Adams, (2), S. 117.

²⁰⁰ Hiljutised otsused Saksa Liitvabariigis on näidanud, et põhjuslikkuse küsimust ei saa otsustada palja loogika ja abstraktsete standarditega, vaid see sõltub ka oluliselt väärtusotsustustest (K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 602). Samal seisukohal on ka Prantsuse kohtunikud, kes leiavad, et põhjusliku seose küsimus tuleb otsustada terve mõistuse ja õigluse abil (C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 29). Käesoleva töö autor on arvamusel, et tegelikult võimaldavad põhjusliku seose teooriad kohtunikel vastutuse üle otsustamisel suhteliselt vabalt lähtuda oma väärtushinnangutest ja õiglustundest.

²⁰¹ M.L. Mülleri arvates ei ole adekvaatsusteooria mingi kausaalteooria, pigem omab see otsustavat tähendust õigusvastasuse tuvastamisel. Vt P. Sourlas. Adäquanztheorie und Normzwecklehre bei der Begründung der Haftung nach § 823 Abs. 1 BGB. Berlin: Duncker&Humblot, 1974, S. 137.

²⁰² V. Emmerich, (42), S. 255.

²⁰³ P. Sourlas, (178), S. 155. Adekvaatsuse teooria kohta vt ka K.-H. Gursky, (64), S. 190 ja C. Oswald, (137), S. 28.

²⁰⁴ V. Emmerich, (42), S. 256.

õigusvastasus tuletatakse VÕS § 1045 lg 1 p 7 alusel²⁰⁵ või üldiste käibekohustuste rikkumisest.²⁰⁶

2.2.3.2 Põhjusliku seose ja süü eristamine

Küsimuses adekvaatsuse teooria ja normi eesmärgi teooria suhtest õigusvastasusse ja süüesse ei ole tsiviilõigusedogmaatikas ühtset seisukohta.²⁰⁷ Kui klassikalise delikti üldkoosseisu kohaselt kuulub põhjuslik seos objektiivsesse teokoosseisu ja süü kuulub kontrollimisele eraldi, kolmandal tasandil, siis praktikas pole põhjusliku seose ja süü eristamine sugugi selge.

Nimelt otsustatakse tegelikkuses küsimus, kas isik järgis käibes nõutavat hoolsust, sageli põhjusliku seose tasandil, rakendades adekvaatsuse teooriat ning vastatates küsimusele, kas kahju oli ettenähtav, välditav ja arvestatav.²⁰⁸ Dogmaatilisel on hooletus aga kahtlemata süü vorm. On leitud, et hoolsusel ja adekvaatsusotsustusel on sama puutepunkt, formaalselt sama sisu, nimelt tagajärje äratuntavus, ja põhimõtteliselt sama funktsioon, mis seisneb inimkäitumise reguleerimises²⁰⁹ ning vastutuse piiramises.

Küsimusse ei too otsustavat selgust ka ettenähtavuse jaotamine objektiivseks ja subjektiivseks. Kuigi võiks öelda, et adekvaatsuse testi juures tuleb kontrollida kahju objektiivset ettenähtavust ja hooletuse tasandil subjektiivset ettenähtavust, tuleb tõdeda, et enamikus õiguskordades on süü

²⁰⁵ Ka vastutus BGB § 823 lg 2 kohaselt eeldab, et kannatanu kuulub kaitstud isikute ringi ja et kahju on tekkinud just sel põhjusel, mida seadus on tahtnud vältida. Vt O. Mühl; W. Hadding. Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Band 5/2. Stuttgart, Berlin, Köln: Verlag W. Kohlhammer, 1998, S. 152.

²⁰⁶ Põhjuslikku seost puudutav huvitav probleem seondub järelkahjude küsimusega. Nimelt võib tekkida vaidlusi, kas esineb kausaalseos kahju tekitaja käitumise ja kannatanul esmakahjust oluliselt hiljem tekkinud järelkahju vahel. Nt juhul, kui A põhjustas B jala vigastuse ja kui B aastaid hiljem seetõttu auto alla jääb, on küsitav, kas A peaks ka selle kahju eest vastutama. Uuemate arusaamade kohaselt on tarvis järelkahju tekkimise korral vastutuse eeldusi uuesti põhjendada, sealhulgas ka õigusvastasust ja süüid. Samas on probleemi lahendades mindud kerge vastupanu teed: leitakse, et kui isik on pannud esimese rikkumise süüliselt toime, siis on talle võimalik süüks arvata ka kõik järelkahjud, mis on mõistlikule isikule esimese rikkumise võimalike tagajärgedena ettenähtavad. Vt P. Sourlas, (178), S. 152-153.

²⁰⁷ P. Sourlas, (178), S. 123.

²⁰⁸ P. Sourlas, (178), S. 125. Tsiviilõigusliku hooletuse tuvastamiseks piisab, kui kahju tekitajale on ette näha vähemasti mingisuguse kahju tekkimine. Nt kui ema saab šoki, nähes oma auto alla jäänud lapse vigastusi, ei seisne hooletuse kontrollimine selles, kas kahju tekitaja pidi teadma, et lapsel on vanemad, vaid selles, kas ta pidi arvestama vanemate äärmusliku ehmumisega (*Ibid*, S. 159).

²⁰⁹ P. Sourlas, (178), S. 140.

objektiivne ning kahju tekitaja isiklike omadusi ei võeta ka ettenähtavuse kontrollimisel niikuinii arvesse.²¹⁰ Kuna VÕS-is on kasutusel subjektiivne süü standard, on võimalik Eesti õiguskorras põhjusliku seost ja süüd esitatud jaotuse alusel siiski piiritleda.

Ent põhjuslikku seost ja süüd on püütud eristada siiski ka objektiivsest hooletusest lähtuvalt. Väidetakse, et juhtudel, mil teo õigusvastasus tuvastatakse tagajärje ebaõiguse teooria²¹¹ alusel, on adekvaatsusotsustus käsitletav hoolsuskohustuse rikkumise eelotsustusena ja adekvaatsus seega süü eelastmena.²¹² Esitatud väidet saab põhjendada sellega, et adekvaatsus- ja hooletusotsustusel on siiski erinev rõhuasetus. Nad kattuvad vaid puutuvalt kahju ettenähtavusse, kuid on selge, et hooletuse üle otsustamisel tuleb kontrollida ka mitmeid teisi asjaolusid, kuna hooletus seondub isiku käitumisega. Teisiti öeldes võiks väita, et kahju tekitaja vabaneb vastutusest, kui kahju tekkimine oli küll ettenähtav, kuid ta järgis käibes nõutavat hoolsust (nt ei olnud võimalik mõistlike kulutustega kahju tekkimist ära hoida). Silmas tuleb pidada ka asjaolu, et erinevatelt käibegruppidele nõutakse erineva hoolsuse rakendamist: kui otsustus kahju ettenähtavuse üle põhjusliku seose tasandil on läbinisti objektiivne, siis hoolsuskohustuse järgimisse lisandub siiski ka subjektiivne element.

Huvitav on ka küsimus, kas isik peaks vastutama ka sellise kahju eest, mida ta nägi ette vaid seetõttu, et tema isiklikud omadused võimaldasid seda.²¹³ Käesoleva töö autor leiab, et kui isikul on erilised võimed, siis tuleks neid arvestada ka kahju ettenähtavuse üle otsustamisel. Nt kui kahju tekitajaks on oma valdkonnas paremate ekspertide hulka kuuluv eriarst, siis tuleks hinnata kahju ettenähtavust mitte keskmise eriarsti arusaama kohaselt, vaid lähtudes sellest, mis oli ettenähtav vastava valdkonna tippspetsialistile.²¹⁴ Esitatud arusaam teenib kannatanule laialdasema kaitse pakkumise eesmärki.

Seost hooletuse ja normi eesmärgi teooria vahel on arvatud seisnevat selles, et juhul, kui vastutuse aluseks on nt üldise käibekohustuse rikkumine, ei piisa hooletuse tuvastamiseks vaid

²¹⁰ C. Oswald, (137), S. 26.

²¹¹ Tagajärje ebaõiguse teooria kohaselt indutseerib absoluutselt kaitstud õigushüve kahjustamine õigusvastasuse. Täpsemalt vt tagajärje ebaõiguse (ja teo ebaõiguse) teooria kohta käesoleva töö alapunktist 2.3.2.

²¹² P. Sourlas, (178), S. 140.

²¹³ C. Oswald, (137), S. 27.

²¹⁴ Samast loogikast lähtudes tuleks otsustada ka eriliste omadustega isiku hooletuse üle.

sellest, et üldist käibekohustust on rikutud. Nimelt on lisaks nõutav, et sellel käibekohustusel oli eesmärk takistada just sellist liiki õigushüve kahjustamist.²¹⁵ Esitatust järeldeb, et kui käibekohustuse eesmärgiks ei olnud ära hoida antud juhul aset leidnud õigushüve kahjustamist, ei saa öelda, et isik on käitunud hooletult. Seega, hoolsus- või käibekohustust saab pidada rikutuks ka eeltoodud juhul, kuid normi kaitsealast väljaspool tekkinud kahju hüvitamisele ei kuulu.

Esitatud seisukohta saab põhjendada sellega, et normil saab olla eesmärk takistada vaid sellise kahju tekkimist, mis on normi adressaadile äratuntav, et ta saaks sellega mõistlikult arvestada.²¹⁶ Seega, kui kahjustati väljaspool normi kaitseala asuvat õigushüve, ei saanud selline kahjustamine olla kahju tekitajale ettenähtav, ning seetõttu ei saa rääkida ka tema hooletust käitumisest, kuigi tema vastutus langeb ära juba põhjusliku sose tasandil. Niisiis kujuneb kahju ettenähtavus hooletuse n.ö eelastmeks ka normi eesmärgi teooria rakendamisel.

2.3 ÕIGUSVASTASUS DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA

2.3.1 Õigusvastasuse mõiste

Õigusvastasus on deliktiõigusliku vastutuse eeldus, mille esinemist kontrollitakse pärast objektiivse teokoosseisu kindlakstegemist. Õigusvastasuse tuvastamine on süü kontrollimise eelduseks: käitumine, mis viib õiguspärase tagajärjeni, ei saa olla süüline,²¹⁷ sest süüettehteide saab tugineda ainult isiku kohustusevastasele käitumisele.²¹⁸

²¹⁵ P. Sourlas, (178), S. 156.

²¹⁶ P. Sourlas, (178), S. 156.

²¹⁷ C. Hirsch. Allgemeines Schuldrecht. Fälle mit Löschungen. Frage/Antwort-Diagramme. 3. neuarbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 103.

²¹⁸ H. Brox; W.-D. Walker. Allgemeines Schuldrecht. 29. aktualisierte Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, S. 184.

Nõukogude õigusteoorias käsitleti õigusvastasena ühiskonnakahjulikku tegu, mis rikub kehtiva objektiivse õiguse norme.²¹⁹ Saksa õiguse kohaselt võib õigusvastasus tuleneda absoluutselt kaitstud õigushüve kahjustamisest (BGB § 823 lg 1), seaduses sätestatud kohustuse rikkumisest (BGB § 823 lg 2)²²⁰, üldise käibekohustuse rikkumisest või heade kommete vastasest tahtlikust kahju tekitamisest (BGB § 826). Õigusvastasuse tuvastamisel kasutatakse Saksa õiguses tagajärje või teo ebaõiguse teooriat.²²¹ Õigusvastasust välistavate asjaoludena tunnustab Saksa õigus peamiselt hädakaitset, hädaseisundit, üldiselt lubatud omaabi, riiklikku sekkumisõigust ja kannatanu nõusolekut.²²²

Kuigi Prantsuse õiguses õiguvastasusest kui eraldiseisvast vastutuse eeldusest eriti ei räägita, ollakse üksmeelel, et sellised faktorid nagu hädakaiste- või hädaseisund, oma õiguse teostamine, vääramate jõud ja (teatud juhtudel) kannatanu nõusolek võivad välistada *faute*.²²³ Ka Euroopa TsK projektis on hädakaitseseisund (art 6:102:1), kannatanu nõusolek ning enda riskiolukorda asetamine (art 105:1) asjaoludeks, mis välistavad õiguslikult relevantse kahju tekkimise ehk siis kahju tekitaja vastutuse.

VÕS § 1045 lg 1 järgi on kahju tekitamine õigusvastane eelkõige, kui see tekitati 1) kannatanu surma põhjustamisega, 2) kannatanule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisega, 3) kannatanult vabaduse võtmisega, 4) kannatanu isikliku õiguse rikkumisega, 5) kannatanu omandi või sellele sarnase õiguse või valduse rikkumisega, 6) isiku majandus- või kutsetegevusse sekkumisega, 7) seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega või 8) heade kommete

²¹⁹ Teo õigusvastasuse välistasid TsK alusel järgmised asjaolud: 1) kahju tekitamine kohustuse täitmisel (nt kui kohtutäitur arestib vara kohtumääruse alusel), 2) kahju tekitamine oma õiguse teostamisel (TsK § 113), 3) kahju tekitamine hädakaitseseisundis (TsK § 452), 4) kahju tekitamine hädaseisundis (TsK § 453) ja 5) kannatanu nõusolek. Vt J. Ananjeva jt, (4), lk 415.

²²⁰ Õigusvastasus võib olla tingitud ka eksimisest mingite korporatiivsete reeglite, nt sisekorraeeskirjade vastu, alati ei pea olema eksitud seaduse vastu. Vt K. Larenz; C.-W. Canaris, (114), S. 954. Lisaks aktiivsele käitumisele võib õigusvastane olla loomulikult ka tegemata jätmine, kuid see tuleb arvesse eelkõige erisubjektide puhul. Vt selle kohta ka R. Schulze u.a., (165), S. 961.

²²¹ Nimetatud teooriate kohta vt lähemalt käesoleva töö alapunktist 2.3.2.2.

²²² J. Eckert. Schuldrecht. Besonderer Teil. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, S. 487. Olgu märgitud, et paljud autorid on seisukohal, et arsti sekkumine patsiendi kehalisse terviklikkusesse pole ka ilma nõusolekuta õigusvastane, kuna arsti käitumine pole suunatud vigastamisele, vaid vastupidi, patsiendi tervendamisele. Vt H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 40.

²²³ Vt selle kohta H.J. Sonnenberger; C. Autexier. Einführung in das französische Recht. 3, umarbeitete Auflage. Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2000, S. 138; M. Ferid, (51), S. 466-468; C.v. Bar; P. Gotthard, (11), S. 22 ja K. Zweigert ja H. Kötz, (201), p. 619.

vastase tahtliku käitumisega. Sõna “eelkõige” VÕS § 1045 lg-s 1 viitab asjaolule, et lisaks loetelus esitatule eksisteerib veel teisi aluseid, mil kahju tekitamine on õigusvastane, ning selle kinnituseks ongi juba VÕS §-d 1046—1049, mis nimetatud aluseid sisaldavad. Kannatanu surma põhjustamise, kannatanule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamise, kannatanult vabaduse võtmise ja kannatanu omandi või sellele sarnase õiguse või valduse rikkumise korral on õigusvastasus indutseeritav ainult kahjulikust tagajärjest. Ülejäänud juhtudel tuleb õigusvastasuse tuvastamisel anda kahju tekitaja käitumisele täiendav hinnang. Tegemist on teo ebaõiguse teooria väljenditega.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et VÕS-is kasutusel olev enumeratsiooni meetod võimaldab isikutel piisaval määral hinnata oma käitumise potentsiaalseid tagajärgi ning aitab seeläbi kaasa õiguskindluse põhimõtte realiseerumisele.

VÕS § 1045 lg 2 kehtestab, et kahju tekitamine ei ole õigusvastane, kui 1) kahju tekitamise õigus tuleneb seadusest, 2) kannatanu nõustus kahju tekitamisega, välja arvatud juhul, kui nõusoleku andmine on vastuolus seaduse või heade kommetega,²²⁴ 3) kahju tekitaja tegutses hädakaitse- või hädaseisundis, 4) kahju tekitaja kasutas oma õiguse teostamiseks või kaitseks õigustatult omaabi. Erinevalt VÕS § 1045 lg-st 1, on viimati esitatud loetelu lahtine vaid selles mõttes, et vastavalt VÕS § 1045 lg 2 p-le 1 võib kahju tekitamise õigus tuleneda ka teistest seadustest.

2.3.2 Õigusvastasuse ja süü eristamine

2.3.2.1 Sissejuhatuseks

Õiguskirjanduses analüüsitakse õigusvastasust ja süüd sageli koos, samas peatükis. See on nii, sest nimetatud vastutuse eeltingimused pole sageli selgesti eristatavad. Tegemist on küsimusega, mis on juba mõnda aega tekitatud diskussiooni ka Saksa Liitvabariigi õigusteadlaste hulgas. Nii on leidnud E. Deutsch, et käitumisreeglite ja hoolsuse vahekorras pole käesoleva ajani

²²⁴ Nt ei ole õigusvastasust välistavaks asjaoluks kannatanu nõustumine tema tapmise või kehavigastuse tekitamisega; omaette küsimus on nõustumine potentsiaalse kahju tekkimisega sportmängudes osalemisel.

põhjapaneva selguseni jõutud.²²⁵ On tõstatatud küsimus, kas käibekohustuse, mis on vastavalt üksikjuhule konkretiseeritud, rikkumist ja süüd üleüldse on võimalik eristada.²²⁶ Ka K. Zweigert leiab, et kuigi õigusvastasust ja süüd hoitakse dogmaatiliselt selgelt lahus, on sellest hoolimata viimasel ajal tekkinud diskussioon süü ja õigusvastasuse kontseptsioonide tähenduse ja ulatuse teemal.²²⁷

C. Oswald on oma väitekirjas asunud seisukohale, et kuigi ühest küljest peaks hooletuse küsimust kontrollima süü juures, on teiselt poolt vaja selgitada, kas süü ei ole võtnud kohta sisse hoopis õigusvastasuse tasandil. Ta leiab, et tähendust omab ka see, et üha enam räägitakse hoolsuskohustusest, mitte aga hoolsusest. Seega võib tekkida küsimus, kas hoolsuskohustuse rikkumine tuleks samastada muude kohustuste rikkumisega. Ka uuemas Saksa õiguskirjanduses kõlab üha enam arvamus, et hoolsuse puhul ei ole tegelikkuses jutt süü mastaabist, vaid objektiivsest käitumismastaabist, mille mittejärgimine kujutab endast õigusvastast käitumist. Kui rääkida käibes nõutava hoolsuse mittejärgimisest kui teokoosseisulisest ja õigusvastasest käitumisest, siis tuleb hooletuse all mõelda mitte süülist, vaid õigusvastast käitumist. See läheks aga vastuollu BGB §-ga 823, kus vastutuse tekkimiseks nõutakse nii õigusvastast kui hooletut käitumist.²²⁸ Sellist vastuolu näeb ka D. Howarth, kes leiab, et kuna BGB §-s 823 eristatakse selgelt õigusvastasust ühelt poolt ja tahtlust või hooletust teiselt poolt, siis mõistab seadus hooletuse all siiski midagi muud kui õigusvastasust.²²⁹

Erinevatest nõutava hoolsuse käsitlustest sõltub ka see, missugusel delikti üldkoosseisu tasandil, kas õigusvastasuse või süü juures, peaks hooletuse esinemist kontrollima. Mõlemale variandile leidub ka pooldajaid: nt leiab H.-K. Nipperdey, et BGB § 276 lg 1 teine lause ei räägi süüst, vaid mittetahtlike käitumiste õigusvastasusest. Hooletusemõiste tühjaksjäämist põhjendab ta sellega, et nn õige hooletuse jaoks oleks niikuinii vajalik ka individuaalne etteheidetavus.²³⁰ Puhtalt

²²⁵ E. Deutsch. *Fahrlässigkeit und erforderliche Sorgfalt. Eine privatrechtliche Untersuchung. Zweite Auflage.* Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1995, S. 478.

²²⁶ F.G.v. Westphalen und andere. *Produkthaftungshandbuch. B 1: Vertragliche und deliktische Haftung, Strafrecht und Produkt-Haftpflichtversicherung.* München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1989, S. 482.

²²⁷ K. Zweigert: H. Kötz, (201), p. 599.

²²⁸ C. Oswald, (137), S. 71-75.

²²⁹ D. Howarth. *Textbook on Tort.* Bottenworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995, p. 267.

²³⁰ C. Oswald, (137), S. 78.

süüvormiks peab hooletust nt K. Larenz.²³¹ H. Kötz on seisukohal, et otsustava tähtsusega küsimuseks on, sõltumata sellest, kas seda kontrollida süü või õigusvastasuse tasandil, siiski üks: kas kostja tegi või jättis tegemata midagi sellist, mida hoolikas läbilõikeline isik poleks teinud või tegemata jätnud.²³²

Ka Prantsuse deliktiõiguses, kus deliktiõigusliku vastutuse tugitalaks on *faute* kontseptsioon, ei ole objektiivne ebaõigusotsustus kahju tekitava käitumise kohta ehk õigusvastasus ja süü teineteisest selgelt eristatavad. Vastavat piiri õigusvastasuse ja süü vahele ei tõmba ei Prantsuse kohtud ega õigusteadlased.²³³ See ei ole ebapiisava süstematiseerimise tulemus, vaid veendumus, et nad ongi omavahel seotud. *Code Civil* ei tee seega kahju hüvitamise kohustust õigusvastasusest, millest on deliktiõiguse alases kirjanduses vaevalt juttu, sõltuvaks. *Faute* all mõeldakse ebaõigusotsustust, millesse on põimunud ka sotsiaalsed ja moraali elemendid.²³⁴

Faute võib tuleneda nii seaduses sätestatud normi vastasest käitumisest (aktiivsest teost või tegemata jätmisest) või lihtsalt hooletust käitumisest. Esimesel juhul toob normis sisalduva käitumiskohustuse rikkumine automaatselt kaasa *faute*. Teisel juhul võib (seaduses mittedätestatud) käitumiskohustus olla niivõrd abstraktne (eelkõige üldine kohustus hoolikalt käituda), et *faute* kontroll läheb üle süü kontrollimiseks. Ka moraali ja korra vastu eksimine rajab *faute*.²³⁵

Süü ja õigusvastasuse eristamise problemaatika ilmneb kõige teravamalt juhtudel, mil käitumise õigusvastasus tuleneb üldiste käibekohustuste rikkumisest. Nimetatud küsimustele on kontsentreeritud väitekirja kahes järgnevas alapunktis.

²³¹ Tegelikult eksisteerib ka kolmanda variandi pooldajaid: nemad näevad teokoosseisu olulise osana n.ö õiguslikku pidamist, mis nende meelest tähendabki käibes nõutavat hoolsust. Vt C. Oswald, (137), S. 77-79.

²³² H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 45.

²³³ Vt K. Zweigert ja H. Kötz, (201), p. 619.

²³⁴ M. Ferid, (51), S. 460-461.

²³⁵ M. Ferid, (51), S. 460-465. Kuivõrd Prantsuse õiguses kehtiva deliktiõigusliku vastutuse struktuur erineb Saksa ja Eesti mudelist oluliselt ning mitmed probleemid väljaspool germaani õigusperekonda sarnasest aspektist ei tõusetugi, siis edaspidises süü ja õigusvastasuse eristamist puudutavas käsitluses jääb Prantsuse (ja ka Inglise) deliktiõigus huviorbiidist välja.

2.3.2.2 Üldiste käibekohustuste kontseptsiooni tähendus ja olemus²³⁶

Avamaks üldiste käibekohustuste tähendust deliktilise vastutuse jaoks, tuleb esmajärjekorras märkida, et germaani õigusperekonda kuuluvate riikide deliktiõigusealases kirjanduses tunnustatakse kahte õigusvastasuse tuvastamise teooriat: tagajärje ebaõiguse ja teo ebaõiguse teooriat.

Õigusvastasus kui deliktiõigusliku vastutuse eeldus on tuvastatav tagajärje ebaõiguse teooria alusel juhul, kui kahjustatud on absoluutselt kaitstud õigushüvesid, täpsemalt öeldes indutseerib õigushüve kahjustamine ka õigusvastasuse. Sellisteks absoluutselt kaitstud õigushüvedeks on BGB § 823 lg-st 1 tulenevalt elu, keha, tervis, vabadus ja omand (nt kui A tulistab B-d ja B sureb, siis on teo õigusvastasus tuletatav tagajärje ebaõiguse teooria alusel, sest B elu on absoluutselt kaitstud õigushüve ja tema surm indutseerib õigusvastasuse). Sarnased õigushüved on kaitstud ka VÕS § 1045 lg 1 p-de 1-3 ja 5 kohaselt. Käitumise õigusvastasus on indutseeritud vaid juhul, kui selle käitumise tagajärg oli kahju tekitaja poolt kavatsetud või kui see kuulub veel teo kulgemise juurde, niisiis kui see moodustab käitumise otsese tagajärje.²³⁷

Seetõttu jõuti Saksa Liitvabariigi õigusteoorias ja -praktikas juba mõnda aega tagasi üldisele arusaamale, et alati ei ole võimalik õigusvastasust ainult kahjulikule tagajärjele tuginedes tuvastada. On leitud, et passiivse käitumise ehk tegemata jätmise ja õigushüve kaudse kahjustamise korral (selle all peetakse silmas tegu, mis ei vii rikkumise tagajärjeni otse, vaid muude edasiste asjaolude, nt teiste isikute või ka kannatanu enda käitumise sekkumise tõttu)²³⁸ on tegemist lubamatu ja seega õigusvastase käitumisega vaid juhul, kui eksisteeris kohustus konkreetse ohu vältimiseks või kõrvale juhtimiseks.²³⁹ Nimelt saab õiguslikult relevantsest

²³⁶ Vt selle kohta ka J. Lahe. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. *Juridica International*, 2004, nr 1, pp 108-115.

²³⁷ K-H. Gursky. *Schuldrecht. Besonderer Teil*. Heidelberg: Schaeffers Grundriss Verlag Decker & Müller, 1990, S. 216.

²³⁸ T. Raab. Bedeutung der Verkehrspflichten und ihre systematische Stellung im Deliktsrecht. *Juristische Schulung. Zeitschrift für Studium und praktische Ausbildung*. 42. Jahrgang. München und Frankfurt am Main: Verlag C.H. Beck, 2002, Heft 11, S. 1042.

²³⁹ Teo ebaõiguse teooria äärmuslikud pooldajad (kes on vähemuses) leiavad, et õigusvastasus pole ka BGB § 823 lg-s 1 sätestatud absoluutsete õigushüvede otsese kahjustamise korral tuletatav lihtsalt õiguskorras lubamatu

tegemata jätmisest rääkida vaid juhul, kui isikul oli õiguslik kohustus käituda. Õigusvastasuse ja seega kahju tekitaja vastutuse tunnustamiseks kirjeldatud juhtudel ongi kohtupraktika poolt välja töötatud vastavad õiguslikult siduvad käitumiskohustused ehk üldised käibekohustused.²⁴⁰ Kirjeldatud viisil õigusvastasuse tuvastamisel lähtutakse teo ebaõiguse teooriast.²⁴¹

Iseloomustamaks õigushüve otsese ja kaudse kahjustamise (sealhulgas ka tegemata jätmise) erinevusi, võib märkida, et kui õigushüve kaudne kahjustamine võib olla võimalik ka õiguspärase ja lubatud käitumisega, siis õigushüve otsese kahjustamise korral on tagajärg alati õiguskorraga vastuolus (v.a õigusvastasust välistavate asjaolude esinemise korral).²⁴² Teisiti öeldes piisab otsese kahjustamise korral vastutuse tekkimiseks kausaalse olemasolust teo ja kahjuliku tagajärje vahel, kaudse kahjustamise korral tekib kahjuliku tagajärje tekitamise eest vastutus ainult kohustusevastase käitumise korral.²⁴³

Vahe tagajärje ja teo ebaõiguse teooria vahel seisneb B.S. Markesinise järgi selles, et vaid esimene neist käsitleb õigusvastasust ja süüd lahus.²⁴⁴ Nimelt tuleb tagajärje ebaõiguse teooria rakendamisel tõendada hooletus süü tasandil. Kui õigushüve kahjustamine toimub sotsiaalselt adekvaatse käitumisega (nt annab arst patsiendile ravimi asemel ekslikult mürki, sest pakendid olid vahetusse läinud), siis on see tagajärje õigusvastasuse teooria järgi õigusvastane käitumine, teo õigusvastasuse teooria pooldajate arvates aga mitte.²⁴⁵ Igal juhul ei teki olulist vahet

tagajärje tekitamisest. Nad on seisukohal, et õigusvastasus saab tuleneda vaid inimese käitumisest ja seega toob õigusvastasuse kaasa vaid käitumiskohustuse rikkumine. Samas teevad ka nemad erandi tahtliku kahju tekitamise puhuks (J. Kropholler, (97), S. 582). Seega on mittetahtlik kahju tekitamine teo ebaõiguse teooria kohaselt õigusvastane vaid juhul, kui käitumine rikkus käibes nõutavat hoolsust (T. Raab, (145), S. 1045). Võrdle ka K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 599 ja H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 41.

²⁴⁰ T. Raab (145), S. 1042.

²⁴¹ Küsimus õigusvastasuse indutseeritavusest võib tekkida ka teisest aspektist. Nimelt võib vastutuskooresseis olla määratletud täpselt või visandatud raamkooresseisuna ning sellest sõltub ka õigusvastasuse indutseeritavus. Määratletud ehk suletud kooresseis nagu keha või omandi kahjustamine viib õigusvastasuse indutseerimiseni, kus teokoosseisu esinemine tähendabki õigusvastast käitumist. Teisiti on raam- ehk avatud kooresseisudega (vt VÕS § 1045 lg 1 p-d 4 ja 6), sest nende nn raamõiguste rikkumine ei anna tunnistust õigusvastasest käitumisest. Nt võib õpilasele halva hinde panemine rikkuda tema isiksuse õigust, kuid käibes on selline rikkumine adekvaatne ja seda sallitakse (E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 12-13). Olgu veel märgitud, et isikuõiguse rikkumise puhul tuleb analüüsida siiski ka selliseid argumente, millest paljud kuuluvad kaalumisele alles süü tasandil (H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 42).

²⁴² T. Raab (145), S. 1046.

²⁴³ Samas, S. 1048.

²⁴⁴ B.S. Markesinis. A Comparative Introduction to the German Law of Tort. Oxford: Clarendon Press, 1986, p. 42.

²⁴⁵ J. Kropholler (97), S. 582.

lõpptulemuses, sest esimesel juhul võib kahju tekitaja vastutusest vabaneda süü puudumise tõttu, teisel juhul lihtsalt varasemal, õigusvastasuse tasandil.²⁴⁶

Nii väidab ka T. Raab, et vaidlus tagajärje ebaõiguse ja teo ebaõiguse teooria pooldajate vahel on süstemaatilis-teoreetiline, täpsemalt öeldes on küsimus hooletuse tähenduses deliktiõiguse süsteemis. Ta leiab, et nõude tekkimise resultaadi osas ei oma erinev teoreetiline käsitlus tähendust. Kas juhtudel, kui isik on järginud käibes nõutavat hoolsust, tuleb eitada vastutust seetõttu, et isik käitus õiguspäraselt, või langeb vastutus ära puuduva süü tõttu, ei oma lõpptulemuse jaoks tähendust.²⁴⁷

Üldiste käibekohustuste tunnustamine ja areng on omanud (ja omab) Saksa Liitvabariigi deliktiõiguses olulist tähendust; see viis deliktiõigusliku vastutuse olulise laienemiseni.²⁴⁸ Käibekohustused on käitumiskohustuste kohtuliku konkretiseerimise tulemid.²⁴⁹ Käibekohustuse sisu saab avada järgnevalt: kui isik loob mingisuguse ohu või valitseb seda, on ta kohustatud võtma kasutusele kõik võimalikud ja mõistlikud vahendid, et seda ohtu kontrolli all hoida ja takistada selle realiseerumist. Sellise ohu loomine võib seisneda nt liikluse (tänavad, teed, läbikäigud), poe, spordiasutuse vms avamises.²⁵⁰ Üldjuhul lasuvad käibekohustused asjade omanikel, kuid omandist ei ole käibekohustuse tekkimine siiski sõltuv: oluline on just ohu loomine, hoidmine ja kontroll selle üle.²⁵¹ Oluline on märkida, et käibekohustuse rikkumine indutseerib õigusvastasuse.

²⁴⁶ Vt ka H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 42.

²⁴⁷ T. Raab (145), S. 1045.

²⁴⁸ Sellest kontseptsioonist lähtutakse ka teistes Saksa deliktiõigusliku vastutuse mudeli omaksvõtnud riikides (nt Šveitsis, Austrias) ning põhjendatud oleks selle üle võtmine (vähemasti põhimõtetes) ka Eesti Vabariigi kohtupraktika poolt. Veelgi enam, üldiste käibekohustuste kontseptsiooni tunnustamine on kogu deliktilise vastutuse süsteemi toimimiseks lausa hädavajalik. Samas on see paljudele Eesti juristidest siiski veel võõras, kuna TsK alusel toimunud deliktiõiguslik vastutus üldiste käibekohustustega arvestamist ei nõudnud.

²⁴⁹ W. Fikentscher. Schuldrecht. 9. durchgesehene und ergänzte Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1997, S. 760.

²⁵⁰ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124. Vördle P. Schlechtriem, (159), lk 260.

²⁵¹ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124-125.

Eespool toodu alusel saab väita, et käibekohustustel on generaalklausliga sarnane karakter.²⁵² Käibekohustus tekib automaatselt deliktiõiguse sees ja selle tõttu.²⁵³ Võiks öelda, et käibekohustused on loonud käitumiskohustusi, mida oleks võimalik ka seadusandjal seaduses sätestatud kohustustena formuleerida.²⁵⁴ Igal juhul on võimalik käibekohustust õigusnormiga konkretiseerida,²⁵⁵ s.t et käibekohustus võib olla seaduses sätestatud (BGB § 823 lg 2 ja VÕS § 1045 lg 1 p 7), kuigi üldjuhul ei ole.²⁵⁶ Kõikide käibekohustuste sätestamist seaduses ei saa ka seadusandjalt nõuda. Seejuures tuleb arvestada, et käibekohustus võib olla õigusnormis sisalduvast kohustusest nii leebem²⁵⁷ kui ka rangem. Esimesel juhul tuleb isikul vastutuse tekkimise vältimiseks järgida õigusnormis sätestatud kohustust, teisel juhul aga käibekohustust, sest konkreetses normis sätestatud kohustuse täitmisest ei pruugi vastutuse välistumiseks piisata. Nt juhul, kui A kukub kraavi, mille B oli kaevanud järgides kõiki kaevetöödeks kehtestatud avalikke eeskirju, ja saab kehavigastuse, ei vabane B vastutusest vaid seetõttu, et ta järgis õigusnorme, sest käibekohustus võib olla rangem kui õigusnormis sätestatud käitumiskohustus. Üksnes juhul, kui avalik õigus näeb ette range käitumise kohustuse, millest kõrvalekaldumine pole lubatud, võib B vastutusest vabaneda, sest teistsugune käitumine oleks toonud kaasa avalik-õiguslikud sanktsioonid.

Isiku teadlikkus vastavast ohust ei ole käibekohustuse rikkumise eelduseks. Seega võib isik olla vastutav, kui ta on ohu allikast teadlik ja seda ei likvideeri, aga ka juhul, kui ta ohu allikast ei tea, sest tema käitumine võib olla õigusvastane seetõttu, et ta ei täitnud nõuetekohaselt asja kontrollimise kohustust, tuvastamaks, kas see kujutab endast ohtu. Nt on selline kontrollimise kohustus kinnisasja omanikul oma kinnistu suhtes.²⁵⁸

Üheselt ei ole võimalik vastata küsimusele, millal isikul käibekohustus tegelikult tekib. Nõustuda tuleb T. Raab'iga, kes on sõnastanud vastuse leidmiseks eelnimetatud küsimusele järgmise reegli: mida ulatuslikum on ähvardav kahju, mida suurem on kahju tekkimise tõenäosus ja mida

²⁵² Vördle V. Emmerich, (42), S. 282. Võiks väita, et vastutus üldiste käibekohustuste rikkumise eest ei erine olemuslikult *common law* maades tunnustatud *negligence liability*st.

²⁵³ E. Deutsch und H.-J. Ahrens (34), S. 124.

²⁵⁴ W. Fikentscher (52), S. 760.

²⁵⁵ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124.

²⁵⁶ T. Raab, (145), S. 1046.

²⁵⁷ T. Raab, (145), S. 1046.

²⁵⁸ T. Raab, (145), S. 1042.

väiksemad on kahju ära hoidmise kulud, seda kindlamalt võib väita, et isikul tekib käibekohustus võtta vastavad abinõud ohu realiseerumise ärahoidmiseks kasutusele.²⁵⁹ Tuleb märkida, et üldtunnustatult ei teki isikul käibekohustust õigustamatute käibes osalejate, nt varga suhtes.²⁶⁰ Lisaks võivad käibekohustused eksisteerida ka seal, kus tegelikult mingit käivet ei ole, nt tootjavastutuse sfääris.²⁶¹

Teise isiku kaitsmisel on omad piirid, s.t et käibekohustused ei nõua midagi võimatut, vastava abinõu tarvitusele võtmine peab olema nii subjektiivselt kui ka majanduslikult mõistlik.²⁶² Lisaks tuleb käibekohustuse olemasolu kindlakstegemiseks tuvastada, kas ja kuivõrd oli ohustatud isikul ehk hilisemal kannatanul endal võimalus vastavat ohtu ära tunda ja selle realiseerumist ettevaatlikult käitudes vältida.²⁶³

Võiks esitada ka küsimuse, kas käibekohustuse rikkumine seisneb alati tegemata jätmises või on võimalik käibekohustust rikkuda ka aktiivselt käitudes. Reeglina rikutakse käibekohustust tegemata jätmise läbi, kuid käibekohustusega võib olla vastuolus ka aktiivne käitumine, nt kontrollimatu ohu loomine.²⁶⁴ Praktikas sellel küsimusel olulist tähtsust ei ole, sest vastutusõiguslik tagajärg ei sõltu sellest, kas käibekohustuse rikkumine väljendus konkreetsel juhul tegutsemises või tegemata jätmises. Lisaks on sageli võimalik tegemata jätmise redutseerida eelnevale positiivsele teole.

Viimaks võib tõstatada küsimuse, missuguseid õigushüvesid käibekohustused kaitsevad. Eelkõige kaitsevad nad loomulikult absoluutseid õigushüvesid (vt BGB § 823 lg 1 ja VÕS § 1045 lg 1 p-d 1-3 ja 5), mille laialdasemaks kaitsmiseks käibekohustused kohtupraktikas üldse välja töötati. Samas ei ole käibekohustuste kaitse ulatus tänapäeval enam absoluutsete õigushüvedega piiratud ning kaitstud võivad olla ka muud kohtupraktika poolt deliktiõiguslikult kaitsevääriliseks tunnustatud huvid. Diskuteeritav on, kas käibekohustuse eesmärk võiks olla ka

²⁵⁹ T. Raab, (145), S. 1044.

²⁶⁰ J. Kropholler, (97), S. 581.

²⁶¹ D. Medicus. Bürgerliches Recht. 18. neuarbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1999, S. 480.

²⁶² E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124-125.

²⁶³ T. Raab, (145), S. 1045. Isegi kui käibekohustust olukorras, kus kannatanul endal oli osa kahju tekkimises, siiski tunnustada, on võimalik kahjuhüvitist vähendada vastavalt nii VÕS § 139 kui ka BGB § 254 kohaselt.

²⁶⁴ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124-125.

puhtvaralise kahju ärahoidmine.²⁶⁵ Küsimus on selles, kas kinnistu omanikul A-l tekib kahju hüvitamise kohustus olukorras, kus tema kinnistult kukub teele puu, mis sulgeb liikluse, mistõttu B, kes ei saa teed kasutada, hilineb ärikohtumisele ja kannab majanduslikku kahju (ilma et tema absoluutselt kaitstud õigushüve kahjustataks). Töö autori arvates tuleks kahju hüvitamise nõuete mõistlikkuse piires hoidmiseks sellele küsimusele üldreeglina eitavalt vastata.

Käibekohustuse rikkumisest rääkides on möödapääsmatu selle koha määratlemine delikti üldkoosseisus. Kuna käibekohustuse rikkumine indutseerib õigusvastasuse,²⁶⁶ võib tekkida soov kontrollida käibekohustuse rikkumist õigusvastasuse tasandil. See ei vii siiski loogilise tulemuseni. Saksa Liitvabariigi erialakirjanduse pinnalt saab järeldada, et käibekohustuse rikkumise kontrollimise kohaks pakutakse eelkõige käitumise või vastutust tekitava kausaalsuse tasandit (viimast varianti toetab D. Medicus).²⁶⁷ Valitsev arvamus on, et käibekohustuse rikkumist tuleks kontrollida siiski käitumise tasandil.²⁶⁸

T. Raab leiab samuti, et kui küsimus on kaudses kahju tekitamises või tegemata jätmises, tuleb käibekohustuse rikkumist kontrollida juba objektiivse teokoosseisu tasandil ja seega mitte õigusvastasuse tasandil, nagu mõnikord väidetud.²⁶⁹ Samas ta lisab, et käibekohustus ja selle kaitse-eesmärk moodustavad vastutusttekitava kausaalsusega lahutamatu ühtsuse, mistõttu tuleb neid üheskoos objektiivse teokoosseisu tasandil kontrollida. Õigusvastasuse tasandil jääb üle seega hinnata vaid õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist.²⁷⁰

Eespool öeldu tulemusena saab väita, et juhul, kui kahju tekitaja vastutus tuleneb käibekohustuse rikkumisest, ei saa deliktiõigusliku vastutuse eelduste kontrollimisel lähtuda klassikalisest kolmeastmelisest delikti üldkoosseisust. Nõustuda tuleb T. Raab'iga, kes on käibekohustuse rikkumise puhuks pakkunud välja järgmise deliktilise vastutuse üldkoosseisu elementide

²⁶⁵ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 124-125. Sama küsimuse kohta vt ka W. Fikentscher, (52), S. 760.

²⁶⁶ Olgu märgitud, et lisaks õigusvastasusele indutseerib käibekohustuse rikkumine sarnaselt kaitsenormi (BGB § 823 lg 2 ja VÕS § 1045 lg 1 p 7) rikkumisega ka süü. Vt ka E. Deutsch und H.-J. Ahrens (34), S. 14.

²⁶⁷ D. Medicus, (126), S. 478.

²⁶⁸ W. Fikentscher, (52), S. 761. Vt selle kohta ka D. Medicus, (126), S. 475 ja P. Sourlas, (178), S. 160. Olgu veel märgitud, et vastutust tekitav kausaalsus on põhjusliku seose tuvastamise tasand, kus otsitakse vastust küsimusele, kas kahju tekitaja käitumise ja kannatanu õigushüve kahjustumise vahel eksiteerib kausaalseos.

²⁶⁹ Olgu märgitud, et ka nt finalistlik käitumisõpetus ei erista teokoosseisu ja õigusvastasust. Vt G. Niebaum. Die deliktische Haftung für fremde Willensbetätigungen. Berlin: Duncker & Humblot, 1977, S. 31.

²⁷⁰ T. Raab, (145), S. 1047.

järjekorra: esiteks tuleb kontrollida kohustuse rikkumise tagajärge ehk õigushüve rikkumist, teiseks kohustusega vastuolus oleva käitumise esinemist, s.t kas isikul lasus käibekohustus ja kas ta on seda rikkunud. Jaatav vastus sellele küsimusele võimaldab järeldada, et isik on rikkunud ka välist hoolsust ja tema käitumine on õigusvastane. Siinjuures saab kahju tekitaja tõendada ka õigusvastasust välistavaid asjaolusid. Kolmas tasand oleks prof T. Raabi käsitlese järgi vastutusttekitava kausaalsuse tasand, kus otsitakse vastust küsimusele, kas käibekohustuse rikkumise ja õigushüve kahjustamise vahel on põhjuslik seos. Järgmisena tuleb kontrollida, kas käibekohustuse eesmärk oli ära hoida just sellist kahju, nagu kannatanul konkreetsel juhul tekkis, ja viimasena saab kahju tekitaja võimaluse tõendada oma süü puudumist, eelkõige, et ta ei ole deliktivõimeline või et ta järgis sisemist hoolsust.²⁷¹ Seega annab üldiste käibekohustuste kontseptsiooniga arvestamine täiendava kriteeriumi nii teo (kui objektiivse teokoosseisu elemendi) kui ka õigusvastasuse hindamiseks.

Käesoleva töö autor leiab, et esitatud delikti üldkoosseisu ülesehituse korral saab rääkida sisuliselt vaid kahest tasandist: objektiivse teokoosseisu ja süü tasandist. Samas on võimalik ülaltoodud eelduste paigutamine ka kolmeastmelisse delikti üldkoosseisu: sel juhul tuleks kontrollida õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist lihtsalt eraldiseisval, süüle eelneval tasandil.²⁷²

Pärast nimetatud eelduste kontrollimist tuleb loomulikult otsustada ka hüvitamisele kuuluva kahju ulatuse küsimus, jutt on vastutust täitvast kausaalsusest.

2.3.2.3 Süü eristamine üldiste käibekohustuste rikkumisest

²⁷¹ T. Raab, (145), S. 1048.

²⁷² Traditsioonilise kolmeastmelise delikti üldkoosseisu korral, mis on kohaldatav juhul, kui õigusvastasus on tuvastatav tagajärje ebaõiguse teooria alusel, on vastutuse eelduste kontrollimise järjekord järgmine: objektiivse teokoosseisu tasandil tuleb kontrollida õigushüve kahjustamist ehk kahjulikku tagajärge, käitumist ehk tegu ja põhjuslikku seost (vastutust tekitavat kausaalsust). Õigusvastasus on sellisel juhul indutseeritud ning õigusvastasuse tasandil tuleb kontrollida vaid õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist. Kahju tekitaja deliktivõimet ja süüd kontrollitakse üldkoosseisu kolmandal, subjektiivsel tasandil, kusjuures BGB alusel peab süü tõendama kannatanu, VÕS kohaselt süüd aga eeldatakse (VÕS § 1050 lg 1).

Absoluutsete õigushüvede kahjustamise korral, kus õigusvastasus on tuletatav tagajärje ebaõiguse teooria alusel, saab deliktilise vastutuse eelduste kontrollimisel lähtuda traditsioonilisest kolmeastmelisest delikti üldkoosseisust, kus õigusvastasus ja süü on selgesti eristatavad. Kui kahju tekitaja käitub hooletult, siis tuleb nii välist kui ka sisemist hoolsust kontrollida süü ja mitte õigusvastasuse tasandil.²⁷³

Juhtudel, mil teo õigusvastasus tuleneb üldiste käibekohustuste rikkumisest, tekib küsimus, missugune on käibekohustuse rikkumise ja hooletuse kui süü vormi vahekord. Lähtudes käibekohustuse rikkumise määratlusest, mille kohaselt käibekohustuse rikkumine on õiguslikult siduva ning oludele vastavalt konkretiseeritud käitumiskohustuse mittejärgimine, ning arvestades hooletuse definitsiooni BGB § 276 lg-s 1, mille kohaselt hooletult tegutseb see, kes ei järgi käibes vajalikku hoolsust, ja VÕS § 104 lg-s 3, mille kohaselt hooletus on käibes vajaliku hoole järgimata jätmine, ei ole keeruline järeldada, et käibekohustuse rikkumise ja hooletuse määratlused on märkimisväärselt sarnased.

Nii leiab ka T. Raab, et juhul, kui defineerida käibekohustust selliselt, et igäüks on kohustatud käituma nii, nagu seda võib oodata objektiivse ja subjektiivse võimalikkuse raames ühelt ettenägelikult isikult, siis ei saa öelda, et käibekohustus oleks miski muu kui käibes nõutav hoolsus.²⁷⁴ On selge, et hooletuse ja käibekohustuse rikkumise eristamine või nende vahekorra selgitamine omab tähtsust deliktiõiguse teooria seisukohalt. Samas on küsimusel ka ilmne praktiline tähtsus, nt tõendamiskoormise õiglaseks jagamiseks.

Nt juhul, kui maaomanik A ei puhasta oma kinnisasja läbivat kõnniteed ja kui õigustatult seal viibinud isik B sel põhjusel kukub ning saab kehavigastuse, siis ei ole A käitumise õigusvastasus tuvastatav (ja kui ongi, poleks see õiglane ega mõistlik) tagajärje ebaõiguse teooria alusel. Samal ajal võib kindlalt väita, et A-l lasus üldine käibekohustus hoida tee puhtana ning kui ta seda kohustust on rikkunud, on tema käitumine ikkagi õigusvastane teo ebaõiguse teooria kohaselt.

²⁷³ T. Raab, (145), S. 1048.

²⁷⁴ T. Raab, (145), S. 1045.

Probleem tekib, kui küsida, kas fakt, et A ei eemaldanud kõnniteelt nt sinna visatud banaanikoort, on tunnistus vaid A õigusvastasest käitumisest (täpsemalt öeldes tegemata jätmisest) või võimaldab see asjaolu ka väita, et A käitus hooletult. Teisiti öeldes on vaieldav, kas B, kes tõendab A poolse käibekohustuse rikkumise, tõendab sellega A teo õigusvastasuse või süü või mõlemad. Võiks ka küsida, kas hooletuse kui süü elemendi kontrollimiseks jääb üldse ruumi, kui isiku käitumise õigusvastasus tuleneb üldise käibekohustuse rikkumisest.²⁷⁵

Eespool toodust tulenevalt on tõstatatud küsimusel kaks põhimõtteliselt võimalikku lahendust. Ühelt poolt, käsitledes käibekohustuse rikkumist ja hooletust samasena, on võimalik väita, et üldised käibekohustused formuleeritakse just lähtudes sellest, millist hoolsust peab konkreetne isik käibes järgima. Sellisel juhul ei saaks rääkida õigusvastasest käitumisest, kui isik on järginud käibes nõutavat hoolt. Teisest küljest, käsitledes käibekohustuse rikkumist ja hooletust lahus, tuleks kindlaks teha, milles see erinevus seisneb.

Etteruttavalt tuleb märkida, et päris korrektne pole kumbki käsitlus. Küsimuse lahendus peitub hooletuse sisustamises, täpsemalt öeldes vahetegemises hooletuse komponentidel, **välisel ja sisemisel hoolsusel.**

Välise hoolsuse all mõeldakse hoolsusnõudeid, mida õiguskord esitab kolmandate isikute õigushüvede kaitsmise eesmärgil, lähtudes konkreetsest situatsioonist keskmisele hoolikale isikule.²⁷⁶ Sisemine hoolsus tähendab seevastu püüdlusi ja pingutusi, mida isik peab tegema, et temale esitatavaid välise hoolsuse nõudeid ära tunda ja neid järgida. Etteheidetavalt ja süüliselt käitub vaid see, kes ei järgi lisaks välisele hoolsusele ka sisemist hoolsust.²⁷⁷ Sisemine hoolsus on psühholoogiline hoolsusmõiste. Sisemise hoolsuse juures saab eristada esiteks (ohu) äratundmisprotsessi ja teiseks võimet saadud teadmist korrektselt kasutada. Sisemise hoolsuse eeldused on ettenähtavus ja välditavus.²⁷⁸ Valdavalt leitakse, et ainuüksi sisemise hoolsuse järgimata jätmine ei ähvarda õigushüve ja on seetõttu vastutusõiguslikult probleemitu ning pole

²⁷⁵ Sarnase küsimuse on tõstatanud ka T. Raab, (145), S. 1045.

²⁷⁶ Just välise hoolsuse rikkumisele tuginevad nt BGB § 276 lg-s 1 ja VÕS § 104 lg-s 3 sisalduvad hooletuse definitsioonid. Välise hoolsusnõuete sisustamisel võib arvestada erinevate käibe- ja kutsegruppide spetsiifikat.

²⁷⁷ T. Raab, (145), S. 1047.

²⁷⁸ C. Oswald, (137), S. 47-51.

õigusvastane.²⁷⁹ Sarnaselt välisele hoolsusele võivad ka sisemise hoolsuse nõuded olla kujundatud abstraktselt, s.t lähtudes sarnases olukorras ja sarnaste omadustega läbilõikeliselt isikult nõutud käitumisest,²⁸⁰ kuid võimalik on lähtuda ka absoluutselt individuaalsest aspektist.²⁸¹ Välise hoolsuse rikkumine indutseerib sisemise hoolsuse rikkumise.²⁸²

Reeglina on sisemise hoolsuse järgimine ka välisest hoolsusest kinnipidamise eelduseks, kuid nii ei pruugi olla (nt võib välise hoolsuse rikkumiseni viia sund või juhus). On ka võimalik, et isik järgib välist hoolsust, aga mitte sisemist. Nt käitub isik tee ääres mängivate laste suhtes väliselt hoolsalt, kui ta sõidab neist mööda aeglaselt (nagu käive nõuab) masina vea tõttu. Ka suitsetaja, kes viskab enne tanklasse jõudmist sigareti ära põhjusel, et see talle enam ei maitse, käitub väliselt hoolsalt. Võimalik on ka vastupidine olukord, kus isik käitub sisemiselt hoolsalt, kuid rikub välist hoolsust: nt kui mootorsõiduki juht stoppmärgi juures ei peatu, on ta rikkunud välist hoolsust, kuid mitte sisemist, kui mittepeatumise põhjuseks oli jalga löönud kramp.²⁸³

Kuivõrd sisemine hoolsus on subjektiivne kategooria, taandub küsimus üldise käibekohustuse ja hooletuse eristamisest käibekohustuse ja välise hoolsuse eristamisele. Nõustuda tuleb T. Raab'iga, kes leiab, et käibekohustusi moodustavadki just välise hoolsuse nõuded. Seega on käitumine, mis rikub välist hoolsust, alati ka käibekohustuse rikkumine ja sellest tulenevalt õigusvastane.²⁸⁴ Teisiti on sama järelduse sõnastanud E. Deutsch, kes on seisukohal, et kui üldist käibekohustust on objektiivselt rikutud, on jäänud väline hoolsus järgimata.²⁸⁵ Ka P. Schlechtriem väidab, et kuna välist hoolsuskohustust võetakse objektiivsena, niisiis lahutatuna kahju põhjustaja isikust, kattub see suures osas nn käibekohustustega.²⁸⁶

²⁷⁹ Eespool toodule oponeerib E. Deutsch, kes leiab, et kuna ka sisemise hoolsuse järgimata jätmise võib siiski otseselt ohustada teise isiku õigushüve, tuleks seda pidada õigusvastaseks, nt juhul, kui operatsiooni viib läbi üleväsinud või joobes arst. Vt E. Deutsch, (35), S. 465.

²⁸⁰ Vt nt VÕS § 1050 lg 2.

²⁸¹ E. Deutsch, (35), S. 468.

²⁸² BGH on korduvalt välja öelnud, et välise hoolsuse rikkumine on tõend ka sisemise hoolsuse rikkumise kohta, vt nt BGHZ 80, 186, 199; 116, 60, 73 jne (B. Dauner-Lieb; H. Konzen; K. Schmidt. Das neue Schuldrecht in der Praxis. Akzente, Brennpunkte – Ausblick. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 2003, S. 222). Vt ka E. Deutsch und H.-J. Ahrens (34), S. 14.

²⁸³ C. Oswald, (137), S. 51-52.

²⁸⁴ T. Raab, (145), S. 1047. Samal seiskoha kohta vt ka H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 44.

²⁸⁵ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 126.

²⁸⁶ P. Schlechtriem, (159), lk 261.

Seega pole võimalik, et isik rikub käibes nõutavat hoolsuskohustust ehk välist hoolsust, kuid mitte käibekohustust, kuivõrd sellisel juhul polnudki vastav hoolsus käibes nõutav. Praktiline tähtsus puudub sellel, kas välise hoolsuse nõuded moodustavad käibekohustusi või vastupidi, s.t käibes nõutav hoolsus kujuneb ise käibekohustuste pinnal.

Ülalesitatu põhjal saab järeldada, et käibekohustus kattub vaid hooletuse ühe elemendi, välise hoolsusega. Sellest tulenevalt saab väita, et käibekohustuse rikkumine ja süü ei ole tervikuna kattuvad elemendid ning delikti üldkoosseisu subjektiivsel, s.t süü tasandil tuleb seega kontrollida sisemise hoolsuse järgimist. Seega on süül kui kahju hüvitamise kohustuse tekkimise eeldusel siiski tähendus ka käibekohustuse rikkumise korral.²⁸⁷

Ka E. Deutsch on leidnud, et käibekohustuse rikkumisest tuleneva õigusvastasuse korral seisneb kahju tekitaja süü kontrollimine ainult isiku sisemise hoolsuse järgimise hindamises,²⁸⁸ s.t et vastust otsitakse küsimustele, kas isik pidi vastava käitumisnormi ära tundma ja kas ta oli võimeline seda normi järgima.²⁸⁹ Teda täiendab T. Raab, kes on seisukohal, et kui isik ei suutnud konkreetsetes olukordades ära tunda, missuguseid pingutusi õiguskord temalt ohu vältimiseks nõuab, või kui ta ei saanud hoolsuskohustust järgida subjektiivsetel põhjustel, siis ei ole ta käitunud süüliselt.²⁹⁰ Kui tegemist on BGB § 823 lg-s 1 nimetatud absoluutselt kaitstud õigushüvede (elu, keha, tervise, vabaduse, omandi) kahjustamisega, siis ei piisa sisemise hoolsuse mittejärgimise tunnistamiseks sellest, et isik pidi vaid konkreetse käitumiskohustuse ära tundma.²⁹¹ Sisemist hoolsust pole järgitud juhul, kui vähemasti keskmine isik pidi mõistma, et normi mittejärgimine võib viia absoluutselt kaitstud õigushüve kahjustamiseni.²⁹²

²⁸⁷ Õigusvastasus- ja süüotsustust on püütud lahus hoida ka seeläbi, et on proovitud eristada hoolsuse ülemmäära ja standardmäära: õigusvastasusotsustuse jaoks on vajalik hälbimine hoolsuse ülemmäärast, süü jaoks aga standardmäärast. Niimoodi on võimalik käsitleda ka käibes nõutavat hoolsust süüelemendina, kuid sel juhul tuleb nii välise kui sisemise hoolsuse rikkumist hinnata nii õigusvastasuse kui ka süü tasandil. Sellisel juhul on tegemist nn topelt hoolsusemastaabiga. Vt C. Oswald, (137), S. 95-102.

²⁸⁸ Süü tasandil tuleb loomulikult kontrollida ka individuaalseid vastutuse piiranguid, nt isiku deliktivõimet. Samuti võib süü tasandil selguda, et kahju tekitaja vastutus on nt lepinguga piiratud vaid raske hooletuse puhuks.

²⁸⁹ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 126.

²⁹⁰ Samas tuleb märkida, et juhul, kui kahju tekitaja tegutseb oma kutsetegevuses, peab ta järgima vastava majandus- või kutsegrupi hoolsusstandardit, s.t et sellisel juhul lähtutakse nn professionaalsest hoolsusest ning sisemine hoolsuse järgimine isikut vastutusest ei vabasta. Vt nt P. Schlechtriem, (160), lk 107 ja A.M. Dugalale; K.M. Stanton. Professional Negligence. London, Butterworths, 1982, p. 9.

²⁹¹ Olgu märgitud, et nt kaitsenormi (BGB § 823 lg 2, VÕS § 1045 lg 1 p 7) rikkumise korral pole sisemist hoolsust järgitud juhul, kui isik käitumiskohustuse ära tundis, kuid seda ei järginud, kuigi see oli võimalik.

²⁹² T. Raab, (145), S. 1048.

Välise hoolsuse järgimata jätmisel eeldatakse ka sisemise hoolsuse mittejärgimist, kuid kahju tekitajal on võimalus tõendada vastupidist.²⁹³ Jutt on erandlikest asjaoludest, mis võimaldavad isikul hoolimata välise hoolsuse järgimata jätmisest vastutusest siiski vabaneda.

Oluline on märkida, et kuigi Saksa autorid eristavad meelsasti välist ja sisemist hoolsust, on viimase semantiline sisu tegelikult siiani ebaselge, mistõttu ka õigusemõistmises lähtutakse peamiselt ühest, objektiivsest ehk välisest hooletusest; seega mängib jaotatud hoolsusemõiste praktikas üsna väikest rolli.²⁹⁴ Selle põhjuseks on, et õiguskordades, kus hooletuse standard on objektiivne, saab sisemise hoolsuse all hinnata eelkõige isiku deliktivõimet või seda, kas tema tegu oli deliktiõiguslikult relevantne.²⁹⁵ Seega jääb sisemise hoolsuse mõiste sisu töö autori aravates sisutühjaks. VÕS-i alusel aga on sisemise hoolsuse järgimise kontrollimisel mõistlik analüüsida, kas isikul oli võimalik järgida välist hoolsust, pidades silmas tema individuaalseid omadusi.²⁹⁶

Kui tulla tagasi probleemi tõstatamise juures kirjeldatud kaasuse juurde, siis on kaasuses toodud asjaolude tähendus VÕS-i alusel järgmine. Fakt, et banaanikoor oli kõnniteel, on tõend käibekohustuse rikkumise ja seega ka õigusvastasuse ning välise hoolsuse järgimata jätmise kohta. Maaomanikul A-l on siiski võimalik tõendada, et ta järgis käibes nõutavat hoolsust, nt puhastas kõnniteed kolm korda päevas - rohkemat ei tohi temalt nõuda. Seega ei ole iseenesest see, et banaanikoor maas oli, käibekohustuse rikkumiseks ega käibes nõutava hoole

²⁹³ E. Deutsch und H.-J. Ahrens, (34), S. 126.

²⁹⁴ E. Schmidt; G. Brüggemeier, (163), S. 297. Vt selle kohta ka B. Dauner-Lieb; H. Konzen; K. Schmidt, (31), S. 220.

²⁹⁵ E. Schmidt; G. Brüggemeier, (163), S. 296. Saksa autorid, kes räägivad oma käsitlustes sisemisest hoolsusest pidades silmas isiku individuaalseid võimeid, on käesoleval ajal selgelt vähemuses. Selle vähemuse üheks esindajaks on nt M.-E. Fabarius, kes on leidnud, et väline hoolsus on kehaline, sisemine hoolsus aga vaimne. Kui isik kahjustab otseselt mingit õigushüve, on ta käitunud väliselt hooletult. Kui ta aga nt madala intellekti tõttu polnud võimeline ära tundma õiget käitumist, on ta järginud siiski sisemist hoolsust. Vt M.E. Fabarius. Äussere und Innere Sorgfalt. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1991, S. 102-106.

²⁹⁶ Sarnaselt sisustab sisemise hoolsuse mõistet ka T. Tampuu. Samas käsitleb ta sisemist hoolsust ja subjektiivset süüd samasena, mis ei ole töö autori arvates päris korrektne (vt T. Tampuu, (186), lk 81). Nimelt tuleb siiski eristada hooletuse komponente ühelt poolt ja hooletuse mastaape teiselt poolt: hoolsuse komponendid on väline ja sisemine hoolsus, hoolsuse mastaabid on aga tüpiseeritud ja individuaalne hoolsus. Põhimõtteliselt on ka VÕS-i alusel võimalik hooletuse subjektiivset standardit rakendada välise hoolsuse kontrollimisel. Sellisel juhul jääs aga sisemise hoolsuse mõiste sarnaselt objektiivse hoolsuse standardi omaksvõtnud riikidega sisutühjaks, keskendudes deliktivõimele ja isiku teo relevantsuse hindamisele.

mittejärgimiseks, vaid asjaoluks, mille alusel läheb käibes nõutava hoolsuse tõendamiskoormis *res ipsa loquitur* doktriini²⁹⁷ rakendades üle kahju tekitajale. Kui siiski selgub, et A käibes nõutavat hoolt ei järginud, nt vaatas vaid korra nädalas kõnnitee üle, jääb talle siiski võimalus tõendada, et ta ei olnud hooletu, kuna järgis sisemist hoolsust. Nt võis ta jääda haigeks ning omamata kommunikatsioonivahendeid, polnud tal võimalik ka tee puhastust organiseerida, nt sõlmida kolmanda isikuga selle kohustuse täitmiseks leping.

Juhul, kui õigusvastasus tuleneb käibekohustuse rikkumisest, tõendab kannatanu käibekohustuse rikkumisega ka välise hoolsuse järgimata jätmise, seega hooletuse ühe elemendi. Sellest tekib küsimus, kas vastava tõendamiskoormise panemine kannatanule on kooskõlas VÕS § 1050 lg-ga 1, mille kohaselt peab oma süü puudumist tõendama kahju tekitaja ise. Käesoleva töö autor siin vastuolu siiski ei näe, sest teo õigusvastasuse peab kannatanu niikuinii tõendama. Käesoleval juhul tõendab ta lihtsalt koos õigusvastasusega ka süü vastava elemendi.²⁹⁸ Kahju tekitaja kohustuseks jääb sisemise hoolsuse järgimise tõendamine (vt VÕS § 1050 lg 2). Saksa BGB kohaselt küsimuse selles aspektis probleemi ei teki, kuna kannatanu on kohustatud nii või teisiti tõendama kõik deliktiõigusliku vastutuse eeldused.

Kokkuvõtvalt võib märkida, et käibekohustuste kontseptsiooniga arvestamine võimaldab Eesti deliktiõigusel ja õigusemõistmisel õigusdogmaatilisel korrektsetes raamides funktsioneerida.

²⁹⁷ *Res ipsa loquitur* doktriini alusel on võimalik kannatanu tõendamiskoormist vastavate asjaolude esinemise korral kergendada. Täpsemalt vt nimetatud doktriini kohta töö alapunktist 3.3.

²⁹⁸ Põhimõtteliselt võiks ju ka küsida, et miks ei võiks kahju tekitajale panna käibekohustuse mitterikkumise tõendamiskoormist, kui see on sisuliselt sama, mis süü puudumise tõendamine. Töö autor sellist lahendust ei poolda, sest see nihutaks kannatanu ja kahju tekitaja tõendamiskoormuse proportsioonid paigast.

3. SÜÜ DELIKTI ÜLDKOOSSEISU ELEMENDINA

3.1 DELIKTIVÕIME

Üheks vastutuse tekkimise eelduseks delikti üldkoosseisu alusel on kahju tekitaja deliktivõime.²⁹⁹ Deliktivõimet käsitleb Saksamaa õigusteadlane H. Köhler kui osa tegutsemisvõimest, kui võimet end süülise käitumisega vastutavaks teha. Teise osa tegutsemisvõimest moodustab teovõime, kui võime teha kehtivalt tehinguid.³⁰⁰ Deliktivõimetus on seega asjaolu, mis välistab süü kui deliktilise vastutuse aluse. Süü kui deliktiõigusliku vastutuse kolmanda koosseisulise eelduse tasandil tuleb teatavasti deliktivõime kõrval kontrollida lisaks ka objektiivse süüvormi ehk tahtluse või hooletuse olemasolu.³⁰¹

Deliktivõimetus ei välista vastutust riskivastutuse sätete alusel. Selline on valitsev aramus ka Saksa Liitvabariigis,³⁰² kus põhiküsimuseks on see, missugustel tingimustel saab isik olla suuremat ohtu kätkeva asja pidaja või tegev mingil tegevusalal.³⁰³

Eristada tuleb seega ühel poolt teo- ja deliktivõimet ja teiselt poolt otsustus- ja deliktivõimet.³⁰⁴ Teovõimega seonduv on reguleeritud Tsiviilseadustiku üldosa seaduse³⁰⁵ (edaspidi TsÜS) §-des 8-12, otsustusvõimet puudutav TsÜS §-s 13. Deliktivõimetus regulatsioon sisaldub VÕS §-s 1052. Kokkuvõtvalt võib märkida, et teovõime ja selle piiramine omab tähendust kehtiva lepingu sõlmimise aspektist, kuid võib omada tähtsust ka deliktiõiguse jaoks, sest kehtiv leping välistab juhul, kui selle objektiks on saanud kahju ärahoidmine, reeglina deliktiõiguse kohaldamise (vt

²⁹⁹ Käsitletava teema kohta vt ka J. Lahe. Deliktivõimetus süülist vastutust välistava asjaoluna. *Juridica*, 2002, nr 6, lk 391-400.

³⁰⁰ H. Köhler. *Tsiviilseadustik. Üldosa. Õpik*. Heinrich Lange poolt alustatud teose 23. täielikult ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1998, lk 55-56.

³⁰¹ Vt ka P. Schlechtriem. *Schuldrecht Besonderer Teil*, 4. Auflage. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1995, S. 354-355. Saksa Liitvabariigi tsiviilõiguse eestikeelsetes tõlgetes kasutatakse deliktivõime sünonüümina süüvõimet (vt P. Schlechtriem, (160), lk 56 ja H. Köhler, (101), lk 106). Nii eristab P. Schlechtriem süüdimatuid, süüvõimelisi ja piiratult süüvõimelisi isikuid (P. Schlechtriem, (160), lk 106). Vt ka P. Schlechtriem, (158), S. 354-355.

³⁰² Vt nt B. Dauner-Lieb und andere. *Schuldrecht. Erläuterungen der Neuregelungen zum Verjährungsrecht, Schuldrecht, Schadenersatzrecht und Mietrecht*. Bonn: Deutscher Anwalt Verlag, 2002, S. 848 ja C.v. Bar, (13), S. 92. Sarnaselt on küsimus lahendatud ka Prantsuse õiguses (vt C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 45).

³⁰³ E. Deutsch, (32), S. 177.

³⁰⁴ Teovõime käsitlete kohta Saksa Liitvabariigis vt H. Köhler, (101), lk 156-157, otsustusvõime käsitlete kohta vt A. Altherr; E. Brem; H. Bühlmann. *Schweizerisches Obligationrecht. Textangabe mit Leitsätzen aus der Praxis des Bundesgerichtes*. Zweite, überarbeitete und ergänzte Auflage. Bern: Verlag Stämpfli & Cie AG, 1994, S. 53 ja H. Köhler, (101), lk 203. Saksa õiguses langevad deliktivõime, teovõime ning otsustusvõime sageli kokku. Teovõime kohta nõukogude õiguses vt J. Ananjeva, (4), lk 75.

³⁰⁵ Tsiviilseadustiku Üldosa Seadus, 27. märts 2002.a, RT I 2002, 35, 216; 2003, 78, 523.

VÕS § 1044). Otsustusvõime on oluline teovõime raames ning kujutab endast ajutist võimetust tsiviilkäibes osaleda. Deliktivõimest ja selle piiramisest huvitub kahju hüvitamise õigus. Deliktivõime kui võime vastutada tekitatud kahju eest ja otsustusvõime võivad sisuliselt kattuda, kuid deliktivõimel puudub (erinevalt otsustusvõimest) otsene seos teovõime ja lepinguõigusega.³⁰⁶

Deliktivõimet on tarvis piirata selleks, et isikud, kes ei suuda piisavalt oma käitumisest aru saada, ei peaks kandma deliktiõiguslikku vastutust. Deliktivõimetus võib olla tingitud alaealisusest või puudest. Otsuse tegemisel, kuidas sätestada seaduses eest sõltuv deliktivõimetus, tuleb arvestada järgmiste probleemidega: 1) kas alaealisele saab tema puuduva küpsuse tõttu üleüldse kahju tekitamist ette heita? 2) kui esimesele küsimusele jaatavalt vastata, kas siis peaks olema kehtestatud alaealise vastutuse vanuseline alampiir kindlalt või varieeruvalt? 3) millisest vanusest peaks deliktivõime algama? ja 4) kas peaks pakkuma vahelahendusi noorukite jaoks, kes on lapse eest väljas, kuid pole veel täisealised?³⁰⁷

Alaealisus oli deliktivõimet välistavaks asjaoluks Nõukogude õiguses. TsK § 454 lg 1 järgi olid deliktivõimetud kuni 15-aastased alaealised: nad ei vastutanud kahju tekitamise eest ühelgi juhul.³⁰⁸

BGB § 828 lg 1 kohaselt algab deliktivõime Saksamaa Liitvabariigis 7. eluaastast. BGB § 828 lg 2 järgi omab 7-18-aastane alaealine piiratud deliktivõimet: kes on küll 7-aastane, aga mitte veel 18-aastane, pole kahju eest, mis ta teistele on tekitanud, vastutav, kui ta ei omanud kahju tekitanud teo toimepanemisel vastutuse tunnetamiseks vajalikku arusaama. Deliktivõime omandamine on lükatud edasi 10. eluaastani juhtudeks, mil alaealine tekitab hooletult (mitte aga tahtlikult) kahju tänavaliikluses.³⁰⁹ Saksa kohtupraktika järgi ei pea nooruk ette kujutama

³⁰⁶ Nagu eelnevalt märgitud, saab teovõime ja deliktiõime seost näha siiski selles, et nad mõlemad on tegutsemisvõime osad.

³⁰⁷ Vt C.v. Bar. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht. Erster Band.* München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, S. 76.

³⁰⁸ Olgu ka märgitud, et VFTsK § 1073 kohaselt on deliktivõimetu alla 14-aastane alaealine.

³⁰⁹ Tegemist on BGB ühe muudatusega, mis jõustus 1. augustil 2002.a. Vastavalt arengupsühholoogia uuringutele leiti, et alla 10-aastaselt lapsel puuduvad füüsilised ja psüühilised võimed, et ära tunda motoriseeritud liikluse ohud ja nende ohtudele vastavalt käituda. Vastavalt Saksa autorite seisukohtadele ei saa nimetatud juhtudel muuhulgas arvestada ka alaealisest kannatanu kaassüüga. Vt B. Dauner-Lieb und andere, (30), S. 844-854. Vt ka V. Emmerich,

konkreetsed ohtu ja konkreetsed kahju, piisab üldisest arusaamise võimest, et käitumisega võib kaasneda mingisugune oht.³¹⁰ Õigustmõistmises küsitakse eelkõige seda, kas noorukilt, kes kuulub sellesse vanusegruppi, võis intellektuaalses ja emotsionaalses mõttes oodata teistsugust käitumist.³¹¹

Prantsuse tsiviilõiguses pole deliktivõime alaealisel vastutuse tekkimiseks nõutav. Samas omab lapse vanus tähendust käitumiskohustuste määratlemise kontekstis.³¹² Õigusteaduses ja kohtupraktikas on välja arendatud seisukoht, mille järgi saab *faute* kohaselt käituda vaid isik, kes on võimeline mõistma oma käitumise ebaõigust. See arusaam välistab siiski üldjuhul laste vastutuse.³¹³ Kindlat vanusepiiri vastutusvõimelisuse osas Prantsuse õiguses pole, kohus peab alaealise vastutuse küsimuse kuni tema täisealiseks saamiseni otsustama vastavalt üksikjuhule.³¹⁴

Sarnaselt Prantsuse õigusega ei ole deliktivõime vastutuse tekkimise eelduseks alaealisel ka Inglise õiguses. Kui kostja on noor, siis on faktiküsimus, kas ta on sellises eas, et ta teo tegemisel nägi või oleks pidanud nägema ette oma tegevuse tagajärgi.³¹⁵ Kuigi Inglise õiguses puudub pretsedent, kus oleks seletatud, missugune on lapse hoolsusstandard, lähtutakse enamasti sellest, kuidas oleks käitunud samaealine normaalne laps.³¹⁶

Deliktivõimetud on VÕS-i järgi kuni 14-aastased alaealised. VÕS § 1052 lg 1 sätestab, et alla 14-aastane isik ei vastuta enda poolt tekitatud kahju eest. Esitatud, esmapilgul vaidlustamatuna näivast, sätestest teeb seadus ka erandi (vt selle kohta käesolevas alapunktis esitatud edasist käsitlust). Olgu veel märgitud, et ka Euroopa TsK projekti artikli 5:101:1 kohaselt algab alaealise täisdeliktivõime 14-aastaseks saamisega. Enne seda vanust võib alaealine vastutada, kui ta oli

(42), S. 258.

³¹⁰ W. Dunz; G. Heimann-Trosien; K. Nüssgem; E. Steffen. Das Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar, 12. Umbearbeitete Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1989, S. 457 ja W.V. Gerven; J. Lever; P. Larouche. Tort Law. Common Law of Europe Casebooks. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000, p. 343.

³¹¹ E. Deutsch, (32), S. 74.

³¹² H.J. Sonnenberger; C. Autexier, (172), S. 138-139.

³¹³ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 19.

³¹⁴ M. Ferid, (51), S. 474.

³¹⁵ J.F. Clerc; W.H.B. Lindsell. Torts. The Common Law Library nr 3. Sixteenth Edition. London: Sweet and Maxwell, 1989, p. 163.

³¹⁶ M.A. Jones, (89), p. 128 ja C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 66. Alaealiste vastutuse kohta USA-s vt D. Howarth, (79), p. 70-75; Rootsis G. Ring; L. Olsen-Ring. Einführung in das skandinavische Recht. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, S. 102; Jaapanis Jaapani TsK § 712.

võimeline hindama oma teo ebaõigsust ja käitunud moel, kuidas samaealine hoolikas laps poleks käitunud.

Kokkuvõtvalt võib väita, et käsitletavas valdkonnas pakuvad erinevad riigid erinevaid lahendusi, mis võimaldavad teha järgmisi järeldusi. Esiteks võib märkida, et isiku eal põhinev deliktivõimetuse instituut on suhteliselt levinud nähtus, kuid mitte üldtunnustatud. Autor on seisukohal, et VÕS-is kehtestatud vanusepiir võiks olla madalam, sest juba 12-13-aastane alaealine on reeglina võimeline mõistma oma kahju tekitavate tegude tähendust. Seda võib kindlalt väita tahtliku, kuid tõenäoliselt ka raskest hooletusest tingitud kahju tekitamise juhtude kohta. VÕS-si võiks kritiseerida veel seetõttu, et see ei sisalda piiratud deliktivõime regulatsiooni. Nimelt võimaldaks varieeruv deliktivõimeetus paindlikumat (ja tegelikult ka õiglasemat) õigusemõistmist. Autor ei pea VÕS-i regulatsiooni muutmist siiski hädavajalikuks, sest VÕS § 1052 lg 3 sisaldab nn õiglusvastutuse regulatsioon ning VÕS § 1050 lg-s 2 sätestatud subjektiivne süü mõiste võimaldavad kohtutel teha õiglaseid otsuseid ka kehtiva regulatsiooni alusel.³¹⁷

Nagu eelnevalt märgitud, võib deliktivõimeetus olla lisaks vähesele eale tingitud ka **puudest**. See puue võib esineda nii alaliselt kui ajutiselt (mööduv häire), ainult teo toimepanemise hetkel. Lisaks võib puudeid jaotada ka selle järgi, kas tegemist on füüsilise või psüühilise puudega.

Isikud, kes olid TsK järgi deliktivõimeetud psüühilise puude tõttu (füüsilisest puudest tingitud deliktivõimeetust TsK ei tundnud), jagunesid 1) teovõimeetuteks (püsiv puue, vt TsK § 456) ja 2) otsustusvõimeetuteks (ajutine häire, vt TsK § 457) isikuteks. Viimasel juhul ei vabanenud isik kahju hüvitamise kohustusest, kui ta ise viis enda sellisesse seisundisse alkoholi või narkootiliste ainete tarvitamisega või muul viisil (TsK § 457 teine lause).³¹⁸

³¹⁷ Nn õiglusvastutuse kohta vt käesoleva temaatika edasist käsitlust, subjektiivse süü kohta vt täpsemalt käesoleva töö alapunktist 4.2.

³¹⁸ Sama regulatsioon, mis TsK §-des 456 ja 457, on kehtestatud ka VFTsK §-des 1076 ja 1078. Vt ka A.P. Sergejev; U.K. Tolstoi. *Grasdanskoe pravo. Utšebnik*, tšast 2, prospekt Moskva, 1997, s. 729 ja O.N. Sadikov. *Kommentari k graddanskomu kodeksu rossiskoi federatsi, tšast vtaroi*. Moskva: juriditseskaja firma Kontrakt, isdatelskaja gruppaa infra M- norma, 1996, s. 673.

BGB § 827 sätestab, et kes teadvusetuna³¹⁹ või oma vaba tahte kindlaksmääramist välistavas seisundis, mis on tingitud vaimutegevuse haiglaslikust rikkest, kellelegi teisele kahju tekitab, pole kahju tekitamise eest vastutav. Kui isik end ise alkoholsete jookide või sarnaste vahenditega sellisesse mööduvasse seisundisse viib, siis on ta kahju eest, mida ta selles seisundis õigusvastaselt tekitab, samas korras vastutav nagu siis, kui talle võiks hooletust süüks panna; vastutust ei järgne, kui ta satub sellisesse seisundisse omapoolse süüta.³²⁰ Huvitav on märkida, et enne BGB muudatuste jõustumist olid Saksa õiguses piiratud deliktivõimega (sarnaselt 7-18-aastaste alaealistega) ka kurtummad. Vastava regulatsiooni kehtetuks tunnistamise põhjuseks toodi, et see mõjus kurtummadele diskrimineerivalt.³²¹

Psüühiline puue on deliktivõimetuse aluseks ka nt Šveitsis (ZGB § 54 lg 2) ja Jaapanis (Jaapani TsK § 713).

Prantsuse õiguses psüühiline puue sarnaselt vähese eaga vastutust ei välista. Isik, kes viib end ise vaba tahte kindlaksmääramist välistavasse seisundisse, käitub *faute* kohaselt.³²² Sarnastest asjaoludest lähtutakse ka Inglise õiguses: vastutuse tekkimiseks on oluline, kas isik sai delikti toimepanemisest aru ja kas suutis oma käitumist juhtida.³²³

VÕS § 1052 lg 2 sätestab, et isik ei vastuta enda poolt tekitatud kahju eest, kui kahju on tekitatud seisundis, milles isik ei võinud mõista oma tegude tähendust või neid juhtida. Sellise seisundi võib esile kutsuda eelkõige isiku nõrgamõistuslikkus või vaimuhaigus, aga ka muu haigus.³²⁴

³¹⁹ Teadvusekaotusena ei tule kõne alla ärritus, hüpnootiline seisund, raske üleväsimus ja uneseisund. Vt E. Deutsch, (32), S. 75.

³²⁰ Küsimustele, mida tähendavad kategooriad “teadvusetus” ja “vaba tahte kindlaksmääramist välistav seisund”, pakub põhjalikke vastuseid Saksa erialakirjandus: vt nt W. Dunz jt, (39), S. 452-454 ja P. Schlechtriem, (160), lk 74-75.

³²¹ O. Jauernig, (88), S. 1058. Vt ka W. Dunz jt, (39), S. 460.

³²² C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 19.

³²³ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 66. Psüühilise puudega isikute vastutuse kohta USA-s vt J.F. Clerc; W.H.B. Lindsell, (26), p. 167-168 ja H.J.F. Korrell. The Liability of Mentally Disabled Tort Defendants. Law and Psychology Review, 1995, 19, 1, p. 2-9.

³²⁴ Nimetatud põhjustel võib olla isik ka piiratud teovõimega, vt TsÜS § 8. Olgu veel märgitud, et VÕS-is sätestatud deliktivõime eeldused on sarnased karistusõigusliku süüvõime eeldustega. Suures osas ei erine isiku võime vastutada õigusvastaselt tekitatud kahju eest võimest vastutada toimepandud süüteo eest: mõlemal juhul on vastutuse aluseks isiku arusaam oma teo tähendusest. Nii langeb ka nt vanus, millest alates võib isik sooritatud süüteo eest vastutada, kokku east tingitud deliktivõimetusega (võrdle Karistusseadustiku (edaspidi Kars, vastu võetud 6. juunil 2001.a, RT I 2001, 61, 364; 2004, 88, 600) § 33 ja VÕS § 1052 lg 1. Vt selle kohta J. Sootak,

Lisaks võimaldab VÕS § 1052 lg 2 ka tõlgendust, mille kohaselt vastutust välistav seisund võib olla tingitud ka füüsilisest puudest. On selge, et tõsise füüsilise puudega isikutel pole alati võimalik tegelikku olukorda adekvaatselt tajuda: eelkõige olgu märgitud pimedad, vaegnägijad ja kurdid.

VÕS § 1052 lg 2 teine lause sätestab, et alkohoolsest joogist, narkootilise või psühhotroopse toimega ainetest tingitud mööduvaid häireid võetakse arvesse üksnes juhul, kui kahju tekitaja sattus sellisesse olukorda muul põhjusel kui oma süül.³²⁵

Esitatud sätte põhjal võib jääda arusaamatuks, mille üle otsustamisel alkohoolsetest jookidest või uimastava toimega ainetest tingitud mööduvaid häireid arvestatakse või jäetakse arvestamata. Töö autori meelest saab siin olla tegemist vaid vastutuse pehmemdamisega. Teisiti öeldes tuleb juhul, kui isik sattus seisundisse, milles ta ei saanud aru oma käitumisest või ei suutnud seda juhtida, muul põhjusel kui oma süül, lähtuda eeldusest, et ta oli kahju tekitamise ajal deliktivõimetu. Vaieldavaks võib osutuda ka see, millal on isik sattunud alkohoolsetest jookidest tingitud deliktivõimetuse seisundisse mitte oma süü tõttu. Võib asuda seisukohale, et eelkõige tuleb arvestada juhtumitega, kus isikule alkoholi või muu joovastava aine manustamine toimus tema teadmata. Siiski ei saa välistada ka võimalust, et nt ravimite ja alkoholi koosmõjul tekkinud tagajärg oli isikule täiesti ootamatu ning ka sel juhul tuleks kaaluda selle isiku vastutusest vabastamise võimalikkust.

Kokkuvõtvalt on võimalik järeldada, et reeglina käsitletakse deliktivõimetuna isikut, kellel on alaline psüühiline puue (seda mõistet on erinevates õiguskordades sisustatud teatud variatsioonidega, kuid sisu on jäänud üldjuhul samaks). Deliktivõimetuse toob üldjuhul kaasa ka mööduv psüühiline häire, kuid vastutusvõime ei välistu, kui isik ise sellise seisundi esile kutsub. Deliktivõimetus ei välista kahju hüvitamise kohustust lõplikult. Et vältida võimaliku ebaõigluse tekkimist, mis võib tuleneda sellest, et kahju tekitanud deliktivõimetu isik on märkimisväärse varanduse omanik, kuid sellest hoolimata kahju tekitamise eest vastutama ei pea, on paljudes riikides kasutusel instituut, mida nimetatakse deliktivõimetu isiku mittesüüliseks või nn

(175), lk 87. Selle kohta, kuidas hinnata isiku süüdivust, vt J. Sootak, (175), lk 85.

³²⁵ Sarnaselt VÕS § 1052 lg-le 2 on vaimse puude mõiste sisustatud ka Euroopa TsK projektis.

õiglusvastutuseks. Õiglusvastutust võib defineerida kui õigusinstituuti, mille eesmärk on süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse tulemuste korrigeerimine õigluse kategooria alusel.³²⁶ Vastava regulatsiooni vajalikkus ja põhjendatus ei ole eriliseks vaidlusesemeks, kuid problemaatiline on, missugustel tingimustel lugeda mittesüülise vastutuse kohaldamist õigustatuks.³²⁷

Kui TsK deliktivõimetu isiku nn mittesüülist vastutust ei tunnustanud, siis VFTsK kohaselt on see võimalik, kusjuures VFTsK vastavasisulises regulatsioonis eristatakse alaealise deliktivõimetu ja puude tõttu deliktivõimetu isiku mittesüülist vastutust.³²⁸

Saksamaa Liitvabariigis kehtestab deliktivõimetu isiku nn mittesüülise vastutuse (*Billigkeitshaftung*) BGB § 829, mis sätestab, et isik, kes tekitatud kahju eest §-de 827 (deliktivõimetus ea tõttu) ja 828 (deliktivõimetus puude tõttu) alusel ei vastuta, peab sellest hoolimata, kuivõrd kahju hüvitamist kelleltki järelevalvekohustuslikult kolmandalt isikult ei nõuta, tekitatud kahju hüvitama, kui asjaoludejärgne õiglus, iseäranis poolte suhetest tulenevalt, kahju hüvitamist võimaldab ja kahju hüvitajale endale jääb piisavalt vahendeid, et võimaldada enesele sobiv elatustase ja täita oma seaduslikke ülalpidamiskohustusi.

Selline “õiglusvastutus” on teatud erisustega tuntud paljudes Euroopa riikide õiguskordades:³²⁹ nt Šveitsis (vt ZGB § 54 lg 1), Austrias (ABGB § 1310), Belgias (Belgia TsK § 1386 lg 2), Hispaanias, Kreekas (Kreeka TsK § 918), Soomes (Süütegude Akti § 2 lg-d 2 ja 3) ja mujal.³³⁰ Ka Euroopa TsK projekti artikli 6:101:1 kohaselt ei ole vaimne puue vastutust välistavaks

³²⁶ E. Deutsch märgib põhjendatult, et vastutusvõimetus kui puhtalt subjektiivne põhjus ei vii automaatselt täieliku vastutusest vabanemiseni. Vastupidi, nn õiglusvastutuse raamides jääb kahju tekitaja edasi kahju hüvitamiseks kohustatuks. Alles selles staadiumis võib kohustus täielikult, osaliselt või üleüldse mitte ära langeda. Vt E. Deutsch, (32), S. 76-77.

³²⁷ Süüst sõltumatu ehk õiglusvastutuse teooriat on edasi arendanud Thomas Wilhelmson, nimetades selle vajadustele orienteeritud vastutuse teooriaks. Vt T. Wilhelmson. *Critical Studies in Private Law. A Treatise on Need-Rational Principles in Modern Law.* Kluwer Academic Publishers. Dordrecht-Boston-London, 1992, p. 255.

³²⁸ Õiglusvastutuse kohaldamise eelduste kohta VFTsK-s vt § 1073 lg 4, 1076 lg 3 ja 1078 lg 1.

³²⁹ C.v. Bar, (13), S. 92.

³³⁰ Õiglusvastutuse kohta Euroopa riikide deliktiõiguses vt ka T. Wilhelmson, (197), p. 121; J. Herbots. *Contract Law in Belgium.* Boston, Bruylant, Bruxelles: Kluwer Law and Taxation Publishers Denenter, 1995, p. 54; E. Lobedanz. *Schadenausgleich bei Straftaten in Spanien und Lateinamerika.* Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, S. 27 ja D.K. Kerameus; P.J. Kozyris, (93), p. 115.

asjaoluks, kui kannatanu muul moel täit kompensatsiooni ei saa. Prantsuse ja Inglise õiguses käsitletav instituut puudub. Seda loomulikult põhjusel, et seal ei tunnustata east või puudest tingitud deliktivõimetust.

Võib väita, et Kontinentaal-Euroopas on deliktivõimetu isiku nn süüst sõltumatu vastutus peaaegu üldtunnustatud põhimõte. Selle vastutuskooresseisu aluseks on erinevates riikides erinevad asjaolud, kuid vastavate sätete *ratio legis* on siiski suhteliselt sarnane: deliktivõimetu isik peab tema poolt tekitatud kahju hüvitama siis, kui inimlik õiglustunne, arvestades kõiki asjaolusid, seda käsib.

VÕS § 1052 lg 3 sätestab, et isik, kes sama paragrahvi lõigete 1 ja 2 kohaselt ei vastuta tekitatud kahju eest, vastutab siiski enda poolt tekitatud kahju eest, kui kahju tekitaja vanust, arengut, vaimset seisundit, teo liiki, asjaosaliste majanduslikku olukorda, sealhulgas olemasolevat või selliselt isikult tavaliselt eeldatavat kindlustust, ja muid asjaolusid arvestades oleks vastutusest vabastamine kannatanu suhtes ebaõiglane.

Kui tunnustada deliktivõimetu isiku vastutuse võimalikkust õigluse põhimõtte tõttu, siis tekib paratamatult küsimus, kas pidada õigustatuks deliktivõimetu isiku õiglusevastutust ka juhul, kui talle midagi (ka tinglikult) ette ei saa heita. Näiteks tekiks huvide konflikt olukorras, kus 10-aastane deliktivõimetu A tekitab kahju B-le ning A-le ei saa midagi ette heita, kuid asjaosaliste vaheline majanduslik ebavõrdsus nõuab A-lt kahju hüvitamist.

Käesoleva väitekirja autor on seisukohal, et tegelikult peaks ka deliktivõimetu isiku nn mittesüülike vastutuse eelduseks olema tinglik etteheide deliktivõimetule kahju tekitajale, kusjuures lähtuda tuleks **deliktivõimetu isiku objektiivsest süüst**. VÕS § 1052 lg 3 alusel vastutuse kindlakstegemise esimeses etapis tuleb seega küsida, kas juhul, kui kahju põhjustaja oleks deliktivõimeline, saaks talle tema käitumist ette heita. Veel kaugemale minnes võiks aluseks võtta deliktivõimetute isikute grupisisesest hoolsuse, mis kitsendaks vastutust veelgi. Kui etteheite tegemise võimalikkust jaatada, tuleb kontrollida teiste VÕS-i vastavas sättes esitatud asjaolude esinemist.

Esitatud argumentatsiooni toetab ka asjaolu, et õiglusvastutust ei näe VÕS ette juhuks, kui kahju tekitaja on küll deliktivõimeline, aga kahju tekitamises süüdi ei olnud. See lahendus on põhjendatud, sest nimetatud vastutuse konstruktsiooni lubamise korral kaotaks delikti üldkoosseisust igakordne rääkimine oma mõtte. Sel juhul tuleks kontrollida igal üksikjuhul, mida “ütleb” õiglustunne, mitte aga asjaolu, kas delikti üldkoosseisu realiseerumiseks nõutavad eeltingimused eksisteerivad. Samuti poleks loogiline olukord, kus kannatanu jaoks oleks talle kahju tekitamine deliktivõimetu isiku poolt soodsam kui kahju tekitamine deliktivõimelise isiku poolt, kes pole süüdi.

Seega oleksid deliktivõimetud kahju põhjustajad juhul, kui VÕS § 1052 lg-t 3 peaaegu reeglina rakendada, võrreldes deliktivõimeliste isikutega, kes kahju tekitamises mitte süüdi olles õigluse kui suhteliselt ebamäärase kategooria alusel vastutama ei pea, põhjendamatult ebaõiglasel positsioonis. Samas tunnistas autor, et VÕS § 1052 lg 3 mõistlikus ulatuses rakendamise korral on võimalik sageli jõuda üksikjuhu õiglasema lahendamiseni.

3.2 JURIIDILISE ISIKU SÜÜ

Lisaks füüsilisele isikule saab süüliselt käituda ka juriidiline isik kui õigus- ja majanduselus iseseisvalt toimiv moodustis.³³¹ On tõsi, et kannatanu seisukohalt ei oma tähendust, kas kahju tekitajaks on füüsiline või juriidiline isik. Samas on küsimused, mis seonduvad juriidilise isiku vastutuse ja iseäranis süüga, äärmiselt aktuaalsed.³³²

VÕS-is ei ole eraldi reguleeritud füüsilise ja juriidilise isiku poolt tekitatud kahju hüvitamist.³³³ Seega tuleb eeldada ka juriidiliste isikute võimet toime panna delikte, kuid probleeme tekitab

³³¹ Juriidilise isiku teematikale on kirjutanud põhjapaneva uurimuse K. Saare. Vt K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Juhendaja prof. P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.

³³² E. Samson. Kriminaalkaristus majandusettevõtetele. Tartu: Juridica, 1999, 8, lk 366-367.

³³³ Lepinguväliselt tekitatud kahju hüvitamise kohustatud subjektiks võib olla ka avalik-õiguslik juriidiline isik, sh riik ja kohalik omavalitsus.

juriidilisele isikule süü omistamine (puutuvalt süü subjektiivsesse käsitluse VÕS-is, tuleb märkida, et VÕS § 1050 lg-le 2 juriidilised isikud igal juhul tugineda ei saa).

Saksa Liitvabariigis ollakse valdavalt seisukohal, et juriidilise isiku süü on tuletatav juriidilise isiku jaoks tegutseva isiku süüst.³³⁴ Erinevate riikide õiguslike regulatsioonide ja erialakirjanduse alusel võib eristada kolme juriidilise isiku vastutuse koosseisu: 1) juriidilise isiku vastutus organi liikme poolt toimepandud delikti eest, 2) juriidilise isiku kui teenuse saaja vastutus teenuse osutaja delikti eest³³⁵ ning 3) juriidilise isiku vastutus organisatsiooniliste puuduste eest.

Analüüsid juriidilise isiku vastutust **organi liikme** poolt toimepandud delikti eest, tuleb pöörata esmasena tähelepanu nn organiteooriale. Organiteooria kohaselt, mis on olulises osas saksa juristi Otto von Gierke poolt arendatud õpetuse otsene järelm ja sisu, identifitseeritakse juriidilist isikut isikute kaudu, kes teda esindavad. Seda, mida organ teeb, käsitletakse ühingu enda käitumisena.³³⁶ BGB § 31 sätestab ühingu vastutuse tema juhatuse, juhatuse liikme või teise põhikirjajärgse esindaja poolt tema kohustuse täitmise raames kolmandale isikule tekitatud kahju eest. Sellisest vastutusest ei saa ühing vabaneda süü puudumise tõttu (samas nt BGB § 831 kohaselt saab). Selle sätte kohaldamise eelduseks on juhatuse liikme või muu isiku koosseisupärane käitumine³³⁷ ehk sidustegu.³³⁸

Inglise õiguses on samuti võimalik juriidilise isiku vastutus tema juhtorgani liikme delikti eest.

Suurbritannia õigusteadlane G. Slapper väidab, et juriidiline isik saab tegutseda ainult füüsiliste

³³⁴ Saksa Liitvabariigis on ka autoreid (vähemus), kes püüavad süü mõistet etteheidetavusest lahutada. Jutt on funktsionaalsest süü mõistest, mille kohaselt on süüga tegemist juba siis, kui teo toimepanija tegi vähem, kui temalt oodati, ja mida on võimalik omistada (vahetult) ka juriidilistele isikutele. Vt E. Samson, (155), lk 367.

³³⁵ Juriidilise isiku kui teenuse saaja vastutust teenuse osutaja delikti eest käesolevas alapunktis ei käsitleta, kuna tegemist ei ole juriidilise isiku vastutusele ainuomase koosseisuga. Kõnealust küsimust analüüsitakse käesoleva peatüki 4. alapunktis, mis seega moodustab koos käesoleva alapunktiga juriidilise isiku süü tervikliku käsitluse.

³³⁶ C.v. Bar, (13), S. 182.

³³⁷ R. Arnoldi. Die Haftung der juristischen Person für ihre Organe nach deutschem und keranischem Recht. Berlin: Duncker&Humblot, 1997, S. 173.

³³⁸ H.J. Hirsch. Juriidiliste isikute kriminaalvastutusest. Tartu: Juridica, 1996, 1, lk 22. Juriidilise isiku vastutus oli võimalik ka Nõukogude õiguses. Juriidilise isiku süü tuvastamisel tuli lähtuda sellest, kas organisatsioon oli konkreetsel juhul ilmutanud maksimaalsel määral temalt kui sotsialistlikult organisatsioonilt nõutavaid oskusi ja initsiatiivi kohustise kohaseks täitmiseks ning kas ta oli kasutanud kõiki sotsialistliku plaanimajanduse süsteemi eelseid ja võimalusi. Juriidilise isiku süü oli lõpptulemusena määratud tema organina ja tema volitatud esindajatena tegutsevate füüsiliste isikute süüga (J. Ananjeva jt, (4), lk 424).

isikute kaudu. Kui on tegemist füüsilise isikuga, kes on süüliselt toime pannud delikti ja kes on korporatsiooni struktuuris piisavalt tähtis, siis identifitseeritakse tema tegevus juriidilise isiku enda tegevusena ning juriidiline isik võib nagu füüsiline isikki olla vastutav.³³⁹ Oluliselt levinum on Inglise kohtupraktikas aga juriidilise isiku vastutus oma abilise eest, mille näol on sisuliselt tegemist juriidilise isiku kui teenuse kasutaja vastutusega teenuse osutaja delikti eest (täpsemalt vt selle kohta alapunktist 3.4).

Organiteooria ideest on kantud ka Euroopa TsK projekti artikkel 5:102, mille kohaselt isikute, kes saavad mõjutada juriidilise isiku käitumist, teod ja mõtteseisund loetakse juriidilise isiku tegudeks ja mõtteseisundiks. Sellest lähtub ka TsÜS § 31 lg 5, mis sätestab, et juriidilise isiku organi (eelkõige üldkoosoleku või juhatuse — TsÜS § 31 lg 1, aga ka nõukogu) tegevus loetakse juriidilise isiku tegevuseks. Esitatud sättest tulenevalt saab ka juriidilise isiku organi liikmete deliktulist käitumist käsitleda juriidilise isiku deliktina. Põhjendatult märgib K. Saare, et nimetatud juhul ei ole tegemist juriidilise isiku vastutusega teise isiku eest, vaid tema enda vastutusega.³⁴⁰ Seega, kui juhtorgani liige on käitunud süüliselt,³⁴¹ tuleb see süü koos teiste vastutuse eeltingimustega omistada juriidilisele isikule.³⁴² Vastutusest vabanemiseks peab

³³⁹ Suurbritannias räägitakse organiteooria asemel identifitseerimisdoktriinist, mida Lord Reid on selgitanud järgmiselt: “Korporatsioon peab tegutsema elavate isikute kaasabil. Sellisel juhul isik, kes tegutseb, ei kõnele ega käitu juriidilise isiku jaoks. Ta tegutseb juriidilise isikuna ja tema mõistus, mis tema käitumist juhib, on juriidilise isiku mõistus. Ei teki küsimust, kas kompanii peaks olema kaudselt vastutav, sest füüsiline isik ei tegutse teenija, esindaja, agendi ega delegaadina — ta on juriidilise isiku kehas: kui ta käitub süüliselt, siis on see süü juriidilise isiku süü.” Vt D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 197-198.

³⁴⁰ K. Saare, (152), lk 202.

³⁴¹ Põhjendatult märgib T. Tampuu, et kui juriidilise isiku organi liige ei ole süüdi õigusvastases teos, ei ole õige vaid tema faktilise käitumise omistamine juriidilisele isikule. Muidu oleks juriidilise isiku vastutus väga range. Vt T. Tampuu. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. Tartu: Juridica, 2003, VII, lk 472.

³⁴² Juriidilise isiku juhtorgani liikme hoolsusstandard on sätestatud TsÜS §-s 35: ta peab kohustused täitma juhtorgani liikmelt tavaliselt oodatava hoolega. Seda küsimust on käsitletud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma otsuses 6.maist 2003.a nr 3-2-1-45-03. Lisaks on Riigikohus nimetatud otsuses käsitletud ka juhtorgani liikme isikliku vastutuse problemaatikat. Riigikohtu arvates võib juhatuse liige vastutada juriidilise isiku võlausaldajate ees erandina seadusega sätestatud juhtudel (nt pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumine tõttu). Otsuses nr 3-2-1-89-01 (RT III 2001, 22, 248) on Riigikohtu tsiviilkolleegium õigustatult märkinud, et kahju hüvitamise kohustus tekib juhatuse liikmel üksnes siis, kui aktsiaseltsi võlausaldajal on tekkinud kahju juhatuse liikme õigusvastase tegevuse või tegevusetusega ning kui juhatuse liige ei tõenda, et kahju on tekkinud mitte tema süül. Juhatuse liikme isikliku vastutuse temaatikat on käsitletud ka K. Saare (vt K. Saare. Esindusorgani liikme käitumise omistamisest eraõiguslikule juriidilisele isikule seoses vastutuse küsimusega. Tartu: Juridica, 2003, X, lk 676-682). K. Saare on nimetanud organi liikme vastutuse temaatikat kolmandate isikute ees lausa üheks töö põhiküsimuseks (K. Saare, (152), lk 203. Ta leiab, et organi liikme vastu otsenõude esitamist tuleb pidada põhjendatuks eelkõige juhul, kui organi liikmed on isikliku vahetu käitumisega juriidilise isiku huvides täitnud delikti koosseisu, muuhulgas rikkunud üldisi käibekohustusi. *Ibid*, lk 210.

juriidiline isik tõendama, et juhtorgani liige ei vastuta toimepandud delikti eest, nt põhjusel, et ta ei käitunud süüliselt.

Vastutuse tekkimiseks on veel nõutav, et juhtorgani liikme teol peab olema funktsionaalne side organi ülesannetega. Teisiti öeldes peab juhtorgani liikme käitumine, millega ta tekitas kahju, olema organi ülesannetega seotud. Sellise seose olemasolu on faktiküsimus ning see sõltub eelkõige sellest, kas organi liige käitus teo toimepanemisel kui juhtorgani liige või kui juriidilise isikuga seostamatu füüsiline isik. Nt võib kirjeldatud seose olemasolu üle vaielda olukorras, kus juriidilise isiku juhatuse liige sõidab sõiduautoga kohtuma äripartneritega ning ajab autojuhina alla teed ületava inimese, mistõttu viimane saab kehavigastuse. Käesoleva töö autor leiab, et kannatanule kahjuhüvitise tagamise eesmärgil võiks ka sellistel, nn piiripealsetel juhtudel juriidilise isiku vastutust siiski jaatada.

Saksa Liitvabariigi õigusteaduslikus kirjanduses on leitud, et juriidilise isiku tõelisest süüdiolokust saab rääkida vaid juhul, kui juriidilise isiku kui organisatsiooni sees võib täheldada puudusi, mis suurendasid deliktide toimepanemise riski.³⁴³ Ka C. von Bar on seisukohal, et kuigi juriidilisi isikuid ei saa korrektselt integreerida süül põhineva vastutuse süsteemi, on nende jaoks enam kohane vastutus organisatsiooniliste puuduste eest.³⁴⁴

Organisatsiooni süü alusel vastutuse kehtestamise eesmärk seisneb selles, et juriidilist isikut oleks võimalik tegemata jätmiste eest vastutusele allutada ka juhul, kui tema töötajatest ega organi liikmetest ükski polnud isiklikult kohustatud ohtu tõrjuma ning seetõttu ei olnud nad toime pannud ka delikti, mida juriidilisele isikule üle kanda. Organisatsiooni süü võib aga ka selles seisneda, et juriidiline isik on oma käsunditajtat liigselt usaldanud või ülesannetega koormanud, nii et nimetatud isikutel on võimatu kõiki ülesandeid hoolikalt täita, või siis selles, et konkreetne vastutus on ettevõtja sisese hierarhia kohaselt liiga kaugele alla delegeeritud.³⁴⁵ Seega ei ole organisatsiooni süü individuaalne mittelubatud käitumine, vaid mittepersonaliseeritud

³⁴³ E. Samson, (155), lk 369.

³⁴⁴ C.v. Bar, (9), p. 213-214.

³⁴⁵ M. Ernits jt. Karistuseseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn, Tartu, Kiel: Õigusteabe AS Juura, 1999, lk 185.

süsteemi ülesütlemine või töötamast lakkamine.³⁴⁶ Organisatsiooni süü aluseks olev organisatsiooni kohustus seisneb selles, et ettevõttesse kuuluvate isikute üle oleks teostatud järelevalvet ja seega takistatud nende kahjutekitav käitumine. Seda kohustust on rikutud juhul, kui ettevõtja ei ole rakendanud üldisi järelevalvevahendeid.³⁴⁷

Ka käesoleva töö autor on seisukohal, et organisatsiooni süü on juriidilise isiku süü selgeim väljend, sest sel juhul pole tarvis tuvastada ühegi füüsilise isiku süüd ega seda seejärel juriidilisele isikule omistada. Tekib küsimus, kas VÕS-i regulatsioon võimaldab juriidilise isiku vastutust üksnes organisatsiooni süü eest. Allakirjutanu arvates tuleb seda kindlasti jaatada. Nimelt on organisatsiooni süü tunnustamine olulise tähtsusega mitmetes situatsioonides, eelkõige sellistes, kus organisatsiooni süü mitteamestamise korral jääks kannatanu põhjendamatuult hüvitiseta. Nimetatud olukord võib muuhulgas tuleneda asjaolust, et keegi juriidilise isiku organisatsioonist ei pidanudki sellise kahju vältimise nimel tegutsema.

Lisaks on võimalik, et kannatanul kujuneb praktikas võimatuks tõendada, kes füüsilistest isikutest konkreetselt talle kahju tekitas. Nt kui juriidilise isiku A tegevuse tõttu reostub jõgi, siis ei ole kalapüügist elatunud B-l just kerge tõendada, kes A käsunditajatest või organi liikmetest sellise kahju eest vastutab.³⁴⁸ VÕS § 1050 lg 1 alusel võib väita, et juriidiline isik ei vabane organisatsiooni süü tõttu vastutusest ka nt juhul, kui ta tõendab, et tema organi liige, kes pani toime delikti, oli vaimuhaige, sest kirjeldatud juhul peab juriidiline isik lisaks tõendama, et juriidiline isik kui organisatsioon toimis korrektselt ja hoolikalt.

Kokkuvõtvalt võib märkida, et ainult juhul, kui Eesti kohtud juriidilise isiku organisatsiooni süü käsitlemise omaks võtavad, saavad isikud, kellele juriidiline isik on kahju tekitanud, Eesti deliktiõiguselt piisavalt kaitset. Seejuures tuleb veelkord rõhutada, et juriidiline isik võib vastutada ka teenuse kasutajana VÕS § 1054 alusel. Nimetatud probleematikat analüüsitakse käesoleva töö alapunktis 3.4.

³⁴⁶ N. Jansen, (87), S. 48.

³⁴⁷ H. Köhler. BGB. Recht der Schuldverhältnisse II. Einzelne Schuldverhältnisse. 13, völlig neuarbeitete Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1993, S. 260-261 ja O. Jauernig, (88), S. 1024. Organisatsioonisüü kohta vt ka P. Schlechtriem, (159), lk 274 ja K. Saare, (153), lk 679.

³⁴⁸ Lisaks olgu märgitud, et põhimõtteliselt ei ole välistatud ka füüsilise isiku vastutus organisatsiooni süü eest. Seda väidet toetab ka VÕS § 1050 lg-s 1 sätestatud süü presumpatsioon.

3.3 SÜÜ TÕENDAMINE

Delikti üldkoosseisu alusel tekkiva vastutuse korral on kahju tekitaja süü objektiivse teokoosseisu ja õigusvastasuse järel üheks vastutuse eeltingimuseks. Objektiivse teokoosseisu elementide (teo, kahju ja põhjusliku seose) ning õigusvastasuse tõendamise kohustus lasub kannatanul. Samas ei ole võimalik küsimusele, kes peab tõendama isiku süü kui subjektiivseid elemente sisaldava vastutuse eelduse,³⁴⁹ üheselt vastata. Nimelt võib erinevate riikide seaduseid uurides leida mitmeid vastandlikke lahendusi.³⁵⁰

Süü eeldamine ehk presumptsioon iseloomustab olukorda, kus isik peab vastutusest vabanemiseks tõendama oma süü puudumist. Kui süütuse presumptsiooni näol on tegemist eelkõige kriminaalmenetlusele iseloomuliku printsibiga, siis süü presumptsioon võib kõne alla tulla tsiviilõigusliku vastutuse korral. Kahju tekitaja süü presumptsioon sisaldus nt TsK § 448 lg-s 2 ning on kehtestatud ka VFTsK § 1064 lg-s 2 ja VÕS § 1050 lg-s 1.

Samas ei ole süü presumeerimine deliktiõiguses ainuvõimalik lahendus. Pigem võib väita, et enamikus riikides on kostja süü tõendamise kohustus asetatud hagejale.³⁵¹ Nii peab kahjustatud

³⁴⁹ Vt süü tõendamise problemaatika kohta ka J. Lahe. Kahju tekitaja süü presumptsioon. *Juridica*, 2002, nr 1, lk 30-36.

³⁵⁰ Süü tõendamise reguleerimine ei ole niivõrd komplitseeritud karistusõiguses. Süütuse presumptsioonil on paljude riikide protsessiõiguses pikk traditsioon: ühelt poolt angloameerika õigusruumis, kuid samal ajal ka Prantsusmaal ja Itaalias ning isegi sotsialistlikus õigusruumis. C.-F. Stuckenberg on seisukohal, et süütuse presumptsiooni on käsitletud põhiseadusliku fiktsioonina, mis on aga rangelt piiritletud kriminaalprotsessi reeglitega, seega ei ole süütuse presumptsioon kriminaalmenetluse väline fiktsioon. Vt C.-F. Stuckenberg. *Untersuchungen zur Unschuldsvermutung*. Berlin-New York: de Gruyter, 1997, S. 6, 55-57. Süütuse presumptsiooni tunnustamise vajadus ja ka kohustuslikkus tuleneb mitmetest allikatest: nimetada võib nii Inimõiguste Ülddeklaratsiooni artiklit 11 lg-t 1, kui ka Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artiklit 6 lg-t 2. Lisaks sisaldub süütuse presumptsioon ka mitmete riikide põhiseaduses ja sealhulgas ka Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 22. Süütuse presumptsiooni kohta kriminaalmenetluses vt ka R.-J. Köster. *Die Rechtsvermutung der Unschuld. Historische und dogmatische Grundlagen. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn*. Bonn, 1979, S. 141 ja 174; C.-F. Stuckenberg, (183), S. 172-241 ja A.M. Dugalale; K.M. Stanton, (38), p. 210.

³⁵¹ Üksmeelel ollakse selles, et rasket hooletust ja tahtlust peab igal juhul tõendama kannatanu.

isik tõendama kahju tekitaja süü Prantsusmaal,³⁵² Kreekas,³⁵³ üldise reeglina ka Jaapanis.³⁵⁴ Inglise õiguses peab samuti hageja tõendama, et kostja käitus ebamõistlikult. Kui hagejal kostja süü kohta piisavalt tõendeid ei ole, on võimalik teatud juhtudel süü tõendamiskoormis kannatanu kasuks ümber pöörata, kasutades *res ipsa loquitur* doktriini.³⁵⁵ See on doktriin situatsioonide jaoks, kus kannatanu ei saa esitada ühtki otsest tõendit selle kohta, mida kahju tekitaja tegi. Selle maksiimi rakendamiseks on tarvis kahe tingimuse esinemist: 1) asjaolu, mis kahju tekitas, peab olema kostja või tema esindajate (*servant*) kontrolli all ja 2) õnnetus peab olema sellise iseloomuga, mis asjade loomuliku käigu korral ei saa juhtuda ilma hooletuseta.³⁵⁶ Sellisel juhul peab kostja ise tõendama, et kõnealusel juhul oli asjade kulg siiski teistsugune ja et ta ei olnud kahju tekitamises süüdi.

Saksamaa Liitvabariigis kehtib üldine reegel, mille kohaselt peab kannatanu tõendama ka asjaolud, mille alusel saab otsustada kostja süü üle.³⁵⁷ Siiski teeb BGB mitmeid erandeid, kus süü tõendamise koormis on ümber pööratud ja mille kohaselt peab kahju tekitamise eest vastutav isik tõendama oma süü puudumist.³⁵⁸ Tähtsamatest vastutuskoosseisudest võib siin nimetada eelkõige teenuse kasutaja vastutust teenuse osutaja poolt tekitatud kahju eest (BGB § 831), järelvalvekohustusliku isiku vastutust täielikku deliktivõimet mitteomava isiku poolt tekitatud kahju eest (BGB § 832), juhtu, mil teo õigusvastasus tuleneb kaitsenormi rikkumisest (BGB § 823 lg 2) või mil kannatanu nõuab kahju hüvitamist tootjalt defektse toote tõttu tekkinud kahju eest BGB § 823 lg 1 alusel. Tõendamiskoormise ümberpööramist on kasutatud ka keskkonnaalase vastutuse ja arstivastutuse puhul. Kohtud on kergendanud kannatanu tõendamiskoormist ka nn *prima-facie* tõendite alusel, rakendades *res ipsa loquitur* doktriini.³⁵⁹

³⁵² M. Ferid. Das Französische Zivilrecht. Allgemeine Lehren. Erster Band. Recht der Schuldverhältnisse. Frankfurt am Main, Berlin: Alfred Metzner Verlag, 1971, S. 832 ja M. Ferid, (51), S. 463.

³⁵³ D.K. Kerameus; P.J. Kozyris, (93), p. 114.

³⁵⁴ H. Oda, (135), p. 212.

³⁵⁵ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 28 ja D. Howarth, (79), p. 84-85.

³⁵⁶ W.V.H. Rogers. The Law of Tort. London: Sweet & Maxwell, 1989, p. 70-71 ja C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 29.

³⁵⁷ Tõendamiskoormise jaotamise kohta vt ka BGHZ 24, 21. Veelgi üldisem tõendamise reegel tsiviilprotsessis on, et igaüks peab tõendama seda, mida ta väidab. Kui pool tahab tugineda mingile normile, siis peab ta tõendama vastava normi kohaldamise eeldused. Vt M. Fuchs. Deliktsrecht. Zweite, überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin-Heidelberg-New York: Springer Verlag, 1997, S. 83.

³⁵⁸ Õigumõistmine on neid juhtumeid laiendanud nt kindlate käibekohustuste rikkumise kaasustele, vt K. Larenz, (116), S. 595-596.

³⁵⁹ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 104-105. Saksa õigusega sarnane süü tõendamise reeglistik kehtib ka Austrias, vt R. Welser; B. Jud; C. Rabl. Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht. Allgemeiner Teil. Schuldrecht.

Tõendamiskoormise ümberpööramine tähendab vastutuse rangemaks muutmist.³⁶⁰ P. Schlechtriem väidab, et sellist vastutuse suurendamist kasutatakse eelkõige situatsioonides, kus nõuet rajav kohustuse rikkumine on toimunud kahju põhjustaja riski- ja võimufääris, mis pole kahjustatud isiku jaoks reeglipäraselt täielikult mõistetav.³⁶¹

Nagu eelnevalt märgitud lähtub VÕS süü presumptsioonist: VÕS § 1050 lg 1 sätestab, et kahju tekitaja ei vastuta kahju tekitamise eest, kui ta tõendab, et ei ole kahju tekitamises süüdi.³⁶² Vastav regulatsioon VÕS-is on võrreldes Euroopas ja üldise õiguse maades tunnustatuga pigem erandlik. Võiks ka öelda, et see erinevus on mõneti näiline, sest nt Saksa Liitvabariigis on tõendamiskoormis pööratud ümber niivõrd paljudel juhtudel, et üldreegel on kujunemas erandiks.

Kahju tekitaja süü eeldamist on põhjendatud eelkõige sellega, et elus esineb situatsioone ja valdkondi, mil kannatanu ees seisaksid ületamatud takistused, kui süü tõendamise kohustus lasuks temal.³⁶³ Ka käesoleva töö autori arvates on arvestatavaim põhjus süü presumeerimiseks see, et kannatanul on kahju tekitaja erasfääris sageli väga keeruline orienteeruda. Nii ei ole kannatanul mõnikord võimalik tõendada sedagi, mis tegelikult juhtus. Nt olukorras, kus ettevõtja A reostab tootmise käigus veekogu, nii et kalad hukuvad, on kaluril B, kes nõuab temale seeläbi tekitatud kahju hüvitamist, väga raske tõendada, mis põhjustas veekogu reostumise. Kuna B ei pääse ligi kogu A-d puudutavale informatsioonile, ei saa ta ka tõendada seda, kas A rikkus õigusnorme. Veel vähem suudab ta tõendada asjaolu, kas A käitus süüliselt (või oli süüdi keegi A töötajatest või hoopis lepingupartner jne). Samamoodi oleks ka nt juhul, kui B korterist tungib

Besonderer Teil. Erbrecht. 12, neuarbeitete Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, S. 300-301.

³⁶⁰ V. Emmerich, (42), S. 254.

³⁶¹ P. Schlechtriem, (159), lk 272.

³⁶² Süü tõendamist puudutavalt leidub ka mitmeid huvipakkuvaid kohtulahendeid. Kuigi ka TsK lähtus süü presumptsioonist, on iseäranis esimese astme kohtud sageli omavaliliselt süü tõendamise koormise ümber pööranud. Nt on Tartu Linnakohus oma otsuses 08. juunist 1998.a leidnud, et “kohtuistungil ei ole tõendamist leidnud kostjapoolne süü hagejale kahju tekitamises” (viide Tartu Ringkonnakohtu otsuses 28. detsembrist 1998.a A.L. hakis OÜ B. vastu 18 951 krooni väljamõistmiseks, II-2-366/98). Lisaks vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsust 18. septembrist 1997.a M. U. hakis OÜ R. vastu hüvitise saamiseks tervisekahjustuse eest, 3-2-1-94-97 ja Hiiu Maakohtu otsust 9. oktoobrist 1996.a (viide Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsuses 30. aprillist 1997.a, 3-2-1-55-97).

³⁶³ M, Fuchs, (57), S. 84.

vesi B all elava A korterisse, A-l väga raske tõendada, milles seisnes B süüline käitumine.³⁶⁴ Süü puudumise tõendamiskoormise asetamine kostjale aitab selliseid olukordi leevendada ja loob protsessis pooltele võrdsemad võimalused.

Teatud juhtudel lasub kahju tekitaja hooletuse tõendamise kohustus siiski ka VÕS-i alusel kannatanul. Nimelt juhul, kui teo õigusvastasus on tuletatav kaitsenormi rikkumisest (VÕS § 1045 lg 1 p 7), lasub kannatanul kohustus tõendada ka kaitsenormi subjektiivsesse külge kuuluv süü.³⁶⁵ Ka juhul, mil teo õigusvastasus tuleneb tahtlikust heade kommete vastasest kahju tekitamisest (VÕS § 1045 lg 1 p 8), peab kannatanu tõendama nii selle, et kahju tekitaja käitus heade kommete vastaselt, kui ka selle, et ta käitus tahtlikult. Nimetatud juhtudel on süü tõendamine õigusvastasuse tuvastamise eelduseks.

Lõpetuseks olgu märgitud, et VÕS-i kontekstis on süü presumeerimine igati aktsepteeritav nii seaduse kooskõla kui ka õigluse huvides. Nimelt sätestab VÕS § 1050 lg 2 subjektiivse süü mõiste.³⁶⁶ See tähendab, et kannatanu jaoks oleks liiga koormav ja ebaõiglane, kui ta peaks tõendama kahju tekitaja süü esinemise, arvestades muuhulgas kahju tekitaja isiklike omadusi. Oluliselt lihtsam on süü puudumist isiklike omaduste tõttu tõendada kahju tekitajal, kellel on ju põhimõtteliselt sellest informatsioonist parem ülevaade (samal ajal aitab see kaasa ka objektiivse tõe, mis on korrektse kohtuotsuse tegemise eelduseks, välja selgitamisele). Samas ei ole see regulatsioon ka liigselt kahju tekitaja huve kahjustav, sest võrreldes teiste riikide deliktiõigusega (eriti Euroopa riikide deliktiõigusega), on Eesti üks väheseid, kus kahju tekitajal on üldiselt võimalik vastutusest oma isiklike omaduste tõttu vabaneda.

³⁶⁴ Selle kaasuse kohta vt Tartu Ringkonnakohtu otsus 3. märtsist 2000.a J. O. ja A. S. hakis M. P. vastu 14 423 kr väljamõistmiseks, II-2-157/2000. Nimetatud otsuses on kohus süü tõendamise küsimuse korrektselt lahendanud. Asjakohane on ka Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi otsus 20. aprillist 1998.a M. S. hakis Tartu linna vastu 10 127 kr väljamõistmiseks, II-2-140/98.

³⁶⁵ Täpsemalt vt selle kohta töö alapunktist 4.3. Vt samal teemal T. Tampuu, (186), lk 79. Ta lisab, et mõne erikoosseisu puhul peab hageja tõendama kõiki erikoosseisu elemente, sh ka kostja võimalikku süüd. Nt AÕS § 84 lg 2 kohaldamiseks peab hageja tõendama kostja pahausksust hageja asja valdamisel. *Ibid*, lk 80.

³⁶⁶ Siinkohal olgu märgitud, et ka lepinguõigusliku vastutuse korral lasub rikkumise vabandatavuse tõendamise kohustus võlgnikul (vt VÕS § 103 lg 1). Küll on rikkumise vabandatavus erinevalt deliktiõiguslikust süüst objektiivne kriteerium, mille puhul ei oma võlgniku isiklikud omadused tähendust.

3.4 SÜÜ VASTUTUSE KORRAL TEISE ISIKU DELIKTI EEST

Teise isiku delikti eest vastutamise puhul saab rääkida neljast juhust: selleks teiseks isikuks, kelle eest vastutatakse, võib olla deliktivõimetu alaealine, puude tõttu deliktivõimetu isik, deliktivõimeline alaealine ja teenuse osutaja.³⁶⁷

Kuigi **deliktivõimetu alaealine** võib olla kohustatud hüvitama tekitatud kahju nn õiglusvastutuse alusel, tuleb siiski arvestada tõsiasjaga, et esmajärjekorras vastutavad deliktivõimetu alaealise poolt tekitatud kahju eest ikkagi teised isikud, kelleks reeglina on vanemad või eestkostja.³⁶⁸ Tekib küsimus, kas ea tõttu deliktivõimetu isiku tegude eest peaksid teised isikud vastutama süüliselt või süüst sõltumata.

TsK § 454 lg 1 seadis deliktivõimetu (kuni 15-aastase) alaealise delikti eest vastutamise sõltuvusse vanemate (lapsendajate) või eestkostja süüst. TsK § 454 lg 2 kohaselt võis deliktivõimetu alaealise poolt tekitatud kahju eest olla vastutavaks ka õppe-, kasvatus- või raviasutus, kui alaealine tekitas kahju nimetatud asutuse järelevalve all olles. Nimetatud asutused vabanesid vastutusest, kui nad tõendasid, et kahju tekkis mitte tema süü läbi. Nõukogude õigusteoorias valitses seisukoht, mille kohaselt seisnes vanemate süü (eelkõige ettevaatamatuse vormis) oma järelevalvekohustuse täitmata jätmises või lohakas täitmises.³⁶⁹ Kohtupraktikas ei ole deliktivõimetu alaealise seaduslike esindajate süü küsimus reeglina vaidlusesemeks kujunenud.³⁷⁰ Seega võib eeldada, et vanematel oli pea võimatu oma süü puudumist tõendada. TsK §-ga 454 sarnase regulatsiooni kehtestavad VFTsK § 1073 lg-d 1-3.³⁷¹

³⁶⁷ Olgu veel märgitud, et nt Rooma õiguses vastutust teise isiku eest ei tuntud. Vt K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 630.

³⁶⁸ Vanemate ja eestkostjate õiguste ja kohustuste kohta vt Perekonnaseadusest (12. oktoober, 1994.a, RT I 1994, 75, 1326; 2004, 14, 92, edaspidi PerekS).

³⁶⁹ E. Laasik, (105), lk 343.

³⁷⁰ Vt nt Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi otsus 23. detsembrist 1998.a ME R. hagi L. K. ja T. R. vastu 12 173 krooni nõudes, II-2-246/98.

³⁷¹ Vene õigusteoretikute vastavateemaliste käsitluste kohta vt A.P. Sergejev; U.K. Tolstoi, (169), s. 725 ja O.N. Sadikov, (154), s. 669.

BGB § 832 lg 1 kohaselt on deliktivõimetu alaealise poolt tekitatud kahju eest vastutavad järelevalvekohustuslikud isikud.³⁷² Järelevalve teostamiseks on vanemad kohustatud vastavalt BGB §-le 1626 ning järelevalve puudulikus teostamises väljendub ka vanemate süü. Vastavalt BGB §-le 832 lg 1 lausele 2 hüvitamiskohustust ei teki, kui vanemate suudavad tõendada, et teostatud järelevalve oli piisav või kui kahju oleks tekkinud ka nõutava järelevalve korral. Nõutava järelevalve määr määratakse kindlaks sõltuvalt alaealise vanusest ja omadustest.³⁷³ Tunnustatud teadlased räägivad Saksamaal vanemate vastutuse vähendamise vajalikkusest. Nad leiavad, et üldjuhul ei ole vanematel võimalik vastutusest vabaneda ja *de facto* on nende vastutus muutunud riskivastutuseks. Vanemate vastutuse piiramise kasuks räägib ka moodsa pedagoogika arusaam, mille kohaselt peab laps ise elukogemusi omandama ning liigne järelevalve takistaks seda.³⁷⁴

Prantsusmaal on võimalik järelevalvekohustuslikel isikutel vastutusest vabanemiseks tõendada, et nad täitsid oma järelevalve- ja kasvatuskohustust piisava hoolega. On selge, et mida noorem on laps, seda keerulisem on vanemal vastutusest vabaneda.³⁷⁵ Inglise õiguses ei tunta vanema vastutust selle tavapärase tähenduses: lapsevanem võib vastutada alaealise poolt tekitatud kahju kui oma delikti eest, mis võib seisneda nt selles, et ta rikkus oma järelevalve kohustust.³⁷⁶

Süüst sõltuv on nn vanemavastutus ka Jaapanis (Jaapani TsK § 714). Erandina on käsitletav Itaalia TsK § 2048, mis kehtestab järelevalvekohustuslike isikute mittesüüalise vastutuse. Euroopa TsK projekti kohaselt vastutavad järelevalvekohustuslikud isikud alla 14-aastase lapse poolt tekitatud kahju eest juhul, kui laps ise käitus süüliselt (art 3:202:1). Juhul, kui järelevalvekohustus ei tulene seadusest, vaid nt lepingust, sõltub järelevalvekohustuslike isikute vastutus sellest, kas neile saab ette heita puudulikku järelevalvet (vt ka art 3:202:2).

³⁷² Järelevalvekohustuslikeks isikuteks on eelkõige vanemad või eestkostja (BGB § 1793), lepingu järgi võivad vastutavaks olla kasuvanemad, võõrasvanemad, lasteaias või internaadis järeleleatajad. Vt H. Brox. *Besonderes Schuldrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1987, S. 351.

³⁷³ H. Köhler, (100), S. 261.

³⁷⁴ Samas leidub ka vastupidise seisukoha toetajaid, kes arvavad, et kuna lapsed on ise üldjuhul vastutusest vabastatud, peaks vanemate vastutust hoopis rangemaks muutma. Vt B. Dauner-Lieb, (30), S. 851.

³⁷⁵ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 33-34.

³⁷⁶ M.A. Jones, (89), p. 129. Vt ka J.F. Clerc; W.H.B. Lindsell, (26), p. 165 ja D. Howarth, (79), p. 70. Sama temaatika kohta USA-s vt J.L. Skaare. *The Development and Current Status of Parental Liability for the Torts of Minors*. *North Dakota Law Review*, 2000, 76, 89, p. 5.

VÕS § 1053 lg 1 sätestab, et alla 14-aastase isiku poolt teisele isikule õigusvastaselt tekitatud kahju eest vastutavad sõltumata oma süüst tema vanemad või eestkostja (VÕS § 1053 lg 3 kohaselt vastutab ka lepinguga deliktivõimetu alaealise üle järelevalvet teostama kohustunud isik).³⁷⁷ Nimetatud sätte õiglus ja põhjendatuses võib kahelda. Nt kui 4-aastane laps põhjustab tikkudega mängimisel suure tulekahju, siis peavad vanemad tema eest vastutama, ilma et oleks oluline, kas nendele endile saab juhtunu osas midagi ette heita või mitte. Äärmise ebaõigluseni viivate tulemuste vältimiseks peaks seadus töö autori meelest võimaldama erandjuhtudel vanematel vastutusest vabaneda.³⁷⁸

Ühelt poolt võiks kaaluda VÕS § 1053 lg-s 1 kirjeldatud teiste isikute vastutuse süüliseks muutmist, kuid see eeldab loomulikult teiste isikute süü selgete piiride väljatöötamist. Üldlevinult seisneb teiste isikute süü puudulikus järelevalve teostamises deliktivõimetu alaealise üle. See on ka ainus aktsepteeritav lahendus, sest järelevalvekohustuslike isikute süülisest vastutusest ei jääks suurt midagi järele, kui nende süüd näha ka alaealise mitterahuldavas kasvatamises. Kohtupraktika ülesandeks jääks piiritleda küsimus, millises ulatuses on järelevalve iga konkreetse vanusemäära puhul nõutav. Väitekirja autor leiab, et järelevalvekohustuse ulatuse kindlaks tegemisel tuleb lähtuda eelkõige alaealise vanusest, vaimsest arengust, kuid ka sellest, kas ta on varem delikte toime pannud. Selline lahendus ei asetaks ka kannatanut põhjendamatu ebarahuldavasse olukorda: süü puudumist peab tõendama järelevalvekohustuslik isik ning reeglina peaks see olema võimalik vaid suhteliselt harvadel juhtudel.

Probleemi teise lahendusena, mis leevendab nn vanemavastutust, võiks kaaluda VÕS § 1053 lg-st 1 arusaamist sarnaselt Euroopa TsK-s sätestatuga: vanemad või eestkostja võiksid vastutada deliktivõimetu alaealise poolt põhjustatud kahju eest vaid juhul, kui alaealisele saab tema

³⁷⁷ VÕS § 1053 lg-t 1 ja 3 (ja käesoleva töö autori arvates ka teisi teise isiku eest vastutamise koosseise) ei saa kohaldada riskivastutuse puhul (vt ka T. Tampuu, (188), lk 467). T. Tampuu põhjendab seda argumendiga, et riskivastutuse ja vastutuse erikoosseisude puhul ei anta üldse hinnangut sellele, kas tegu on õigusvastane. *Ibid.*

³⁷⁸ Olukorda leevendab siiski VÕS § 140, mis võimaldab hüvitise ulatust vähendada. Olgu veel märgitud, et omapäraseks kujuneb VÕS § 1053 lg 1 rakendamisel situatsioon, kus alaealise vanem pole ise samuti täisealine. Ta saab lapse seaduslikuks esindajaks, kuid on küsitav, kas ta peab hüvitama oma lapse poolt tekitatud kahju. Sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt ning seega võibki tekkida olukord, kus alaealise lapse poolt tekitatud kahju eest vastutab tema alaealine vanem ning alaealise vanema poolt tekitatud kahju eest vastutab VÕS § 1053 lg 2 sätestatud koosseisu realiseerumise korral omakorda alaealise vanema enda seaduslik esindaja.

käitumist ette heita. Teiste isikute vastutuse eelduseks võiks seega olla deliktivõimetu isiku objektiivne süü kui tinglik kriteerium ning sellise käitumisstandardina on käsitletav kas samaealiste isikute või vähemasti deliktivõimeliste isikute mõistlik käitumine antud situatsioonis.

Sarnaselt deliktivõimetu alaealise eest vastutamisega seisnevad ka **puude tõttu deliktivõimetu** isiku tegude eest deliktiõiguslikku vastutust kandva isiku süüga seonduvalt põhiküsimused selles, mis puudutab deliktivõimetu isiku tegude eest deliktiõiguslikku vastutust kandva isiku süü nõutavust vastutuse tekkimiseks ja selle sisustamist. Puude tõttu deliktivõimetu isiku eest vastutab reeglina eestkostja.³⁷⁹

Lähtudes TsK-st, võib selle kategooria alla paigutada isikud, kes vastutasid kohtu poolt teovõimetuks tunnistatud isiku poolt tekitatud kahju eest. TsK §-st 456 tulenevalt olid kahju tekitamisest tuleneva kohustise subjektideks eestkostja või järelevalvekohustuslik organisatsioon, kui nad ei tõendanud, et kahju tekkis mitte nende süü läbi. Sarnaselt TsK §-ga 456 reguleerib käsitletavat küsimust VFTsK § 1076 lg 1.³⁸⁰

BGB § 832 lg 1 ja 2 järgi vastutab juhul, kui kahju on tekitatud deliktivõimetu täisealise isiku poolt, isik, kes on seaduse või lepingu alusel järelevalvekohustuslik. Kui täisealine ei saa psüühilise haiguse, kehalise, vaimse või psüühilise puude tõttu oma asjade eest täielikult või osaliselt hoolitseda, siis määrab eestkostekohus tema avalduse peale või *ex officio* talle eestkostja.³⁸¹ On tähtsusetu, kas eestkostjal on teovõimeline või mitte.³⁸² BGB § 832 lg 1 teine lause lisab, et kahju hüvitamise kohustust ei teki, kui järelevalve oli piisav või kui kahju oleks tekkinud ka kõrgendatud järelevalve korral. Järelevalvekohustused sõltuvad seejuures

³⁷⁹ Eestkoste mõiste ja sellega seonduva kohta vt PerekS § 92 jj.

³⁸⁰ Käsitletavat regulatsiooni täiendab veel VFTsK § 1078 lg 3, mis sätestab, et kui kahju tekitas isik, kes ei olnud võimeline aru saama oma tegude tähendusest või neid juhtima psüühilise häire tõttu, võib kahju hüvitamise kohustus kohtu otsusega minna üle kahju tekitajaga koos elavatele isikutele: töövõimelisele abikaasale, vanematele ja täisealistele lastele, kes teadsid tema psüühilisest häirest, kuid ei tõstatanud tema teovõimetuks tunnistamise küsimust.

³⁸¹ Hooldaja, kelle nõusolek on hooldatava õigustehingu jaoks nõutav, peaks samuti olema võrdne seadusliku esindajaga BGB § 278 tähenduses. Vt P. Schlechtriem, (160), lk 112.

³⁸² H. Köhler, (101), lk 157.

konkreetsel juhul asjaoludest, eelkõige järelevalvet vajava isiku arusaamis- ja oma tegude juhtimisvõime ulatusest.³⁸³

VÕS-is reguleerib eestkostja vastutust piiratud teovõimega isikute poolt tekitatud kahju eest § 1053, mille lg 5 sätestab, et vaimse puude tõttu eestkoste alla antud piiratud teovõimega isiku poolt teisele isikule tekitatud kahju eest vastutab isiku eestkostja, kui ta ei tõenda, et ta on teinud kõik, mida temalt saab mõistlikult oodata, et ära hoida eestkostetava poolt kahju tekitamist.³⁸⁴

Üheks eestkostja vastutuse eelduseks peaks töö autori arvates olema see, et eestkostetavale saab tema käitumist tinglikult ehk objektiivselt ette heita (et vastutus ei tuleneks käitumisest, mida ei saaks pidada süüliseks ka deliktivõimelise isiku puhul).

Võiks küsida, miks kehtestab VÕS § 1053 lg-s 5 süülise, kuid VÕS § 1053 lg-s 1 mittesüülise vastutuse. Ei ole päris selge, millega on selline vahetegemine põhjendatav. Võiks küll argumenteerida, et lapse ja tema seadusliku esindaja suhe on lähedasem ja omakasupüüdmatum kui täisealise piiratud teovõimega isiku ja tema seadusliku esindaja suhe, kuid paratamatult näib selline põhjendus kunstlik. Siiski tuleb arvestada asjaoluga, et kui lapse seaduslikul esindajal lasub ka lapse kasvatuskohustus, siis eestkostjal piiratud teovõimega isiku suhtes sellist kohustust pole.

Sarnaselt alaealiste deliktivõimetute isikute eest vastutavate isikute süü problemaatikaga, on ka käsitletaval juhul paratamatu rõhutada kohtupraktika rolli järelevalve ulatuse piiride välja töötamisel. On selge, et ka piiratud teovõimega isikute hulgas on erinevate võimetega isikuid ning just arusaamisvõimest ja oma tegude juhtimisvõimest peaks sõltuma ka eestkostja kohustuste ulatus järelevalve teostamisel.

Kolmanda juhuna, mil üks isik vastutab teise isiku poolt tekitatud kahju eest, võib nimetada vanemate ja eestkostjate vastutust **deliktivõimelise alaealise** deliktide eest. Kuigi

³⁸³ P. Schlechtriem, (159), lk 275.

³⁸⁴ Nimetatud sätet tuleb tõlgendada koos TsÜS § 8 lg-ga 2, mille kohaselt on piiratud teovõime lisaks kuni 18-aastastele isikutele ka isikutel, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida. Isiku teovõimetuks tunnistamist või tema teovõime piiramist kohtu poolt TsÜS ei tunne.

deliktivõimeline (14-18.a) alaealine vastutab tema poolt õigusvastaselt kahju tekitamise eest üldistel alustel, on selge, et sageli puudub sellisel isikul kahju hüvitamiseks vajaminev vara, ning kannatanu kaitsmise eesmärgil on mõistlik kehtestada ka deliktivõimelise alaealise vanemate või eestkostja vastutusele võtmise võimalus. Probleemne on, kas selline vastutus peaks sõltuma vanema või eestkostja süüst või mitte.

TsK § 455 lg 2 sätestas vanemate (lapsendajate) või hooldajate vastutuse 15-18-aastase alaealise deliktide eest vaid juhuks, kui alaealisel endal ei ole kahju hüvitamiseks küllaldaselt vara või töötasu. Vanemate (lapsendajate) või hooldaja vastustus oli sõltuvuses nende süüst, mis võis väljenduda mitteküllaldasest järelevalves või kasvatamises. Kohustus, mis tekkis vanemate või hooldaja ja kannatanu vahel, oli täiendav ehk subsidiaarne, mitte aga solidaarne. Sarnaselt TsK §-ga 455, reguleerib vastutust deliktivõimeliste alaealiste eest ka VFTsK § 1074 lg 1. VFTsK § 1074 lg 2 kohaselt võib vastutavaks olla ka kasvatus- või raviasutus, elanikkonna sotsiaalse kaitse asutus või muu analoogiline asutus, mis seaduse alusel on deliktivõimelise alaealise hooldajaks. Ka nende vastutus on süüline.

Saksa Liitvabariigis laieneb ka vastutusele deliktivõimeliste alaealiste eest BGB § 832 lg-d 1 ja 2. Sarnaselt vastutusega deliktivõimetu isiku eest, on ka antud juhul järelevalvekohustuslike isikute vastutus süüline ja nad vastutavad selles ulatuses, milles kahju hüvitamist ei saa nõuda deliktivõimelise alaealise enda vara arvelt.

VÕS § 1053 lg 2 sätestab, et vanemad või eestkostjad vastutavad **sõltumata oma süüst** ka 14-18-aastase isiku poolt teisele isikule tekitatud kahju eest, kui nad ei tõenda, et nad on teinud kõik, mida saab mõistlikult oodata, et ära hoida kahju tekitamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. novembrist 2001.a pärineva otsuse nr 3-1-1-113-01 kohaselt ei lõpe vanema kohustused lapse suhtes ka juhul, kui nad elavad eraldi ja kui vanem ei võta osa lapse kasvatamisest.

Käesoleva töö autori arvates on esitatu näol tegemist vaidluste tekkimist võimaldava sättega: nimelt on VÕS § 1053 lg-s 2 korruga kehtestatud nii vanemate või eestkostja süüline kui ka mittesüüline vastutus. Seadusandja peaks siiski otsustama, kuidas esitatud säte formuleerida, sest antud kujul võib sellest tekkida arusaamatusi.

Töö autori arvates on mõistlik siiski järelevalvekohustusliku isiku süül põhineva vastutuse kehtestamine, sest järelevalve teostamine on 14-18-aastase isiku üle raskendatum kui lapse varasematel eluaastatel ning vanematele peab kindlasti jääma võimalus tõendada, et nad teostasid mõistlikus ulatuses järelevalvet, sest vastasel korral võivad tagajärjed seaduslike esindajate jaoks kujuneda vastuvõetamatult ebaõiglasteks. Olgu märgitud, et VÕS § 1053 lg 2 tõlgendust, mille järgi vanemad või eestkostja vastutavad süüliselt, ei välista. Töö autor peab siiski mõistlikuks sõnade “sõltumata oma süüst” käsitletavast sättest välja jätmist.

T. Tampuu märgib põhjendatult, et 14-18-aastase isiku õigusvastase teo ja süü puudumine välistab VÕS § 1053 lg-te 2 ja 3 kohaldamise, sest siis ei saa ju mõistlikult oodata, et nimetatud isikud oleksid ühelgi viisil saanud ära hoida kahju tekkimist.³⁸⁵ Seega on alaealise enda vastutus vanema või eestkostja vastutuse esmaseks eelduseks.

Lisaks võib tekkida küsimus, kes ja mis alusel vastutab sellise isiku poolt tekitatud kahju eest, kes on ea poolest küll deliktivõimeline, kuid puude tõttu deliktivõimetu. Tuleb asuda seisukohale, et üldistel alustel see isik ise ei vastuta (VÕS § 1052 lg 2). Tema eest vastutavad tema vanemad või eestkostja. Samas ei ole põhimõtteliselt vahet, kas järelevalvekohustuslik isik vastutab VÕS § 1053 lg 2 või 5 alusel, sest mõlemal juhul jääb talle võimalus tõendada, et ta on teinud kõik, mida temalt saab mõistlikult oodata, et ära hoida õigusvastaselt kahju tekitamist, ja seega vastutusest vabaneda.³⁸⁶ Lisaks on võimalik ka puude tõttu deliktivõimetu alaealise vastutus VÕS § 1052 lg 3 alusel.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et valdav on järelevalve- ning kasvatuskohustuslike isikute süüline vastutus deliktivõimelise alaealise poolt tekitatud kahju eest. Süüna on käsitletav järelevalvekohustuse rikkumine, mille üle tuleb igal üksikjuhul eraldi otsustada.

³⁸⁵ T. Tampuu, (188), lk 469.

³⁸⁶ Küll ei saa vanemad sel juhul tugineda alaealise enda süü puudumisele. Siiski tuleks vastutuse eelduseks pidada kahju tekitaja objektiivset hooletust. Vt ka T. Tampuu, (188), lk 469.

Viimasena tuleb käsitlemisele **teenuse kasutaja vastutus** teenuse osutaja poolt tekitatud kahju eest.³⁸⁷ Nimetatud küsimus on reguleeritud VÕS §-s 1054, kuid sellest paragrahvist ei tulene selgesõnaliselt, kas antud juhul on tegemist teenuse kasutaja süülise või mittesüülise vastutusega.

TsK analüüsitavat küsimust otseselt ei reguleerinud, vastavat käsitlust ei sisalda ka Nõukogude erialakirjandus. Siiski on teenuse kasutaja vastutusena teenuse osutaja deliktide eest käsitatav TsK § 449, mille kohaselt organisatsioon oli kohustatud hüvitama kahju, mis oli tekitatud tema töötajate süü läbi nende töö- või teenistuskohustuste täitmisel. Kohtud on rakendanud seda normi kui tööandja mittesüülise vastutuse alust.³⁸⁸

BGB § 831 lg 1 järgi on isik, kes annab teisele isikule mingi ülesande, kohustatud hüvitama kahju, mille teine isik ülesande täitmisel kolmandale isikule õigusvastaselt tekitas. Saksa Liitvabariigi õiguses ei ole teenuse kasutaja vastutus teenuse osutaja eest seostatud teenuse osutaja³⁸⁹ süüga, vaid tema enda eeldatava süüga.³⁹⁰

Teenuse kasutaja süü seisneb vastavalt BGB § 831 lg 1 lausele 2 eelkõige hoolsuskohustuse rikkumises sooritusabilise valimisel ja järelevalve teostamisel.³⁹¹ Vastutusest vabanemiseks peab teenuse kasutaja tõendama, et ta pole vastavat hoolsuskohustust rikkunud.³⁹² Tegemist on iseseisva nõudega teenuse kasutaja vastu, kus süü tõendamiskoormis on kannatanu kasuks ümber pööratud.³⁹³

³⁸⁷ Teenuse kasutaja all peab autor silmas VÕS §-s 1054 nimetatud isikut, kes teist isikut oma majandus- või kutsetegevuses või kohustuse täitmisel kasutab või kelle ülesandel teeb teine isik mingi toimingut. Teenuse osutajaks on see teine isik.

³⁸⁸ Vt nt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 26.veebruarist 1998.a. AS H. hagi AS N. vastu 1 928 555 krooni nõudes (3-2-1-24-98); samuti Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi otsus 28.detsembrist 2000.a. AS L. K. hagi AS S. vastu 264 030, 72 krooni väljamõistmiseks (II-2-2/2000).

³⁸⁹ Isik võib olla samaaegselt käsitatav täitmisabina — *Erfüllungsgelhilfe*, BGB § 278 — ja sooritusabina — *Verrichtungsgelhilfe*, BGB § 831.

³⁹⁰ Seega ei ole teenuse kasutaja vastutuse eelduseks teenuse osutaja süü: teenuse osutaja käitumises peab teenuse kasutaja vastutuse tekkimiseks esinema lisaks objektiivsele teokoosseisule veel vaid õigusvastasus. Niisiis võib teenuse kasutaja vastutus tekkida järelikult ka juhul, kui teenuse osutaja on deliktivõimetu: seda tõhusamat järelevalvet tuleb teenuse kasutajal teostada. Keskmisest efektiivsemat kontrolli tuleb teostada ka juhul, kui teenuse osutaja on nt vanem inimene ja allub seetõttu väiksematele hoolsusnõuetele.

³⁹¹ Dogmaatilisel on teenuse kasutaja vastavad kohustused võimalik loogiliselt klassifitseerida tema enda võimufääri ohutu organiseerimise üldise kohustuse osana. Vt P. Schlechtriem, (159), lk 272-273.

³⁹² R. Arnoldi, (6), S. 189.

³⁹³ O. Jauernig, (88), S. 1063.

Võib tekkida küsimus, kas teenuse kasutaja vastutust tunnustada ka juhul, kui ta küll rikkus valimis- ja järelevalve teostamise kohustust, kuid kahju oleks tekkinud ka hoolika valimise ja järelevalve teostamise korral. BGB § 831 lg 1 teisest lausest tulenevalt tuleb sellele küsimusele vastata eitavalt. Õigustatult märgib ka K.-H. Gursky, et kui teenuse kasutaja suudab viimast tõendada, siis ta ei vastuta, sest ei teki põhjuslikku seost tema süü ja tekkinud kahju vahel.³⁹⁴

Vaieldav näib BGB § 831 lg 1 valguses ka küsimus, kas teenuse kasutaja peaks vastutama ka juhul, kui ta ei järginud küll abilise valimisel nõutavat hoolt, kuid teostas edaspidi tema üle täielikult nõuetekohast kontrolli. Sellisel juhul tuleks teenuse kasutaja süüd siiski eitada, sest nõuetekohase kontrolli teostamise ühe eesmärgina võiks olla vaadeldav ka abilise valimisel tekkinud vigade avastamine ja likvideerimine — järelevalve hoolikas teostamine muudab mittehoolikal valikul põhineva süüettehteite sisutühjaks ja formaalseks. Seega ei tuleks teenuse kasutajale abilise ebakohase valimise tõttu etteheidet teha juhul, kui ta teostab edasiselt nõuetele vastavat järelevalvet.

Sarnaselt BGB §-ga 831 on teenuse kasutaja vastutus teenuse osutaja deliktide eest sätestatud ka Šveitsis (Šveitsi ZGB § 55 lg 1)³⁹⁵ ja Jaapanis (Jaapani TsK § 715 lg 1), kuid nt ka Türgis (Türgi TsK § 55).³⁹⁶ Erinevalt eelmainitutest ei saa teenuse kasutaja end vastutusest vabastada Prantsuse *Code Civil* § 1384 kohaselt. Vastutus ei välistu põhjusel, et teenuse kasutaja oli hoolas abilise valikul või järelevalve teostamisel.³⁹⁷ Teenuse kasutaja vastutuse eelduseks on, et teenuse osutaja on ise tekitatud kahju eest vastutav.³⁹⁸ Teenuse kasutaja enda süüst ei sõltu vastutus teenuse osutaja eest ka nt Itaalias (Itaalia TsK § 2049), Hispaanias,³⁹⁹ Soomes⁴⁰⁰ ning Austrias (ABGB § 1313a).

³⁹⁴ K.-H. Gursky, (64), S. 229.

³⁹⁵ Schweizerisches Obligationrecht (30. 03. 1911). 37. Auflage. Zürich: Schultess Polygraphisches Verlag, 1988, S. 12-13.

³⁹⁶ T. Ansay; D. Wallace Jr. Introduction to Turkish Law. 3, Edition. Deventer, Antwerp, London, Frankfurt, Boston, New York: Kluwer Law and Taxation publishers, 1987, p. 200.

³⁹⁷ H.J. Sonnenberger; C. Autexier, (172), S. 139.

³⁹⁸ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 32.

³⁹⁹ Vt E. Lobedanz, (119), S. 28.

⁴⁰⁰ J. Pöyhönen. An Introduction to Finnish Law. Helsinki: Finnish Lawyers Publishing, 1993, p. 84.

Inglise õiguses on teenuse kasutaja vastutus teenuse osutaja poolt toimepandud deliktide eest (*vicarious liability*) sisuliselt riskivastutus.⁴⁰¹ Määravaks on küsimus, kas asjakohasel ajal oli teenuse kasutajal õigus suunata ja kontrollida teenuse osutaja tegevust. Kui “peremehel” puudus suunamis- ja kontrollimisõigus, siis pole ta teenuse osutaja deliktilise käitumise tagajärgede eest ka vastutav.⁴⁰² Potentsiaalne (süüst sõltumatu) vastutus peaks motiveerima teenuse kasutajat korraldama tööd sellisel, et kahju tekkimise võimalus oleks minimaalne.⁴⁰³

Teenuse kasutaja süüst sõltumatu vastutus on kehtestatud ka Euroopa TsK projektis: isik on vastutav teise isiku poolt tekitatud kahju eest, kui tal on õigus sellele teisele isikule anda instruksioone ja kui see isik tekitas kahju süüliselt või on kahju tekkimise eest muul alusel vastutav (artikkel 3:203:1).

VÕS § 1054 sätestab teenuse kasutaja vastutuse teenuse osutaja delikti eest sõltumata teenuse kasutaja süüst.⁴⁰⁴ Seega võib leida sarnasusi VÕS § 1054 alusel tekkiva vastutuse ja riskivastutuse vahel. Nimetatud norm räägib ainult sellest, et teenuse osutaja peab olema kahju tekitanud õigusvastaselt, kuid jätab puutumata tema süü elemendi. G. Hager leiab, et juhul, kui teenuse kasutaja vastutus sõltuks vaid teenuse osutaja käitumise õigusvastasusest, oleks tegemist erilise, ekstreemse juhtumiga.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ C.v. Bar; J. Shaw; (12), S. 12, 44 ja C.D. Baker. Tort. 5th Edition. London: Sweet & Maxwell, 1991, p. 307-308.

⁴⁰² P. Keeton; R.E. Keeton; L.D. Sargentich; H.J. Steiner. Tort and Accident Law. American Casebook Series, 1984, p. 536.

⁴⁰³ G. Williams; B.A. Hepple (198), p. 134.

⁴⁰⁴ VÕS § 1054 lg 1 kohaselt vastutab isik teise isiku, keda ta kasutab pidevalt oma majandus- või kutsetegevuses, poolt õigusvastaselt tekitatud kahju eest nagu enda tekitatud kahju eest, kui kahju tekitamine oli seotud selle majandus- või kutsetegevusega. VÕS § 1054 lg 2 sätestab, et kui isik kasutab teist isikut oma kohustuste täitmisel, vastutab ta selle isiku poolt õigusvastaselt tekitatud kahju eest nagu enda tekitatud kahju eest, kui kahju tekitati või kahju tekitamine sai võimalikuks seoses selle kohustuse täitmisega. VÕS § 1054 lg 3 kehtestab, et kui isik teeb teise isiku ülesandel teatud toimingut, vastutab ülesande andja ülesande täitmise käigus õigusvastaselt tekitatud kahju eest nagu enda poolt tekitatud kahju eest, kui kahju tekitati või kahju tekitamine sai võimalikuks seoses ülesande täitmisega ja ülesande andjal oli vastavalt tema ja kahju tekitanu vahelisele suhtele kontroll kahju tekitanu käitumise üle. Olgu veel märgitud, et vastutust teise isiku eest reguleerib ka TsÜS § 132 lg-d 1 ja 2. Nimetatud sätete kohaselt pole teenuse kasutaja vastutuse eelduseks teenuse osutaja õigusvastane tegu VÕS § 1045 lg 1 p-de 1-8 tähenduses. Seega TsÜS § 132 ja VÕS § 1054 reguleemisala ei kattu, sest VÕS § 1054 reguleerib teenuse kasutaja vastutust teenuse osutaja poolt lepinguväliselt tekitatud kahju eest, TsÜS § 132 aga eelkõige teenuse kasutaja vastutust teenuse osutaja poolt lepingu täitmisel tekitatud kahju eest.

⁴⁰⁵ G. Hager. Õigusvastaselt kahju tekitamine. Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium, 2001, lk 311.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et kuigi VÕS § 1054 *expressis verbis* teenuse osutaja süüst ei räägi, tuleb teenuse kasutaja vastutuse eelduseks pidada siiski teenuse osutaja vastutust, s.t et teenuse osutaja käitumises peab lisaks teistele vastutuse eeltingimustele sisalduma ka tema süü. Seega peaks teenuse osutaja olema käitunud vastutuse tekkimiseks teenuse kasutajal vähemalt objektiivselt hooletult. Sellisel juhul võiks tekkida olukord, kus teenuse osutaja on deliktivõimetu, või situatsioon, mil ta saab subjektiivsete omaduste tõttu vastutuses vabaneda. Kirjeldatud juhul ei vastuta teenuse kasutaja vastavalt VÕS §-le 1054, kuid probleem on ületatav teenuse kasutaja vastutuse kaudu organisatsiooni süü alusel (VÕS § 1043 jt). Nimetatud juhul saab teenuse kasutajale heita ette teenuse osutaja hooletut valikut ning siis vastutab ta juba omaenda süü alusel.

Väitekirja autor ei pea õigustatuks lahendust, mille kohaselt tuleks teenuse kasutajale omistada vaid teenuse osutaja faktiline käitumine ning seejärel küsida, kas selline temapoolne käitumine oleks süüline.⁴⁰⁶ Viimati kirjeldatud seisukoha tunnustamine muudaks teenuse kasutaja vastutuse erialakirjanduses senitundmatu skeemi abil süüliseks. Lisaks võib see nn faktilise käitumise omistamine viia ebaõige olukorrani, kus teenuse osutajale saab tema käitumist ette heita, kuid teenuse kasutajale ei saaks, mistõttu viimane vabaneks põhjendamatult vastutusest. Niisiis tuleb töö autori arvates VÕS § 1054 rakendamise ja teenuse kasutaja vastutuse eelduseks pidada teenuse osutaja süülist käitumist.

4. SÜÜ VORMID JA NENDE ERISTAMISE JURIIDILINE TÄHENDUS

4.1 TAHTLUS

4.1.1 Tahtluse mõiste

Tahtlus on süü vormina selgeim ja tugevaim vastutuse kohaldamise alus, kuid deliktiõiguses on tahtlus võrreldes hooletusega vähemtähtis.⁴⁰⁷ Vastutuse kohaldamiseks tahtluse alusel peab

⁴⁰⁶ Esitatud seisukoht on avaldatud toimetaja märkusena G. Hager, (65), lk 312.

⁴⁰⁷ P. Cane. *Mens rea in Tort Law*. Oxford Journal of Legal Studies, 2000, 20, 4, p. 533. Olgu veel märgitud, et deliktilise vastutuse tekkimise seisukohalt ei oma süü vorm reeglina tähendust. Erandolukordadeks, mil süü vorm

olema tuvastatud, et õiguserikkuja teadis, et tema tegu kahjustab ühiskonna või selle üksiku liikme huvisid, ja et ta seda soovis.

TsK-s ei olnud reguleeritud üksikuid süü vorme, TsK §-s 227 oli vaid sätestatud, et süü võib esineda tahluse või ettevaatamatuse vormis. Lähtudes Nõukogude õigusteooriast, võiks tsiviilõiguses mõista tahtlusena oma teo ühiskondlikult negatiivsest iseloomust arusaamist, selle teo tagajärgede ettenägemist, nende tagajärgede soovimist (otsene tahtlus) või nende saabumise teadlikku möönmist (kaudne tahtlus).⁴⁰⁸

Saksamaa Liitvabariigis valitseva arvamuse kohaselt⁴⁰⁹ käitub tahtlikult isik, kes, olles teadlik käitumise tagajärgedest ja selle õigusvastasusest, tahab tagajärge esile kutsuda.⁴¹⁰ Minimaalne tahtluse eeltingimus on, et isik näeb tagajärge kui võimalikku ette ja tagajärje saabumise korral sellega heakskiitvalt soostub.⁴¹¹ Esimesel juhul on tegemist otsese (*dolus directus*), teisel juhul kaudse tahtlusega (*dolus eventualis*).⁴¹²

Sarnaselt Saksa käsitlusele sisustatakse tahtlust ka Prantsuse⁴¹³ ja Šveitsi õiguses.⁴¹⁴ Inglise õiguses seisneb tahtlus (*intention*) teole järgnevate tagajärgede soovimises. *Reckless*’i klassifitseeritakse kui tahtluse üht varianti, mille korral kahjulikud tagajärjed ei ole kahju tekitaja poolt soovitud ega kindlad, vaid on ettenähtavad kui võimalikud.⁴¹⁵ Olgu veel märgitud, et

deliktiõiguses tähendust omab, on vastutuse jagamine kahju ühiste põhjustajate sisesuhtes, väljamõisteteva hüvitise piiramine VÕS § 140 alusel, mittevaralise kahju eest hüvitise määramine ja juhtum, mil teo õigusvastasus tuleneb kaitsenormi rikkumisest või heade kommete vastasest tahtlikust käitumisest. Lisaks võib süü vorm omada tähendust ka kannatanu osa arvestamisel kahjuhüvitise ulatuse määratlemisel (VÕS § 139). Täpsemalt süü vormide eristamise juriidilise tähenduse kohta vt käesoleva töö alapunktist 4.3.

⁴⁰⁸ J. Ananjeva jt, (4), lk 422-423.

⁴⁰⁹ BGB tahtluse legaaldefiniitsiooni ei sisalda.

⁴¹⁰ Tahtluse tuvastamine on tegelikult keeruline, sest otsustamaks, kas isiku käitumine oli tahtlik ja kas ta soovis teo tagajärge, peame me tungima isiku mõistusesse asjakohasel ajal või tegema järelduse, arvestades isiku käitumist ja teo toimepanemise asjaolusid. Vt P. Cane, (24), p. 542.

⁴¹¹ E. Deutsch, (32), S. 61 ja H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 44 ning H. Brox; W.-D. Walker, (21), S. 185.

⁴¹² Seetõttu on praegu valitseva teooria kohaselt tegemist kaudse tahtlusega vaid juhul, kui on olemas ka tahtelement — tulemuse “heakskiitmine”; ebapiisav on üksnes võimaliku tulemuse ettekujutamise, mida aga võib-olla heaks ei kiideta (nn ettekujutusteooria).

⁴¹³ M. Ferid, (51), S. 470.

⁴¹⁴ A. Altherr jt, (3), S. 54.

⁴¹⁵ D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 166-168 ja J. L. Coleman, (27), p. 218.

Inglise õiguses eksisteerib mitmeid delikte, mida saabki vaid tahtlikult toime panna.⁴¹⁶ Otsest ja kaudset tahtlust on eristatud ka Euroopa TsK projektis: art 3:101 kohaselt põhjustab isik kahju tahtlikult, kui ta 1) mõtleski tekitada sellise kahju või 2) teadis, et selline kahju tekib või teadis, et see tekib väga tõenäoliselt, kuid sellest ei hoolinud.

Kaudset tahtlust tuleb eristada **teadlikust hooletusest**: kaudse tahtluse juures hõlmab toimimistahe võimalikuna ettenähtavat tulemust (isik tahab tegutseda, maksu see mis maksab), kuid teadliku hooletuse korral teo tegija ei oleks tegutsenud, kui ta oleks teo tagajärge oodanud, kuigi ta oli iseenesest selle võimalikkusest teadlik — isik teab, et kahju võib küll tekkida, aga loodab, et seegi kord läheb kõik hästi.⁴¹⁷

Kui on selge, et eksimus teokoosseisu suhtes välistab tahtluse, siis küsimus, kas isik, kes on eksimuses oma käitumise õigusvastasuse osas, vastutab tahtluse tõttu või mitte, on problemaatiline. Süüteooria kohaselt on isik, kes eksib oma käitumise õigusvastasuse hindamisel, käitunud tahtlikult. Tahtlusteooria kohaselt välistab aga eksimus õigusvastasuse hindamisel tahtluse. Nt kui arst ei selgita patsiendile operatsiooni riske, kuna ta süüliselt arwab, et ta ei ole seletamiseks kohustatud, siis käitub ta süüteooria järgi kehavigastuse tekitamise suhtes tahtlikult, tahtlusteooria järgi aga ainult hooletult. Traditsiooniline tsiviilõiguse õpetus asub tahtlusteooria seisukohale, kuid ettepanekuid on tehtud ka süüteooriale üleminekuks.⁴¹⁸

Käesoleva doktoritöö autor on seisukohal, et võrreldes süüteooriaga on tahtlusteooria deliktiõiguses põhjendatum. Ühelt poolt on see õiglasem ning teisest küljest ei oma deliktilise

⁴¹⁶ Näitena võib nimetada *trespass* kui isiku või asja õigusvastane ja tahtlik mõjutamine. Selle alaliigid on *assault* kui vägivaldne ähvardus ja *battery* kui selle vägivalda teokstegemine. Lisaks võib tahtlike deliktidena nimetada veel pettust (*deceit*) ja kinnisasja kasutamise mõjutamist (*nuisance*). Vt C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 46-52.

⁴¹⁷ P. Schlechtriem, (160), lk 106.

⁴¹⁸ E. Deutsch, (32), S. 62-63. Tahtlusteooria pooldajad on nt E. Deutsch (vt E. Deutsch, (32), S. 61), D. Medicus (D. Medicus. Schuldrecht II. Allgemeiner Teil. 7. Neuarbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1993, S. 146) ja P. Schlechtriem (P. Schlechtriem, (159), lk 261). Viimane lisab, et õigusemõistmine teeb erandi ja lähtub süüteooriast, kui vastava kaitseseaduse rikkumise eest on ette nähtud karistusõiguslik sanktsioon ja seetõttu kehtiks teo kordasaatja karistusõigusliku vastutuse suhtes süüteooria. Vt P. Schlechtriem, (160), lk 107. Nõukogude õigusteadlased vaidlesid sama küsimuse üle, valdavalt pooldati süüteooriat. Põhjenduseks toodi, et kui asuda seisukohale, et teadvus peab laienema ka käitumise õigusvastasusele, siis tuleks vabastada vastutusest kõik, kes väidavad, et nad seadust ei tundnud. Vt J. Ananjeva jt, (4), lk 422. Sellise põhjendusega ei saa nõustuda, sest sisuliselt ei esine sel juhul ju mingeid takistusi, et kohaldada vastutust hooletu käitumise eest.

vastutuse korral ju reeglina tähendust asjaolu, kas kahju tekitajale saab ette heita tahtlust või ainult hooletust.

Erinevalt käsitletud riikide õigusaktidest sisaldab VÕS tahtluse legaaldefiniitsiooni. VÕS § 104 lg 5 sätestab, et tahtlus on õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel.⁴¹⁹ Kuigi esitatud definiitsiooni alusel ei ole võimalik üheselt järeldada, kas VÕS lähtub tahtluse- või süüteooriast, pooldab töö autor eespool toodud põhjustel siiski tahtluseteooriast lähtumist. Seetõttu võiks öelda, et tahtlikult käitub isik, kes soovib mingit tagajärge ja teab, et see on õigusvastane.

Erinevalt Nõukogude ja Saksa tsiviilõigusteooriast ei sätesta VÕS 104 lg 5 ühe tahtluse eeltingimusena teo tagajärje ettenägemist. Samas tuleneb see VÕS-i tahtluse definiitsioonist: loogiliselt polegi ju võimalik teo tagajärje soovimine, tahtmine, kui ei ole teada, kas ja milline tagajärg saabub. Tuleb lisada, et käitumise tagajärje ettenägemine ei hõlma siiski kogu kahju ja negatiivseid tagajärgi, mida käitumine võib kaasata. Oluline on pigem ettekujutus, et õigusvastane käitumine tekitab teisele isikule teatud kahju.⁴²⁰

Probleem võib tekkida muuhulgas ka sellest, et VÕS ei erista tahtluse vorme — otsesest ja kaudset tahtlust. VÕS § 104 lg-s 5 sätestatud tahtluse mõiste näol on tegemist otsese tahtlusega. Sellest tulenevalt võib tekkida küsimus, kas kaudset tahtlust saab Eesti õiguses käsitleda üldse tahtluse alla kuuluva süü vormina. Käesoleva töö autori arvates tuleks sellele küsimusele vastata jaatavalt. Nii peaks ju ka heade kommete vastane kaudse tahtlusega toime pandud kahju tekitamine tooma kaasa teo õigusvastasuse VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel. Saksa õiguskirjanduses ja kohtupraktikas pole seda kahtluse alla seatud.⁴²¹ Probleemi lahendamiseks ei ole piisav, kui kaudse tahtluse mõiste on sisustatud õigusteaduses⁴²² ja kohtupraktikas, sest VÕS § 104 lg-s 5 on esitatud tahtluse legaaldefiniitsioon, mille alla kaudne tahtlus ei mahu. Seetõttu teeb väitekirja autor ettepaneku sätestada VÕS §-s 104 kaudse tahtluse mõiste järgmises sõnastuses: kaudne

⁴¹⁹ Tahtluse tuvastamine on oluline eelkõige VÕS § 1045 lg 1 p 8 puhul ja ka p 7 puhul, kui vastava kaitsenormi rikkumine eeldab tahtlust.

⁴²⁰ See on küsimus vastutust tekitavast kausaalsusest.

⁴²¹ Vt selle kohta nt E. Deutsch. *Academia Iuris. Unerlaubte Handlungen, Schadenersatz und Schmerzensgeld*. 3., ergänzte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1995, S. 126.

⁴²² Nt on kaudse tahtluse mõiste avatud Eesti võlaõiguse üldosa õpikus. Vt I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 200.

tahtlus on oma teo õigusvastase tagajärje saabumise võimalikkusest teadlik olemine ja selle tegeliku saabumise korral tagajärjega soostumine.

4.1.2 Deliktiõigusliku vastutuse lepinguga reguleerimise piirangud tahtliku kahju tekitamise puhuks

Deliktiõiguslikku vastutust on võimalik lepinguga reguleerida pärast kahju tekitamist,⁴²³ kuid võimalik on sõlmida ka tingimuslik leping kahju õigusvastase tekitamise puhuks (vt TsÜS § 102 lg 1). Sealhulgas on võimalik välistada või piirata deliktiõiguslikku vastutust teatud süü vormi puhuks. Võib väita, et kui Savigny käsitles deliktiõigust sunniõigusena, kus ei olnud kohta lepingulistele kokkulepetele,⁴²⁴ siis käesoleval ajal on kokkulepped tulevikus tekkida võiva kahju hüvitamise kohta täiesti normaalne nähtus. Siiski on tõsi, et teatud piirangud selles valdkonnas on hädavajalikud.

Lepinguvabaduse printsiip on käsitatav lepinguõiguse ühe aluspõhimõttena. Siiski esineb asjaolusid, milles kokkuleppimist ühiskond ei aktsepteeri (piirang lepingu sisuvabadusele).⁴²⁵ Käesolevat teemat puudutavalt tekib küsimus, kas ja millises ulatuses peaksid olema aktsepteeritud lepingulised kokkulepped süül põhineva deliktiõigusliku vastutuse välistamiseks ja piiramiseks. VÕS § 1051 sätestab, et kokkulepe, millega välistatakse või piiratakse vastutust õigusvastaselt ja tahtlikult kahju tekitamise eest, on tühine.⁴²⁶ Olgu ka märgitud, et nt tootja vastutuse puhul on tühine igasugune tootja vastutust piirav või välistav kokkulepe (VÕS § 1067). VÕS §-st 1051 tuleneb seega, et isikutel on võimalik lepinguvälisest kahju tekitamisest tulenevat vastutust lepinguga reguleerida, piirangu seab vaid kahju tekitaja tahtlus. Vastava piirangu põhjuseks on ühelt poolt kannatanu kaitsmise vajadus, teisest küljest on vastutuse lepinguga

⁴²³ Nt sõlmida kompromissileping (VÕS § 578), nõudest loobuda (VÕS § 207 lg 1), samuti kohustus üle võtta (VÕS §-d 175-197) või sellega ühineda (VÕS § 178).

⁴²⁴ E. Deutsch, (32), S. 94.

⁴²⁵ Nii sätestab TsÜS § 86, et heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing on tühine. TsÜS § 87 kohaselt võib tehingu tühisuse tuua kaasa ka selle vastuolu seadusega.

⁴²⁶ VÕS seab muuseas piirangud vastutuse välistamisele ja piiramisele ka üldosas. Nimelt sätestab VÕS § 106 lg 2, et tühine on kokkulepe, millega välistatakse vastutus või piiratakse seda kohustuse tahtliku rikkumise puhuks, samuti kokkulepe, mis võimaldab võlgnikul täita kohustust oluliselt erinevana võlausaldaja poolt mõistlikult eeldatust või mis muul viisil ebamõistlikult välistab vastutuse või piirab seda.

välisamine tahtliku kahju tekitamise puhuks ka eetilisel taunitav.⁴²⁷ Küsimuseks jääb, kas selline regulatsioon on ka põhjendatud (olgu märgitud, et eelnevalt võidakse kokku leppida loomulikult ka rikkuja jaoks raskemas süü standardis).

Tuleb märkida, et TsK lepingulisi kokkuleppeid süülise vastutuse välistamiseks ja piiramiseks ei reguleerinud. Seega seadis enne VÕS jõustumist kokkulepetele piirangud vaid nn esimese TsÜS § 66 lg-d 1 ja 2.⁴²⁸

Ka BGB ei välista võimalust kergemas vastutuses või vastusest vabastamises eelnevalt kokku leppida.⁴²⁹ Küll ei ole võimalik BGB § 276 lg 3 kohaselt välistada vastutust tahtliku kahju tekitamise puhuks.⁴³⁰ E. Deutsch väidab, et vastusest vabastamine on kehtiv, kui see ei laiene tahtlusele ja vastab lisaks ka headele kommetele. Ta lisab, et kõnealuse lepingu sõlmimisel ei nõustuta kahju tekitamisega, pigem võetakse üle kahju tekkimise risk.⁴³¹

Piirangud vastutuse välistamisele tulenevad ka Euroopa TsK projekti artiklist 6:109. Nimelt ei saa ka nimetatud eelnõu kohaselt välistada ega piirata vastutust tahtliku või šokeeriva, skandaalse (*flagrant*) hooletuse puhuks. Eriregulatsiooni osaks on saanud tarbijalepingud: nii ei saa ettevõtja välistada või piirata oma vastutust tarbija suhtes üldse, kui tegemist on kehalist või füüsilist kahju puudutava kokkuleppega.

Seega võib esitatud regulatsioonide võrdlemisel tulemusel märkida, et reeglina pole võimalik välistada vastutust õigusvastaselt kahju tekitamise eest, kui delikt pandi toime tahtlikult. Lisaks tahtlusele ei saa vastutust raske hooletuse puhuks piirata või välistada vaid juhul, kui see on

⁴²⁷ Kirjeldatud lepingu sõlmimine on sarnane kannatanu nõusolekule, mille kannatanu võib kahju tekitamiseks anda ja mis VÕS § 1045 lg 2 p 2 kohaselt välistab teo õigusvastasuse. Vt kannatanu nõusoleku kohta täpsemalt alapunktist 4.4.

⁴²⁸ Esimene TsÜS jõustus 1.septembril 1994.a (RT I 1994, 53, 889). Nimetatud seaduse § 66 lg-d 1 ja 2 olid sarnased kehtiva TsÜS §-dega 86 ja 87.

⁴²⁹ R. Schimmel; D. Buhlmann. Frankfurter Handbuch zum neuen Schuldrecht. Neuwied, Kriftel: Hermann Luchterhand Verlag GmbH, 2002, S. 202.

⁴³⁰ Üldistes lepingutingimustes (AGB-seadus) ei ole lubatud välistada vastutust lisaks tahtlusele ka raske hooletuse puhuks, vt § 11 nr 7.

⁴³¹ E. Deutsch, (32), S. 94-95.

tüüptingimuseks.⁴³² Seega on võimalik väljaspool tüüptingimusi sõlmida kokkuleppeid, millega välistatakse vastutus nt raske hooletuse tõttu kehavigastuse tekitamise eest. Kuna eetiliselt võib tunduda selline kokkulepe taunitav, võib küsimuse lahendada tuginedes asjaolule, et kokkulepe ei vasta headele kommetele (vt TsÜS § 86). Ometi eksisteerib ka piiripealseid olukordi, kus headele kommetele tugineda “veel” ei saa, ning kokkulepe jääb kehtima.

VÕS § 1051 eesmärgiks peaks olema eelkõige vastutuse välistamise või piiramise kokkulepete reguleerimine kahju tekitamise puhuks. Töö autor arvates puuduvad veenvad põhjendused, miks ei võiks kannatanu oma nõudest pärast kahju tekitamist loobuda (nt vastutasuks millegi eest), olgugi et kahju tekitaja põhjustas kahju tahtlikult.

Doktoritöö autor leiab, et tervikuna saab BGB ja VÕS-i lahendust pidada siiski põhjendatuks, sest enamiku moraalselt vastuvõetamatute kokkulepete tühisus tuleneb ju TsÜS-ist. Segaduste vältimiseks võiks käsitletavate kokkulepete lubatavuse siiski diferentseerida: nimelt ei ole üleliigne eraldi sätestada, et tühine on ka kokkulepe, millega eelnevalt välistatakse või piiratakse kahju hüvitamist raske hooletuse puhuks, kui selleks kahjuks on isiku surm, kehavigastus või tervisekahjustus.

Probleeme võib tuleneda ka asjaolust, et VÕS § 1044 lg-tes 2 ja 3 sätestatud juhtudel on võimalik konkurents lepinguõigusest ja deliktiõigusest tulenevate nõuete vahel. Seega võib tekkida küsimus, kas juhul, kui pooled lepivad kokku lepinguõigusliku vastutuse piiramises nt vaid raske hooletuse puhuks, laieneb see kokkulepe ka deliktiõiguslikule nõudele. Saksa kohtupraktikas sellise kokkulepe mõju deliktiõiguslikule vastutusele reeglina jaatatakse.⁴³³ Töö autor leiab, et tõstatatud küsimuse ühekülgne lahendamine pole õige. Pigem tuleks kokkuleppe ulatuse tuvastamiseks uurida, missugune oli poolte tahe sellise kokkuleppe sõlmimisel, seega tuleks lepingut tõlgendada.

⁴³² Sarnaselt Saksa õigusele kehtib ka VÕS-is eriregulatsioon juhuks, kui süül põhinev vastutus välistatakse või seda reguleeritakse tüüptingimustes (ehk siis eelkõige tarbijalepingute korral) — vt VÕS 42 lg 3 p 1.

⁴³³ Vt nt BGHZ 46, 313. Samuti vt K.-H. Gursky, (64), S. 195.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kokkulepped süülise vastutuse piiramiseks ja välistamiseks peavad olema lepinguvabaduse põhimõtte alusel lubatud, kuid suhteliselt täpselt piiritletutena, sest kokkulepete lubatavuse üle otsustamisel tuleb ühelt poolt arvestada ühiskonnas käibelolevat moraali ja häid kombeid ning teiselt poolt paratamatust, et tegelikus elus ei ole lepingupooled sageli ikkagi ju päris võrdsed.

4.2 HOOLETUS

4.2.1 Hooletuse mõiste

Hooletus on tahtluse kõrval teine süü vorm. Samas omab hooletus deliktiõigusliku vastutuse alusena oluliselt suuremat tähtsust kui tahtlus. Nii nimetatakse deliktiõiguslikku vastutust sageli ka hooletusvastutuseks (*negligence liability* üldise õiguse maades).

Tuleb märkida, et kui enamik kaasaja tsiviilkoodeksitest nimetavad tahtlusest kergemat süüvormi hooletuseks, siis TsK ja ka Nõukogude tsiviilõigusteooria rääkisid selle asemel **ettevaatamatusest**. Tegemist oli Nõukogude tsiviilõiguse eripäraga, mille põhjuseks oli süü mõiste isikustatud sisustamine. Nõukogude õigusteooria kohaselt (TsK süü vormide legaaldefiniitsioone ei sätestanud) esines süü ettevaatamatuse vormis, kui õiguserikkuja ei soovinud ja ei näinud ette oma teo tagajärge, kuigi võis ja pidi ette nägema, kui ta oleks ilmutanud vajalikku ettevaatust ja hoolt.⁴³⁴ Seega võib öelda, et ettevaatamatuse puhul isik ei hinnanud õigesti oma teo ühiskondlikku iseloomu ja ei näinud ette selle tagajärge, vaatamata kohustusele ja võimalusele seda ette näha.

Ettevaatamatuse astmeid (ettevaatamatus ja raske ettevaatamatus) piiritleti konkreetsetest asjaoludest lähtudes. Näiteks tuli arvestada tegevuse iseloomu ja tingimusi, õigusrikkuja isiklike omadusi jne. Üldiselt väideti, et kui isik täidab üldreegleid ning ei täida kõrgendatud nõudeid, on tegemist kerge ettevaatamatusega (*culpa levis*). Kui ta aga ei järgi ka üldreegleid, on

⁴³⁴ J. Ananjeva jt, (4), lk 421-422.

see raske ettevaatamatus (*culpa lata*).⁴³⁵ Seega tuli ettevaatamatuse astmete piiritlemisel võtta arvesse sisuliselt kõiki asjaolusid: nii tegevust kui ka tegutsejat. Kuna selgeid kriteeriume pole selle küsimuse lahendamiseks võimalik välja töötada, siis jäi ühe või teise astme kasuks otsustamine sageli kohtuniku sisetunde küsimuseks.

Saksa Liitvabariigis arenes hooletuse mõiste välja *lex aquilia*'st, rooma rahvaseadusest (286. aasta e.m.a), kus hoolsuse mastaabiks oli *bonus pater familias*'e käitumine.⁴³⁶ Sarnaselt defineeriti hooletust ka BGB esimeses eelnõus, mille kohaselt hooletusega on tegemist siis, kui ei ole järgitud korraliku perekonnapea hoolsust. Hiljem asendas korraliku perekonnapea hoolsuse mõiste "üldine hoolsus". Oluline samm edasi sai tehtud ka siis, kui kõne alla tuli "käibes nõutav hoolsus", mis andis käsitletavale mõistele sotsiaalse tähenduse ja sisu.⁴³⁷ BGB § 276 lg 1 teises lauses defineeritaksegi hooletust kui käibes nõutava hoolsuse järgimata jätmist.⁴³⁸ Seega tuleb hooletuse tuvastamisel võrrelda kahju tekitaja käitumist sellega, kuidas ta oleks pidanud käituma, arvestades läbilõikelise samas olukorras oleva hoolsa isiku käitumist. Kui nende käitumiste vahel on diferents, võib öelda, et kahju tekitaja käitus hooletult.⁴³⁹ Hooletus esineb enamasti õigusrikkumise ajal, kuid ta võib eksisteerida ka juba varasemas staadiumis.⁴⁴⁰

Juhul, kui isik peab rakendama vaid sellist hoolsust, mida ta järgib enda asjades (*diligentia quam in suis*), on süüettehte aluseks isiku tavaline käitumine. Tema isiklike võimete arvessevõtt ei vii aga selleni, et ta võiks vabaneda vastutusest ka raske hooletuse korral (vt BGB § 277).⁴⁴¹

Hooletuse astmetena eristatakse Saksa Liitvabariigi tsiviilõigusteoorias üldlevinult 1) **kerget hooletust** ja 2) **rasket hooletust** (ei ole olemas keskmist või tavalist hooletust).⁴⁴² Kui kerge

⁴³⁵ J. Ananjeva jt, (4), lk 422-423.

⁴³⁶ Hooletuse standardite kohta vt lähemalt käesoleva töö alapunkti 4.2.2.1.

⁴³⁷ E. Deutsch, (32), S. 64.

⁴³⁸ Esitatud definitsiooni alusel on töötatud välja ka hooletuse funktsionaalsed tunnused. E. Deutsch väidab, et hooletuse definitsioon kui käibes nõutava hoolsuse järgimata jätmine on ebatäielik, normatiivne ja sotsiaalne. Nimetatud tunnuste kohta vt lähemalt E. Deutsch, (32), S. 66.

⁴³⁹ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 44.

⁴⁴⁰ E. Deutsch, (32), S. 68-69.

⁴⁴¹ H. Brox; W.-D. Walker, (21), S. 189.

⁴⁴² C. Hirsch, (75), S. 104. Hooletuse astmete kohta Šveitsi, Prantsuse ja Jaapani õiguses vt vastavalt A. Altherr, (3), S. 54, M. Ferid, (51), S. 471 ja H. Oda, (135), p. 210. Kerget hooletust iseloomustab tabavalt Karl Michaelis. Ta väidab, et oluline küsimus kergest hooletusest tingitud kahju tekkimise korral on selles, et kerget hooletust ja

hooletuse tuvastamisel piisab sellest, et isik ei ole järginud käibes nõutavat hoolsust, siis raskelt hooletuks peetakse õigusmõistmises vaid sellist käitumist, mis täidab nn “topeltvormeli”. Esimeses osas esitatakse küsimus, kas tähele jäeti panemata midagi sellist, mis antud juhul igale isikule pidi arusaadav olema. Teises osas küsitakse, kas nõutavat hoolsust, hinnates asjaolusid kogumis, on rikutud ebatavaliselt suurel määral.⁴⁴³ Hinnata tuleb muuhulgas kahju tekkimise tõenäosust ja kahju ulatust, hoolsuskohustuse rikkumise kestust ja selle sagedust, samuti seda, kas kannatanu eelnevalt kahju tekitajat hoiatas, kas kahju tekitaja eksis mitme nõude vastu, kas tal oli aega järelemõtlemiseks, kui keerulises situatsioonis pidi ta otsuse langetama jne.⁴⁴⁴

Raske hooletuse mõiste haarab ka subjektiivset etteheidetavust. Niisiis tuleb võtta seisukoht mitte ainult kohustuse rikkumise objektiivse raskuse suhtes, vaid ka küsimuse subjektiivse (isikliku) külje kohta.⁴⁴⁵ Hinnata tuleb kahju tekitaja intellektuaalseid ja füüsilisi võimeid, teadmisi, puuduvat kogemust jne.⁴⁴⁶

Inglise õiguses võib hooletus omada kahte vormi: esimesel juhul (*advertent negligence*) on kahju tekitajale tema tegevuse tagajärg ettenähtav, kuid ta ei soovi seda;⁴⁴⁷ teisel juhul (*inadvertent negligence*) ebaõnnestub kahju tekitajal teo tagajärje ettenägemine ja selle ärahoidmine.⁴⁴⁸ Hooletult käitub isik, kes võtab riske, mida mõistlik isik ei võtaks, kusjuures ei ole oluline, kas isik on teadlik riski ebamõistlikkusest.⁴⁴⁹ Hooletuse tuvastamisel arvestatakse muuhulgas riski suurust, kahju tekitaja sotsiaalseid eesmärke ja käitumisest saadavat kasu, kooskõla üldiselt tunnustatud käitumisega jne.⁴⁵⁰

ebaõnne ei ole kerge eristada. Vt K. Michaelis. Beiträge zur Gliederung und Weiterbildung des Schadensrechts. Leipzig: 1943, S. 241. Veel äärmuslikumat juhusteteooriat esindab W. Münzberg, kes väidab, et mitte ainult vastutus vaid ka õigusvastasus rajaneb juhusel. Vt W. Münzberg (131), S 119.

⁴⁴³ E. Deutsch, (32), S. 70. Raske hooletuse funktsioonide kohta vt E. Bokelmann. Grobe Fahrlässigkeit. Ein Beitrag insbesondere zu Individualisierungstendenzen im Haftungs- und Regressrecht. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 1973, S. 6-7.

⁴⁴⁴ V. König. Die grobe Fahrlässigkeit. Berlin: Duncker&Humblot, 1998, S. 68-194.

⁴⁴⁵ P. Schlechtriem, (160), lk 109.

⁴⁴⁶ V. König, (102), S. 68-194. Subjektiivsete momentide arvestamise vajalikkust rõhutab ka K. Larenz (K. Larenz, (115), S. 268) ning sellele on tähelepanu juhtinud ka BGH oma otsuses NJW 92, 2418 (vt C. Hirsch, (75), S. 105).

⁴⁴⁷ Tuleb märkida, et see konstruktsioon on lähedane pigem kaudsele tahtlusele.

⁴⁴⁸ D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 166-168.

⁴⁴⁹ J.L. Coleman, (27), p. 218.

⁴⁵⁰ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 28-29. Vt samal teemal ka P. Cane, (23), p. 34.

Hooletuse mõiste on avatud ka Euroopa TsK projektis. Artikli 3:102 kohaselt on isik tekitanud kahju hooletult, kui ta ei käitunud vastavalt sellisele hoolsusele, mida võis temalt vastavalt asjaoludele oodata, või kui tema käitumine ei vasta seaduses sätestatud hoolsuse standardile.

Sarnaselt tahtluse mõistega on jõudnud Eesti positiivsesse õigusesse ka hooletuse ja raske hooletuse legaalseadustused. VÕS-is on loobutud nõukogudeaegsest ettevaatamatuse mõistest ja seostatud hooletus sarnaselt BGB-ga käibes vajaliku hoole järgimata jätmisega (VÕS § 104 lg 3). Võib väita, et VÕS ja BGB hooletuse mõisted on põhimõtteliselt samad. Seega lähtub VÕS-i hooletuse mõiste ühiskonna sotsiaalsetest tingimustest ja on võimeline seetõttu toimunud muudatustele paindlikult reageerima.

Käibes nõutava hoolsuse üle otsustamisel tuleks arvestada, nagu juba eelnevalt märgitud, mitmete asjaoludega, eriti kahju ulatuse ja tekkimise tõenäosusega, samuti kulutustega, mida isik oleks pidanud kahju tekkimise vältimiseks tegema.⁴⁵¹ Deliktiõiguses (seega mitte lepinguõiguses) seab VÕS § 1050 lg 2 hooletuse definitsiooni hoopis teise valgusesse kui VÕS § 104 lg-s 3 kajastub. VÕS § 1050 lg 2 tähendust hooletuse mõistele käsitletakse eraldi ja põhjalikumalt käesoleva töö järgmises alapunktis (4.2.2).

VÕS § 104 lg 4 sätestab, et raske hooletus on käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine. Võib tekkida küsimus, mida tähendab “olulisel määral” mittejärgimine. Tegemist on eelkõige hinnangulise küsimusega, mis oleneb vastavatest tegevusala standarditest. Kerge ja raske hooletuse eristamisel tuleb käesoleva töö autori arvates lähtuda faktilistest asjaoludest ja igakordselt püüda vastata küsimusele, kas isik on jätnud rakendamata sellised ettevaatusabinõud, mille kohaldamine tundub antud olukorras igale kahju tekitajale isiklike omaduste poolest sarnasele isikule elementaarne. Kui sellele küsimusele saab vastata jaatavalt, on tegemist raske hooletusega.

⁴⁵¹ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 45. Sarnaste tegurite olulisust on rõhutanud ka T. Tampuu. Tema arvates tuleks hoolsuskohustuse rikkumise üle otsustamisel lisaks hinnata ka mõistliku isiku arusaama käitumiskohustuse olemasolust või teo õigusvastasust välistavatest asjaoludest ning seda, kas kahju tekitaja järgis (eelkõige avaliku õigusega kehtestatud) ohutuseeskirju. Vt T. Tampuu, (186), lk 81.

Nt juhul, kui isik läheb sõitma mootorsõidukiga, mille tuled ei funktsioneerid, ning põhjustab seetõttu kahju, võib talle ette heita kerget hooletust, kui ta eelnevalt sõiduki üle vaatas, kuid defekti ei märganud. Kui isik aga tulede korrasolekut üldse ei kontrollinud, võiks olla tegemist raske hooletusega. Loomulikult sõltub nii hooletuse kui ka raske hooletuse sisustamine olulisel määral ka kujunevast kohtupraktikast.

4.2.2 Hooletuse objektiviseerimine

4.2.2.1 Kehtiv hoolsuse standard

Hooletust on võimalik sisustada erinevalt. Süü, mille alusel vastutus võib tekkida, on sotsiaalne süü, mis võib, aga ei pea sisaldama isiklikku etteheidetavust.⁴⁵² Äärmuslikust subjektivismist on võimalik kalduda äärmusliku objektivismini. Järgneva käsitluse eesmärgiks on analüüsida, kuidas sisustatakse hooletust töös võrdlusmaterjalina kasutatavate riikide õiguses, ehk vastata küsimusele, missugune on hoolsuse standard, samuti leida vastus küsimusele, missugust tähendust hooletuse objektiviseerimine deliktiõiguses omab.

Hoolsuse standardi määramisel tuleb lähtuda sellest, et hooletuse mõiste on õigushüvede kaitsest ja käitumisvabadusest lähtuvate erinevate huvide kaalumise tulem.⁴⁵³ Nimelt eksisteerib ühelt poolt huvi vabalt käituda ja teiselt poolt huvi selle käitumise tõttu mitte kahjustatud saada.⁴⁵⁴

Hooletuse subjektiivne käsitlus teenib esimest, objektiivne käsitlus aga teist huvi.

Hooletuse subjektiivset käsitlust pooldati Nõukogude tsiviilõiguses, kus õigusteadlased olid seisukohal, et tsiviilõigusliku vastutuse toob kaasa ainult inimese selline tegu, milles väljenduvad tema teadvus ja tahe, s.t tegu peab olema süüline. Süüd sisustati Nõukogude õiguses kui suhet isiku teadvuse ja tema teo tagajärje vahel. Seega oli küsimus selles, kas isik soovis või ei soovinud tagajärje saabumist, kas ta nägi tagajärge ette või pidi seda ette nägema.⁴⁵⁵ Käesoleva

⁴⁵² R.F.V. Heuston; R.A. Buckley, (73), p. 26.

⁴⁵³ P. Sourlas, (178), S. 139.

⁴⁵⁴ E. Deutsch. Allgemeines Haftungsrecht. 2, völlig neugestaltete und erweiterte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1996, S. 4.

⁴⁵⁵ J. Ananjeva jt, (4), lk 421.

töö autor leiab, et Nõukogude õigusteooria suureks puuduseks on hooletuse ühe aspekti — isiku subjektiivse suhtumise oma teosse ja selle tagajärge — ületähtsustamine. Seetõttu ei pööratud piisavalt tähelepanu sellele, kas ja millises ulatuses isik oli võimeline kahju tekkimist ära hoidma või kahjulikku tagajärge leevendada.⁴⁵⁶

Enamikus riikides on nõutava hoolsuse standard siiski **objektiivne**.

Saksamaal on hoolsuse standard BGB § 276 kohaselt objektiivne: hooletus eeldab küll võimalust tagajärge ette näha ja seda vältida, kuid personaalne süüettehede ei ole vajalik, tagajärg peab olema ettenähtav ja välditav objektiivselt.⁴⁵⁷ Süüst ei vabasta isikut tema individuaalsed võimed ja omadused, tema teadmised ja kogemused.⁴⁵⁸ Hooletust tuleb deliktiõiguses jaatada ka siis, kui isikule ei saa teha isiklikku etteheidet, nt põhjusel, et ta ei olnud liikluses osaledes piisavalt tähelepanelik isiklike probleemide tõttu. Kui isik teeb midagi, milleks tal võimed puuduvad, ei vabane ta vastutusest. Sel juhul on tegemist ülevõtmissüüga.⁴⁵⁹

Prantuse tsiviilõiguses on *faute* üha enam hakanud tähendama objektiivset kohustuse rikkumist, kus subjektiivne pool on jäänud tagaplaanile. Nimetatud kohustus võib tuleneda nii karistus-, tsiviil- kui ka haldusõigusest.⁴⁶⁰ Samas võib kohustusevastane olla iga käitumine, mis jääb allapoole mõistliku läbilõikelise isiku käitumisest, ja seega moodustada *faute*.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Ka mitmed prominentsed Austria õpetlased on seisukohal, et ABGB vastutusrežiim on subjektiivne. Süü tähendavat subjektiivset etteheidet ning hooletuse tuvastamisel on relevantne subjektiivne otsustusmastaap. Nende meelest tuleks küsida, kas konkreetne isik oleks pidanud oma võimetest lähtuvalt kahju tekkimise võimalust ette nägema ja vastavalt sellele käituma. Vt P. Lewisch. *Sorgfaltsmassstäbe im Schadenersatz- und Strafrecht*. Österreichische Juristenzeitung. 55. Jahrgang. Wien: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000, S. 492. Seega käitub süüliselt isik, kes käitub teisiti, kui ta oleks tohtinud, ja kes oleks suutnud sellist käitumist vältida. Vt R. Welser; B. Jud; C. Rabl, (194), S. 299.

⁴⁵⁷ Siiski olgu märgitud, et ka BGB tõlgendamisel on alati leidunud autoreid, kes hooletuses miskit sisemist, psüühilis-emotsionaalset näevad, vt E. Deutsch, (35), S. 468.

⁴⁵⁸ R. Schimmel; D. Buhlmann, (157), S. 198-199. Vt ka J. Esser; H.-L. Weyers. *Schuldrecht*. Band II. Besonderer Teil. 7., neuarbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1991, S. 561. Olgu siiski märgitud, et raske hooletuse korral on nõutav ka isiklik etteheidetavus.

⁴⁵⁹ H. Rey. *Ausservertragliches Haftpflichtrecht*. 2. überarbeitete und ergänzte Auflage. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1998, S. 186-187. Vt ka B.S. Markesinis, (121), p. 44 ja P. Schlechtriem, (160), lk 107-108.

⁴⁶⁰ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 17-18.

⁴⁶¹ M. Ferid, (51), S. 465.

Inglise õiguses pandi nõuatahoolsuse standardile alus 1951.a kohtuasjas *Bolton vs Stone*, kus Lordide Koda lähtus hoolsuse standardi määratlemisel mõistliku isiku käitumisest.⁴⁶² Nt peab autojuht lähtuma kompetentse ja kogunud sõitja hoolsusest, arst aga hoolika arsti hoolsusest.⁴⁶³ Juhul, kui isikul on erilised võimed, peab ta neid rakendama.⁴⁶⁴

Bonus pater familias’e printsiibi alusel otsustatakse süü küsimus ka Taanis,⁴⁶⁵ samuti Soomes, Rootsis ja Norras.⁴⁶⁶ Hooletus on objektiivne ka nt Jaapani õiguses, kus nõutava hoolsuse standardiks on läbilõikelise inimese võimed.⁴⁶⁷

Ka Euroopa TsK projekti väljatöötamisel on öeldud, et süü standardi juures tuleb lähtuda pea kõigi Euroopa Liidu riikide tendentsist, mille kohaselt süü on tugevasti objektiviseeritud, nõudes väljaspool deliktivõimet vaid objektiivsete hoolsusnõuete rikkumist. Isiklikud omadused ja võimed ei puutu süü mõistesse reeglina üldse või puutuvad väga vähe.⁴⁶⁸

VÕS § 1050 lg 2 kehtestab subjektiivse süü mõiste: isiku süü hindamisel arvestatakse deliktiõiguse kohaldamisel muu hulgas tema olukorda,⁴⁶⁹ vanust, haridust, teadmisi, võimeid ja muid isiklike omadusi. Tuleb märkida, et loobumine Nõukogude õigusteoorias tunnustatud süü käsitlusest on igati põhjendatud, sest selle käsitluse — süü on kahju tekitaja suhtumine oma õigusvastasesse teosse ja selle tagajärge — näol oli tegemist äärmuseni viidud subjektiivsusega. Lisaks on ilmselge, et isiku teadvuses toimunu ei ole objektiivselt haaratav ja hinnatav teiste isikute, sealhulgas kohtunike kui peamiste õiguse rakendajate poolt, ning et vastavad otsused tuleb teha kaudsete tõendite alusel. Subjektiivne ehk individualiseeritud hoolsusmastaap VÕS-is tähendab, et isik peab järgima vaid sellist hoolsust, mis vastab tema isiklikele võimetele. Seega

⁴⁶² E.J. Weinrib, (193), p. 198.

⁴⁶³ J.P.W.B. McAuslan jt. *Strict and vicarious Liability*. Modern legal studies. London: Sweet&Maxwell, 1982, p. 55. Samal teemal vt ka B. Dauner-Lieb jt, (31), S. 220, D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 169-173, J.G. Fleming, (54), p. 102 ja E.J. Kionka. *Torts*. Second Edition. Minn: West Publishing Co. St Paul, 1993, p. 137.

⁴⁶⁴ M.A. Jones, (89), p 123. Sama kehtib ka Kontinentaal-Euroopas, vt C. Oswald, (137), S. 65.

⁴⁶⁵ G. Ring; L. Olsen-Ring, (148), S. 99.

⁴⁶⁶ W.V. Gerven jt, (58), p. 44-45.

⁴⁶⁷ H.P. Marutschke, (124), S. 185.

⁴⁶⁸ U. Magnus, (120), S. 613.

⁴⁶⁹ M. Kingisepp on põhjendatult märkinud, et kuivõrd seadus ei täpsusta, millist isiku olukorda tuleb süü korral arvestada, võiks siin oletada, et kõne alla tuleb tema tervislik seisund või ühiskondlik positsioon, samuti intellektuaalsed võimed ja arusaamine oma tegevuse tähendusest. Vt M. Kingisepp, (94), lk 129.

tuleb subjektiivse hoolsuse rikkumise hindamisel küsida, kas isik oli üldse individuaalselt võimeline objektiivset hoolsusnõuet täitma.⁴⁷⁰

Kokkuvõtteks võib märkida, et enamikus riikides on objektiivne hoolsuse standard nii õigusteaduses kui ka õigusemõistmises suhteliselt kindlalt juurdunud ja vankumatu. Järgneva analüüsi esemeks on küsimus, missugused on sellise objektiviseerimise tähendus ja tagajärjed.

4.2.2.2 Hooletuse objektiviseerimise tähendus

Hooletuse mõiste sisustamist objektiivselt on palju kritiseeritud. On leitud, et hooletuse objektiviseerimise tõttu ei ole tänapäeval enam õige rääkida süül põhinevast vastutusest. Kui 1970ndatel aastatel leiti, et hooletuse alusel tekkiv vastutus ei ole puhas süüvastutus, vaid sisaldab ka riskivastutuse elemente,⁴⁷¹ siis tänapäeval võiks pigem küsida, kas süüvastutus ei ole kujunenud sisuliselt riski- või kausaalseks vastutuseks.

Leitakse, et hooletuse objektiviseerimisega on kohtud nihutanud süül põhineva vastutuse tagajärjevastutuse suunas, see ilmneb kasvõi nt käibekohustuse valdkonnas isikule ebarealistlike hoolsusnõuete esitamisest.⁴⁷² M. Adams leiab, et kehtiv hooletuse mastaap, käibekohustuste kontseptsioon ja *de facto* tõendamiskoormise ümberpööramine on toonud deliktiõigusesse varjatud üldise riskivastutuse.⁴⁷³ B.S. Markesinis väidab õigustatult, et hooletuse objektiviseerimine kujutab endast sissetungi süü printsiipi. Teoreetiline vahetegemine süülisel ja riskivastutusel kujuneb praktikas sageli väga ähmaseks. See muutus on kaasa toonud traditsioonilise doktriini ja süü mõiste transformatsiooni või isegi loomuvastasuse.⁴⁷⁴ Ka K. Zweigert ja H. Kötz on seisukohal, et süüvastutus on märkamatult kujunenud riskivastutuseks.⁴⁷⁵ Objektiivse süü kontseptsioon on viinud süüta süüvastutuseni või lihtsalt kahekordse

⁴⁷⁰ P. Lewisch, (117), S. 489-490.

⁴⁷¹ P. Sourlas, (178), S. 161.

⁴⁷² B. Baudisch, (14), S. 212.

⁴⁷³ M. Adams, (2), S. 113 . Vt ka S.R. Perry. Corrective Justice and Formalism: the Care One Owes One's Neighbors: The Moral Foundations of Tort Law. Iowa Law Review, 1992, 77, 449, p. 149.

⁴⁷⁴ B.S. Markesinis, (121), p. 45.

⁴⁷⁵ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 649.

õigusvastasuse kontrollimiseni.⁴⁷⁶ Samal seisukohal on ka E. Deutsch, kes leiab, et tsiviilõiguslik hooletus on käibe vastane käitumine.⁴⁷⁷

Nõustuda tuleb H. Kötz'i arvamusega, kes on seisukohal, et kuna õigusemõistmises pole harvad juhud, kus kohtud kirjeldavad käibes nõutavat hoolsust ekstreemselt kõrgete hoolsusnõuetega, on kahtlane, kas kahju tekitajale, kes neid nõudeid ei järginud, ikka saab tegelikku etteheidet teha. Ta leiab, et selline vastutus on sisuliselt riskivastutus ja küsib, kas selliseid juhtusid on võimalik käsitleda illegaalsete riskivastutuse koosseisudena, sest riskivastutus saab kehtida ju vaid seal, kus see on kehtestatud. H. Kötz näeb ühe põhjusena, miks süüvastutus on kujunenud paljudes valdkondades riskivastutuseks, asjaolu, et kohtud hindavad kahju tekkimise asjaolusid tagantjärele, mil kõigile on selge, missuguseid abinõusid oleks tulnud kahju ärahoidmiseks rakendada. Sageli nähakse selles, et kahju üldse tekkis, parimat tõendit selle kohta, et kahju tekitaja oleks pidanud seda ka ette nägema.⁴⁷⁸

Hooletuse mõiste devalveerumise üks põhjustest on kahtlemata ka kindlustussüsteemi areng. Kuigi fakt, et kahju tekitajal on vastutus kindlustatud, ei ole iseenesest vastutuse kehtestamise või isiku vastutusest vabastamise põhjus,⁴⁷⁹ on selge, et kohtunikud võivad olla valmis tunnistama kahju tekitaja hooletust või mõistma välja suuremaid summasid siis, kui neile on teada, et kahju hüvitatakse kindlustusandja poolt.⁴⁸⁰ Nii on ka BGH oma otsuses 11. oktoobrist 1994.a öelnud, et küsimuse juures, kas kannatanule tuleks võimaldada kahjuhüvitus BGB § 829 ehk nn õigluskvastutuse alusel, võib poolte majanduslikku olukorda võrreldes võtta arvesse, et kahju tekitajal on kindlustuskaitse. Ka Suurbritannias, kus mitmed kohtud on oma otsustes asunud seisukohale, et asjaolu, et üks või teine pool on kindlustatud, tuleb jätta tähelepanuta, see olukord nii probleemitu siiski ei ole. Selle illustreerimiseks võib tuua näite liiklusest, kus kehtib ülikõrge objektiivne hoolsusstandard.⁴⁸¹ Kindlustuskaitse olemaolu arvessevõtt on töö autori arvates võimalik ka VÕS § 1052 lg 3 kohaldamisel. Nimetatud sättes kasutatud mõisted “asjaosaliste majanduslik olukord”, “olemasolev või selliselt isikult tavaliselt eeldatav

⁴⁷⁶ H. Rey, (147), S. 188. Sama seisukoha kohta vt ka J.L. Coleman, (27), p. 219.

⁴⁷⁷ E. Deutsch, (33), S. 5. Vt ka B.S. Markesinis, (121), p. 45 ja D. Medicus, (127), S. 147-148.

⁴⁷⁸ H. Kötz; G. Wagner, (104), S. 105-106.

⁴⁷⁹ R.F.V. Heuston; R.A. Buckley, (73), p. 50.

⁴⁸⁰ H. Street. The Law of Torts. 7th Edition. London: Butterworths, 1983, p. 9.

⁴⁸¹ M.A. Jones, (89), p. 12.

kindlustatus” ja “muud asjaolud” jätavad selleks piisavalt ruumi. Teine küsimus on, kas kindlustuse olemasolu peaksid Eesti kohtud arvestama ka selle otsustamisel, kas isik on käitunud hooletult. Töö autori arvates tuleks sellele küsimusele vastata eitavalt, sest hooletuse mõiste sisu varieerumine poleks õiglane ja läheks mõnevõrra vastuollu ka õiguskindluse põhimõttega.⁴⁸²

Käesoleva töö autor on seisukohal, et ühelt poolt riskivastutuse levik ja teiselt poolt hooletuse mõiste objektiviseerimine on (nendes riikides, kus kehtib objektiivne hooletuse standard) viinud olukorrani, kus enamikus valdkondades on vastutus läbinisti süüst sõltumatu. Riskivastutuse ja süüvastutuse vahele on jäänud vaid formaalsed erinevused, kuid sisu poolest on need kaks vastutuse vormi suuresti kattuvad. Selline lähenemine ei võimalda dissertandi arvates vastavates riikides rääkida probleemitult süül põhinevast vastutusest, sest tegelikkuses on see vastutuse vorm muutunud osaliselt sisutihjaks.⁴⁸³

Nii objektiivse kui ka subjektiivse hooletuse standardi eelistatavust saab põhjendada mitmete argumentidega.

Hooletuse **objektiviseerimist** on põhjendatud nt kannatanu kaitsmise vajadusega.⁴⁸⁴ Objektiivne hooletuse käsitlus teenib ka õiguskindluse põhimõtte realiseerumise eesmärki: nimelt on objektiivse süü puhul võimalik isikutel ette teada, milline saab olema teise isiku käitumine. Kes astub käibesse, peab järgima sama käitumisstandardit nagu teised isikud samas käibegrupis, kuna inimlik kooselu teeb vajalikuks omada vähemalt miinimumi positiivsetest omadustest ja võimetest. On ka leitud, et objektiivse süü mastaabiga on võimalik saavutada sobiv riskijagamine, mis vastab sotsiaalsele õiglusele.⁴⁸⁵

Objektiivset hooletust on õigustatud veel sellega, et individuaalse hooldusmastaabi rakendamine eeldab, et on võimalik kindlaks määrata isiku individuaalsed võimed, sest selle alusel saab otsustada, kas isik käitus hooletult. Samas on selge, et vastava informatsiooni saamise kulud

⁴⁸² Mõnetisest vastuolust võib rääkida seetõttu, et isikule jääb võimalus vastavalt sellele, kas tal kindlustuskaitse on või mitte, hinnata, missugust hooldust ta järgima peab.

⁴⁸³ Autor ei näe iseenesest probleemi selles, et õigustmõistena on süül teine sisu kui tavatähenduses.

⁴⁸⁴ C. Oswald, (137), S. 61 ja P. Cane, (23), p. 40.

⁴⁸⁵ C. Oswald, (137), S. 37, 62, 64.

oleksid ebanormaalselt suured. Individualiseeritud hooletuse kahjuks räägib ka asjaolu, et sellel puudub nn aktiivsusfilter: isik ei kaalutle küsimuse üle, missugusel määral on käibes mõistlik osaleda, et kahju tekkimist vältida. Võiks ka öelda, et subjektiivsel süül puudub motiveeriv osa, mis seisneb selles, et isikud üritaksid oma käitumist käibes nõutavaga ühtlustada.⁴⁸⁶ Objektiviseeritud hooletuse korral peab isik aga enne tegevuse alustamist, mis nõuab temalt hoolsust, milleks ta pole võimeline, kaalutlema kahe võimaluse vahel: esiteks võib ta hoolsusesse n.ö investeerida ja üritada saavutada vajalikke võimeid või teiseks otsustada käibes mitteosalemise kasuks. Isikute jaoks, kes objektiivse hoolsusstandardini ei jõua, tähendab vastava tegevuse teostamine sisuliselt riskivastutust.⁴⁸⁷ Seega võib järeldada, et objektiivne hooletuse käsitlus võib ühiskonnas tekkivat kahju *summa summarum* vähendada.

T. Tampuu kahtleb samuti subjektiivse hoolsusstandardi mõistlikkuses: ta leiab, et problemaatiline oleks selle kohaldamine juriidilisele isikule, samuti kutsealase hooletuse juhtudele. Samuti näeb ta süü subjektiivse käsitluse probleemi selles, et kui võimalikud kahju tekitajad hakkavad liialt lootma subjektiivsele vabandatavusele, siis väheneb deliktiõiguse preventiivne mõju ning kogu ühiskond muutub vähem turvaliseks.⁴⁸⁸

Subjektiivse hoolsusstandardi pooldajad heidavad oma oponentidele peamiselt ette seda, et objektiivse süü teooria lähtub ekslikult sellest, et kõik isikud on võimelised sarnase sisemise hoolsuse järgimiseks.⁴⁸⁹ Leitakse, et tegelikult see nii ei ole ning et õiglaseks ei saa pidada isikult sellise käitumise nõudmist, mille saavutamiseks pole ta vaimselt võimeline.⁴⁹⁰ Võiks öelda, et etteheide saab olla kantud vaid teisiti käituda suutmisest.⁴⁹¹ Õiglus puudub ka selles, et vähem andekad ja võimekad peavad hoolsusesse n.ö investeerima oluliselt rohkem kui andekad ja võimekad isikud.⁴⁹²

⁴⁸⁶ P. Lewisch, (117), S. 490-491.

⁴⁸⁷ H.P. Marutschke, (124), S. 492.

⁴⁸⁸ T. Tampuu, (186), lk 81.

⁴⁸⁹ C. Oswald, (137), S. 60.

⁴⁹⁰ G. Williams; B.A. Hepple, (198), p. 141.

⁴⁹¹ C. Oswald, (137), S. 36.

⁴⁹² P. Lewisch, (117), S. 490.

Ka käesoleva töö autor peab enam põhjendatuks subjektiivset hoolsusstandardit,⁴⁹³ kuna objektiviseeritud hooletus on toonud kaasa olukorra, kus isik peab tegelikult ka väljaspool riskivastutust sisuliselt mittesüülise vastutuse kohaldamisega arvestama. Selline situatsioon muudab hoolsuskohustuse mõtte olematuks. Esitatud seisukoha põhistamiseks võib veel märkida, et õigusrikkuja isiklike omaduste arvestamine viib (vähemalt teatud isikute puhul nagu invaliidid, vanurid jne) üksikjuhul õiglasema lahendini. Seetõttu peab autor VÕS § 1050 lg-t 2 igati asjakohaseks normiks.

4.2.2.3 Subjektiivsed elemendid objektiviseeritud hooletuses

Nagu eelnevast käsitlusest võib järeldada, on hooletust võimalik sisustada objektiivselt või subjektiivselt. Äärmuslik subjektivism sisaldus Nõukogude õiguses kasutusel olnud hooletusemõistes, vähem subjektiivne on VÕS-is sätestatud hooletus, äärmuslikult objektiivne on aga nn mõistliku isiku hoolsusstandard.⁴⁹⁴ Oluline on märkida, et ka see (üli)objektiviseeritud hoolsusstandard, mis on kasutusel enamiku Euroopa riikide deliktiõiguses, võib sisaldada subjektiivseid elemente. Jutt on nn käibe- või kutsegruppide, mille näol on tegemist objektiivse ja subjektiivse hoolsuse vahepealse variandiga.

Nii on nt Saksa kohtupraktika järgi nõutud eluvaldkondade alusel tüpiseeritud hoolsus, mida võib oodata kahju tekitaja positsioonis ja rollis käituvalt kesmiselt isikult.⁴⁹⁵ Tegemist on objektiviseeritud hooletuse kitsama väljendusvormiga. Šveitsi õiguskirjandusest pärineb seisukoht, et ka objektiivse hooletuse korral on võimalik subjektiivseid asjaolusid nagu nt kahju tekitaja vanust, elukutset, kogemusi või ka sugu arvesse võtta.⁴⁹⁶ Seaduse tasandil on tehtud viide professionaalsele hooletusele ABGB §-s 1299.

⁴⁹³ Objektiivse ja subjektiivse süü õigustatuse kohta vt ka J. Lahe. Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. *Juridica International*, 2001, nr 1, pp 125-132.

⁴⁹⁴ Võib märkida, et kuigi see mõistliku isiku hoolsusstandard on läbinisti objektiivne, sisaldab see vähemasti moraali elemente: on leitud, et kuigi see hoolsusstandard ei nõua isiklikku etteheidetavust, baseerub see igal juhul üldisel avalikul arusaamal sellest, millise käitumise korral peaks kahju tekitaja maksma hüvitust. Vt .B. Dufwa, (40), p. 166.

⁴⁹⁵ O. Mühl; W. Hadding, (130), S. 146.

⁴⁹⁶ H. Rey, (147), S. 186.

Ka Prantsusmaal on süü subjektiivne külg tunginud *faute`sse* läbi käibegruppide, nt *bon fabricant, bon alpiniste* jne, eristamise.⁴⁹⁷ Sama võib öelda ka Inglise õiguse kohta, kus hoolsusmastaap sõltub teatud juhtudel isiku konkreetsetest omadustest, nt elukutse puhul.⁴⁹⁸

Käitumise tüpiseerimine on võimalik väga mitmetel alustel: hoolsusstandard võib olla sõltuvusse seatud vanusest, haridusest, elukutsest, soost, kehalistest võimetest ja teistest sarnastest faktoritest. On selge, et mida rohkem faktoreid arvesse võtta, seda enam gruppe saab moodustada ja seda enam võetakse arvesse ka isiku individuaalsust.

Objektiivse ja subjektiivse hooletuse skaalal on põhiküsimuseks seega, milliseid faktoreid arvestada ja kui palju käibegruppe moodustada. See küsimus on jäänud kõikides analüüsitud riikides kohtupraktika ülesandeks. Seega otsustatakse just õigusemõistmises, kuivõrd subjektiivne peaks hoolsuse mastaap olema. Esitatud analüüs tekitab paratamatult küsimuse, kas VÕS § 1050 lg 2 ikka sätestab subjektiivse süü mõiste või sisaldab nimetatud säte vaid näidisloetelu sellest, milliseid faktoreid tuleks käibegruppide moodustamisel arvesse võtta. Küsimus on huvitav eelkõige põhjusel, et VÕS ei sea hooletuse tuvastamist sõltuvusse kahju tekitaja psüühilisest suhtumisest oma teosse, ei nõua seega äärmuslikku subjektiivsust. Samuti ei tuleks ka VÕS-i alusel (sarnaselt enamiku õiguskordadega) arvestada süü küsimuse juures hirmu, üleväsimust ja teisi sarnaseid tegureid.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ M. Ferid, (51), S. 471.

⁴⁹⁸ C.v. Bar; J. Shaw; (12), S. 28. Vt ka A.M. Linden. Canadian Tort Law. 4th Edition. Toronto, Vancouver, Butterworths, 1998, p. 133. Kohtulahendeid on Inglise õiguses eelkõige järgmiste tegevusvaldkondade kohta: meditsiiniline tegevus, veterinaaria, ehitustegevus, ehitusjärelevalve, aga ka juukselõikus, arhitektuur, insenerindus, tööstus, õiguslane nõustamine ja avalik võim, Vt A.M. Dugalale; K.M. Stanton, (38), p. 9. Subjektiivsete iseärasuste arvessevõtmise vajalikkust ja võimalikkust tunnustatakse ka nt vanurite ja laste puhul. Vt selle kohta ka D.J. Cooke; D.W. Oughton, (28), p. 174 ja E.J. Kionka, (95), p. 138.

⁴⁹⁹ Omaette huvitava küsimuse on tõstatanud Austria õigusteadlane P. Lewisch: kas isik peaks vastutama juhul, kui tal on kõrgemad võimed kui tavalisel isikul ja kui tema käitumine ei vasta tema võimetele nt üleväsimuse tõttu, kuid kui tema käitumine ületab siiski nõutavat objektiivset hoolsusstandardit, vt P. Lewisch, (117), S. 500. Töö autor on seisukohal, et selle küsimuse juures võiks lähtuda siiski üldisest eriliste võimete isikute kohta mitmete riikide õiguspraktikas kujundatud seiskohast, mille kohaselt on nad käitunud hooletult alati, kui nende käitumine jääb allapoole sellest hoolsusstandardist, mille järgimiseks nad oma eriliste võimete tõttu on üldjuhul võimelised.

Dissertatsiooni autor on seisukohal, et paralleelid VÕS-is sisalduva hooletusemõiste ja nende riikide deliktiõiguses sisalduva hooletusemõiste vahel, kus hooletuse standard on seatud sõltuvusse käibegruppide, on kahtlemata võimalikud. Siiski võimaldab VÕS § 1050 lg 2 jõuda sellise individuaalsuseni, mida objektiivse hooletuse ja käibegruppide moodutamise pole teistes riikides saavutatud. Nt on võimalik VÕS-i alusel arvestada kahju tekitaja isiklike võimeid. Isegi kui moodustada selliste võimetega isikutest käibegrupp, on tegemist vägagi individuaalse käitumisstandardiga, mis objektiivse süü käsitluse omaksvõtnud riikides on võõras. Samas tuleb siiski tõdeda, et erinevused nt VÕS-i ja BGB hooletuse mõistete vahel ei ole nii suured, kui esmapilgul võib näida: nimelt tuleb ka Saksa Liitvabariigis hooletuse tuvastamisel arvestada läbi käibegruppide muuhulgas sageli ka VÕS § 1050 lg-s 2 sätestatud asjaolusid (nt haridust, teadmisi, nende kaudu ka elukutset).

4.3 SÜÜ VORMIDE ERISTAMISE JURIIDILINE TÄHENDUS

4.3.1 Süü vormide tähendus kahju ühise põhjustamise korral

Nagu eespool märgitud, on süü vormideks üldlevinult tahtlus, mis jaguneb otseseks ja kaudseks tahtluseks, ning hooletus, mis jaguneb kergeks ja raskeks hooletuseks. Deliktilise vastutuse tekkimise ega ka kahju tekitaja vastutuse ulatuse seisukohalt ei oma süü vorm üldjuhul tähtsust. Vastavate erandjuhtude käsitlus on esitatud alljärgnevalt.⁵⁰⁰

Esiteks ilmneb süü vormide eristamise tähtsus vastutuse ulatuse määramisel **kahju ühiste põhjustajate** sisesuhtes. E. Deutsch märgib, et kui ühe õigusrikkumise eest vastutab mitu isikut, ei tõrju nad üksteise vastutust välja, vaid nad vastutavad üksteise kõrval. Mitmekordne vastutus asetab kannatanu paremini kindlustatud positsiooni, kuid raskusi valmistab eelkõige jaotus

⁵⁰⁰ M. Kingisepa arvates ei ole kahjuhüvitise vähendamine õigustatud kahju tekitaja ühegi süü astme korral. Vt M. Kingisepp, (94), lk 130. Selle seisukohaga ei saa täielikult nõustuda, sest nt VÕS § 140 rakendamine, mis teenib õigluse saavutamise eesmärki, võib olla sageli õigustatud.

sisesuhtes. Ühelt poolt on kannatanul endal võimalus võlgnike sisesuhtes kord luua, kuid teiselt poolt on siiski vajalik ka solidaarvõlgnike suhteid korrastav õiguslik regulatsioon.⁵⁰¹

Solidaarvastutuse mitme isiku ühise kahju tekitamise juhuks kehtestas TsK § 459. Kahju ühiste tekitajate omavahelist suhet reguleeris TsK § 460 lg 1, mille kohaselt isikul, kes on hüvitanud teise isiku poolt tekitatud kahju, on tagasinõude õigus (regress) selle isiku vastu väljamakstud hüvise suuruses, kui seadusega ei ole kehtestatud teistsugust määra. Mingisuguseid kriteeriumeid, mille alusel korrastada kahju tekitajate omavahelisi suhteid, TsK ei sätestanud.

BGB § 426 kohaselt on kaasvõlgnikud kohustatud tekitatud kahju hüvitama võrdsetes osades, kui pole tõendatud, et hüvise maksmine peaks jagunema ebaproportsionaalselt. Väga sageli on jõutud õigusemõistmises seisukohale, et mitme kahju tekitaja süü kaalumisel võib rakendada analoogia korras BGB §-i 254.⁵⁰² Saksa Ülemkohus märgib (BGH, NJW 80, 2349), et tuleb selgitada, kas mõne kaasvõlgniku käitumine või süü on teistega võrreldes väiksem. Süü kaalumise võib viia ka selleni, et sisesuhtes vabaneb kaasvõlgnik üleüldse vastutusest. Viimane situatsioon võib ette tulla näiteks juhul, mil üks kahju tekitaja vastutab tahtluse, teine aga hooletuse eest.⁵⁰³

Prantsuse õiguses sõltub mitme isiku vastutuse korral vastutus sisesuhtes sellest, kui võrdkaalukas oli kellegi rikkumine. Juhul, kui üks kahju tekitaja vastutab riskivastutuse ja teine *faute* eest, võib sisesuhtes vastutavaks jääda vaid viimane.⁵⁰⁴

Põhimõtteliselt on süü vorm üheks kahju ühiste tekitajate sisesuhtet reguleerivaks faktoriks ka paljudes teistes õiguskordades. Kahju ühiste põhjustajate solidaarvastutus on kehtestatud Itaalia TsK §-s 2055. Kahju hüvitanud isiku tagasinõudeõigus sõltub Itaalias asjaosalise süüst ja teo

⁵⁰¹ E. Deutsch, (32), S. 79.

⁵⁰² BGB § 254 lg 1 sätestab, et kui kahju tekkimise põhjustas osaliselt kahjustatud isiku süüline käitumine, sõltub hüvitamiskohustus, samuti hüvituse ulatus asjaoludest, iseäranis sellest, kui võrdkaalukas oli kahju põhjustas üks või teine pool. BGB § 254 rakendatavust analoogia korras rõhutab ka P. Schlechtriem, lisades, et süüst sõltumatut vastutust hinnatakse tasaarvestuse tegemisel sisesuhtes võrreldes süüst tuleneva vastutusega vastutust vähendavana. Vt P. Schlechtriem, (160), lk 298.

⁵⁰³ E. Deutsch, (32), S. 86.

⁵⁰⁴ C.v. Bar; P. Cotthard; (11), S. 53.

tagajärgede raskusest. Ungari õigusteadlane A. Harmathy väidab, et kuigi deliktilise vastutuse juhtumitel ei tule küsimus, kas kahju on tekitatud tahtlikult või hooletult, reeglina arvesse, siis kahju tekitajate omavahelise vaidluse lahendamisel on see element otsustava tähtsusega ja on tõenäoliselt isegi tähtsam kui kahju põhjustav tegu.⁵⁰⁵ Ka Rootsi tsiviilõiguse kohaselt on kahju tekitaja süü vorm kahju tekitajate sisesuhtes korra loomisel määrava tähtsusega.⁵⁰⁶ Šveitsi ZGB § 50 lg 2 ei anna juhtnööre, millest tuleks tagasinõude suuruse üle otsustamisel lähtuda, selle määrab kohus.

Eesti õiguskorras kehtestab kahju ühiste põhjustajate solidaarvastutuse VÕS § 137 lg 1.⁵⁰⁷

Solidaarvõlgnike sisesuhtet reguleerib VÕS § 137 lg 2, mille kohaselt lõikes 1 nimetatud isikute (solidaarvõlgnike) omavahelises suhtes jaguneb vastutus, arvestades kõiki asjaolusid, eelkõige kohustuse rikkumise raskust või muu käitumise õigusvastasuse laadi, samuti riisiko astet, mille eest iga isik vastutab.

Esitatud säte kehtestab lahtise loetelu, milliseid asjaolusid tuleb vastutuse jagamisel solidaarvõlgnike vahel arvestada. Esmajärjekorras tuleb arvestada niisiis kohustuse rikkumise raskust, seejärel muu käitumise õigusvastasuse laadi ja lõpuks iseloomuliku riski intensiivsust (kuivõrd riskantne on suurema ohu allikas). Arusaamatuks võib jääda, mida tuleb sisuliselt arvestada käitumise õigusvastasuse laadi puhul, sest seadus õigusvastasuse astmeid ju ei erista. Eeldatavasti tuleks siin lähtuda arusaamast, mille kohaselt nt juhul, kui kahju tekitatakse karistusseadustiku sätte rikkumisega, on õigusvastasuse aste suurem kui näiteks heakorraeskirjade rikkumise korral.

Tähelepanuväärne on, et otseselt süü arvessevõtmiseks VÕS ei kohusta. Arvestades aga asjaolu, et kõigis käsitletud riikide õiguskordades on mitme kahju tekitaja sisesuhte tähtsaim aspekt siiski kahju tekitaja süü, tuleb pidada loomulikuks, et VÕS § 137 lg-s 2 sätestatud “kõik asjaolud”

⁵⁰⁵ A. Harmathy, (67), p. 118. Ungari TsK § 344 võimaldab kahju hüvitanud isikul nõuda teistelt kahju tekitajatelt tagasi relevantse osa.

⁵⁰⁶ S. Strömholm, (182), p. 313.

⁵⁰⁷ Lisaks võib märkida, et solidaarkohustus tekib VÕS § 65 lg 2 järgi juhul, kui mitu isikut peab täitma sama sisuga kohustuse, mille täitmist võib võlausaldaja nõuda vaid ühe korra, samuti muul seaduses sätestatud juhul või tehingu alusel. Solidaarvõlgnike sisesuhtet reguleerib VÕS § 69 lg 1, mille järgi omavahelises suhtes vastutavad solidaarvõlgnikud võrdsetes osades, kui seadusest, lepingust või kohustuse olemusest ei tulene teisiti.

hõlmavad ka kahju tekitanud isikute süüd. Oleks mõeldamatu, kui hooletu kaasaitaja vastutaks samal määral kui tahtlusega tegutsenud kihutaja või täideviija.⁵⁰⁸

Süü vormide eristamine on määrav juhul, kui kahju tekitajad (või üks või mõni neist) vastutavad riskivastutuse sätete alusel. Sellisel juhul tuleb VÕS § 1050 lg 3 kohaselt hüvituskohustuse jagamisel vastutavate isikute omavahelises suhtes arvestada nende käitumise süüilisust ja süü vormi.⁵⁰⁹

4.3.2 Süü vormide tähendus väljamõistetava hüvitise piiramisel ning mittevaralise kahju eest hüvitise määramisel

Süü vormide eristamine võib tähtsust omada ka kahju eest väljamõistetava hüvitise piiramisel. TsK, BGB ega *Code Civil*'i kohaselt kahju tekitaja vähene süü hüvitise vähendamise aluseks ei ole.⁵¹⁰ Küll aga sätestab nt ZGB § 44 lg 2, et kui kahju tekitaja satuks kahju täies ulatuses hüvitamise korral majanduslikult hätta ja kui ta ei tekitanud kahju raske hooletuse tõttu või tahtlikult, võib kohus kahjuhüvitist vähendada.

Seisukohale, et teatud juhtudel tuleks kahju tekitaja vastutusest täielikult või osaliselt vabastada, on jõutud ka Euroopa TsK väljatöötamisel: projekti art 7:202 sätestab, et kohus võib kostja vastutusest vabastada kas täielikult või osaliselt, kui see on õiglane ja võrdne ja kui vastutus terves ulatuses ei vasta kostja süüle.

Ka VÕS § 140 lg 1 sätestab, et kohus võib kahjuhüvitist vähendada, kui kahju hüvitamine täies ulatuses oleks kohustatud isiku suhtes äärmiselt ebaõiglane või muudel põhjustel mõistlikult

⁵⁰⁸ Oluline on veel täheldada, et kõiki asjaolusid võetakse arvesse ainult kahju tekitajate omavahelises sisesuhtes — kannatanu võib alati nõuda kogu hüvise maksmist iga kahju hüvitamiseks kohustatud isiku käest, sõltumata tema süü astmest või muudest asjaoludest.

⁵⁰⁹ Süüd kui vastutuse eeltingimust arvestati riskivastutuse korral ka TsK alusel. Nii märgib põhjendatult Riigikohtu tsiviilkolleegium oma otsuses 8. veebruarist 2000.a (nr 3-2-1-11-00) A. R. hagi A. M. vastu 91 128 krooni 80 sendi nõudes, et mitme suurema ohu allika valdaja poolt ühiselt neile endile kahju tekitamise korral omab suurema ohu allikate valdajate tsiviilvastutuse kindlaksmääramisel tähtsust iga suurema ohu allika valdaja süü kahju tekitamisel.

⁵¹⁰ Olgu märgitud, et TsK sätestas § 462 lg-s 2 võimaluse kohtul kahjuhüvitise suurust vähendada sõltuvalt kahju tekitaja varalisest olukorrast.

vastuvõtmatu. Seejuures tuleb arvestada kõiki asjaolusid, eelkõige vastutuse iseloomu, isikutevahelisi suhteid ja nende majanduslikku olukorda, sealhulgas kindlustuse olemasolu. See tähendab, et VÕS § 140 lg 1 alusel on võimalik ka kahju ühistelt põhjustajatelt mõista välja igaiühelt eraldi erineva suurusega hüvitis.

Kuigi VÕS § 140 lg 1 ei näe selgesõnaliselt ette süü arvestamise nõutavust, võiks see siiski olla üheks kriteeriumiks käsitletava sätte rakendamisel. Nimelt võiks kahjuhüvitise vähendamise aluseks VÕS § 140 alusel olla kahju tekitaja vähese süü esinemine lisaks teistele nimetatud normis sätestatud asjaolude olemasolule. Arusaadavalt ei tohiks kahjuhüvitise vähendamine kõne alla tulla juhul, kui see oleks küll isikutevahelisi suhteid ja nende majanduslikku olukorda arvestades õiglane, kuid kahju tekitaja põhjustas kahju tahtlikult või raske hooletusega. Lisaks peab käesoleva doktoritöö autor vajalikuks rõhutada, et ei süü ega ka teiste VÕS § 140 lg 1 teises lauses nimetatud asjaolude alusel kahju hüvitamise piiramine ei tohiks kujuneda reegliks, vaid jääma erandiks.

Süü vormide eristamise tähtsus võib ilmneda ka hüvitise suuruse kindlaksmääramisel **mittevaralise kahju** puhul. Asjakohased on siinjuures VÕS § 130 lg 2 ja § 134 lg-d 2-4. Kuigi ka nimetatud sätted ei kohusta hüvituse suuruse määramisel arvestama kahju tekitaja süüd, võib asuda seisukohale, et kuna mittevaralise kahju tekitamise eest kompensatsiooni suuruse määramisel selged kriteeriumid puuduvad, võib pidada mõistlikuks, et isik, kes tekitas mittevaralise kahju tahtlikult, vastutab suuremas ulatuses kui isik, kes käitus hooletult.⁵¹¹ Süü astme arvestamise asjakohasust mittevaralise kahju eest hüvitise ulatuse kindlaksmääramisel on konstateerinud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma 17. oktoobri 2001.a otsuses nr 3-2-1-105-01. Olgu ka märgitud, et kahju tekitaja süü vorm on oluliseks aluseks mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmisel Saksa Liitvabariigis: nii väidab P. Schlechtriem, et valuraha suuruse juures tuleb arvestada nii kahju tekitaja majanduslikku olukorda kui ka tema süü määra.⁵¹²

⁵¹¹ Nii on otseselt viidatud süü vormi ja raskuse arvestamise nõutavusele mittevaralise kahju eest väljamõistetava hüvitise ulatuse määramisel Riigivastutuse seaduse (2. mai, 2001.a, RT I 2001, 47, 260; 2004, 56, 405, edaspidi RVS) § 9 lg-s 2.

⁵¹² P. Schlechtriem, (159), lk 302.

4.3.3 Süü vormide tähendus kaitsenormi rikkumisest või heade kommete vastasest käitumisest tuleneva delikti korral

Kaitsenormide vastane käitumine on eelkõige selline tegutsemine, mis rikub mingit õiguslikku kohustust ja mille tagajärjel tekib teisel isikul kahju. P. Schlechtriem nimetab kaitsenormidena eelkõige karistusseadustiku sätteid, aga ka põhiseaduse, eraõiguse, protsessiõiguse ja haldusõiguse asjakohaseid sätteid.⁵¹³

Nii sätestab BGB § 823 lg 2 I, et lõikes üks nimetatud kahju hüvitamise kohustus on samuti igapähele, kes rikub teise isiku kaitseks kehtestatud seadust. Lause kaks jätkab, et kui seaduse sisu kohaselt on selle rikkumine võimalik ka ilma süüta, tekib kahju hüvitamise kohustus siiski ainult süü olemasolul.⁵¹⁴ Kaitsenorm võib olla niimoodi konstrueeritud, et selle rikkumine on võimalik vaid tahtlikult. Samuti on võimalik, et kaitseseadust on võimalik rikkuda nii tahtlikult kui hooletult. Millal on tahtlus kaitsenormi rikkumise eelduseks, tehakse kindlaks õigusnormi tõlgendamise teel.⁵¹⁵

Kaitsenormi rikkumine on deliktalise vastutuse aluseks ka Inglise⁵¹⁶ ja Prantsuse õiguses. *Code Civil* i kohaselt toob õigusnormi, milleks võib olla seadus formaalses mõttes või haldusorgani õigusakt, rikkumine kaasa *faute*.⁵¹⁷

VÕS § 1045 lg 1 p 7 kehtestab, et kahju tekitamine loetakse õigusvastaseks eelkõige, kui see tekitati seadusest tulenevat kohustust rikkuva käitumisega. Autor leiab, et ka esitatud sätte puhul tuleb “seadusest tulenevat kohustust” tõlgendada laiendavalt: nimetatud kohustus võib sisalduda nii seaduses selle formaalses mõttes kui ka muud liiki õigusaktides. Seega võib kaitsenormiks olla nt heakorraeeskirja norm, mis paneb kinnistu omanikule kohustuse kinnistuga piirnevat kõnniteed hooldada (nt libedaga liivatada). Kui kinnistu omanik seda kohustust rikub, on tema käitumine õigusvastane VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja vastavat kohustust sisaldava normi alusel.

⁵¹³ P. Schlechtriem, (159), lk 263.

⁵¹⁴ Vt ka O. Mühl; W. Hadding, (130), S. 153.

⁵¹⁵ O. Mühl; W. Hadding, (130), S. 118-119. Olgu veel märgitud, et Saksa tsiviilõiguses eeldatakse kaitsenormi rikkuja süüd.

⁵¹⁶ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 42.

⁵¹⁷ K. Larenz, (115), S. 834.

Samas võib olla kaitsenormiks ka karistusseadustiku norm. Sellisel juhul omavad kriminaalõigusliku vastutuse eeldused tähendust ka deliktiõiguse jaoks, sest väita, et kaitsenormi, mis sisaldub karistusõiguses, on rikutud, saab vaid juhul, kui kuriteo toime pannud isiku käitumises esinevad kõik kriminaalõigusliku vastutuse eeldused, sealhulgas süü.⁵¹⁸

Võib tekkida küsimus, kas juhul, kui kaitsenormi on võimalik rikkuda vaid tahtlikult, tekib kahju hüvitamise kohustus siiski ka hooletu üleastumise tõttu, sest süü oleks justkui olemas. Esitatud küsimusele tuleb vastata eitavalt, sest juhul, kui kaitsenormi rikkumise koosseisuliseks eelduseks on ka subjektiivne element tahtluse näol, ei ole ju normi hooletu rikkumise korral üleüldse tegemist **selle** normi rikkumisega. Samal ajal võib kirjeldatud käitumine olla õigusvastane muul põhjusel, nt absoluutse õigushüve kahjustamise tõttu.

Süü vormide eristamise tähtsus võib ilmned ka juhul, kui teokoosseis on sätestatud subjektiivselt. Levinud konstruktsioon on **heade kommete vastane käitumine**, mille puhul vastutuse tekkimiseks ei piisa ükskõik millise süü vormi esinemisest.⁵¹⁹ Nii sätestab Saksa BGB

⁵¹⁸ Vt selle kohta ka D. Medicus, (126), S. 456. Olgu veel märgitud, et KarS-is on lähtutud finalistlikust deliktistruktuurist, mille järgi avaldub karistusväärne ebaõigus mitte üksnes koosseisu objektiivsetes tunnustes, vaid ka isiku psüühilises suhtumises tehtavasse. Seega kuuluvad tahtlus ja ettevaatamatus süüteo subjektiivsesse koosseisu ega ole süüvormid (vt selle kohta J. Sootak. Ettevaatamatus – uuenev dogmaatikafiguur. Tartu: Juridica, 2003, II, lk 92 ja P. Pikamäe. Karistusõiguslik tahtluse mõiste ja tahte psühholoogiline käsitlus. Tartu: Juridica, 2002, II, lk 75). Süü tasandil kontrollitakse vaid süüvõimet (süüdivus ja vanus) ja süüd välistavate asjaolude puudumist. KarS-is on kasutusel normatiivne süümõiste, mille järgi on süü isikule tehtav etteheide, et ta otsustas ebaõiguse kasuks ja käitus normivastaselt, ehkki ta oleks võinud otsustada õiguse kasuks ja käituda normipäraselt (J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002, lk 119). Niisiis on süü ebaõiguse valimine olukorras, kus isikul oli võimalik otsustada oma vaba tahte alusel ning kus ta oli võimeline aru saama oma teo ebaõigusest ja oli võimeline normikohaselt käituma. Seega tähendab süüülisus KarS-is koosseisupärase ja õigusvastase teo toimepanekut süüvõimelise isiku poolt, ilma et esineks süüd välistavaid asjaolusid, nt keelueksimust (J. Sootak. Süüvõime karistusseadustikus. Tartu: Juridica, 2002, II, lk 83). Süütegu on aga koosseisupärane, õigusvastane ja süüline tegu (KarS § 2 lg 2). On vaieldud, kas ja mille poolest erinevad deliktiõiguslik ja karistusõiguslik hooletuse mõiste. Kuigi leidub õigusteadlasi, kes leiavad, et need ei tohiks olla erinevalt sisustatud, räägitakse siiski enamasti subjektiivsest süüst karistusõiguses ja objektiivsest hooletusest eraõiguses. Valdavalt leitakse, et isiklikku süüd eeldab ainult kriminaalõiguslik karistus, mitte aga deliktiõiguslik vastutus (C.v. Bar, (13), S. 615-116). Süü mõiste kohta karistusõiguses vt ka P. Pikamäe. Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus – kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. Tartu: Juridica, 2001, VII, lk 456; W. Gropp. Subjektiivne teokoosseis, süü ja vastutuse subjektiivsed alused. Tartu: Juridica, 2004, III, lk 179.

⁵¹⁹ Tuleb märkida, et TsK käsitletavat vastutuse alust ei sisalda. Samal ajal eksisteerivad ka Inglise õiguses kindlad deliktid, mille alusel tekkiv hüvitamiskohustus sõltub kahju tekitaja tahtlusest, nt *trespass*. Vt G.H.L. Fridman. Torts. London, Ontario, Canada: Waterlow publishers, 1990, p. 12.

§ 826 kahju hüvitamise üldkoosseisu: kes heade tavade vastasel viisil teisele isikule tahtlikult kahju tekitab, on kohustatud teisele isikule tekitatud kahju hüvitama.⁵²⁰

Tahtlus peab olema suunatud ainult kahju tekitamisele (mitte aga kõlblusevastasusele) ning seetõttu piisab faktiliste asjaolude teadmisest. Tahtliku kahju tekitamisega on antud kontekstis tegemist ka siis, kui on olemas ainult kaudne tahtlus.⁵²¹ P. Schlechtriem märgib, et tahtlus tuleb lisaks heade kommete vastasusele eraldi tuvastada, kuid heade kommete vastane käitumine võib olla tahtluse olemasolu kaudne tõend.⁵²²

VÕS § 1045 lg 1 p 8 näol, mille aluseks on germaani õigusperekonna vastavad eeskujud, on tegemist deliktiõigusliku vastutuse nn väikese generaalklausliga. VÕS § 1045 lg 1 p 8 sätestab, et kahju tekitamine loetakse õigusvastaseks eelkõige, kui see tekitati heade kommete vastase tahtliku käitumisega. Tegemist on subjektiivse teokoosseisuga, mille saab lugeda töö autori arvates täidetuks ka juhul, kui isik käitus kaudse tahtlusega.

Üheselt ei ole võimalik vastata küsimusele, missugune käitumine on heade kommete vastane. Heade kommete vastase käitumisena võiks käsitleda nt olukorda, kus A küsib B-lt teed ja B juhatab teda meelga valesi, mistõttu A jääb lennukist maha ning kaotab võimaluse heaks äritehinguks. B käitumise põhjuseks võib toodud näite puhul olla nt asjaolu, et B ise soovis A äripartneriga lepingut sõlmida. Antud juhul tuleks B-l A-le tekkinud kahju (antud juhul puhtvaraline kahju) hüvitada.

Juhul, kui B oli teed juhatahes hooletu (nt B ise ei olnud päris kindel, kas tal on õigus), ei tohiks vastutust järgneda. Sellest tulenevalt tekib küsimus, kas üldse on võimalik, et isik käitub hooletult heade kommete vastaselt. Käesoleva töö autor on seisukohal, et heade kommete vastase käitumisega saab tegemist olla eelkõige siis, kui saab rääkida kahju tekitaja suhtumisest oma käitumisse.⁵²³ See saab aga kõne alla tulla peamiselt tahtluse korral. Loomulikult tuleb selle üle,

⁵²⁰ Ka Šveitsi ZBG § 41 lg 2 ja ABGB § 1295 lg 2 kehtestavad BGB §-le 826 sarnase vastutuse koosseisu.

⁵²¹ E. Deutsch, (32), S. 126.

⁵²² P. Schlechtriem, (159), lk 270.

⁵²³ Huvitav märkida, et VÕS eelnõu 2000. aasta redaktsioonis sisaldus § 1045 lg 1 p-s 8 tahtluse kõrval ka raskelt hooletu käitumine. Seega pidasid eelnõu väljatöötajad raskelt hooletut heade kommete vastast käitumist võimalikuks. Autor tunnistab, et erandjuhtudel võib see olla mõeldav: nt juhul, mil isik, kellel lasub seadusest

kas üksikjuhul oli tegemist heade kommete vastase käitumisega, otsustada vastavalt selle üksikjuhu asjaoludele.

4.3.4 Süü vormide tähendus kannatanu kaassüü kontekstis

4.3.4.1 Kannatanu kaassüü üldiseloomustus

Deliktiõiguse üheks eesmärgiks võib pidada õigluse saavutamist. Pärast deliktilise vastutuse eelduste kontrollimist tuleb pöörata tähelepanu kahjuhüvitise ulatusele. Seejuures võib ilmneda, et kahju tekitajalt kahju täies ulatuses väljamõistmine ei pruugi olla õiglane. Nimetatud ebaõiglus võib tuleneda ka asjaolust, et kahju tekkimise või suurenemise tingisid teatud määral kannatanust endast tulenevad asjaolud. Seetõttu on enamiku riikide deliktiõiguses kehtestatud regulatsioon, mille kohaselt on juhul, kui on tõendatud kannatanu süü kahju tekkimises, võimalik hüvitise ulatust vähendada või selle väljamõistmisest keelduda. Samas puudub ühtne seisukoht näiteks küsimuses, missuguses vormis või astmes kannatanu süüd võib hüvitise korrigeerimisel arvesse võtta.⁵²⁴

Mõisteaparaadi selgitamiseks tuleb märkida, et enamiku riikide seadused ja teoreetiline kirjandus nimetavad kahjuhüvitise vähendamise alusena just kannatanu süüd: nii on Saksa Liitvabariigis relevantseks terminiks kaassüü (*Mitverschulden*), *common law* riikides räägitakse kaasaitavast hooletusest (*contributory negligence*).⁵²⁵ Erinevalt eelnimetatutest VÕS §-s 139 kannatanu kaas- või kaasaaitava süü mõistet ei kasutata (seetõttu tuleb ka alapunkti pealkirjas kajastuvat küsimuseasetust selgitada). VÕS § 139 lg 1 kehtestab, et kui kahju tekkis osaliselt kahjustatud

tulenev teise isiku ülalpidamiskohustus, rikub seda kohustust raske hooletuse tõttu (unustab pangaülekanne tegemise), võib põhimõtteliselt öelda, et tema tegevusetus oli siiski heade kommete vastane.

⁵²⁴ Vt selle temaatika kohta ka J. Lahe. Kannatanu süü kahju tekkimisel kahjuhüvitise vähendamise alusena. *Juridica*, 2003, nr 2, lk 83-91. Olgu veel märgitud, et töös kasutatakse mõisteid kannatanu süü ja kannatanu kaassüü sünonüümidena.

⁵²⁵ B.S. Markesinis märgib, et kontinentaaleuroopalik kannatanu süü on laiem mõiste kui kaasaaitav hooletus, sest see võib hõlmata ka kannatanu tahtlikku tegevust. Vt B. S. Markesinis. *The German Law of Obligations. Volume 2. The Law of Torts. A Comparative Introduction*. 3th Ed. Oxford: University Press, 1997, p. 103.

isikust tulenevatel asjaoludel või ohu tagajärjel, mille eest kahjustatud isik vastutab, vähendatakse kahjuhüvitist ulatuses, milles need asjaolud või oht soodustasid kahju tekkimist.⁵²⁶

Esitatud sättest tulenevalt on võimalik kahjuhüvitist vähendada juhul, kui kahju tekkis osaliselt 1) kahjustatud isikust tulenevatel asjaoludel või 2) ohu tagajärjel, mille eest kahjustatud isik vastutab. Kuigi VÕS § 139 lg 1 ei nimeta hüvitise vähendamise alusena kannatanu süüd, tuleb vastuse leidmisel küsimusele, kas kahju tekkis osaliselt kannatanust tulenevatel asjaoludel, siiski pöörata tähelepanu eelkõige sellele, kas kannatanule saab tema käitumist ette heita. Kui kannatanu etteheidetavalt käitunud pole, ei saa reeglina ka väita, et kahju oleks tekkinud (vähemalt) osaliselt temast tulenevatel asjaoludel.

Töö autor mõonab, et kannatanu süü arvestamine pole vajalik juhul, kui kahju tekkis osaliselt ohu tagajärjel, mille eest kannatanu vastutab või juhul, mil kahju tekkis selliste isikute käitumise tagajärjel, kelle eest kannatanu vastutab. See tähendab, et kui kahju tekkis osaliselt nt suurema ohu allika tõttu, mille valitsejaks on kannatanu, siis tuleb hüvitist vähendada sõltumata kannatanu süüst.⁵²⁷ Sel põhjusel võib väita, et VÕS § 139 pealkiri Kahjustatud isiku osa kahju tekkimisel on korrektne, haarates nii olukorrad, mil hüvitist vähendatakse tulenevalt kannatanu süüst kui ka juhud, mil hüvitise vähendamise aluseks on ohu realiseerumine, mille eest kannatanu vastutab. Seega võib väita, et kannatanu kaassüü on kannatanule etteheidetav käitumine, mille tagajärjel kahju osaliselt tekkis või suurenes ja mis on kahjuhüvitise vähendamise aluseks VÕS § 139 kohaldamisel.⁵²⁸

⁵²⁶ VÕS § 139 kui võlaõiguse üldosa norm on kohaldatav nii lepingulise kui lepinguvälise kahju ulatuse korrigeerimisel. Seega võimaldab nimetatud norm kahjuhüvitist vähendada nii riski- ja tootjavastutuse kui ka delikti üldkoosseisust tuleneva vastutuse korral.

⁵²⁷ Näiteks juhul, kui A ratsutab oma hobusega ja kui B hobust ehmatab, nii et see A seljast viskab, tuleks A nõude ulatust B vastu vastavalt VÕS § 139 lg 1 vähendada. Esitatud näites ei saa A-le midagi ette heita, kuid ta vastutab siiski riski eest, mille ta ratsutama minnes endale võttis.

⁵²⁸ Kannatanu süü dogmaatilist alust põhjendades on E. Deutsch seisukohal, et kannatanu kaassüüst rääkides on süü toetuspunkt, võrreldes kahju tekitaja süüga erinev: kuna enda kahjustamine ei ole õigusvastane, puudub kannatanu kaassüü korral tõeline, õigusvastase teokoosseisu realiseerimisele suunatud süü, pigem esineb vaid “süü ise enda vastu”. Seetõttu asuti seisukohale, et kannatanu kaassüü näol on tegemist “kohustuse rikkumisega” (*Obliegenheitsverletzung*). Seega ei tugine kannatanu kaassüü õigusvastasusele, vaid kohustusevastasusele. Selline kohustus ja normatiivne kohustus on üksteisest selgelt lahutatud: esimene on madalama kohustuslikkuse astmega käitumisprogramm, mis kahju hüvitamise kohustuseni ei vii. E. Deutsch, (32), S. 88. Autor nõustub esitatud arutlusega ja tunnustab, et õigusliku kohustuse kehtestamine, mille kohaselt isikul on keelatud iseendale kahju tekitamine, on ebamõistlik, kuid peab vajalikuks lisada, et ka eelnimetatud mitteõigusliku kohustuse rikkumisega kaasneb siiski õiguslik tagajärg – eelkõige hüvitise vähendamine. Viimane väide on muidugi kritiseeritav sellega, et

Vaidlusobjektiks võiks kujuneda see, kas kannatanu kaassüü üle otsustamisel tuleb tema süüid hinnata objektiivselt (VÕS § 104 lg 3) või subjektiivselt (VÕS § 1050 lg 2) aspektist. VÕS § 139 lg-t 1 süstemaatiliselt tõlgendades võib järeldada, et kannatanu süü arvestamisel tuleb leida vastus küsimusele, kas kannatanu järgis temalt käibes nõutavat hoolsust. Üldreeglina võib sellist lahendust toetada, kuivõrd oma üldist eluriski peab kandma siiski iga isik ise. Käesoleva väitekirja autor peab siiski vajalikuks märkida, et erijuhtudel on võimalik kohtutel ka VÕS § 139 laiendavalt tõlgendada ning kohaldada kannatanu süü kindlaks määramisel analoogia korras VÕS § 1050 lg-t 2. Kuigi VÕS § 1050 lg-s 2 on sätestatud kahju tekitaja süü hindamise kriteeriumid, võib kirjeldatud analoogia kohaldamist pidada põhjendatuks, kui see oleks äärmiselt ebaõiglase kohtuotsuse vältimise eelduseks.

Õigusdogmaatiliselt on oluline eristada kannatanu kaassüüd ja kannatanu nõusolekut, mille ta kahju tekitamiseks andis. Esimesel juhul on tegemist kahjuhüvitise ulatuse probleemiga, teisel juhul aga õigusvastasust välistava asjaoluga. Seisukoht, mille kohaselt välistab kannatanu nõusolek kahju tekitaja teo õigusvastasuse, oli tunnustatud Nõukogude õigusteoorias⁵²⁹ ning kajastub ka VÕS § 1045 lg 2 p-s 2, mille kohaselt kahju tekitamine ei ole õigusvastane, kui kannatanu nõustus kahju tekitamisega, välja arvatud juhul, kui nõusoleku andmine on vastuolus seaduse või heade kommetega. Seega kaasnevad Eesti õiguses kannatanu kaassüü ja nõusolekuga ka erinevad õiguslikud tagajärjed.⁵³⁰

Kannatanu nõusolek kui teo õigusvastasust välistav asjaolu tuleb arvesse eelkõige juhtudel, mil kannatanu nõustub kehavigastuse tekitamisega meditsiinilise sekkumise käigus või võimaliku kahju tekkimisega sportmängust osavõtmise ajal. Viimasel juhul välistab kannatanu nõusolek tema kahjustamise õigusvastasuse siis, kui kahju tekitaja käitus vastava spordiala reegleid järgides. Kui kahju tekitaja põhjustab kannatanule kahju nimetatud reegleid rikkudes, võib püstitada küsimuse, kas sel juhul tuleks siiski vähendada kahjuhüvitist vastavalt VÕS § 139.

asjaolu, et isik ei saa nõuda ise endale tekitatud kahju hüvitamist, ei ole käsitletav tema käitumise õigusliku tagajärjena.

⁵²⁹ J. Ananjeva jt, (4), lk 415.

⁵³⁰ Olgu märgitud, et näiteks VFTsK kannatanu süü ja nõusolekuga kaasnevaid õiguslikke tagajärgi selgepiirilisel ei erista. Nii sätestab VFTsK § 1064 lg 3 II, et kahju hüvitamisest **võib** keelduda, kui kahju tekitati kannatanu palvel või nõusolekul ja kui kahju tekitaja käitumine ei rikkunud ühiskonna kõlbelisi printsiipe.

VÕS seda ei välista ning kui kannatanu käitumine annab kahjuhüvitise vähendamiseks alust, tuleks VÕS § 139 ka vastavalt kohaldada. Samalaadne küsimus võib tekkida ka juhul, kui näiteks arst nõustab enne operatsiooni patsienti ebapiisavalt, mistõttu patsiendi nõusolek kehavigastuse tekitamise õigusvastasust ei välista.⁵³¹ Antud juhul tuleks patsiendi nõude ulatuse osas kaaluda VÕS § 139 kohaldamist ka seetõttu, et igasuguse enese arstlikule sekkumisele allutamisega kaasneb teatud risk, mida patsient peab ise kandma.

M. Kingisepp on asunud oma väitekirjas seisukohale, et kannatanu nõusoleku korral on asjakohane lähtuda poolte kokkulepet puudutavast regulatsioonist ehk siis VÕS §-st 1051.⁵³² Käesoleva töö autor ei saa sellise väitega täielikult nõustuda ja peab vajalikuks märkida, et tingimuslikku lepingut kahju tekitamise puhuks (TsÜS § 102 jj) ning kannatanu nõusolekut tuleb eristada. Kannatanu võib anda nõusoleku kahju tekitamiseks ka kahju tekitajaga lepingulisse suhtesse astumata ning sel juhul puudub alus VÕS § 1051 kohaldamiseks.

Kannatanu kaassüü ja nõusoleku eristamine võib osutuda problemaatiliseks eelkõige juhul, kui kannatanu süü esineb tahtluse vormis: nii võib väita, et kui kahju tekkis kannatanu tahtluse tagajärjel, siis samal ajal ta ka nõustus kahju tekkimisega. Ka igapäevases elus esineb situatsioone, mil ei ole selge, kas kannatanu on kaasüüdlane või nõustus ta kahju tekkimisega. Näiteks kui A ja B otsustavad lahendada nendevahelise vaidluse džentelmenliku rusikavõitluse käigus, siis on ebaselge, kas võib eeldada, et mõlemad andsid vastastikuse nõusoleku kahju tekitamiseks või tuleks kahjuhüvitist vähendada vastavalt VÕS §-le 139. Lõppastmes näib see küsimus taanduvat tõendamisprobleemiks.⁵³³

⁵³¹ Nt tunnistas Maini äärse Frankfurdi ringkonnakohus oma otsuses 27.juunist 1995.a arsti vastutust, kes ei selgitanud pärast mehe steriliseerimist piisavalt spermagrammi vajalikkust. Vt O. Warnerer. Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen. Jahrgang 1995. 1. Halbband. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1996, S. 447-448.

⁵³² M. Kingisepp, (94), lk 133.

⁵³³ Nt ei käsitletud Maini äärse Frankfurdi ringkonnakohus oma otsuses 21.veebruarist 1995.a kahju hüvitamise kohustust välistava nõusolekuna mängus, kus noored lükkasid teineteist kordamööda vette, osalemist. Kohus leidis, et nõusolek ei eelda ainult nõustumist teise isiku käitumisviisiga, vaid ka arusaamist võimalikust õigushüve rikkumisest. Vt O. Warnerer, (191), S. 133. Omaette probleemidering on seotud küsimusega, missuguses vormis peab kannatanu kahju tekitamisega nõustuma.

Eeltoodud näite puhul võib lisaks küsida, et kui nõusoleku andmist isegi jaatada, kas see polnud antud juhul siiski vastuolus heade kommetega. Kui käsitletava näite korral on see küsimus vaieldav, siis veelgi küsitavam on kannatanu nõusoleku vastavus headele kommetele näiteks kihlvedude korral, mil kaotaja peab taluma temale kehavigastuse tekitamist. Kui siiski väita, et selline kahju tekitamine on õigusvastane, tuleb kahjuhüvitist vastavalt VÕS §-le 139 vähendada.

Erialakirjanduses märgitakse, et kannatanu nõusolekuga sarnane, kuid mitte samastatav, on vabatahtlik riski aktsepteerimine. Omal riisikol tegutsemisega on tegemist juhul, kui isik asetab end vabatahtlikult olukorda, mille suhtes on üldiselt teada selle riskialdis iseloom – *volenti non fit iniuria* (hageja, kes riskeerib kostja võimaliku hooletu käitumisega, riskeerib õiguskaitse kaotamisega).⁵³⁴ M. Kingisepp toob sellise olukorra illustreerimiseks näite, kus isik istub autosse, mida juhib joobes juht.⁵³⁵ Käesoleva töö autor on seisukohal, et antud juhul (kui kannatanu nõusolek ega kokkulepe kahju tekitamise puhuks pole tuvastatav) on tegemist selge VÕS § 139 kohaldamise juhuga (seda loomulikult eeldusel, et isikule, kes nõustus sõitma autoga, mida juhtis joobes juht, üldse kahju tekkis).

Seega võib kokkuvõtvalt märkida, et juhul, kui kannatanu nõusolek kahju tekitamiseks mingil põhjusel ei kehti, näiteks andis nõusoleku vaimuhaige isik, (või tuleb kahelda selles, kas nõusolek üldse anti), tuleb igal juhul kaaluda kahjuhüvitise vähendamist VÕS § 139 kohaselt. Võib väita, et eelmanitud osas on VÕS §-l 139 VÕS § 1045 lg 2 p 2 suhtes täiendav funktsioon.

4.3.4.2 Kannatanu kaassüü arvestamine kahjuhüvitise vähendamisel

Nõukogude õigusteooria järgi tuli, hinnates kannatanu käitumist kui vastutust vähendavat või vastutusest vabastavat asjaolu, eristada süü vorme ja astmeid. TsK § 462 lg 1 sätestas, et kui kannatanu enda raske ettevaatamatus soodustas kahju tekkimist või suurenemist, siis sõltuvalt kannatanu süü astmest (kahju tekitaja süü korral – sõltuvalt ka tema süü astmest) tuli hüvise

⁵³⁴ C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 35.

⁵³⁵ M. Kingisepp, (94), lk 133.

suurust, kui seadus ei näinud ette teisiti, vähendada või hüvisest keelduda.⁵³⁶ Lisaks raskele ettevaatamusele tuli hüvitise vähendamisel arvestada loomulikult ka kannatanu süüd, mis esines tahtluse vormis.⁵³⁷ TsK § 462 lg-ga 1 sarnane säte on VFTsK § 1083 lg 2.⁵³⁸

TsK § 462 lg 1 võimaldab teha järelduse, et teadlikult oli jäetud hüvitise vähendamise aluste hulgast välja kannatanu kerge ettevaatamatus.⁵³⁹ Sellist diferentseerimist ei saa pidada õigustatuks, sest raske on ratsionaalselt põhjendada, miks peaks kahju tekitaja vastutama kogu tekkinud kahju eest, kui kannatanu kerge ettevaatamatuseta poleks kahju sellises ulatuses tekkinud.⁵⁴⁰

Siinjuures on huvipakkuv Tartu Ringkonnakohtu otsus, kus kahjuhüvitist ei vähendatud situatsioonis, kus kannatanu jooksis jalgpallimängu ajal pärast teise mängija poolt värava löömist jalgpallivärava juurde ja tõmbas ennast käte abil värava rõhtlatile üles, mille tagajärjel värav kannatanule peale kukkus. Kohus mõõnis, et kuigi kannatanu käitus ettevaatamatult, ei anna see alust kahjuhüvitise vähendamiseks.⁵⁴¹ Autor leiab, et kuigi Tartu Ringkonnakohtu otsust võib pidada põhjendatuks, ei saa käsitada õiglasena vastavat materiaalõigusnormi (TsK § 462 lg 1). VÕS § 139 alusel oleks tulnud kahjuhüvitist kahtlemata vähendada.

⁵³⁶ Eesti kohtupraktikas on korduvalt asutud seisukohale, et kahjunõue võib olla välistatud või kahju tekitaja vastutus piiratud ka näiteks juhul, kui kannatanu ei vaidlustanud mõjuvate põhjusteta kahju tekitanud haldusakti, kui selle vaidlustamine oleks kahju tekkimise või suurenemise ära hoidnud. Selle kohta näiteks Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 24. detsembri 2002.a otsus nr 3-2-1-153-02 ja Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 27. detsembri 2002.a otsus nr 2-3-206/2002.

⁵³⁷ J. Ananjeva jt, (4), lk 422-423.

⁵³⁸ Olgu veel märgitud, et VFTsK regulatsioon on märksa detailsem kui TsK-s sisalduv: VFTsK § 1083 lg 1 välistab kannatanu kavatsusel tekkinud kahju hüvitamise. Süüst sõltumatu vastutus korral on võimalik lisaks hüvitise vähendamisele ka selle väljamõistmisest keelduda, kui esineb kannatanu raske ettevaatamatus ja puudub kahju tekitaja süü (VFTsK § 1083 lg 2). Regulatsiooni viimane säte kehtestab juhud, mil kannatanu süüd hüvitise ulatuse määramisel üldse ei arvestata: nii ei saa nimetatud alusel hüvitist vähendada kehavigastusest või tervisekahjustusest tingitud täiendavate kulutuste hüvitamisel, samuti kahju hüvitamisel, mis on seotud toitja kaotuse või kannatanu matuskuludega (VFTsK § 1083 lg 2 IV).

⁵³⁹ Huvitav on märkida, et TsK kehtestas lepinguõigusliku vastutuse puhuks võimaluse arvestada kahjuhüvitise vähendamise alusena ka kreditori kerget ettevaatamatust (TsK § 229 lg-d 1 ja 2).

⁵⁴⁰ Kerge ettevaatamatusena on käsitletud näiteks olukorda, kus isik sooritas oskamatult batuudihüppe ja sai kehavigastusi. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegium leidis, et kuivõrd hageja oli algaja tõrjuja-päästja ja tal puudus batuudihüppeks teoreetiline ettevalmistus ja ka praktiline kogemus, ei saa pidada oskamatust hüpet õigesti sooritada töötaja raskeks ettevaatamuseks – Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 24. mai 2000.a otsus nr II-2/698/2000. Raskelt ettevaatamatu on Riigikohtu arvates näiteks selline töötaja käitumine, kus isik asus omal initsiatiivil ja vastavate juhusteta parandama viga elektrisüsteemis – Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. juuni 2002.a otsus nr 3-2-1-79-02.

⁵⁴¹ Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 30. aprilli 2002.a otsus nr 2-2-151/2002.

Saksa Liitvabariigis sõltub kahju hüvitamise kohustus ja ulatus juhul, kui kahju tekkimisel on olnud osa ka kannatanu süülisel käitumisel, erinevatest asjaoludest, eriti sellest, kuivõrd kahju põhjustas üks või teine pool (BGB § 254 lg 1). BGB § 254 lg 2 sätestab, et löige üks kehtib ka siis, kui kannatanu süü piirdub sellega, et ta jättis võlgniku tähelepanu juhtimata ebaharilikult kõrgele kahju tekkimise ohule, mida võlgnik ei teadnud ega pidanud teadma, või et ta ei hoidnud kahju tekkimist ära või ei vähendanud seda. Seega mõistetakse kannatanu kaassüü all mitte ainult kannatanu süüd kahju tekkimisel, aga ka hilisemat kahjulike tagajärgede minimaliseerimise ebaõnnestumist.⁵⁴² Saksa õiguses ei kaasne kannatanu kaassüüga selgelt fikseeritud õiguslikku tagajärge. Kannatanu kaassüü võib olla nii väike, et see üleüldse arvesse ei tule, või ka sellise tähtsusega, et see nõude täielikult välistab.⁵⁴³

Kannatanu kaassüü võib esineda nii tahtluse kui hooletuse vormis (kuigi BGB seda erinevalt nt TsK-st ei sätesta, mis on iseenesest põhjendatud, kuna võimaldab kannatanu kaassüü pavidlikku arvestamist). Iseendale tahtlik kahju tekitamine on harv nähtus, kaassüü tavaliseks vormiks on hooletus. Kannatanu kaassüü arvestamisel kehtib objektiivse hooletuse reegel: isik võib teiselt nõuda kahju hüvitamist vaid siis, kui ta ise on üles näidanud käibes nõutavat hoolsust. Kui on tegemist kannatanu ja kahju tekitaja süü kaalumise, võidakse siiski võtta arvesse ka nende individuaalseid võimed.⁵⁴⁴

Saksa kohtupraktikas eristatakse juhtumeid, mil kannatanule tekkis kahju, kuna ta püüdis ära hoida või vähendada teisele isikule tekkivat kahju.⁵⁴⁵ Põhimõtteliselt võiks sellisel juhul väita, et isik põhjustas endale ise kahju või oli selle tekkimises süüdi, ning seejärel saaks hüvitise väljamõistmisest keelduda või seda vähendada. Praktikas ei seata kirjeldatud olukorra lahendust siiski kahtluse alla: mõistlikku kahju ärahoidmise või vähendamise püüdlust süüna ei käsitleta.⁵⁴⁶ Samale seisukohale tuleks asuda ka VÕS § 139 kontekstis: teisele isikule abi osutanud isikule tekkinud kahju hüvitist ei tohiks vähendada põhjusel, et isik üleüldse teisele appi läks.

⁵⁴² Nt tuleb BGH praktika järgi üldjuhul kannatanu kaassüü alusel kahjuhüvitist vähendada, kui kannatanu ei pane mootorsõidukiga sõites peale turvavööd, vt nt BGH otsus 29. septembrist 1992.

⁵⁴³ E. Deutsch, (32), S. 91.

⁵⁴⁴ E. Deutsch, (32), S. 89.

⁵⁴⁵ Kui lahendada kirjeldatud olukorda VÕS-i pinnalt, siis tasub esmajärjekorras pöörata tähelepanu VÕS §-s 1025 sätestatud deliktalise vastutuse erikoosseisule.

⁵⁴⁶ B. S. Markesinis, (123), p. 105.

Kahjuhüvitise vähendamine võib kõne alla tulla loomulikult juhtudel, kui isik oli teisele isikule abi osutades hooletu või hindas appi minnes oma võimeid üle.

Kannatanu süü või osalus kahju tekkimisel, kui kahjuhüvitise vähendamise alus on tunnustatud enamikus õiguskordades: nt Prantsusmaal, kus kannatanu osalus kahju tekkimisel viib kahju jagamiseni (v.a mootorsõidukiga põhjustatud isikukahju puhul),⁵⁴⁷ Šveitsis (vt ZGB § 44 lg 1), Austrias (vt ABGB § 1304), Rootsis, kus võetakse arvesse vaid kannatanu tahtlust või rasket hooletust,⁵⁴⁸ Itaalias (vt Itaalia TsK § 1227) jne.

Suurbritannias ei olnud enne 1945. aastat kannatanul võimalik kahju hüvitamist nõuda, kui ta oli ka ise (sõltumata sellest kui vähesel määral) süüdi kahju tekkimises.⁵⁴⁹ Alates 1945. aastast, mil hakkas kehtima Kaasaaitava hooletuse akt (*Contributory Negligence Act*), ei tohi juhul, kui kahju tekkimisele aitas kaasa ka kannatanu tegevus, tema nõuet tagasi lükata. Siiski kuulub kahjuhüvitis vähendamisele ulatuseni, mida kohus peab õiglaseks, arvestades kannatanu osa kahju tekkimises.⁵⁵⁰

P. Cane defineerib kannatanu kaasaaitavat hooletust kui enda või teiste isikute ohutuse nimel mõistliku hoolsuse mitterakendamist või mõistliku hoolsuse mitterakendamist riskantses situatsioonis, millest isik oli teadlik või oleks pidanud teadlik olema.⁵⁵¹ Nii eristatakse näiteks olukordi, mil isik teeb tahtlikult midagi, mis kujutab endast riski saada kahjustatud, näiteks asub joobes olekus autot juhtima. Sellistel juhtudel kaldutakse hüvitise saamise võimalust isegi eitama.⁵⁵²

Kannatanu kaassüü on kahjuhüvitise vähendamise aluseks ka Euroopa TsK projektis: art 6:106:1 ja 2 sätestavad, et kui kannatanu või isik, kelle eest kannatanu vastutab, aitas oma süülise

⁵⁴⁷ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 46.

⁵⁴⁸ S. Strömholm, (182), p. 312.

⁵⁴⁹ P.S. James; L. Brown. *General Principles of the Law of Torts*. 4th Ed. London, Butterworths, 1978, p. 74.

⁵⁵⁰ V. Harpwood, (68), p. 460 ja C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 34.

⁵⁵¹ P. Cane, (23), p. 44.

⁵⁵² P. Cane, (23), p. 52. Hüvitav on märkida, et hooletuse test, mis on rakendatav kannatanu süü kontrollimisel, on *common law* maades rohkem subjektiivne, kui test, mida kohaldatakse kahju tekitaja käitumise hindamisel – seega peavad kohtud enam arvestama ka kannatanu individuaalseid võimeid ja karakterit. *Ibid*, p. 45-46.

käitumisega kahju tekkimisele kaasa, tuleb hüvitist vastavas proportsioonis nende süüga vähendada. Sama kehtib ka siis, kui kahju tekkimisele aitas kaasa suurema ohu allikas, mille eest kannatanu vastutab.

Nagu eelnevalt märgitud, on Eesti õiguses võimalik vähendada kahjuhüvitist juhul, kui kahju tekkis osaliselt kannatanu süü tõttu, VÕS § 139 lg 1 alusel. Seonduvalt nimetatud sättega võib tekkida küsimus, kas see, et VÕS § 139 lg 1 võimaldab erinevalt mitmete teiste riikide tsiviilseaduste vastavatest normidest kahjuhüvitist vaid vähendada ja hüvitamisest mitte keelduda, on mõistlik. Arvestatavat probleemi sellest siiski ei teki, sest ühelt poolt võimaldab VÕS § 139 lg 1 vähendada kahjuhüvitist miinimumini ning teiselt poolt juhul, kui kahju tekkis tervikuna kannatanu süü tõttu, võib nõue olla välistatud juba põhjusliku seose tasandil.

Kuna BGB § 254 lg 2 II kohaselt peab kannatanu laskma võtta arvesse ka oma nn abiliste (BGB § 278) süü, võiks sarnase küsimuse tõstatada ka VÕS-i kontekstis: kas kannatanu süüna tuleb arvestada ka isikute, kelle eest ta vastutab,⁵⁵³ süülist käitumist? VÕS § 139 võimaldab vastata tõstatatud küsimusele jaatavalt, sest isikute, kelle eest kannatanu vastutab, käitumine on käsitletav kannatanust tuleneva asjaoluna. Näiteks juhul, mil käsunditäitja B sõidab käsundiandja A autoga teelt välja ja tekkinud kahju eest vastutab ka teomanik C, tuleks olukorras, kus A esitab nõude C vastu, võimaldada C-l tugineda VÕS §-le 139. Kahjuhüvitise vähendamine peaks toimuma antud juhul kahes etapis: esiteks tuleks A nõude ulatust C vastu vähendada A nn abilise B käitumise tõttu, kuid täiendavalt veel seetõttu, et kahju tekkis ka ohu (mootorsõidukiga teeliikluses osalemine) tagajärjel, mille eest A vastutab. Kuigi B ja C on esitatud näites solidaarvõlgnikud, ei saa tunnustada C hilisemat tagasinõudeõigust B vastu, sest B osa kahju tekkimises määratakse kindlaks juba sellega, millises ulatuses C saab kahjuhüvitise vähendamise esimeses etapis VÕS §-le 139 tugineda (C-l tekiks tagasinõudeõigus B vastu loomulikult juhul, kui B käitumist VÕS § 139 kohaldamise alusena mitte käsitleda). Käsitletavas näites on A-l nõue ka B vastu ning ka B peaks saama tugineda VÕS §-le 139 ulatuses, milles oht, mille eest A vastutab, soodustas kahju tekkimist. Korrektse tulemuseni jõudmiseks tuleks lisaks kontrollida,

⁵⁵³ Ühe isiku vastutuse juhte teise isiku pool tekitatud kahju eest on käsitletud käesoleva töö alapunktis 3.4.

kas B vastutus A ees pole nendevahelisest lepingust tulenevalt piiratud, ning seejärel kaaluda VÕS § 137 lg 3 kohaldamist, s.t kogu kahju hüvitamise nõude ulatuse vähendamist.

Siiski tuleb märkida, et käesoleva töö autor peab võimalikuks ka tõlgendust, mille kohaselt juhtudel, mil kannatanule tekitasid kahju isik, kelle eest kannatanu vastutab, ja kolmas isik, tuleb nimetatud isikuid käsitleda kahju ühiste põhjustajatena ja VÕS § 139 mitte kohaldada. Näiteks kui deliktivõimetud A ja B põhjustavad B vanemale C-le kahju, vastutavad nad põhimõtteliselt solidaarvõlgnikena. Kui C esitab A (pigem tema vanemate) vastu nõude kogu kahju hüvitamiseks, saab A tugineda tagasinõudeõigusele C vastu, sest B poolt tekitatud kahju eest vastutab ju C ise. Seejärel võib õigustatult küsida, kas lisaks tuleks C hüvitist vähendada siiski tema süü tõttu kahju tekkimisel: C ei teostanud ju B üle piisavat järelevalvet ja seetõttu sai võimalikuks kahju tekkimine sellises ulatuses. Esitatud küsimusele tuleks vastata jaatavalt.

VÕS § 139 lg 2 võimaldab kahjuhüvitist vähendada ka juhul, kui kahjustatud isik jättis kahju tekitaja tähelepanu juhtimata ebatavaliselt suurele kahju tekkimise ohule või jättis kahju tekkimise ohu tõrjumata või jättis tegemata toimingut, mis oleks tekkinud kahju vähendanud, kui kahjustatud isikult võis seda mõistlikult oodata.

Esitatud sättest tuleneb kannatanu kohustus teha mõistlikus ulatuses kõik selleks, et talle kahju ei tekiks või et see ei suureneks, sealhulgas teavitada eriti suurest kahju tekkimise ohust ka potentsiaalset kahju tekitajat. Nimetatud kohustuste rikkumine võimaldab väita, et kannatanu on käitunud süüliselt. Kahju tekitaja saab VÕS § 139 lg-le 2 tugineda näiteks situatsioonis, kus kannatanu nõuab asja kahjustamise korral kahju tekitajalt vastavalt VÕS § 132 lg-le 4 asenduskasutuse kulude või kasutamiseeliste hüvitamist ulatuses, milles ta oleks saanud kahju vähendada: vastav kahju oleks ju väiksem, kui kannatanu oleks asja kiiremini parandusse viinud.

VÕS § 139 lg-test 1 ja 2 võib ka järeldada, et kannatanu tegu võib olla nii esmase kui ka järelkahju põhjuseks. Mõlemal juhul tuleb kontrollida, kas kannatanu tegu pole kahju ainsaks põhjuseks, sest kannatanu tegu, mis lõhub põhjusliku seose, välistab ka kahju tekitaja vastutuse.

VÕS § 139 lg 3 kohaselt võib isiku surma põhjustamise või tema tervise kahjustamise korral kahjuhüvitist kahjustatud isiku osa tõttu kahju tekkimisel vähendada üksnes juhul, kui kahju tekitamisele aitas kaasa kahjustatud isiku tahtlus või raske hooletus. Esitatud piirangut ei kohaldata ulatuses, milles kahjustatud isikule hüvitab tekkinud kahju kindlustusandja (VÕS § 139 lg 4).

Eelöeldust tulenevalt võib märkida, et VÕS § 139 pole kannatanu süü mõiste mittekasutamise osas siiski järjepidev: nimelt võib juhtudel, mil kahjuks on isiku surm või tervisekahjustus, vähendada kahjuhüvitist vaid siis, kui selle kahju põhjustas osaliselt kannatanu tahtlus või raske hooletus. Seega ei saa isiku surma põhjustamise või isikule tervisekahjustuse tekitamise korral hüvitist vähendada põhjusel, et kannatanu käitus hooletult või tekkis kahju ohu tagajärjel, mille eest kannatanu vastutab, kuid mille realiseerumises ta süüdi (raske hooletuse või tahtluse vormis) polnud. Esitatud eriregulatsiooni, mis võrreldes teiste riikide vastavate normidega on pigem erandlik, põhjendatus ei ole üheselt mõistetav: ei ole selge, kas kahju tekitaja rangemat vastutust saab õigustada vaid raske kahjuliku tagajärjega. Õiglusele vastava otsustuse saaks kohus teha ka vastava eriregulatsioonita, sest VÕS § 139 alusel on otsustamisvabadus piisavalt lai. Seetõttu peab autor mõistlikuks VÕS § 139 lg 3 kehtetuks tunnistamist.

Kokkuvõtvalt võib märkida, et võrreldes VÕS § 139 teiste riikide tsiviilseaduste vastavate sätetega, võib põhimõttelisi sarnasusi leida eelkõige VÕS § 139 ja BGB § 254 ning ZGB § 44 vahel. TsK-ga võrreldes on VÕS-is kannatanu kaassüü arvestamise võimalused kahjuhüvitise vähendamisel märkimisväärselt avardunud: nimelt ei sea VÕS § 139 kannatanu käitumise arvestamise võimalikkust üldjuhul sõltuvusse konkreetsetest süü vormidest.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et regulatsioon, mis ei diferentseeri kannatanu süü vorme ning mis võimaldab kahjuhüvitist vähendada kannatanu igasuguses vormis süülist käitumist arvestades, on põhjendatud. Õiglusele vastava otsustuse tegemine on võimalik vaid juhul, kui kaalutakse igakülgselt kõiki kahju tekitamise asjaolusid, sealhulgas nii kahju tekitaja kui ka

kannatanu süüd.⁵⁵⁴ Sellisest põhimõttest lähtuvad ka Eesti deliktiõigusele olemuslikult lähedaste Saksa ja Šveitsi tsiviilkoodeksite vastavad normid.

Juhul, kui kahju tekkimise või suurenemise põhjuseks on kannatanu tahtlik tegu, tekib probleem, kas ja mis tingimustel peaks kannatanu tahtliku enesekahjustamise korral kahju tekitajalt üleüldse hüvitist saama nõuda.

Kannatanu tahtluse korral tuleb välja selgitada, mil määral on kahju tekkinud kannatanu teo tagajärjel. Järelduseks võib olla, et kannatanu tahtlik tegu oli kahju tekkimise juures määravaks. Samuti võib selguda, et kannatanu teo tõttu on põhjusliku seose ahel katkenud. Sel juhul ei ole küsimus enam kahjuhüvitise vähendamises, vaid põhjusliku seose puudumises kahju tekitaja teo ja tekkinud kahju vahel. Põhjusliku seose puudumise korral järgnevaid deliktilise vastutuse elemente ei kontrollita ning seega ei jõuta ka kahju ulatuse vähendamise küsimuseni. Kui kannatanu tahtlik tegu põhjust tervikuna üle võtnud ei ole, tuleb hinnata nii kahju tekitaja kui ka kannatanu osatähtsust kahju tekkimises ning vastavalt kohaldada VÕS § 139.⁵⁵⁵ Küsimusele, kas konkreetsel juhul on põhjusliku seose ahel kannatanu teo tõttu katkenud, pole sageli kerge vastata. Näiteks juhul, kui A mürgitab end mürgiga, mille jättis lohakile B, tuleb põhjusliku seose analüüsimisel arvestada mitmete asjaoludega, eelkõige loomulikult sellega, kas A tarvitas mürki teadlikult.

Vajalik on märkida, et kuigi üldjuhul võib põhjusliku seose lõhkuda just kannatanu tahtlik tegu, pole kausaalseose katkemine välistatud ka kannatanu hooletu või raskelt hooletu käitumise korral.

Problemaatiliseks võib kujuneda olukord, kus kannatanu tahtlus on ekslik. Näiteks situatsioonis, kus A hukkab oma kodulooma, tuginedes B arvamusele, et loom on paranemise võimetuseta haige, kusjuures hiljem selgub, et B-l loomaarsti kvalifikatsioon puudus või et ta tegi ainult nalja,

⁵⁵⁴ Mõlema poole süü võrdse kaalumise praktilise realiseerumise suhtes on skeptiline B.S. Markesinis, kes leiab, et kohtud võivad kannatanu süü leidmisel olla oluliselt vähem innukad kui kahju tekitaja süü tuvastamisel, eriti näiteks juhul, kui kahju tekitaja vastutus on kindlustatud. B.S. Makesinis, (123), p. 104.

⁵⁵⁵ Nii ei saa pidada põhjendatuks VFTsK § 1083 lg-t 1, mis sätestab üheselt, et kahju, mis tekkis kannatanu kavatsusel, hüvitamisele ei kuulu.

ei ole selge, kas B vastutuse küsimuses tuleb eitada kannatanu tahtluse tõttu põhjuslikku seost või vähendada hüvitist vastavalt VÕS §-le 139. Käesoleva töö autor kaldub toetama hüvitise olulises osas vähendamist, sest ei saa väita, et käesoleva näite puhul oleks põhjuslik seos täielikult katkenud. Lisaks võib väita, et A tahtlus oli küll ekslik, kuid see kujunes tingituna raskest hooletusest.

4.3.4.3 Deliktivõimetu kannatanu käitumise arvestamine kahjuhüvitise vähendamisel

On selge, et deliktivõimetu isik võib toime panna õigusvastaseid tegusid, kuid õigusvastaselt kahju tekitamisest tuleneva võlasuhte kohustatud subjektiks ta üldjuhul olla ei saa (välja arvatud VÕS § 1052 lg-s 3 sätestatud juhul). Samuti võib deliktivõimetul kannatanul olla tekkinud kahju osaliselt temast endast tulenevate asjaolude tõttu ning seega tekib küsimus, kas ja kuidas arvestada kahjuhüvitise vähendamisel deliktivõimetu kannatanu osa kahju tekkimisel.

Õiguskirjanduses deliktivõimetu kannatanu käitumise arvestamise võimalikkust reeglina jaatatakse, sest sel juhul ei ole küsimus ju tema vastutuses, vaid selles, et iga isik, sealhulgas deliktivõimetu, peab kandma temast endast tulenevate asjaolude tõttu talle tekkinud kahju. Näiteks võib üldise õiguse kohtupraktikast tuua kaasuse, kus 11-aastane laps jooksis sõiduteele palli järele ning kannatas kokkupõrke tõttu seal liikunud mootorsõidukiga kahju. Esitatud kaasuses vähendati kahjuhüvitist 75 %.⁵⁵⁶

Deliktivõimetu kannatanu käitumise arvestamist kahjuhüvitise vähendamise alusena võimaldab ka VÕS § 139. Kuivõrd VÕS § 139 nimetab hüvitise vähendamise alustena kahjustatud isikust tulenevaid asjaolusid ja ohu realiseerumist, mille eest kahjustatud isik vastutab, pole tähtis, kas selleks kahjustatud isikuks on deliktivõimeline isik.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et kuigi deliktivõimetu kannatanu süüst tema süüvõimetuse tõttu rääkida ei saa, tuleb deliktivõimetu kannatanu käitumist VÕS § 139 kohaldamisel hinnata

⁵⁵⁶ R. Tiernan. Tort in a Nutshell. 4th Ed. London: Sweet & Maxwell, 1996, p. 46.

tinglikult, objektiivse süü kriteeriumi alusel. See tähendab, et näiteks alaealise kannatanu korral tuleb leida vastus küsimusele, kas mõistlikult sama vanalt alaealiselt oleks saanud oodata teistsugust käitumist. Puude tõttu deliktivõimetu kannatanu puhul tuleb leida sama raske puudega isiku mõistlik käitumisstandard.

Kaugemale minnes võiks ka küsida, kas deliktivõimetu kannatanu käitumise hindamise puhul peaks arvestama ka tema individuaalseid omadusi. Nii on sellise küsimuse tõstatanud näiteks Iisraeli Ülemkohus, kes on märkinud, et on hädavajalik uurida küsimust, kas võtta alaealise süü üle otsustamisel arvesse ka konkreetse alaealise tegelikku emotsionaalset ja tunnetuslikku arengut või mitte.⁵⁵⁷

Töö autor ei leia, et erinevalt deliktivõimelisest kannatanust tuleks deliktivõimetu kannatanu puhul kontrollida tema etteheidetavat käitumist ka subjektiivsest aspektist. Deliktivõimetu kannatanu käitumise hindamisel kujundaks subjektiivse külje arvestamine kahju tekitaja vastutuse põhjendamatuks rangeks.

Kannatanu käitumise arvestamine kahjuhüvitise vähendamisel võib kujuneda problemaatiliseks juhul, kui kannatanuks on väga noor alaealine. Näiteks on juhul, mil 3-aastane laps jookseb sõiduteele ja saab mootorsõidukilt löögi ning selle tagajärjel kehavigastuse, kannatanu osa kahju tekkimises keeruline leida. Nimelt ei saa töö autori arvates juhtudel, mil kannatanule ei saa tema käitumist (kasvõi objektiivse süü testi alusel) kuidagi ette heita, rääkida ka kannatanu osast kahju tekkimisel (v.a juhud, mil kannatanu osa seisneb selles, et realiseerus suurema ohu allikale iseloomulik risk, mille eest kannatanu vastutas).

Vajalik on märkida, et kahju tekitaja olukorda kergendab siiski asjaolu, et ta ei pea deliktivõimetule kannatanule tekitatud kahju eest üksi vastutama: vastutavaks võib olla ka deliktivõimetu isiku vanem või eestkostja.⁵⁵⁸

⁵⁵⁷ R. Tiernan, (189), p. 46.

⁵⁵⁸ Huvitava otsuse on langetanud BGH 1.märtsil1988.a (BGH NJW 1988, 2667): kohus leidis, et juhul, kui laps sai mänguplatsil vigastada nõuetele mittevastava mänguseadeldise tõttu, ei saa tema nõuet mänguplatsi omaniku vastu vähendada BGB § 278 alusel lapse seaduslike esindajate kaassüü tõttu. Kohus leidis, et kahju tekitaja hüvitamiskohustust ei mõjuta see, et ka lapse vanemad olid kahju tekkimises süüdi, kuigi nad leebema vastutuse tõttu BGB § 1664 I alusel lapse ees ise ei vastuta (BGB § 1664 I kohaselt vastutavad vanemad lapse ees vaid juhul,

PerekS § 50 lg 1 (eestkostja osas PerekS § 92 lg 1 ja 4), mille kohaselt vanemal on õigus ja kohustus last kasvatada ja tema eest hoolitseda, on kaitsenorm VÕS § 1045 lg 1 p 7 mõttes. Seega võivad vanemad või eestkostja ja kahju tekitaja olla kahju ühisteks põhjustajateks ning vastavalt VÕS § 69 lg-le 2 ja § 137 lg-le 2 võib solidaarkohustuse täitnud kahju tekitaja esitada vanemate või eestkostja vastu tagasinõude. Tagasinõude puhul tuleks lähtuda reeglist, et mida noorem on alaealine, seda suuremas osas peaksid vastutama tema vanemad või eestkostja.

Korrektseks ja õiglaseks ei saa pidada tõlgendust, mille kohaselt on vanemate või eestkostja süüline käitumine käsitletav alaealise osana kahju tekkimisel. Selline käsitus oleks alaealise huve kahjustav, sest see justkui võtaks alealiselt kannatanult võimaluse esitada kahju hüvitamise nõue oma vanemate või eestkostja vastu. Samas võib alaealine kannatanu olla teatud juhtudel sellisest nõudest huvitatud.

kui nad ei järginud hoolsust, mida nad oma asjades tavapäraselt üles näitavad), ja et kahju tekitajal puudub hiljem ka tagasinõudeõigus vanemate vastu. Vt H. Schach; H.-P. Achmann, (156), S. 251.

5. SÜÜ TOOTJA VASTUTUSE JA LEPINGUEELSETE KOHUSTUSTE RIKKUMISEST TULENEVA VASTUTUSE KORRAL

5.1 SISSEJUHATUS

Käesolevas peatükis analüüsitakse süü küsimust tootja vastutuse ja lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse korral. Tootja vastutust käsitletakse põhjusel, et süü on nimetatud deliktilise vastutuse korral küll tagaplaanil, kuid oma tähendust tervikuna süü tootja vastutuse kontekstis kaotanud pole. Lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse käsitlemise tingis asjaolu, et käesoleva töö autori arvates on nimetatud vastutuse erijuhtum deliktiõiguse ja süüga vahetult seotud.

Kuna lisaks tootja vastutusele ja lepingueelsete kohustuste rikkumisest tulenevale vastutusele on võimalik eristada ka teisi deliktilise vastutuse juhte, mis jäävad väljaspoole delikti üldkoosseisu, siis olgu vastava valiku põhistamiseks märgitud, et nt riskivastutust ei käsitleta lähemalt seetõttu, et riskivastutuse korral pole süü element vastutuse eeltingimuseks. Riskivastutuse korral on määravaks pigem vastus küsimusele, kas suurema ohu allikale iseloomulik risk realiseerub või mitte (vt VÕS § 1056).

Erialakirjanduses on siiski püütud leida ka riskivastutuse seoseid süüga. Nii nimetab Saksa õigusteadlane S. Hehl riskivastutust ideaalsete hoolsusnõuetega vastutuseks. Ta leiab, et süüline vastutus lõpeb ja riskivastutus algab seal, kus korralise hoolsuse asemel nõutakse ideaalset käitumist ja hoolsust.⁵⁵⁹

Põhimõtteliselt tuleb ka suurema ohu allikaga tekitatud kahju korral teatud juhtudel rakendada süülist vastutust. Jutt on olukordadest, kus kaks või enam suurema ohu allikat on vastastikku

⁵⁵⁹ S. Hehl. Das Verhältnis von Verschuldens- und Gehährdungshaftung. Regensburg: S. Roderer Verlag, 1999, S. 122. Võiks öelda et süüvastutus keelab ja riskivastutus lubab, kuna viimasel juhul ei ole käitumiskeeldu ja õigusvastane käitumine pole vastutuse eelduseks, vt E. Deutsch, (35), S. 427. Leitakse, et suurema ohu allika pidamine on ju lubatud ja selline tegevus ei saa olla kvalifitseeritud tagasiulatuvalt õigusvastasena vaid põhjusel, et see kaasas endaga negatiivse tagajärje, vt R. Schulze u.a, (165), S. 960.

kahju põhjustanud, nt mitme mootorsõiduki kokkupõrkamisel või ka loomade purelemise korral. Sellistel juhtudel ei ole selge, kas kohaldada tuleks riskivastutust või delikti üldkoosseisul põhinevat vastutust. T. Tampuu leiab põhjendatult, et riskivastutuse kohaldamine pole õigustatud, kui kahju tekitamises oli süüdi üks või mõlemad suurema ohu allika valdajad. Vastutuse ulatuse määratlemisel tuleb hinnata süü suurust.⁵⁶⁰ Samale seisukohale on asunud ka Riigikohtu tsiviilkolleegium oma 8. veebruarist 2000.a pärinevas otsuses nr 3-2-1-11-00. Juhuks, kui kumbki pool kahju tekitamises süüdi ei olnud, pakub T. Tampuu välja kaks lahendust: kas jätta kummagi kahju tema enda kanda või kohaldada riskivastutust.⁵⁶¹ Käesoleva töö autor toetab viimast lahendust, sest süü puudumine ei ole ju riskivastutust välistavaks asjaoluks. Mõlema isiku kahju nende endi kanda jätmiseks puudub tegelikult ka seadusest tulenev alus.

Käesoleva töö kontekstis ei kuulu käsitlemisele ka süü deliktilise vastutuse erikoosseisude korral. Deliktilise vastutuse erikoosseisudeks võib pidada vastutuskoosseise, kus vastutuse tekkimise eeldused, eelkõige süü element, on sätestatud delikti üldkoosseisuga (VÕS § 1043 jj) võrreldes erinevalt (nt VÕS § 1022 lg-s 2 sätestatud käsundita asjaajaja vastutus). Nimetatud erikoosseise võib leida mitmetest õiguse allikatest, kuid nende ammendav esitamine pole käesoleva töö kontekstis põhjendatud.⁵⁶²

Eraldiseisvas alapunktis ei analüüsita lisaks ka süüd riigivastutuse korral. Ühelt poolt on riigivastutuse puhul olemuslikult tegemist deliktiõigusliku vastutusega.⁵⁶³ Teisest küljest kuulub

⁵⁶⁰ T. Tampuu, (187), lk 166.

⁵⁶¹ T. Tampuu, (187), lk 166.

⁵⁶² Olgu märgitud, et vastutuse erikoosseisuga pole tegemist juhul, kui norm lihtsalt viitab deliktilisele vastutusele. Nõutav on, et see norm kehtestaks võrreldes delikti üldkoosseisuga rangema või leebema vastutuse. Mõningatel juhtudel ei ole normis vastav küsimus üheselt sätestatud. Sellisel juhul tuleb normi tõlgendamise teel selgitada, kas vastaval juhul on tegemist vastutuse erikoosseisuga.

⁵⁶³ Vt ka F. Ossenbühl. Staatshaftungsrecht. 5. neubearbeitete und erweiterte Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998, S. 74. Olgu märgitud, et Saksa Liitvabariigis tekib vastutus ametialaste kohustuste rikkumise eest BGB § 839 ja Põhiseaduse (*Grundgesetz*) art 34 alusel. BGB § 839 kui riigivastutusõigusliku normi alusel vastutab ametnik ja Põhiseaduse art 34 alusel võtab riik selle vastutuse üle (vt D. Medicus. Schuldrecht II. Besonderer Teil. 11. neuarbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, S. 432 ja D. Schmalz. Staatshaftungsrecht – Fälle und Lösungen. 38 Fälle und Lösungen innerhalb einer Systematischen Darstellung. 1. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, S. 18). Vastutuse tekkimiseks peab ametnik olema rikkunud kohustust, milleks on tema isiklikud käitumiskohustused sõltuvalt ametist. Need kohustused hõlmavad igal juhul ka üldisi deliktiõiguslikke keelde, mistõttu kahju tekitamine, millele järgneks vastutus BGB § 823 alusel, on alati ka ametikohustuse rikkumine. Vastutuse tekkimiseks ametnikul peab ametikohustust olema rikutud süüliselt, see nõue tuleneb BGB §-st 839 (vt ka D. Medicus, (128), S. 434-435). Kuna süü eeldab deliktivõimet, pole ametniku deliktivõimetuse korral BGB § 839 ja Põhiseaduse 34 kohaldamine

riigivastutusega seonduv problemaatika siiski avalikku õigusesse ning selle temaatika eraldiseisev käsitlemine pole käesoleva töö temaatikat ja ka doktoritöö mahtu arvestades põhjendatud. Huvitavad küsimused, mis seoses riigivastutusega tekivad, on käesoleva töö autori arvates järgmised: kas süü peaks olema riigivastutuse tekkimise obligatoorne element ning missugusel asjaoludel (täpsemalt öeldes, millise süü vormi korral) peaks riigil tekkima tagasinõudeõigus kohustust rikkunud ametniku vastu.⁵⁶⁴

5.2 SÜÜ TOOTJA VASTUTUSE KORRAL

Tootjavastutus on tootjate ja kindlate mittetootjate (nt maaletooja) õiguslik vastutus kahju eest, mis on tekkinud nende poolt käibesse lastud toote puuduse, vigasuse tõttu.⁵⁶⁵ Toote puudusest tekkinud kahju korral on lepingulised nõuded, kus süü pole oluline, suhteliselt piiratud: lepingulisel alusel võib nõuda kahju hüvitamist vaid isik, kes on lepingu pool (või lepinguga kaitstud).⁵⁶⁶

Nimetatud põhjusel on üldtunnustatud tootja deliktiõiguslik vastutus, kuid vaieldavaks on jäänud asjaolu, kas tootja vastutus on dogmaatiliselt vaadeldav süülise või riskivastutusena või on tegemist segatüüpi vastutusega, kus on nii süül põhinevale kui riskivastutusele iseloomulikke jooni. Nagu märgib R.A. Epstein, pole hooletusvastutuse ja riskivastutuse vahekorra korrektne

võimalik. Sellisel juhul vastutab riik organisatsiooni süü alusel, eeldustel, et ametniku käitumine oleks juhul, kui ta oleks deliktivõimeline, käsitletav hooletuna, ning õiglus nõuab kahju hüvitamist (Saksa riigivastutuse seaduse (*Das Gesetz über die Haftung des Reichs für seine Beamten*) § 1 lg 2). Ametniku süü hindamisel arvestatakse ametniku teadmisi, mis on vastaval ametikohal töötamiseks nõutavad ja mida iga ametnik peab omama. Seega on süü küsimus kohusetundliku läbilõikelise ametniku käitumise kaudu objektiviseeritud (F. Ossenbühl, (136), S. 75-78) ja ametniku isiklikud erisused, võimed ei oma ei ametivastutuse ega riigivastutuse juures tähtsust (vt E. Deutsch, (32), S. 169-170). Tagasinõudeõigus ametniku vastu tekib riigil tahtlikult või raskelt hooletult tekitatud kahju korral (D. Medicus, (128), S. 438). Prantsuse õiguses vastutavad ametnikud *faute de service* alusel: see on eksimine reeglite vastu, mille järgimine on ametiasutuse kohustuseks. Ametnik ise *faute de service* eest ei vastuta, sest tegemist on riigi enda vastutusega (riigivastutus pole analoogne teenuse kasutaja vastutusega teenuse osutaja eest). Ametnik vastutab vaid juhul, kui talle saab ette heita *faute personnelle* - see esineb juhul, kui ametnik tegutses oma kohustuse täitmise eesmärgita või kui ta täitis oma kohustust kurja tahtega või järgis seejuures oma huvi või kui talle saab ette heita mittevabandavat viga (M. Ferid, (51), S. 489-491). Inglise õiguses riigivastutuse tarbeks eriregulatsioon puudub. Riik vastutab oma deliktide eest sarnaselt täiskasvanud isikuga. Oma teenistujate ja töötajate deliktide eest vastutab riik nagu tööandja oma töötajate eest (C.v. Bar; J. Shaw, (12), S. 65).

kehtestamine üks domineerivamaid muresid mitte ainult tootja vastutuse õiguse, vaid kogu deliktiõiguse jaoks.⁵⁶⁷

Euroopa Liidu liikmesriikide tootja vastutuse õiguses omab märkimisväärset tähendust 25.07.1985.a vastu võetud Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiiv (EU 85, 992) liikmesriikide puudusega toote eest vastutust reguleerivate seaduste, määruste ja haldusaktide ühtlustamiseks, mis näeb ette kohustuse kehtestada puudusega tootest tekkinud kahju eest mittesüüline vastutus. Direktiivi preambulis sätestatakse, et tootjapoolne süüta vastutus on ainus vahend, mis

⁵⁶⁴ Eesti Vabariigis reguleerib riigivastutust 1. jaanuaril 2002.a jõustunud RVS, mille § 12 lg 1 kohaselt on kohustatud kannatanule tekitatud kahju hüvitama avaliku võimu kandja, kelle tegevusega kahju tekitati. Kahju loetakse tekitatuks avaliku võimu kandja tegevusega, kui kahju on tekitanud avaliku võimu kandja ülesandeid täitnud füüsiline isik (RVS § 12 lg 2 lause 1). See füüsiline isik kannatanu ees ise üldjuhul ei vastuta (RVS § 12 lg 2 lause 2). Küsimusele, kas vastutuse tekkimiseks avaliku võimu kandjal on nõutav ka ametniku süü (mis on RVS § 12 lg 2 alusel teisendatav avaliku võimu kandja enda süüks), RVS selget vastust ei anna. Ühelt poolt sätestab RVS § 13 lg 3, et avaliku võimu kandja vabaneb vastutusest avalike ülesannete täitmisel tekitatud kahju eest, kui kahju tekitamist ei olnud võimalik vältida ka avalike ülesannete täitmisel vajalikku hoolsust täielikult järgides. Teiselt poolt tuleneb sama paragrahvi lõikest 2, et saamata jäänud tulu kannatanule ei hüvitata, kui kahju hüvitamiseks kohustatud isik tõendab, et ta ei olnud kahju tekitamises süüdi. Käesoleva töö autor näeb siin selget vastuolu. RVS § 13 lg 3 sätestab vastutuse tekkimise eeldusena kahju tekitaja objektiviseeritud hooletuse. Samas tuleneb RVS § 13 lg-st 2, et otsene varaline kahju kuulub hüvitamisele siiski ka juhul, kui kahju hüvitamiseks kohustatud isik ei suuda tõendada, et ta polnud kahju tekitamises süüdi. Kirjeldatud vastuolu ei ole töö autori meelest võimalik tõlgendamise teel ületada, mistõttu oleks mõistlik seadust muuta, tunnistades RVS § 13 lg 2 kehtetuks. Siis oleks üheselt mõistetav, et riigivastutus tekib avalike ülesannete täitmisel vajaliku hoolsuse mittejärgimise korral, kusjuures hooletu kahju tekitamise korral tuleb avaliku võimu kandjal hüvitada nii otsene varaline kahju kui ka saamata jäänud tulu. Avaliku võimu kandja tagasinõudeõiguse sätestab RVS § 19 lg 1. Regress on võimalik vaid juhul, kui RVS § 12 lg-s 2 nimetatud isik on kahju põhjustanud süüliselt (lg 3). Ka esitatud regulatsiooni põhjendatuse üle võib vaielda. Nimelt on võimalik ametniku vastu esitada tagasinõue ka juhul, kui viimane käitus kõigest kergelt hooletult. Samas peetakse nii Saksa kui ka Prantsuse õiguses tagasinõude esitamise eelduseks ametniku süüd raskemas vormis. Teisiti öeldes tuleks kaaluda, kas õigustatud ei oleks regulatsioon, mille kohaselt tekiks avaliku võimu kandjal tagasinõudeõigus vaid ametniku raske hooletuse või tahtluse korral. Olukord, kus kergeimgi eksimus võib tuua kaasa ametniku individuaalse ulatusliku vastutuse, võib muuta riigiametis töötamise riskantseks ja mittesoovitud tegevuseks. Töö autor mõnab, et mõneti leevendab ametnike olukorda RVS § 19 lg 2, mille kohaselt hüvitist vähendatakse, kui regressinõude täielik rahuldamine oleks ebaõiglane, arvestades avaliku võimu kandja poolt antud korraldusi ja juhiseid ning RVS § 13 lõikes 1 nimetatud asjaolusid (RVS § 13 lg 1 kohaselt arvestatakse hüvitise suuruse määramisel 1) kahju tekkimise ettenägematust; 2) objektiivseid takistusi kahju ärahoidmisel; 3) õiguste rikkumise raskust; 4) eraõiguses sätestatud piiranguid seoses kannatanu osaga kahju tekitamisel; 5) muid asjaolusid, millest tulenevalt kahju hüvitamine täies ulatuses oleks ebaõiglane). Olgu veel märgitud, et ka RVS alusel tuleks jaatada võimalust, et avaliku võimu kandja vastutus võib tekkida seoses organisatsiooniliste puudustega. Esitatud seisukoht kaitseb kannatanute huve ja võimaldab võtta avaliku võimu kandja vastutusele ka juhul, kui ühelegi tema ülesandeid täitnud füüsilisele isikule ei saa midagi ette heita.

⁵⁶⁵ M. Rochaix. *Internationale Produktshaftung*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1995, S. 187.

⁵⁶⁶ R. Nelson-Jones; P. Stewart. *Product Liability. The new law under the Consumer Protection Act 1987*. London: Fourmat Publishing, 1987, p. 18-19.

⁵⁶⁷ R.A. Epstein. *Modern Products Liability law*. Qnorum Books. London: Westport-Connecticut, 1980, p. 26.

adekvaatselt lahendab probleemi, millele on eriomane meie aja kiire tehnoloogia areng, kus on oluline õiglase riskide jaotamine selle siseselt.⁵⁶⁸

Enne VÕS-i jõustumist oli Eesti Vabariigis võimalik võtta tootjat vastutusele vaid vastavalt TsK §-s 448 sisalduvale delikti üldkoosseisule. Kuna TsK ei sisalda erinorme tootja vastutuse osas, kehtis tootja süüline vastutus.⁵⁶⁹

Enne 1.01.1990.a jõustunud Toote vastutuse seadust (*Produktshaftungsgesetz* — edaspidi ProdHaftG), sai Saksa Liitvabariigis tootjat hageda samuti vaid delikti üldkoosseisu alusel (BGB § 823). Kannatanu pidi tõendama hoolsuskohustuse rikkumise ja kahju tekitaja süü kahju tekkimises.⁵⁷⁰ Iseäranis viimane kujunes sageli ületamatuks tõkkeks kannatanu nõude realiseerimisel.⁵⁷¹

Kannatanu olukorra kergendamiseks töötas kohtupraktika BGB § 823 lg 1 raames välja olulisel hulgal spetsiifilisi tootjapoolseid ohu ärahoidmise kohustusi, mille rikkumine viitas reeglina süü esinemisele ja seega ka tootja vastutuse alusele.⁵⁷² Seega leidis sisuliselt aset süü tõendamise koormise kohtulik ümberpööramine kannatanu kasuks.⁵⁷³

ProdHaftG jõustumisega, mis lähtub suuresti Euroopa tootevastutuse direktiivist, jõuti Saksamaal tootja mittesüüline vastutuse tunnustamiseni, kus vastutuse keskseks mõisteks on toote puudus,⁵⁷⁴ kuid töö autori arvates on siiski vaieldav, kas tootja süü element on

⁵⁶⁸ G. Howells. *Comparativ Product Liability*. USA, Hong-Kong, Singapore, Sydney: Dartmouth, Aldershot, Brookfield, 1993, p. 29.

⁵⁶⁹ Teo õigusvastasuse osas sai tugineda Toote ohutuse seadusele (24. märts, 2004.a, RT I 2004, 25, 267), kust tuleneb nõue, et toode peab olema ohutu, ja kirjeldus, missugune toode on ohutu (vt § 2).

⁵⁷⁰ Tootja vastu nõude esitamise aluseks on kahju hüvitamise üldkoosseis ka Jaapani õiguses (Jaapani TsK § 709), kuigi 1995.a 1. juulil jõustus seal Tootevastutuse seadus. Vt H.P. Marutschke, (124), S. 191.

⁵⁷¹ C. Landscheidt. *Das neue Produktshaftungsrecht*. Berlin: Verlag neue Wirtschafts - Briefe Herne, 1990, S. 34.

⁵⁷² R. Zäch. *US and EEC product Liability. Issues and Trends von Peter Borer: bringt uns die EG-Richtlinie zur Produkthaftung "amerikanische Verhältnisse"*. Bern und Stuttgart: Verlag Paul Haupt, 1989, p. 147-148.

⁵⁷³ Süü tõendamiskoormise ümberpööramine kannatanu kasuks leidis aset juba 1968.a, mil BGH sellisel viisil kannatanu olukorda kergendas (BGH NJW 1969, 269). Nimetatud kaasuses oli hageja tellinud kanade vaktsineerimise, kuid vaktsiinis sisalduvate ainete tõttu kanad surid. Kohus kohustas vaktsiini tootjat tõendama, et temale ei saa seda, et vaktsiin oli puudusega, ette heita. Vt H. Schach; H.-P. Achmann, (156), S. 208.

⁵⁷⁴ Lähtudes toote puuduste liigitamisest tuleb Saksa erialakirjanduse kohaselt eristada 1) **tootmisviga**, mille puhul räägitakse individuaalsest puudusest tootest, mille defekt on seotud tavaliselt mingit liiki hooletusega tootmisprotsessis, 2) **disainiviga**, mille puhul peab hageja tõendama, et disain oli puudulik määral, mis lõi ohu

tootjavastutusest nüüd lõplikult kadunud. Nii tuleb ju näiteks tootjapoolse instrueerimiskohustuse täitmise hindamisel pöörata ikkagi tähelepanu asjaolule, millises mahus instrueerimist tuleb pidada käibes nõutavaks ja mõistlikuks.

Ka P. Schlechtriem on seisukohal, et tootja vastutuse keskne eeldus “puudus” ja toote ohustusstandard, mille kohaselt peab toode olema ohutu määral, mida kõiki asjaolusid arvesse võttes võib õigustatult oodata, võimaldavad põhimõtteliselt toodete konstruktsiooni kohta defineerida ka tootja vastavad käibekohustused. Ta väidab põhjendatult, et seetõttu ei tuleks BGB § 823 ja ProdHaftG vahele tarbetuid dogmaatilisi kraave kaevata.⁵⁷⁵

Samas peab F.G. von Westphalen vaieldavaks küsimust, kas tootjavastutust tuleks käsitleda riski- või süüst sõltumatu vastutusena. Ta leiab, et riskivastutusest saab rääkida vaid juhul, kui tegemist on ajalooliselt arenenud instituudiga, mille alusel tekkiva vastutuse puhul on määravaks, kas realiseerus suurema ohu allikale iseloomulik risk. Süüst sõltumatu vastutus eeldab aga kohustuse rikkumist, mis võimaldab teha ka õigusvastasusotsustuse. Tootjavastutuse veamõiste omab selgeid objektiivseid-tüüpiseeritud hoolsuse elemente, sest tootja peab täitma tarbija suhtes ohustusnõudeid. Seega ei ole tootjavastutus puhas riskivastutus. Kokkuvõtvalt on tema arvates võimalik tootjavastutuses näha nii riskivastutuse kui ka süüst sõltumatu vastutuse tunnuseid.⁵⁷⁶

Sarnaselt Saksamaale püüti ka Prantsusmaal enne Euroopa tootevastutuse direktiivi integreerimist siseriiklikusse õigusesse nihutada tootjavastutust riskivastutuse suunas *faute* kontseptsiooni arendamise ja objektiviseerimisega.⁵⁷⁷ Nüüdseks lähtub Prantsuse tootjavastutuse õigus eelnimetatud direktiivist (vt *Code Civil* § 1386-1).

realiseerumiseks ebamõistlikult suure riski tema või kolmanda isiku jaoks ja 3) **instrueerimisviga**, mis puudutab kasutamishendite puudulikkust (vt B.S. Markesinis, (121), p. 62). Tootja võib vabaneda vastutusest, kui puudus oli tingitud arenguriskist. Selle asjaolu näol on tegemist üldtunnustatud vastutusest vabastamise alusega, vt ka VÕS § 1064 lg 1 p 5.

⁵⁷⁵ P. Schlechtriem, (159), lk 285-286.

⁵⁷⁶ F.G. v. Westphalen jt. *Produkthaftungshandbuch*. Band 2. Das deutsche Produkthaftungsgesetz, Produktsicherheit, Internationales Privat- und Prozessrecht, Länderberichte zum Produkthaftungsrecht. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, S. 11-14.

⁵⁷⁷ C.v. Bar; P. Cotthard, (11), S. 59.

Inglise õiguses on tootjavastutuse puhul võimalik nii süüline kui ka teatud juhtudel riskivastutus (nt 1987.a Tarbijakaitse seaduse esimese osa alusel, mis lähtub Euroopa tootevastutuse direktiivi regulatsioonist).⁵⁷⁸ Süül põhineva tootjavastutuse korral on kergendatud kannatanu olukorda peamiselt kahel viisil: hoolsusstandardi kõrgendamise ja süü tõendamiskoormise ümberpööramise teel.⁵⁷⁹ Süüst sõltumatu tootjavastutuse vajalikkust põhjendatakse sellega, et tarbijatel on õigus saada toode kätte sellisena, et nad ei peaks hakkama ise selle ohutust kontrollima.⁵⁸⁰ Loomulikult tunnustatakse ka viimasel juhul vastutust välistavaid asjaolusid.⁵⁸¹

Euroopa tootevastutuse direktiivist on võtnud eeskujud ka VÕS-i tootjavastutuse regulatsioon (VÕS 53. peatüki 3. jagu). VÕS § 1061 lg 1 sätestab, et tootja vastutab isiku surma või isikule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamise eest, kui selle põhjustas puudusega toode. Tootja vastutuse regulatsiooni kohaldamine on teatud tingimuste esinemise korral võimalik ka asja hävimise või kahjustumise korral (nimetatud tingimused on sätestatud VÕS § 1061 lg 2 p-des 1-3). Vastavalt VÕS §-le 1065 piirdub kannatanu tõendamiskoormis vaid kahju ja toote puuduse ning põhjusliku seose (puuduse ja kahju vahel) tõendamisega.

Nagu eespool märgitud, on tootja vastutuses üheks keskseks küsimuseks, kas nimetatud vastutus peaks eksisteerima süülisena või mittesüülisena. Esmapilgul võib näida, et VÕS kehtestab tootja täielikult mittesüülise vastutuse (VÕS § 1061). Edasisel vaatlusel aga selgub, et tootja vastutuse mittesüülisena käsitlemine on võimalik siiski vaid tingimuslikult. Nimelt sätestab VÕS § 1064 lg 1 vastutusest vabastavate asjaolude kataloogi,⁵⁸² mis on käsitletav tootja võimalusena tõendada oma süü puudumist kahju tekkimises ja seega vabaneda vastutusest. Oluline vahe võrreldes süül põhineva vastutuse üldkoosseisuga tuleneb sellest, et seadus loetleb konkreetselt ja suletud kataloogis need asjaolud, mille tõendamise korral tootja vabaneb vastutusest. Seega võib väita, et

⁵⁷⁸ R. Nelson-Jones; P. Stewart, (132), p. 19.

⁵⁷⁹ R.A. Epstein, (43), p. 30.

⁵⁸⁰ K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 672.

⁵⁸¹ Tootjavastutust välistavate asjaolude kohta Inglise õiguses vt R. Nelson-Jones; P. Stewart, (132), p. 25-26. Olgu veel märgitud, et kuigi USA-s puudub ühine regulatsioon tootjavastutusõiguses, pole ka seal vastutuse tekkimiseks tootjal tema süü reeglina nõutav (vt C. Landscheidt, (113), S. 35 ja K. Zweigert; H. Kötz, (201), p. 673).

⁵⁸² VÕS § 1064 lg 1 alusel ei vastuta tootja tootest tuleneva kahju eest, kui ta tõendab, et 1) ta ei ole toodet käibesse lasknud, 2) esinevad asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et tootja poolt toote turule laskmise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust, 3) ta ei valmistanud toodet ei müügiks ega muuviisiliseks turustamiseks, ei valmistanud ega turustanud seda oma majandus- või kutsetegevuses, 4) puudus on tingitud sellest, et toode vastas turule laskmise ajal kehtinud kohustuslikele nõuetele, 5) puudust ei saanud avastada toote turule laskmise ajal tollaste teaduslike ja tehniliste teadmiste taseme järgi.

kuigi tootja võib iseenesest kannatanule kahju tekkimises süüdi olla (ja väga sageli ongi), kusjuures tema süü võib seisneda igasuguses hooletus käitumises, ei pruugi tootja siiski vastutusest vabaneda ka juhul, kui ta suudab tõendada, et ta järgis käibes nõutavat hoolsust. Nimelt omab tootja süü puudumine õiguslikku tähendust vaid juhul, kui see süü puudumine seondub VÕS § 1064 lg-s 1 sätestatud asjaoludega.

Loomulikult võib vaielda selle üle, kas see kataloog peaks olema laiahaardelisem kui VÕS § 1064 lg-s 1 sätestatu. Ulatuslikum kaitsevahendite kataloog teeniks tootja huve ja samas väheneks tarbija kaitse efektiivsus. Põhimõtteliselt oleks ju võimalik ka sellise kataloogi kujundamine, mis haaraks enamiku elus ettetulevatest potentsiaalsetest vastuväidetest, kuid siis poleks tootja vastutuse ja süüalise vastutuse eristamine enam võimalik, sest ka delikti üldkoosseisu korral lasub süü puudumise tõendamiskoormis ju kahju tekitajal.

Kui püüda tootja vastutust dogmaatiliselt kvalifitseerida, tuleb see käesoleva väitekirja autori arvates asetada kusagile süüalise ja riskivastutuse vahepeale, kus põhitähelepanu on pööratud tootjapoolsete tõendite piirangutele. Tootjavastutus erineb süüalisest vastutusest eelkõige vastutuse lähtealuste (võrdle VÕS § 1043 ja 1061) ja vastutusest vabanemise piirangute poolest, riskivastutusest aga seetõttu, et riski kontrollinud isikul on vastutusest vabanemise võimalused veelgi piiratumad (loomulikult ka selle poolest, et tootjavastutuse tekkimise eelduseks ei ole suurema ohu allikale iseloomuliku riski realiseerumine nagu riskivastutuse puhul).⁵⁸³

Huvipakkuvalt põhjendab tootjavastutuse kohta süüalise ja mittesüüalise vastutuse skaalal R.L. Rabin. Ta leiab, et kui me ütleme, et toode on puudusega, tähendab see seda, et toode on “vale” või “süüline” mingis olulises aspektis, ja see nn toote süü on peaaegu alati seotud tootja hooletusega. Seega on tootja kõrgendatud vastutuse doktriin lihtsalt modernne ja mõistlik hooletusvastutuse standardi kohandamine.⁵⁸⁴

⁵⁸³ Lisaks võib üks konkreetne puudusega toode olla huvipakkuv nii tootja- kui riskivastutuse kontekstis: kui A ostab mootorsõiduki ja tekitab sellega toote puudusest tuleneval põhjusel kahju B-le, siis on B-l nõue riskivastutuse alusel A vastu ja tootjavastutuse sätete alusel mootorsõiduki tootja vastu.

⁵⁸⁴ R.L. Rabin, (146), p. 76-79.

Kokkuvõtvalt on töö autori arvates positiivne, et tootjavastutus ei ole siiski “puhas” riskivastutus (seda nii VÕS-i kui Euroopa tootevastutuse direktiivi kohaselt). Kuigi riskivastutuse pooldajad leiavad, et süüline vastutus oli möödunud sajandi dogma ja et see ei moodusta adekvaatset vastutuse alust moodsas tootevastutuse õiguses,⁵⁸⁵ on töö autor seisukohal, et absoluutse riskivastutuse põhimõtetest lähtumine tootjavastutuses kaasab põhjendamatul hulgal tehnilisi ja teaduslikke arenguid piiravaid ning pidurdavaid faktoreid ja tänapäevases majanduskeskkonnas on see vaevalt õigustatud.

5.3 SÜÜ LEPINGUEELSETE KOHUSTUSTE RIKKUMISEST TULENEVA VASTUTUSE KORRAL

Isikul võib tekkida kahju muude juhtude kõrval ka lepingu sõlmimiseks peetavate läbirääkimiste käigus. Selliseks kahjuks võivad olla eelkõige kulutused, mida isik teeb läbirääkimiste aset leidmiseks: ajakulu, sõidukulud, tasud juristidele, lepinguprojektide koostamise kulud jne. Lisaks võib lepingueelsete läbirääkimiste käigus leida aset ka isiku elu, tervise või omandi kahjustamine.

Selleks, et kaitsta isikuid ka lepingueelses situatsioonis, on üldist tunnustamist leidnud lepingueelse vastutuse süsteem — *culpa in contrahendo* (edaspidi *c.i.c*). Eraldi vastutuse alusena on osutunud *c.i.c* vajalikuks põhjusel, et kehtiva lepinguta pole võimalik lepingust tulenevat vastutust kohaldada, deliktiõiguse sätted pole aga lepingueelsete võlasuhete raames tekitatud kahju hüvitamisele alati rakendatavad. Lisaks Saksamaale on tänapäeval lepingueelse vastutuse doktriin üldtunnustatud otseselt või kaudselt terves Kontinentaal-Euroopa ja ka angloameerika õigussüsteemis.⁵⁸⁶ Eesti positiivsesse õigusesse jõudis lepingueelsete kohustuste ja eellepingu regulatsioon VÕS-i jõustumisega 1. juulil 2002.a.⁵⁸⁷

⁵⁸⁵ M. Rochaix, (149), p. 188.

⁵⁸⁶ I. Kull. Eellepingu olemusest ja sõlmimise õiguslikest tagajärgedest. Tartu: Juridica, 1998, 2, lk 214. Ka nt Eesti naaberriigi Soome õiguses tunnustatakse vastutust *c.i.c* alusel, vt selle kohta C.v. Bar, (13), 259.

⁵⁸⁷ Nimetatud temaatika kohta vt ka J. Lahe. Lepingueelsete kohustuste ning eellepingu rikkumisest tulenev tsiviilõiguslik vastutus. Juridica, 2004, nr 10, lk 681-687 ning T. Tampuu. Sissejuhatus lepinguväliste võlasuhete õigusesse: üldprobleemid, tasu avaliku lubamise ja asja ettenäitamise õigus. Juridica, 2002, 4, lk 230-241.

Käesoleva alapunkti peamiseks ülesandeks on leida vastus küsimusele, missugune on lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse põhjendatud alus ning kas sellise vastutuse eelduseks on ka kohustust rikkunud isiku süü. Nimelt ei ole siiani selgust küsimuses, kas nimetatud kohustuste rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise nõude alusena kohaldada kohustuse rikkumise üldregulatsiooni (VÕS § 100 jj) või deliktiõigust (VÕS § 1043 jj). Otsest vastust tõstatatud küsimusele VÕS-i vastav regulatsioon ei anna.

C.i.c õiguslikku olemust puudutavalt võib märkida, et Saksamaal tekkis *c.i.c* kohtupraktika käigus ja nn kohtunikuõigus kujundas selle iseseisvaks õigusinstituudiks. Nüüdseks on jõudnud vastav regulatsioon ka BGB-sse (vt BGB § 311 lg 2 ja BGB § 241 lg 2, mille kohaselt võib võlasuhe oma sisu järgi ühte poolt teise poole huvide, õiguste ja õigushüvedega arvestamiseks kohustada. Sellega võib võlasuhe ka piirduda).⁵⁸⁸ Saksa õiguses on *c.i.c* eelkõige doktriin, mille alusel pool võib olla vastutav teisele poolele lepinguliste läbirääkimiste käigus põhjustatud kahju eest.⁵⁸⁹

Õigusteoorias paigutakse *c.i.c* lepingulise ja lepinguvälise vastutuse vahepeale.⁵⁹⁰ Ühelt poolt sarnaneb *c.i.c* alusel kahju hüvitamine lepinguvälise kahju hüvitamisega, sest ei eelda lepingu sõlmimist. Samas sarnaneb lepingueelne võlasuhe ka lepingule, sest kohustused selles on kahepoolsed. Üldjuhul on *c.i.c* puhul vastutuse eelduseks teise poole usalduse petmine,⁵⁹¹ mistõttu klassifitseerib P. Schlechtriem *c.i.c* vastutust erilise usaldusvastutusena.⁵⁹² P. Schlechtriem põhjendab oma seisukohta sellega, et vastutus omandi, keha ja tervise, samuti kannatanud osapoole puhtvaraliste huvide kaitsmise kohustuse rikkumise eest on ikkagi deliktiline vastutus; lihtsalt deliktiõiguse teatud nõrkuste kompenseerimiseks kvalifitseeritakse see aga olemasolevast võlasuhtest tuleneva vastutusena.⁵⁹³

⁵⁸⁸ Vt ka R. Schulze; H. Schulte-Nölke. Die Schuldrechtsreform vor dem Hintergrund des Gemeinschaftsrechts. Tübingen: MohrSiebeck, 2001, S. 238 ja P. Huber; F. Faust. Schuldrechtsmodernisierung. Einführung in das neue Recht. München: Verlag C.H. Beck, 2002, S. 69.

⁵⁸⁹ Vt B.S. Markesinis; W. Lorenz; G. Dannemann. The German Law of Obligations. Volume 1. The Law of Contracts and Restitution. Oxford: Clarendon Press, 1997, p. 43 ja P. Schlechtriem, (159), lk 15.

⁵⁹⁰ Vt selle kohta ka I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 79.

⁵⁹¹ A. Nõmper. Probleemi edasiarendus: *culpa in contrahendo* ja eelleping. Tartu: Juridica, 1999, 1, lk 22.

⁵⁹² P. Schlechtriem, (160), lk 13.

⁵⁹³ P. Schlechtriem, (160), lk 14.

Eelöeldu põhjal võib märkida, et selget vastust küsimusele, kas *c.i.c* alusel tekkiv vastutus tuleks allutada kohustuse rikkumise üldregulatsioonile või kvalifitseerida deliktiõigusliku vastutusena, selle õigusinstituudi õigusliku olemuse analüüs ei anna. Käesoleva töö autor toetab siiski pigem *c.i.c* alusel tekkiva vastutuse käsitlemist deliktiõigusliku vastutusena, sest rikkumise esemeks ei ole *c.i.c* puhul lepinguline kaitsekohustus, pigem üldine käibekohustus, mis nt iseteeninduspoole omanikul on iga külastaja suhtes.⁵⁹⁴

Käesoleva väitekirja autor on seisukohal, et vastutus *c.i.c* alusel on **deliktiõiguslik** ning VÕS §-s 14 lg-tes 1-4 kirjeldatud lepingueelsete läbirääkimiste pooltel lasuvad kohustused⁵⁹⁵ on käsitletavad seadusest tulenevate kohustustena, s.o kaitsenormidena VÕS § 1045 lg 1 p 7 tähenduses. Niisiis on võimalik lepingueelsete läbirääkimiste käigus tekitatud kahju hüvitamine allutada delikti üldkoosseisust tulenevale vastutusele, kus isiku kohustus hüvitada tekitatud kahju tekib reeglina juba juhul, kui talle saab ette heita hooletust.⁵⁹⁶

Nii on rikutud VÕS § 14 lg-s 1 sisalduvat seaduslikku kohustust juhul, kui A siseneb juuksurisalongi, kuid kuna põrand on just pestud ja seetõttu libe, siis ta kukub ning saab vigastada. Antud juhul saab ettevõtjale ette heita hooletust, mis kujuneb ka vastutuse aluseks. Kahju tekitajale jääb võimalus tõendada oma süü puudumist, täpsemalt öeldes seda, et ta arvestas mõistlikult kannatanu huvide ja õigustega. Töö autor leiab, et esitatud kaasuse puhul on võimalik

⁵⁹⁴ E. Weber-Häusermann. Haftung für Hilfspersonen. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1984, S. 106. Kaitse- ja käibekohustuste rikkumised mängivad *c.i.c* kaasustes erirolli, sest need juhud kuuluvad oma olemuselt siiski deliktiõiguse valdkonda, vt M. Schütz. UN-Kaufrecht und *culpa in contrahendo*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996, S. 165.

⁵⁹⁵ VÕS § 14 lg 1 sätestab, et lepingueelseid läbirääkimisi pidavad või lepingu sõlmimist muul viisil ette valmistavad isikud peavad mõistlikult arvestama teineteise huvide ja õigustega. Ka üksikutele esitatavad andmed peavad olema tõesed. VÕS § 14 lg 2 kohaselt peab lepingueelseid läbirääkimisi pidav või muul viisil lepingu sõlmimist ettevalmistav isik teisele poolele teatama kõigist asjaoludest (v.a kui nendest teatamist ei saa mõistlikult oodata), mille vastu teisel poolel on lepingu eesmärgi arvestades äratuntav oluline huvi. VÕS § 14 lg-s 3 omab tähtsust lõigu teine lause, mis kehtestab, et isik ei või pahauskselt, eelkõige lepingu sõlmimise tahteta läbirääkimisi pidada, samuti neid pahauskselt katkestada. Sama paragrahvi neljas lõige keelab lepingueelsetel läbirääkimistel osalenud isikul talle teatavaks tehtud asjaolude teistele isikutele avaldamise ja pahauskselt oma huvides kasutamise.

⁵⁹⁶ Hooletusvastutus ei ole võimalik VÕS § 14 lg 3 teises lauses ja osaliselt ka lg-s 4 sisalduva kohustuse rikkumisel, sest nimetatud sätted nõuavad isiku pahausksust.

ettevõtja hooletut käitumist käsitleda ka üldise käibekohustuse rikkumisena, mis teeb võimalikuks õigusvastasusotsustuse tegemise ka väljaspool VÕS § 1045 lg 1 p 7.

Ka VÕS § 14 lg 2 korral on olulise tähtsusega mõistlikkuse kategooria: kui A ja B peavad läbirääkimisi kinnistu ostu-müügi asjus ning kui kinnistu omanik A teatab ostjale B alles läbirääkimiste lõppetapis, et kinnistu ei asu mitte Eesti, vaid hoopis Läti Vabariigis, võib B nõuda A-lt VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja § 14 lg 2 alusel usalduskahju hüvitamist, sest kinnistu müügi korral on selle Eesti Vabariigist väljaspool asumine selline asjaolu, millest teatamist B võis mõistlikult oodata.

VÕS § 14 lg 3 teises lauses sätestatud seaduslik kohustus on eriline seetõttu, et ta eeldab isiku pahausksust. Pahausksus kui süülise käitumise iseseisev kategooria on erinevates kontekstides sisustatav erinevalt,⁵⁹⁷ käesoleval juhul tuleb pahausksena käsitleda isikut, kes astub lepingulistesse läbirääkimistesse, kuigi tal puudub soov lepingut sõlmida (siiski ei ole see sätte sõnastusest tulenevalt pahausksuse ainus alus). Seega ei teki kahju hüvitamise nõuet, kui isikul küll oli soov lepingut sõlmida, kuid lepingutingimustes kokkuleppele mittejõudmise tõttu jääb leping siiski sõlmimata (VÕS § 14 lg 3 esimene lause). Käsitletav kohustus kehtestab seega vastutuse eeltingimuseks kahju tekitaja tahtluse: ei ole ju võimalik, et isik peab lepingueelseid läbirääkimisi hooletult pahausksena (samamoodi ei ole võimalik samastada pahausksust ja deliktiõiguslikku tahtlust).

VÕS § 14 lg-s 4 kehtestatud teatavaks saanud asjaolude avaldamise keeld on samuti käsitletav VÕS § 1045 lg 1 p-s 7 sätestatud kaitsenormina. Teistele isikutele on asjaolusid võimalik avaldada nii süüliselt kui mittesüüliselt — vastutus tekib siiski vaid süülise avaldamise korral, kusjuures piisab hooletusest (“pahauskselt asjaolude oma huvides kasutamine” tähendab loomulikult teadlikku käitumist).

⁵⁹⁷ Võrdle nt pahausksuse mõistega asjaõiguslikus kontekstis.

Lisaks olgu märgitud, et kahju hüvitamiseks *c.i.c* alusel kohustavad ka VÕS § 15 lg-d 1 ja 2. Käesoleva töö autori meelest on nende näol tegemist deliktiõigusliku vastutuse erikoosseisudega.⁵⁹⁸

Käesoleva töö autori seisukohast erinevat käsitlust pooldavad võlaõiguse üldosa õpiku autorid I. Kull, M. Käerdi ja V. Kõve. Ühest küljest on võlaõiguse üldosa õpikus õigustatult märgitud, et täitmisenõuet lepingueelsete läbirääkimiste puhul ei ole ja realselt ongi ainsaks õiguskaitsevahendiks vaid kahju hüvitamise nõue. Samas on lisatud, et lepingueelsete läbirääkimiste tagajärjel poolte vahel tekkivate kohustuste rikkumist sanktsioneeritakse lepinguliste, mitte lepinguväliste õiguskaitsevahendite kaudu.⁵⁹⁹

Ühe olulise argumendina on võlaõiguse üldosa õpikus vastava seisukoha põhistamiseks välja toodud, et lepingueelsetel kohustustel on eriline seotus lepingusuhtega.⁶⁰⁰ Lepingueelsete kohustuste *quasi*-lepingulist iseloomu ei soovi töö autor eitada, kuid peab vajalikuks märkida, et lepingusarnased võlasuhted tekivad ju ka nt tasu avalikust lubamisest ja käsundita asjaajamisest. Sellest hoolimata ei teki nimetatud lepinguväliste võlasuhete alusel lepinguõiguslikku vastutust. Alljärgnevalt püüab autor analüüsida nimetatud õpikus esitatud argumente ning põhjendada lähemalt oma seisukohti.

Võlaõiguse üldosa õpikus on märgitud lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse kohta järgmist. Lepingueelsete läbirääkimiste alustamisega tekivad poolte vahel spetsiifilised kohustused VÕS § 14 alusel ja seega ka seaduse alusel võlasuhe, mille sisuks ongi VÕS §-s 14 sätestatud vastastikused kohustused. Kuna lepingueelsete läbirääkimiste alustamisega tekib poolte vahel võlasuhe, ei ole lepinguvälist ehk deliktilist vastutust reguleerivad sätted vastavas

⁵⁹⁸ Nii võimaldab VÕS § 15 lg 1 usalduskahju hüvitamist nõuda juhul, kui üks lepingupool oli kohustatud lepingu ettevalmistamiseks, kuid leping osutub vorminõude järgimata jätmise tõttu hiljem tühiseks. VÕS § 15 lg 2 kohustab usalduskahju hüvitamiseks juhul, kui lepingupool lepingu sõlmimisel teadis või pidi teadma asjaolu, mis ei ole vorminõude rikkumine, kuid toob kaasa lepingu tühisuse, või kui ta ise selle asjaolu põhjustas. Vastutus võib olla siiski teatud juhtudel ka välistatud (vt VÕS § 15 lg 3). Lisaks võib isik vastutusest vabaneda ka juhul, kui ta ei olnud õiguslikku tähendust omavast asjaolust teadlik hooletuse tõttu — raskest hooletusest tingitud mitteteadmise kahju hüvitamise nõude realiseerimist ei takista (vt VÕS § 15 lg 4).

⁵⁹⁹ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 79-81.

⁶⁰⁰ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 79.

ulatuses kohaldatavad. Võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumise korral kohalduvad nagu mis tahes kohustuse rikkumise korralgi VÕS §-s 100 jj nimetatud õiguskaitsevahendid.⁶⁰¹

Esitatud käsitlusega ei saa käesoleva töö autori arvates üheselt nõustuda, samuti tekitab selline käsitlus hulgaliselt küsimusi. Olulist tähendust kõnealuse problemaatika analüüsimisel omavad võlaõiguse kaks keskset mõistet – kohustus ja võlasuhe. Kohustuse sisu on võimalik avada järgmiselt: see on võlgnikult oodatav käitumine või teatud viisil käitumisest hoidumine.⁶⁰²

Võlasuhte mõiste on avatud VÕS §-s 2, mille lg 1 kohaselt on võlasuhe õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku kohustus teha teise isiku kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (täita kohustus) ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist. VÕS § 2 lg 2 sätestab, et võlasuhte olemusest võib tuleneda võlasuhte poolte kohustus teatud viisil arvestada teise võlasuhte poole õiguste ja huvidega. Võlasuhe võib sellega ka piirduda. Võlasuhte tekkimise alused on sätestatud VÕS §-s 3.

Nõustuda võib loomulikult sellega, et lepingueelsete läbirääkimiste alustamisega tekivad poolte vahel lepingueelsed kohustused. Võlasuhte tekkimise on õpiku autorid seadnud omakorda sõltuvusse kohustuse olemasolust. Samas jääb ebaselgeks, kas lisaks eksisteerib ka muid kohustusi, mis toovad kaasa võlasuhte tekkimise. See on oluline küsimus, sest võlaõiguse üldosa õpiku autorite meelest on just võlasuhe see asjaolu, mis deliktiõigusliku vastutuse *c.i.c* puhul peaks välistama.⁶⁰³

Töö autor on veendunud, et võlaõiguse üldosa õpiku autorid ei tahtnud väita, et igasugune kohustus, toob kaasa võlasuhte tekkimise (ja vastavalt ka vastutuse kohustuse rikkumise üldregulatsiooni alusel). Kahtlemata viiks selline arusaam ebamõistliku olukorrani. On selge, et kui väita, et alati, kui pooltel lasuvad kohustused, tekib nendest kohustustest ka võlasuhe ja et vastava kohustuse rikkumisele järgneb vastutus VÕS 100 jj alusel, jääb deliktiõiguse reguleerimisala väga piiratuks. Teisiti öeldes vabaneks kahju tekitaja vastutusest vaid vääramatu jõu sekkumise korral ning deliktilisest süül põhinevast vastutusest ei jääks suurt midagi järele.

⁶⁰¹ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 80. Esitatud seisukohta toetab ka nt I. Parrest oma magistritöös. Vt I. Parrest. Lepingueelne teatamiskohustus. Lepingueelse teatamiskohustuse funktsioonid, piiritlemise probleemid ja rikkumise tagajärjed. Magistritöö. Juhendaja dr. iur. I. Kull, 2005, lk 96.

⁶⁰² I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 26.

⁶⁰³ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 80.

Töö autor peab vajalikuks rõhutada, et kohustused võivad tekkida lepingust või lepinguväliselt. Lepinguväliseid kohustusi lasub isikutel lugematul hulgal: seadustest ja üldisest käibest tulenevalt. Ei saa öelda, et alati tekitab vastav kohustus ka võlasuhte ja seega ka vastutuse kohustuse rikkumise üldregulatsiooni alusel.⁶⁰⁴ Nt lasub kinnistu omanikul üldine käibekohustus hoolitseda selle eest, et õigustatult tema kinnistul viibivad isikud kahjustada ei saaks. Sellises kinnistu omaniku kohustuses pole põhjust eriti kahelda. Samas poleks mõistlik väita, et kinnistu omanikul tekib selle kohustuse alusel ka võlasuhe iga kinnistul viibiva isikuga (eriti isikuga, keda ta on ise sinna kutsunud ja kelle isik on seega määratletav).⁶⁰⁵

Kuigi viimati öeldus kahtlejaid tõenäoliselt eriti pole, tekib paratamatult võlaõiguse üldosa õpikus esitatu pinnal ometi järgmine küsimus: kui väita, et lepingueelsete läbirääkimiste alustamisest tulenevad kohustused on võlasuhte tekkimise aluseks, siis miks ikkagi ei teki võlasuhe muudel juhtudel, kui isikutel lasuvad teineteise suhtes teatud kohustused (nt asja kaasomanike vahel). Teisiti öeldes võib jääda ebaselgeks, mis on see olemuslik erinevus lepingueelsete kohustuste ja muude kohustuste vahel, mis võlasuhet ei loo.

Ainsaks väljapääsuks on käesoleva töö autori meelest öelda, et lepingueelsetel kohustustel on võrreldes teiste isikutel lasuvate kohustustega nn eristaatus. Samas ei võimalda selline n.ö kunstlikult tekitatud võlasuhe veel väita, et lähtuda tuleks ka erinevatest vastutuse alustest. Eriti küsitav on võlasuhte tunnustamine juhul, kui lepingueelsetesse läbirääkimistesse on kaasatud kolmandad isikud, nt kui juriidilise isiku nimel peab läbirääkimisi juhatuse liige. VÕS § 14 lg-st 2 tulenevalt lasub ka juhatuse liikmel nt teatamiskohustus, kuid temast ei saa ju teise poole lepingupartnerit. Seetõttu ei saa rääkida ka lepingueelsest võlasuhtest juhatuse liikme ja juriidilise isiku lepingupartneri vahel.

Teiseks jääb võlaõiguse üldosa õpikus märgitu põhjal arusaamatuks, miks peaks võlasuhe, mis ei ole tekkinud lepingust, deliktiõigusliku vastutuse välistama. Kuigi lepingueelsetel läbirääkimistel

⁶⁰⁴ Seda on tunnistanud tegelikult võlaõiguse üldosa õpiku autorid ka ise: niikaua kui ei rikuta teiste õigusi ja järgitakse õiguskorras kehtestatud keelde, ei teki kohustuse rikkumisest võlasuhteid. Vt I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 20.

⁶⁰⁵ Kõnealuses näites on isikute vahel pigem absoluutse iseloomuga tsiviilõigussuhe.

on oma spetsiifika, on üldiselt tunnustatud reegel ju pigem vastupidine: juhul, kui poolte vahel pole lepingut, saab kohustuse rikkumisest tulenev vastutus olla vaid lepinguväline. Seega ei ole allakirjutanu veendunud, et võlasuhte olemasolu on deliktilist vastutust välistavaks asjaoluks. Deliktilise vastutuse võib (aga ei pruugi, vt VÕS § 1044 lg 3) välistada lepinguline võlasuhe, kuid seda poolte vahel läbirääkimisi pidades ju veel pole.

Viimaks ei tahaks autor nõustuda ka selle võlaõiguse üldosa õpikus toodud teesiga, mille kohaselt võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumise korral kohalduvad nagu mis tahes kohustuse rikkumise korralgi VÕS §-s 100 jj nimetatud õiguskaitsevahendid.⁶⁰⁶ Käesoleva töö autori meelest pole korrektne väita, et igasuguse kohustuse rikkumise korral kohalduvad VÕS § 100 jj. Nagu eelnevalt märgitud, võivad kohustused tekkida lepingust, aga ka lepinguväliselt. Lepinguväliste kohustuste rikkumise korral pole VÕS §-d 100 jj (v.a VÕS § 104) üldse relevantset.

Hoolimata eeltoodud kriitikast võlaõiguse üldosa õpikus esitatud käsitluse kohta, möönab autor, et VÕS-i regulatsioon võimaldab erinevaid tõlgendusi. Seega ka sellist, mis on toodud nimetatud õpikus. Seetõttu põhjendab autor oma väidet, mille kohaselt toob lepingueelsete kohustuse rikkumine kaasa pigem deliktiõigusliku vastutuse, veel järgnevaga.

Nimelt võib lepingueelsete kohustuste rikkumise korral VÕS § 100 jj rakendamine kaasata liialt range vastutuse. Lepingueelses situatsioonis ei ole n.ö garantiivastutuse kohaldamine töö autori arvates õigustatud. Siiski tuleb möönda, et erinevused kohustuse rikkumisel põhineva ja deliktiõigusliku vastutuse vahel pole kõnealusel juhul iseäranis suured, sest VÕS § 14 lg-tes 1-4 toodud mõistlikkuse jt kategooriad sisaldavad ka süü elemente. Probleeme võib siiski tekitada VÕS § 14 lg-s 4 sätestatud kohustus.

VÕS § 14 lg-s 4 sätestatud kohustuse eesmärgiks võiks pidada lisaks keelule avaldada teatavaksaanud asjaolusid kolmandatele isikutele ka isiku kohustust hoida talle läbirääkimistel teatavaks saanud informatsiooni, nii et kolmandad isikud sellega tutvuda ei saaks, s.t hoolikalt.

⁶⁰⁶ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve, (99), lk 80.

On selge, et juhul, kui lähtuda viimatinimetatud kohustuse rikkumisest tekkiva vastutuse puhul kohustuse rikkumise üldregulatsioonist (eelkõige VÕS §-st 103), tooks see kaasa äärmiselt range vastutuse. Seetõttu tuleks pidada põhjendatuks lahendust, mille kohaselt isik vabaneb kahju hüvitamise kohustusest, kui ta tõendab, et ta järgis talle teatavaks saanud informatsiooniga ümberkäimisel käibes nõutavat hoolsust. Esitatud käsitus on võimalik vaid deliktilisest vastutusest lähtumise korral.

Lepingueelsetel läbirääkimistel tekitatud kahju hüvitamise nõude puhul on võimalik tugineda ka VÕS § 1045 lg 1 p-le 8. Kuigi heade kommete vastase käitumise piirid peab kehtestama eelkõige kohtupraktika,⁶⁰⁷ võib ka VÕS §-s 14 sätestatud kohustuste rikkumine kahtlemata olla kvalifitseeritav heade kommete vastase käitumisena. Tuleb märkida, et selle vastutuse konstruktsiooni rakendamisele seab piirid asjaolu, et heade kommete vastane käitumine peab olema tahtlik. Kui isik lihtsalt unustab teisel poolele teatada asjaoludest, mille vastu teisel poolel on lepingu eesmärki arvestades äratuntav oluline huvi, siis ei ole võimalik VÕS § 1045 lg 1 p 8 rakendamine. Lisaks tuleb märkida, et VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8 ühtib iseäranis hästi VÕS § 14 lg 3 teine lause. Nimelt võib juhul, kui on tuvastatud VÕS § 14 lg 3 teises lauses sisalduva kohustuse rikkumine, tugineda kahju hüvitamise nõudes käesoleva töö autori arvates üldjuhul ka VÕS § 1045 lg 1 p-le 8.⁶⁰⁸

Lähtudes eeltoodud argumentidest, ei ole käesoleva töö autori arvates VÕS-i ülesehituse järgi õigustatud *c.i.c* vaatlemine lepingulise vastutuse “käepikendusena”. Pigem on põhjendatud *c.i.c* käsitlemine nn usaldusvastutusena, mis lepingulise ja deliktiõigusliku vastutuse dogmaatilisel skaalal asuks deliktiõiguslikule vastutusele lähemal.

⁶⁰⁷ Nii ei ole selge, kas lugeda heade kommete vastaseks ka nt äriühingu juhatuse liikme tegevust lepingueelsetel läbirääkimistel, kui tal puudub volitus vastavat lepingut sõlmida.

⁶⁰⁸ Omaette küsimuseks võibki seega kujuneda asjaolu, kas pahauskne käitumine on **alati** ka heade kommete vastane.

KOKKUVÕTE

Deliktiõiguse tähtsust ühiskondlike suhete reguleerimisel on raske üle hinnata. VÕS-i jõustumisega muutus Eesti Vabariigis koos deliktiõigusega kogu võlaõiguslik regulatsioon. VÕS-is sisalduv deliktiõiguse normistik on valdavalt loogiliselt üles ehitatud ning suuremate puudusteta. Siiski tuleb märkida, et VÕS-i deliktiõiguse regulatsioon saab olla vaid deliktiõigusliku vastutuse mehhanismi mõistliku toimimise eelduseks – nimelt sõltub deliktiõiguse eesmärkide saavutamine olulisel määral ka kujunevast kohtupraktikast. Deliktiõiguse praktika ühtlustamisele peaksid omakorda kaasa aitama õigusteaduslikud allikad.

Käesoleva töö eesmärgiks oli ühe deliktilise vastutuse eelduse – süüga – seonduvate probleemide käsitlemine. Muuhulgas seadis autor eesmärgiks kontrollida hüpoteesi, mille kohaselt on süül põhineval deliktiõiguslikul vastutusel koht ka nüüdisaegses deliktiõiguses ning selle asendumist tervikuna riskivastutusega ei toimu veel lähiajal. Esitatud hüpotees leidis suuresti kinnitust ning dissertatsiooni autor väidab, et süül põhineval deliktiõiguslikul vastutusel on koht tänapäeva tsiviilkoodeksites, kuid see positsioon pole süüst sõltumatu vastutuse suhtes enam domineeriv. Õigustatult ei kaota süül põhinev vastutus oma tähtsust tervikuna veel lähiajal.

Lähemalt võib nimetatud probleematikaga seoses märkida, et läbi aegade on olnud kahju hüvitamise spetsialistide vaidlusteemaks küsimus deliktiõigusliku vastutuse rangusest ehk sellest, kas deliktiline vastutus peaks olema sõltuv kahju tekitaja süüst või mitte. Deliktiõiguse ajaloo käsitus võimaldab väita, et deliktiline vastutus pole olnud alati süüline ning süü väärtustamine on sõltunud peamiselt ühiskonnas kehtivatest väärtushinnangutest ja üldisest elunägemusest, alates 19. sajandist ka majanduse vajadustest. Seega võib järeldada, et deliktiõigusliku vastutuse ajaloolise arengu pinnalt on tulevikuprognose keeruline teha.

Nüüdisajal on kogu maailmas valdav süül põhineva deliktiõigusliku üldvastutuse tunnustamine. Erandeid süü põhimõttest tehakse üldiselt vaid riskivastutuse koosseisude õigusesse lisamise kaudu. Samas on riski- ja tootjavastutusega haaratud väga paljud kahju tekitamise juhtumid ning üldkoosseisu alusel saab kannatanu nõuda kahju hüvitamist üha harvem. Seetõttu väidab autor, et süü printsiip ei ole deliktilises vastutuses enam kaugeltki kõigutamatu ning süü printsiibi dominantse põhimõttena käsitlemine on kujunenud vaieldavaks küsimuseks. Seega, kuigi ükski moodne vastutussüsteem pole puhtalt süüline või kausaalne, võiks pigem öelda, et nüüdisajal domineerib erinevates õiguskordades kausaalne vastutus.

Tänapäeval toimub vastutuse ranguse üle väitlejate vahel pidev diskussioon. Suhteliselt edukalt on võimalik põhjendada nii süül põhineva kui ka riskivastutuse eelistamise vajalikkust. Õigus-ökonomilised uurimused näitavad, et lähtudes nii kahju tekkimise ennetamise, kahju tekkimise kui ka administratiivsetest kuludest kui ka nende kulude kogusummast, näib majanduslikult enam põhjendatud olevat riskivastutuse süsteem. Samas on võimalik majanduslik efektiivsus saavutada ka optimaalse hoolsuse standardi kehtestamisega. Õigusfilosoofia vastavate aspektide uurimine kinnitas, et õiglusest eksisteerib mitmeid arusaamu ja ühest vastust küsimusele, kas kahju hüvitamise õiguses tuleks eelistada süül põhinevat või riskivastutust, õigusfilosoofilised käsitlused ei anna.

Hinnates deliktilise vastutuse arengutendentse, saab järeldada, et mitmed argumendid, muuhulgas Euroopa TsK projekti kirjutatu, kinnitavad asjaolu, et süül põhineva vastutuse täielik vahetumine riskivastutusega ei toimu veel lähiajal. Käesoleva dissertatsiooni autor leiab, et tegemist oleks põhjendatud arenguga, kuna pole õige eelistada üht vastutuse vormi teisele. Põhjendatud on säilitada isikutele tegutsemisvabadus seni, kuni on selge, et sellisest tegevusest ei teki kahju, kui seejuures rakendatakse nõutavat hoolsust. Mõnedes eluvaldkondades on süüvastutus ebasobiv: juhtudel, mil kahju on tekitatud suurema ohu allikaga, jääks kannatanu süüvastutuse alusel tihti hüvituseeta ning see poleks õiglane ega mõistlik. Seega peaks kellegi süüta tekkinud kahju kandma suurema ohu allika valitseja, sest temal on võimalik otsustada, kas ja mil viisil suurema ohu allikat pidada, kasutada või käidelda.

Alahinnata ei tohi kindlustussüsteemi arenguid deliktiõigusele. Nimelt on paljudes eluvaldkondades kindlustus juba saanud domineerivaks kahju hüvitamise mehhanismiks. Samas ei ole deliktiõiguse terviklik väljavahetamine kindlustusega põhjendatud – see kaasaks endaga mitmeid probleeme, eelkõige tuleks arvestada asjaoluga, et kõikide kahjude kompenseerimiseks ühiskonnas vahendeid reaalselt ei ole.

Deliktiõigusliku vastutuse kõrval on teiseks tsiviilõigusliku vastutuse liigiks lepinguõiguslik vastutus. VÕS-i lahendust võlgniku süüst sõltumatu vastutuse kasuks võib pidada õigustatuks, sest see lähtub Viini konventsioonis, UNIDROIT ja Euroopa lepinguõiguse printsiipides omaks võetud ja seega rahvusvaheliselt üldtunnustatud põhimõtetest. Esmapilgul on delikti üldkoosseisust tulenev ja lepinguõiguslik vastutus süü nõutavuse aspektist lausa vastandlikud. Samas ei saa väita, et rikkumise vabandatavus ja käibes nõutav hoolsus oleksid ühisosata standardid. Võiks väita, et isik on järginud käibes nõutavat hoolsust (VÕS § 104 lg 3) eelkõige siis, kui kahju on tekkinud asjaolu tõttu, mida isik ei saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtudes ei saanud temalt oodata, et ta selle asjaoluga oleks arvestanud või seda vältinud või asjaolu või selle tagajärje ületanud (VÕS § 103 lg 2). Kuna VÕS § 1050 lg 2 toob deliktiõigusliku hooletuse mõistesse ka subjektiivseid elemente, tekib lepinguõigusliku ja deliktiõigusliku vastutuse ranguse vahel siiski märgatav erinevus. Olgu veel märgitud, et asjaolud, mis õigustavad lepingulise vastutuse objektiveerimist, ei ole otseselt kasutatavad, hinnates süü vajalikkust ja põhjendatust deliktiõigusliku vastutuse eeldusena.

Autor kontrollis töö kirjutamisel ka hüpoteesi, mille kohaselt on hooletuse objektiveerimine muutnud süül põhineva vastutuse sisu ja tähendust ning on toimunud lähenemine süül põhineva ja riskivastutuse vahel. Ka nimetatud hüpotees leidis kinnitust ning väitekirja autor on seisukohal, et kuna hooletuse objektiveerimine on toonud kaasa olukorra, kus käitumise isiklik etteheidetavus pole õiguskordades, mis lähtuvad objektiivsest hooletusest, süül põhineva vastutuse kohaldamise eelduseks, ei ole võimalik süül põhineva ja riskivastutuse vahele selgeid piire tõmmata.

Täiendavalt võib esitatud väite põhjendamiseks märkida, et enamikus riikides kehtib objektiivne hooletuse standard, mis on nii õigusteadusesse kui ka õigusemõistmisesse suhteliselt kindlalt juurdunud. VÕS § 1050 lg 2 kehtestab seevastu subjektiivse süü mõiste: isiku süü hindamisel arvestatakse deliktiõiguse kohaldamisel muu hulgas tema olukorda, vanust, haridust, teadmisi, võimeid ja muid isiklike omadusi. Iseenesest on edukalt võimalik põhjendada nii objektiivse kui ka subjektiivse hooletuse standardi eelistamise vajalikkust.

Samas on riskivastutuse levik ja teiselt poolt hooletuse mõiste objektiviseerimine viinud riikides, kus kehtib objektiivne hooletuse standard, olukorrani, kus enamikus valdkondades on vastutus läbinisti süüst sõltumatu. Riskivastutuse ja süüvastutuse vahele on jäänud vaid formaalsed erinevused, kuid sisu poolest on need kaks vastutuse vormi suuresti kattuvad. Selline lähenemine ei võimalda dissertandi arvates vastavates riikides rääkida probleemilt süül põhinevast vastutusest, sest tegelikkuses on see vastutuse vorm muutunud seal osaliselt sisutühjaks, kuna süüd ei hinnata kahju tekitaja subjektiivsetest eripäradest lähtudes. Objektiviseeritud hooletus on toonud kaasa olukorra, kus isik peab tegelikult ka väljaspool riskivastutust sisuliselt mittesüüliste vastutuse kohaldamisega arvestama. Seetõttu peab käesoleva töö autor enam põhjendatuks subjektiivset hoolsusstandardit.

Siiski võib ka objektiviseeritud hoolsusstandard, mis on kasutusel enamiku Euroopa riikide deliktiõiguses, sisaldada subjektiivseid elemente. Jutt on nn käibe- või kutsegruppide, mille põhjal on moodustatud subjektiivseid elemente sisaldavad objektiivsed hoolsusstandardid. Objektiivse ja subjektiivse hooletuse skaalal on põhiküsimuseks, milliseid faktoreid arvestada ja kui palju käibegruppe moodustada. See küsimus on jäänud kõikides võrdlusmaterjalina kasutatud riikide õiguses kohtupraktika ülesandeks. Seega otsustatakse just õigusemõistmise tasandil, kuivõrd subjektiivne peaks hooletuse mastaap olema.

Paralleelid VÕS-is sisalduva hooletuse mõiste ja nende riikide deliktiõiguses sisalduva hooletuse mõiste vahel, kus hooletuse standard on seatud sõltuvusse käibegruppide, on kahtlemata võimalikud. Siiski võimaldab VÕS § 1050 lg 2 jõuda sellise individuaalsuseni, mida objektiivse hooletuse ja käibegruppide moodustamisega pole teistes riikides saavutatud. Nt on võimalik

VÕS-i alusel arvestada kahju tekitaja isiklike võimeid. Sel alusel on võimalik luua vägagi individuaalne käitumisstandard, mis objektiivse süü käsitluse omaksvõtnud riikides on võõras. Samas tuleb siiski tõdeda, et erinevused nt VÕS-i ja BGB hooletuse mõistete vahel ei ole nõnda suured, kui esmapilgul võib näida: nimelt tuleb ka Saksa Liitvabariigis hooletuse tuvastamisel arvestada käibegruppide kaudu muuhulgas sageli ka VÕS § 1050 lg-s 2 sätestatud asjaolusid (nt haridust, teadmisi, nende kaudu ka elukutset).

Delikti üldkoosseis on määratletav kindlate vastutuse eeltingimuste kogumina, mille esinemise korral tekib kahju tekitajal kohustus hüvitada kannatanule põhjustatud kahju. VÕS-i kolmeastmelise delikti üldkoosseisu moodustavad objektiivne teokoosseis, õigusvastasus ja süü. VÕS-i delikti üldkoosseisu ülesehitust võib pidada põhjendatuks, sest see seab deliktiõigusliku vastutuse tekkimisele selged piirid ning tagab sellega ka piisava käitumisvabaduse: üksikisikul on võimalik enne tegutsemist hinnata, kas see on õigusvastane ja kas see võib kaasa tuua deliktiõigusliku vastutuse.

Objektiivses teokoosseisus eristatakse tegu, kahju ja põhjuslikku seost teo ja kahju vahel. Teo all mõeldakse deliktiõiguses isiku käitumist, mis allub teadvuse kontrollile ja isiku taatele ning on seega juhitav. Samas eksisteerib juhtumeid (nt epilepsiahoos kahju tekitamine), mispuhul võib olla keeruline otsustada, kas isiku vastutus peaks välistuma teo või süü puudumise tõttu. Kahju all tuleb mõista igasuguseid negatiivseid mõjutusi kannatanu isiklikus või varalises sfääris.

Klassikalise delikti üldkoosseisu kohaselt kuulub põhjuslik seos objektiivsesse teokoosseisu ja süü kuulub kontrollimisele eraldi tasandil. Praktikas pole põhjusliku seose ja süü eristamine sugugi selge. Nimelt otustatakse tegelikkuses küsimus, kas isik järgis käibes nõutavat hoolsust, sageli põhjusliku seose tasandil, rakendades adekvaatsuse teooriat ning vastatates küsimusele, kas kahju oli ettenähtav, välditav ja arvestatav. Kuna VÕS-is on kasutusel subjektiivne süü standard, on võimalik Eesti õiguskorras põhjuslikku seost ja süüd siiski piiritleda, lähtudes ettenähtavuse jaotamisest subjektiivseks ja objektiivseks. Viimast saab kontrollida põhjusliku seose, esimest aga süü tasandil. Kahju ettenähtavus on hooletuse n.ö eelastmeks ka normi eesmärgi teooria rakendamisel.

Õigusvastasus on teiseks delikti üldkoosseisu alusel tekkiva vastutuse eelduseks. Absoluutsete õigushüvede kahjustamise korral, kus õigusvastasus on tuletatav tagajärje ebaõiguse teooria alusel, saab deliktilise vastutuse eelduste juures õigusvastasust ja süüd selgesti eristada. Juhtudel, mil teo õigusvastasus tuleneb üldiste käibekohustuste rikkumisest, tekib küsimus, missugune on käibekohustuse rikkumise ja hooletuse kui süü vormi vahekord.

Dissertatsiooni autori arvates peitub küsimuse lahendus hooletuse sisustamises, täpsemalt öeldes vahetegemises hooletuse komponentidel, välisel ja sisemisel hoolsusel. Käibekohustus kattub vaid hooletuse ühe elemendi, välise hoolsusega. Sellest tulenevalt saab väita, et käibekohustuse rikkumine ja süü ei ole tervikuna kattuvad elemendid ning delikti üldkoosseisu subjektiivsel, s.t süü tasandil tuleb seega kontrollida sisemise hoolsuse järgimist. Süül kui kahju hüvitamise kohustuse tekkimise eeldusel on siiski tähendus ka käibekohustuse rikkumise korral.

Õigusvastasuse tuletamisel käibekohustuste rikkumisest, tuleb kannatanul tõendada käibekohustuse rikkumisega ka välise hoolsuse järgimata jätmine, seega hooletuse üks element. Autor ei näe selles siiski vastuolu VÕS § 1050 lg-ga 1, mille kohaselt peab oma süü puudumist tõendama kahju tekitaja ise, sest teo õigusvastasuse tõendamine on niikuinii kannatanu kohustus. Käsitletaval juhul tõendab kannatanu koos õigusvastasusega ka süü vastava elemendi. Kahju tekitaja kohustuseks jääb sisemise hoolsuse järgimise tõendamine (vt VÕS § 1050 lg 2).

Deliktivõime on isiku võime vastutada süüliselt põhjustatud kahju eest. Deliktivõimetuse on asjaolu, mis välistab süü kui deliktilise vastutuse aluse. Seega ei välista deliktivõimetuse isiku vastutust riskivastutuse alusel. Deliktivõimetuse võib olla tingitud alaealisusest või puudest.

Isiku vähesel eal põhinev deliktivõimetuse instituut on suhteliselt levinud nähtus, samas mitte üldtunnustatud. VÕS-is kehtestatud vanusepiir võiks olla madalam kui 14 aastat, sest juba 12-13-aastane alaealine on reeglina võimeline mõistma oma kahju tekitavate tegude tähendust. Autor peab mõistlikuks ka piiratud deliktivõime lülitamist VÕS-si. Samas ei ole VÕS-i regulatsiooni muutmise siiski hädavajalik, sest VÕS § 1052 lg-s 3 sisalduv nn õiglusvastutuse regulatsioon

ning VÕS § 1050 lg-s 2 sätestatud subjektiivne süü mõiste võimaldavad kohtutel teha õiglaseid otsuseid ka kehtiva regulatsiooni alusel.

Deliktivõimetuna käsitletakse reeglina isikut, kellel on alaline psüühiline puue. Deliktivõimetuse toob üldjuhul kaasa ka mööduv psüühiline häire, kuid isiku vastutus ei ole välistatud, kui isik ise sellise seisundi esile kutsub. VÕS-i kohaselt võib deliktivõime välistada ka füüsiline puue.

Deliktivõimetus ei välista isiku vastutust lõplikult. Nimelt võib ta siiski vastutada õiglusvastutuse alusel, mida võib defineerida kui õigusinstituuti, mille eesmärk on süül põhineva vastutusõiguse tulemuste korrigeerimine õigluse kategooria alusel. Õiglusvastutus on Kontinentaal-Euroopa õiguskordades peaaegu üldtunnustatud põhimõte. Deliktivõimetu isiku nn mittesüüalise vastutuse eelduseks peaks olema tinglik etteheide deliktivõimetule kahju tekitajale, kusjuures lähtuda tuleks deliktivõimetu isiku objektiivsest süüst. VÕS § 1052 lg 3 alusel vastutuse kindlakstegemise esimeses etapis tuleb seega küsida, kas juhul, kui kahju põhjustaja oleks deliktivõimeline, saaks talle tema käitumist ette heita. Veel kaugemale minnes võiks aluseks võtta deliktivõimetute isikute grupisese hooldsuse, mis kitsendaks vastutust veelgi. Kui etteheite tegemise võimalikkust jaatada, tuleb kontrollida teiste VÕS § 1052 lg-s 3 esitatud asjaolude esinemist. Esitatud argumentatsiooni toetab ka asjaolu, et õiglusvastutust ei näe VÕS ette juhuks, kui kahju tekitaja on küll deliktivõimeline, aga kahju tekitamises süüdi ei olnud.

Deliktiõiguslikult võib vastutada lisaks füüsilisele isikule ka juriidiline isik. Eristada on võimalik juriidise isiku vastutust organi liikme delikti eest, teenuse osutaja delikti eest ning organisatsiooniliste puuduste eest. Juriidilise isiku vastutuse tunnustamine organisatsiooni süü eest on möödapääsmatu ka VÕS-i alusel. Nimelt eksisteerib võimalus, et juhul, kui kellelegi juriidilise isiku organisatsioonist ei saa teha kahju tekkimise osas etteheidet, jääb kannatanu põhjendamatult hüvitiseta.

Kui enamikus riikides on kahju tekitaja süü tõendamine kannatanu ülesanne, siis VÕS on kehtestanud süü presumptsiooni. VÕS-i kontekstis on süü presumeerimine igati aktsepteeritav nii seaduse kooskõla kui ka õigluse huvides, sest VÕS § 1050 lg 2 sätestab subjektiivse süü mõiste.

Kannatanu jaoks oleks liiga koormav ja ebaõiglane, kui ta peaks tõendama kahju tekitaja süü esinemise, arvestades muuhulgas kahju tekitaja isiklike omadusi. Oluliselt lihtsam on süü puudumist isiklike omaduste tõttu tõendada kahju tekitajal, kellel on ju põhimõtteliselt sellest informatsioonist parem ülevaade. Samas ei ole see regulatsioon ka liigselt kahju tekitaja huve kahjustav, sest võrreldes teiste riikide deliktiõigusega, on Eesti üks väheseid, kus kahju tekitajal on üleüldse võimalik vastutusest oma isiklike omaduste tõttu vabaneda.

VÕS-is sätestatud nn vanemavastutus ei ole töö autori meelest õiglaselt reguleeritud. Selle leevendamiseks võiks kaaluda ka VÕS § 1053 lg 1 tõlgendust sarnaselt Euroopa TsK projektis sätestatuga: vanemad või eestkostja võiksid vastutada deliktivõimetu alaealise poolt põhjustatud kahju eest vaid juhul, kui alaealisele saab tema käitumist ette heita. Teiste isikute vastutuse eelduseks võiks seega olla deliktivõimetu isiku objektiivne süü kui tinglik kriteerium ning sellise käitumisstandardina on käsitletav kas samaealiste isikute või vähemasti deliktivõimeliste isikute mõistlik käitumine antud situatsioonis. Teise lahendusena võiks kaaluda VÕS § 1053 lg-s 1 kirjeldatud teiste isikute vastutuse süüst sõltuvaks muutmist. Selline lahendus eeldab loomulikult teiste isikute süü selgete piiride väljatöötamist kohtupraktikas. Eelkõige tuleks vältida olukorda, kus alati oleks teistele isikutele võimalik ette heita ebapiisavat kasvatamiskohustuse teostamist.

Erinevalt nn vanemavastutusest on eestkostja vastutuse eeldusena tema süü puude tõttu deliktivõimetu isiku deliktide eest vastutamise korral nõutav. Töö autor leiab, et esmaseks eestkostja vastutuse eelduseks peaks olema ka see, et eestkostetavale saab tema käitumist tinglikult ehk objektiivselt ette heita.

Vastutust deliktivõimelise alaealise eest reguleerib VÕS § 1053 lg 2. Töö autor peab vajalikuks likvideerida nimetatud sättest tulenev ebaselgus ning jätta sealt välja sõnad “sõltumata oma süüst”. Järelevalvekohustuslike isikute süüna on käsitletav järelevalvekohustuse rikkumine, mille üle tuleb igal üksikjuhul eraldi otsustada.

Teenuse kasutaja vastutus teenuse osutaja deliktide eest on sätestatud VÕS §-s 1054. Kuigi VÕS § 1054 *expressis verbis* teenuse osutaja süüst ei räägi, tuleb teenuse kasutaja vastutuse eelduseks

pidada siiski teenuse osutaja vastutust, s.t et teenuse osutaja käitumises peab lisaks teistele vastutuse eeltingimustele sisalduma ka tema süü. Seega peaks teenuse osutaja olema selleks, et teenuse kasutaja tema deliktide eest vastutaks, käitunud vähemalt objektiivselt hooletult. Juhul, mil teenuse osutaja on deliktivõimetu, on võimalik jaatada teenuse kasutaja vastutust organisatsiooni süü alusel. Sellisel juhul saab teenuse kasutajale heita ette teenuse osutaja hooletut valikut või järelevalve teostamist ning siis vastutab ta iseenda süü alusel.

Süü vormideks VÕS-is on tahtlus ja hooletus. Tahtluse tuvastamisel on põhjendatud lähtumine tahtlus-, mitte aga süüteooriast. VÕS ei erista tahtluse vorme — otsesest ja kaudset tahtlust. VÕS § 104 lg-s 5 sätestatud tahtluse mõiste näol on tegemist otsese tahtlusega. Probleemi lahendamiseks ei ole piisav, kui kaudse tahtluse mõiste on sisustatud õigusteaduses ja kohtupraktikas, sest VÕS § 104 lg-s 5 on esitatud tahtluse legaaldefiniitsioon, mille alla kaudne tahtlus ei mahu. Seetõttu teeb väitekirja autor ettepaneku sätestada VÕS §-s 104 kaudse tahtluse mõiste järgmises sõnastuses: kaudne tahtlus on oma teo õigusvastase tagajärje saabumise võimalikkusest teadlik olemine ja selle tegeliku saabumise korral tagajärjega soostumine.

Süü teine vorm, hooletus, on põhiline deliktiõigusliku vastutuse alus. VÕS-is on avatud ka kerge ja raske hooletuse mõisted. Deliktiõiguses omab hooletuse mõiste sisustamisel olulist tähendust lisaks VÕS § 104 lg-tele 3 ja 4 ka VÕS § 1050 lg 2.

Süü vormide eristamisel puudub deliktiõiguses üldjuhul tähendus. Siiski tuleb võtta arvesse erinevaid süü vorme kahju ühiste põhjustajate vastutuse määratlemisel sisesuhtes, kahjuhüvitise korrigeerimisel VÕS § 140 alusel ja mittevaralise kahju tekitamise eest hüvitise välja mõistmisel. Vastutuse tekkimine võib süü vormist sõltuda juhul, kui kahju tekitaja käitumise õigusvastasus on tuvastatav kaitsenormi rikkumise (VÕS § 1045 lg 1 p 7) või tahtliku heade kommete vastase käitumise alusel (VÕS § 1045 lg 1 p 8).

Kahjuhüvitise ulatuse juures tuleb lisaks arvestada ka kannatanu enda osaga kahju tekkimisel. Kannatanu kaassüüst kahju tekkimisel tuleb eristada kannatanu nõusolekut kahju tekitamiseks ja vabatahtlikku riski aktsepteerimist. Kahjuhüvitise korrigeerimisel võib arvesse võtta igas vormis

kannatanu süüd. Regulatsioon, mis ei diferentseeri kannatanu kaassüü vorme ning mis võimaldab kahjuhüvitist vähendada kannatanu igasuguses vormis süülise käitumise alusel, on põhjendatud, sest see aitab kaasa lõppastmes õiglase tulemuse saavutamisele. Kuigi deliktivõimetu kannatanu süüst tema süüvõimetus tõttu rääkida ei saa, tuleb deliktivõimetu kannatanu osa kahju tekkimisel hinnata tinglikult, objektiivse etteheidetavuse kriteeriumi alusel. See tähendab, et näiteks alaealise kannatanu korral tuleb leida vastus küsimusele, kas sama vanalt alaealiselt oleks saanud mõistlikult oodata teistsugust käitumist. Puude tõttu deliktivõimetu kannatanu puhul tuleb leida sama raske puudega isiku mõistlik käitumisstandard.

Süü element võib omada tähendust ka väljaspool delikti üldkoosseisu. Tootja vastutus tuleks autori arvates asetada süülise ja riskivastutuse vahepeale, kus põhitähelepanu on pööratud tootja võimaluse piiramisele esitada oma süü puudumise kohta tõendeid. Tootjavastutus erineb süülisest vastutusest eelkõige vastutuse lähtealuste ja vastutusest vabanemise piirangute poolest, riskivastutusest aga seetõttu, et riski kontrollinud isikul on vastutusest vabanemise võimalused veelgi piiratumad. On positiivne, et tootjavastutus ei ole siiski “puhas” riskivastutus. Absoluutse riskivastutuse põhimõtetest lähtumine tootjavastutuses kaasaks põhjendamatul hulgal tehnilisi ja teaduslikke arenguid piiravaid ning pidurdavaid faktoreid ja tänapäevases majanduskeskkonnas on see vaevalt õigustatud.

Vastutus *c.i.c.* alusel paigutatakse õigusteoorias lepingulise ja lepinguvälise vastutuse vahepeale. Probleemaatiline on, kas lepingueelsete kohustuste rikkumisest tuleneva vastutuse aluseks tuleks pidada kohustuse rikkumise üldregulatsiooni (VÕS § 100 jj) või deliktiõigust. Nimetatud õigusinstituudi õigusliku olemuse analüüs ei anna tõstatatud küsimusele selget vastust. Käesoleva töö autor toetab siiski *c.i.c.* alusel tekkiva vastutuse käsitlemist deliktiõigusliku vastutusena, sest rikkumise esemeks ei ole *c.i.c.* puhul lepinguline kaitsekohustus, vaid pigem üldine käibekohustus. Seega on VÕS §-s 14 lg-tes 1-4 kirjeldatud lepingueelsete läbirääkimiste pooltel lasuvad kohustused käsitletavad seadusest tulenevate kohustustena, s.o kaitsenormidena VÕS § 1045 lg 1 p 7 tähenduses.

Sellist käsitlust pooldab autor eelkõige põhjusel, et lepingueelsete kohustuste rikkumise korral võib VÕS § 100 jj rakendamine tuua kaasa liialt range vastutuse. Lepingueelses situatsioonis ei

ole n.ö garantiivastutuse kohaldamine töö autori arvates põhjendatud. Samas tuleb möönda, et erinevused kohustuse rikkumisel põhineva ja deliktiõigusliku vastutuse vahel poleks kõnealusel juhul iseäranis suured, sest VÕS § 14 lg-tes 1-4 toodud mõistlikkuse jt kategooriad sisaldavad ka süü elemente. Probleeme võib siiski tekitada VÕS § 14 lg-s 4 sätestatud kohustus, mille kohaselt pole nt mõistlikust käitumisstandardist kõrvalekaldumine vastava kohustuse rikkumise eelduseks. Jõudmaks tulemuseni, mille kohaselt isik vabaneb kahju hüvitamise kohustusest, kui ta tõendab, et ta järgis talle teatavaks saanud informatsiooniga ümberkäimisel käibes nõutavat hoolsust, on tarvis lähtuda deliktilisest vastutusest.

Lähtudes eeltoodust ei ole käesoleva töö autori arvates VÕS-i ülesehituse järgi õigustatud *c.i.c* vaatlemine lepingulise vastutuse “käepikendusena”. Pigem on põhjendatud *c.i.c* käsitlemine nn usaldusvastutusena, mis lepingulise ja deliktiõigusliku vastutuse dogmaatilisel skaalal asuks deliktiõiguslikule vastutusele lähemal.

SUMMARY

THE FAULT IN LAW OF DELICT

The importance of the law of delict in regulating social relationships can never be overestimated. When the Law of Obligations Act took effect in the Republic of Estonia, the whole regulation of obligations established in law together with the law of delict changed. The law of delict within the Law of Obligations Act has been logically constructed and does not have any major shortcomings. However, it is important to point out that the law of delict can only be a precondition to the reasonable operation of delictual liability – namely the achieving of the goals of the law of delict depends quite much on the development of judicial practice. In the unification of the practice of the law of delict it is the legal literature that has an important part in contributing towards it.

The preconditions of delictual liability can be considered as the main subject of the law of delict. In addition to the objective preconditions of liability there is also the precondition of liability consisting of subjective elements – the fault. It is true that in civil law no-fault liability is increasingly applied. At the same time the element of fault has not yet wholly lost its importance.

The primary purpose to research the subject of the thesis derives from the fact that when the Law of Obligations Act took effect, the approach to the fault as an element of delictual liability changed greatly. In the opinion of the author of the PhD thesis the new Estonian law of delict has not been researched enough with the background of changes in Europe and, therefore, there is not enough theoretical literature in this field in order to the Estonian legal practice to function consistently. On the other hand, the questions about the fault have raised many disputes among lawyers for ages.

Delictual liability as the regulative object of the law of delict is the second kind of liability in civil law next to contractual liability. As in contractual liability the precondition of liability is the breach of contract, then in delictual liability the liability arises from the infringement of rights and the obligation parties may not even know each other. The question of the fault arises primarily in delictual liability.

The Law of Obligations Act provides in § 1043 that a person (a tortfeasor) who unlawfully causes damage to another person (a plaintiff) shall compensate the damage if the tortfeasor is at fault for causing the damage or is liable for causing the damage pursuant to the law. This principle is the basis for regulating the general delictual liability. Next to fault-based delictual liability there is also liability not based on fault or strict liability. In addition the Law of Obligations Act regulates the liability of a manufacturer. The purpose of the compensation of damages is provided by § 127 (1) of the Law of Obligations Act which defines that the situation has to be restored for the plaintiff which would have existed if the circumstances rendering the tortfeasor liable to make compensation had not occurred.

The main topics that the thesis discusses are the research of the substantiation and the trends of fault-based liability and the research of the consequences of objectivizing the concept of negligence. In addition to the main topics of the thesis, the differentiation of the fault from the other elements of delictual liability, especially causation and unlawfulness, are discussed. Another important topic of the thesis is also the place and meaning of the fault in the case of liability from the breach of pre-contractual obligations.

The thesis consists of five chapters. The first chapter presents the general characterisation of fault-based liability. The second chapter primarily discusses the general composition of delict and its elements (act, damage, causation and unlawfulness) and the problems that arise when differentiating between the fault and the other preconditions of the general delictual liability. In the third chapter there is an analysis of the questions about the concept of legal capacity and the liability of a person with a lack of legal capacity. The fourth chapter discusses the fault's elements (intention and negligence) and the importance of their differences. The fifth chapter of

the thesis presents an analysis of the fault in the case of manufacturer's liability and the liability arising from the breach of non-contractual obligations.

The purpose of the thesis is to discuss problems of one of the preconditions of delictual liability – the fault. Another purpose of the thesis can be considered to be the evaluations of the standards of the Law of Obligations Act that concern the fault as the main precondition of delictual liability, as well as proposals on interpreting the Law of Obligations Act or changing it. In addition the author set a goal to test a hypothesis according to which fault-based liability has also a place in the modern law of delict and its overall substitution with strict liability will not happen in the near future. The hypothesis was confirmed to a great extent and the author of this thesis claims that fault-based liability has also a place in today's civil codes but its place is not dominating over no-fault liability. Justifiably fault-based liability will not lose its importance as a whole in the near future.

In connection with the abovementioned topic it can be stated in more detail that through ages the main topic of discussions between the specialists of compensations for damages has been the strictness of delictual liability or whether delictual liability has to be based on the fault of the tortfeasor or not. The historical overview of the law of delict proves that delictual liability has not always been fault-based and the value of fault has been mainly dependent on the value judgements in the society, the general view of life and, since the beginning of the 19th century, also on the needs of economy. Therefore, it can be concluded that it is difficult to foretell the future on the basis of the historical development of delictual liability.

Nowadays, it is mainly fault-based liability that is recognised all over the world. Exceptions are made only by adding strict liability to the clauses of liability. At the same time the plaintiff has the opportunity to claim compensation for damages on the precondition of the general delictual liability much less frequently. Therefore, the author claims that the position of the fault in delictual liability is not anymore firmly fixed and its place as the most dominant of principles has become arguable. Therefore, although none of the modern liability systems are purely fault-

based or causal, it can be said that it is causal liability that dominates today in different legal systems.

Nowadays, there is a constant dispute over the strictness of liability. It is possible to reason quite successfully the need to prefer either fault-based liability or strict liability. Legal-economic researches show that when taking into account the prevention of damage and the damage itself and also the administrative costs as well as the total sum of these costs then it is economically more reasonable to prefer the system of strict liability. At the same time it is possible to achieve economic efficiency through establishing the optimal standard of care. According to the research of the corresponding aspects of legal philosophy there exist several understandings of justice and there is no single answer to the question whether fault-based or strict liability must be preferred when executing the right of compensation for damages.

When assessing the trends of delictual liability it can be concluded that several arguments, including the ones in the Project of the European Civil Code, confirm that there will be no full substitution of fault-based liability by strict liability in the near future. The author of this thesis believes that it would be a justified development as it is not right to prefer one form of liability to the other. It is justified to keep the freedom of action for people till it is clear that this action provides no damage if the required care is applied. In some fields of life fault-based liability is inappropriate: in such cases where damage has been inflicted by the source of major danger, the plaintiff would not get any compensation on the basis of fault-based liability and it would not be fair or reasonable. Therefore, damage arisen without anybody's fault has to be compensated by the operator of the source of major danger because he or she has the opportunity to decide whether and how to keep that source, how to use or handle it.

The influence of the insurance system on the law of delict should also not be underestimated. The insurance has become the dominating mechanism for compensating damages in many fields of life. At the same time it is not justified to substitute the law of delict fully with insurance – this would bring along several problems, it is important to take into account that there are no realistic means to compensate all the damages in the society.

Next to delictual liability there is the second kind of civil law liability, contractual liability. The solution by the Law of Obligations Act to apply no-fault liability on the debtor can be considered justified because it follows the principles adopted from the Vienna convention and principles of UNIDROIT and the European contract law that are all internationally recognised. At first the fault in delictual liability and contractual liability seem contradicting. At the same time it cannot be claimed that the excusableness of an infringement and the required duty of care are the standards without any common parts. It can be said that the person has followed the required duty of care (§ 104 (3) of the Law of Obligations Act) especially when the damage has arisen from a circumstance that the person could not have influenced and from the principle of reasonableness it could not have been expected that he or she would have taken that into account or avoided it or overcome the circumstance and its consequences (§ 103 (2) of the Law of Obligations Act).

As the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act establishes subjective elements into the concept of the duty of care in the law of delict then one can notice a difference between the strictness of contractual liability and delictual liability. It is important to note that circumstances that justify the objectivization of contractual liability are not directly usable in assessing the need and substantiation of the fault as the precondition of delictual liability.

In the process of writing the thesis the author also tested a hypothesis according to which the objectivization of negligence has changed the content and meaning of fault-based liability and a convergence has taken place between fault-based and strict liability. This hypothesis was also confirmed and the author of this work is of the opinion that as the object of negligence has brought along a situation where the personal blameworthiness of a conduct is not in legal systems that follow objective negligence, the precondition of fault-based liability, then it is not possible to distinguish clearly between fault-based liability and strict liability.

In order to justify the presented claim it can be said that in most of the countries where the standard of objective negligence is effective it has been deeply rooted in jurisprudence and administration of justice. On the other hand the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act

establishes the concept of subjective fault: when identifying the fault of a person together with the application of the law of delict, his or her situation, age, education, knowledge, abilities and other personal qualities are considered. It is possible to justify successfully the preference of either the standard of objective or subjective negligence.

At the same time the distribution of strict liability and the objectivization of negligence in countries where the standard of objective negligence is effective has resulted in the situation where the liability in most fields is not based on fault. There are only formal differences between strict liability and fault liability, but in content these two forms of liability coincide greatly. In the opinion of the author this approach does not make it possible to talk about fault-based liability in certain countries without any problems because in fact this form of liability has become partly meaningless because faulty conduct does not mean personal blameworthiness. Objective negligence has brought along a situation where a person has to actually take into account the application of no-fault liability outside strict liability. Therefore, the author of this work sees that the subjective standard of care is more justifiable.

However, also the objectivized standard of care that is used in most of the European laws of delict can contain subjective elements. This mainly concerns the so-called “special groups of duty of care” on the basis of which the objective standards of care containing subjective elements have been created. On the scale of objective and subjective negligence the main question is what kind of factors to take into account and how many special groups of duty of care to establish. This question has remained the duty of judicial practice in all the countries used as the comparative materials for the research of the thesis. Therefore, the subjectiveness of negligence will be decided on the level of administration of justice.

Parallels can be drawn between the concept of negligence in the Law of Obligations Act and the concept of negligence in the laws of delict of these countries where the standard of negligence is dependent on “the special groups of duty of care”. However, the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act enables to follow the individuality that is not followed with objective negligence and the creation of “the special groups of duty of care” in other countries. For example, on the

basis of the Law of Obligations Act it is possible to consider the tortfeasor's personal abilities. On their grounds it is possible to create quite an individual behavioural standard that is not applied in countries where objective fault is followed. At the same time it has to be said that, for example, the differences between the concepts of negligence in the Law of Obligations Act and the German Civil Code (BGB) are not that great as it first seems: namely, when identifying negligence in the Federal Republic of Germany through "the special groups of duty of care", other facts (e.g. education, knowledge, and also the profession of a person) provided by the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act are often considered.

The general delictual liability can be defined as a set of certain preconditions of liability in the case of which the tortfeasor is liable to compensate the plaintiff for the inflicted damages. In the Law of Obligations Act the threefold general composition of delict consists of the objective composition of an act, unlawfulness and fault. The construction of general delictual liability in the Law of Obligations Act can be considered as justified because it outlines it clearly and ensures sufficient freedom of conduct with it: a person can evaluate before committing an act whether it is unlawful and whether it can bring along delictual liability.

In the objective composition of an act it is distinguished between an act, damage and causation. In the law of delict an act means the conduct of a person that is under control of consciousness and will and can therefore be guided. At the same time there are cases (e.g. inflicting damage during the attack of epilepsy) that make it complicated to decide whether the person's liability has to be excluded in the lack of act or fault. Damage means all kinds of negative influences in the personal or material sphere of the plaintiff.

According to the classical general composition of delictual liability the causal connection belongs to the objective elements of an act and the fault is tested on a different level. In practice the differences between the causation and the fault are not that clear. Namely, it is decided whether the person followed general duty of care, often on the level of the causation, by the application of the adequacy theory and answering the questions whether the damage was foreseeable, avoidable and accountable. As in the Law of Obligations Act the subjective fault is used, then in the legal system of Estonia it is possible to determine the causation and the fault by

dividing the foreseeable into subjective and objective. The latter can be tested on the level of the causation and the first on the fault level. The foreseeable damage is also the so-called precondition of negligence when applying the theory of the purpose of law.

Unlawfulness is the second precondition of delictual liability. In the case of infringement of absolute legal rights when the unlawfulness can be derived from the theory of the wrongfulness of consequence, the unlawfulness and the fault can be clearly distinguished in the precondition of delictual liability. In the cases when the act's unlawfulness derives from the breach of general duties of care, a question arises about the relationship between the breach of duty of care and negligence as the elements of the fault.

According to the author of the thesis the solution to this questions is in the elements of negligence, to be more exact, in making the difference between the elements of negligence, external and internal care. Duty of care coincides only with one element of negligence, external care. From this it can be derived that the breach of the duty of care and the fault are not wholly coinciding elements and on the subjective level, i.e. on the fault level the following of internal care has to be tested. The fault as the precondition of the duty to compensate damages has also a meaning in the case of the breach of duty of care.

From deriving the unlawfulness from the breach of duty of care, the plaintiff has to prove together with the breach of duty of care that the tortfeasor did not follow external care, therefore, it is one of the elements of negligence. The author does not see any contradiction here between the § 1050 (1) of the Law of Obligations Act according to which the tortfeasor has to prove the lack of fault because the plaintiff has to prove the unlawfulness of an act in any case. In this case the plaintiff proves together with the unlawfulness the corresponding element of the fault. Then the duty of the tortfeasor is to prove the following of internal care – § 1050 (2) of the Law of Obligations Act.

The legal capacity is the capacity of a person to take responsibility for the damage inflicted at fault. The lack of legal capacity is a circumstance that excludes the fault as the precondition of

delictual liability. Therefore, the person with the lack of legal capacity does not exclude liability on the basis of strict liability. Lack of legal capacity can also derive from being a minor or having a disability.

The lack of legal capacity based on the person being a minor is quite a popular phenomenon, however, not generally recognised. The age limit set in the Law of Obligations Act could be lower than 14 because a 12 – 13 year old person is already capable of understanding the damage inflicting conduct. The author also considers reasonable to include limited legal capacity in the Law of Obligations Act. At the same time changing the regulation of the Law of Obligations Act is not urgently needed because the so-called justice liability regulation and the concept of the subjective fault provided in the § 1052 (3) and in the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act allow the courts to make a fair decision also according to the valid regulation.

A person with the lack of legal capacity is a person who has a permanent mental disorder. Also a temporary mental disorder brings along lack of legal capacity but the liability of a person here is not excluded if the person oneself bring forth that condition. According to the Law of Obligations Act the physical disability can exclude legal capacity.

The lack of legal capacity does not exclude the person's liability definitively. Namely he or she can still be liable on the preconditions of liability that can be defined as the legal institution whose goal is to adjust the results of fault-based liability according to the category of justice. Justice liability is a generally recognised principle in the Continental legal systems. The so-called precondition of no-fault liability of the person with the lack of legal capacity has to be conditional blame to the tortfeasor with the lack of legal capacity, while the objective fault of the person with the lack of legal capacity should be followed. On the basis of the § 1052 (3) of the Law of Obligations Act in the first step of establishing the liability it must be asked whether in the case where the tortfeasor was legally capable could his behaviour be blamed. To go even further it could be taken as duty of care within the group of persons with the lack of legal capacity that would narrow down the liability even more. If to affirm the possibility for blame then the other circumstances have to be tested as provided by the Law of Obligations Act (§ 1052

(3)). The presented arguments are also confirmed by the fact that the Law of Obligations Act does not see liability in the case when the tortfeasor has legal capacity but was not guilty of inflicting damages.

In addition to a natural person a legal person can also have legal capacity. It is possible to distinguish the liability of a legal person owed to the body's member's delict, to the service provider's delict and to the organisational shortcomings. It is also inevitable to recognise the legal person's liability to the organisation's fault on the basis of the Law of Obligations Act. There is a possibility that in case nobody in the legal person's organisation can be held liable for damages, then the plaintiff receives no compensation and that is unjustified.

In most of the countries it is the plaintiff who has to prove the fault of the tortfeasor, but in the Law of Obligations Act the fault presumption has been established. In the context of the Law of Obligations Act the presumption of the fault is accepted both in the interests of the law unification and justice because the Law of Obligations Act (§ 1050 (2)) provides the term subjective fault. It would be a burden and unfair to the plaintiff if he or she had to prove the fault of the tortfeasor and also take into account the personal characteristics of the tortfeasor. It is substantially easier to have the tortfeasor prove his lack of fault because of his personal characteristics and he or she has better knowledge of the information. At the same time this regulation does not harm the tortfeasor's interest too much because compared to the other countries' law of delict, Estonia is one of the few where the tortfeasor has any possibility to be released from the liability because of his personal qualities.

The parents' liability provided in the Law of Obligations Act is not regulated in a justified manner in the opinion of the author. In order to soften the interpretation of the § 1053 (1) of the Law of Obligations Act it could be interpreted similarly to the provisions of the Project of the European Civil Code: parents and guardians could be liable for the damage inflicted by a minor with the lack of legal capacity only in the case when the minor can be blamed for the conduct. For the precondition of the other persons' liability it could be an objective fault of the person with the lack of legal capacity as a conditional criterion and with this standard of conduct it can

be dealt with the reasonable conduct of the same age persons and at least a person with legal capacity in a given situation. The other solution could be the change of the other person's liability described in the § 1035 (1) of the Law of Obligations Act dependent on the fault. In order to apply that solution the distinct definitions of other people's faults would naturally have to be developed in judicial practice. Primarily a situation must be avoided where it is always possible to blame other people for their inadequate duty of upbringing.

Differently from the so-called parents' liability, it is required in the guardian liability that in the case of the guardian's lack of fault he or she would be liable for the person with the lack of legal capacity. The author believes that the first precondition of guardian liability must also be the fact that the conduct of the person with the lack of legal capacity can be blamed conditionally or objectively.

The liability of persons responsible for supervision of a minor with the legal capacity is regulated by the § 1053 (2) of the Law of Obligations Act. The author believes that it is necessary to clarify the abovementioned provision and leave out the part "regardless of his or her fault". The fault of persons responsible for supervision of a minor can be regarded as the breach of duty of supervision that can be decided separately on every case.

The service users' liability to the service providers' delict is provided by the § 1054 of the Law of Obligations Act. Though the § 1054 of the Law of Obligations Act *expressis verbis* does not discuss the fault of the service provider, the precondition of the service user's liability can be considered the service provider's liability, i.e. that in the service provider's conduct also his or her fault must be added to the other preconditions of other liabilities. Therefore, in order for the service user to be liable for his or her delicts, the service provider should at least have behaved objectively negligently. In the case of the service provider to have the lack of legal capacity it is possible to affirm the service provider's liability on the grounds of the organisation's fault. In this case the service users' fault can consist in the negligent choice or safeguard of the service provider and then he or she is liable on the grounds of his or her own fault.

The elements of the fault according to the Law of Obligations Act are intention and negligence. In order to identify intention it is justified to base it on the intention-theory and not on the fault-theory. The Law of Obligations Act does not distinguish between the different elements of intention – direct and indirect intention. The Law of Obligations Act (§ 104 (5)) provides the concept of intention as the direct intention. It is not adequate for solving the problem when the indirect intention is provided in jurisprudence and judicial practice because the § 104 (5) of the Law of Obligations Act provides the legal definition of intention that does not involve indirect intention. Therefore, the author of the thesis makes a proposal to provide the definition of direct intention in the § 104 of the Law of Obligations Act in the following way: indirect intention is the awareness of the possibility of unlawful consequences of an act and when the consequences have come, the acceptance of them.

The fault's other element, negligence, is the main precondition of delictual liability. In the Law of Obligations Act the concepts of negligence and gross negligence have been defined. In the law of delict in addition to the § 104 (3) and (4) of the Law of Obligations Act also the § 1050 (2) of the Law of Obligations Act has an important meaning in defining of the concept of negligence.

In distinguishing the fault's elements there is generally no meaning in the law of delict. However, different elements of the fault have to be taken into account when determining common causers of damage liability in internal relationship, adjusting compensation for damages on the basis of the § 140 of the Law of Obligations Act and claiming compensation for non-material damage. Liability can depend on the element of the fault in the case when the unlawfulness of the tortfeasor's conduct can be identified on the basis of the breach of protective provision (§ 1045 (1) p 7) of the Law of Obligations Act) or on the basis of intentional breach of good manners (§ 1045 (1) p 8) of the Law of Obligations Act).

When the amount of compensation is calculated it is also important to take into account the plaintiff's own contribution to inflicting damage. When the plaintiff is also guilty of damage then it has to be distinguished between the acceptance of the plaintiff in inflicting damage and voluntary risk acceptance. When a compensation for damages is adjusted then the fault of the

plaintiff can be considered in every form. The regulation that does not differentiate the plaintiff's partial fault and makes it possible to lessen the compensation on the basis of the faulty conduct of the plaintiff in every way, it is justified because it will help to reach a fair result in the end.

Although the plaintiff's fault cannot be taken into account because of the lack of legal capacity, the plaintiff's part in inflicting damage has to be assessed conditionally on the basis of objective blameworthiness criterion. For example, this means that in the case of a minor plaintiff an answer must be found to the question whether it would have been reasonable to expect the conduct of the same age minor to have been different. When the plaintiff is a person with a disability a standard of reasonable conduct of a person with the same disability must be found.

The fault element can also have a meaning outside the general delictual liability. In the author's opinion the manufacturer's liability has to be set between fault-based and strict liability where the focus is on the limitation of the manufacturer's possibilities to present the evidence to prove the lack of fault. Manufacturer's liability differs from fault-based liability primarily by the preconditions of liability and the limitations of being released from liability, from strict liability because the person who tests for risk has even more limited possibilities from being released from liability. It is positive that the manufacturer's liability is not "pure" strict liability. On the basis of the principle of absolute strict liability in manufacturer's liability it would bring along unjustified amount of factors that limit and inhibit technical and scientific developments and in today's economic environment it is hardly justified.

In legal theory the liability on the basis of *culpa in contrahendo* (*c.i.c.*) is set between contractual and pre-contractual liability. It is problematic whether the precondition of liability coming from the breach of pre-contractual obligations can be considered the general regulation of the breach of duties (§ 100 of the Law of Obligations Act and the following) or the law of delict. The analysis of the legal character of the abovementioned legal institute does not give a clear answer to that question. The author of this work supports the liability based on the precondition of *c.i.c.* as delictual liability because the object of breach is not the contractual duty of protection in the case of *c.i.c.* but rather the general duty of care. Therefore, the parties of pre-contractual

negotiations described in the § 14 (1) – (4) of the Law of Obligations Act have obligations that are obligations pursuant to the law, i.e. protective provisions as they are meant in the § 1045 (1) 7) of the Law of Obligations Act.

The author supports this kind of interpretation primarily because in the case of breach of pre-contractual obligations the application of the § 100 of the Law of Obligations Act and the following can bring along liability that is too strict. In the opinion of the author the application of so-called guarantee liability in the pre-contractual situation is not justified. At the same time it must be said that the differences between the liability based on the breach of obligation and delictual liability would not be too great in the abovementioned case because the categories of reasonableness and others provided by the Law of Obligations Act (§ 14 (1) – (4)) also consist of the fault elements. The problems can arise from the duty provided by the § 14 (4) of the Law of Obligations Act according to which the deviation from the reasonable standard of conduct is not the precondition of the breach of the corresponding duty. In order to reach the result where the person is released from the duty to compensate damages if he or she proves that he or she followed the duty of care then delictual liability has to be followed.

In conclusion the author of this work does not think that it is justified to see *c.i.c.* as the “extension” of contractual liability according to the structure of the Law of Obligations Act. It would rather be justified to follow *c.i.c.* as so-called trust liability that in the dogmatic scale of contractual and delictual liability would be closer to delictual liability.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

1. Aarnio, A. The Rational as Reasonable. A Treatise on Legal Justification. Dordrecht, Boston, Lancaster, Tokyo: D. Reidel Publishing Company, 1987.

2. Adams, M. Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung. Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, G. Schenck, 1985, 310 S.
3. Altherr, A.; Brem, E.; Bühlmann, H. Schweizerisches Obligationrecht. Textangabe mit Leitsätzen aus der Praxis des Bundesgerichtes. Zweite, überarbeitete und ergänzte Auflage. Bern: Verlag Stämpfli & Cie AG, 1994.
4. Ananjeva, J. jt. Nõukogude tsiviilõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus "Valgus", 1975.
5. Ansary, T.; Wallace, Jr. D. Introduction to Turkish Law. 3, Edition. Deventer, Antwerp, London, Frankfurt, Boston, New York: Kluwer Law and Taxation publishers, 1987, 279 p.
6. Arnoldi, R. Die Haftung der juristischen Person für ihre Organe nach deutschem und keranischem Recht. Berlin: Duncker&Humblot, 1997, 302 S.
7. Bader, K.S.; Dilcher, G. Deutsche Rechtsgeschichte. Land und Stadt. Bürger und Bauer im Alten Europa. Berlin, Heidelberg, New York: Springer Verlag, 1999.
8. Baker, C.D. Tort. 5th Edition. London: Sweet & Maxwell, 1991, 469 p.
9. Bar, C.v. The Common European Law of Torts. Volume 2. Oxford: Clarendon Press, 2000, 607 p.
10. Bar, C.v. Konturen des Deliktsrechtskonzeptes der Study Group on European Civil Code – Ein Werkstattbericht. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 9. Jahrgang. München: Verlag C.H.Beck, 2001.
11. Bar, C.v.; Gotthard, P. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Frankreich, Griechenland. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993, 154 S.
12. Bar, C.v.; Shaw, J. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Dänemark, England, Wales. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993, 174 S.
13. Bar, C.v. Gemeineuropäisches Deliktsrecht. Erster Band. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996, 704 S.
14. Baudisch, B. Die Gesetzgeberischen Haftungsgründe der Gefährdungshaftung. Aachen: Shaker Verlag, 1998, 257 S.
15. Bayles, M.D. Principles of Law. A normative Analysis. Boston, Lancaster, Tokyo: D. Reidel Publishing Company, 1987, 398 p.
16. Behrends, O. und andere. Privatrecht heute und Iherings evolutionäres Rechtsdenken. Köln: Verlag Otto Schmidt, 1993, 183 S.
17. Berofsky, B.(editor). Free Will and Determinism. New York, London: Harper & Row Publishers, 1966.
18. Bokelmann, E. Grobe Fahrlässigkeit. Ein Beitrag insbesondere zu Individualisierungstendenzen im Haftungs- und Regressrecht. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 1973, 123 S.
19. Brooks, R.O.; Murphy, J.B. (editors). Aristotle and Modern Law. England: Dartmouth Publishing Company, 2003.
20. Brox, H. Besonderes Schuldrecht. München: C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, 1987, 410 S.
21. Brox, H.; Walker, W.-D. Allgemeines Schuldrecht. 29. aktualisierte Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2003, 441 S.

22. Byrd, B.S. The Law & Language of Contracts and Torts. Anglo-Amerikanisches Vertrags- und Deliktsrecht. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung; Wien: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung; Bern: Verlag Stämpfli AG, 1998, 289 S.
23. Cane, P. Accidents, Compensation and the Law. 6th Edition. Butterworths, London, Edinburgh, Dublin, 1999, 435 p.
24. Cane, P. Mens rea in Tort Law. Oxford Journal of Legal Studies, 2000, 20, 4.
25. Cane, P. The Anatomy of Tort Law. Oxford: Hart Publishing, 1997, 243 p.
26. Clerc, J. F.; Lindsell, W. H. B. Torts. The Common Law Library nr 3. Sixteenth Edition. London: Sweet and Maxwell, 1989, 1700 p.
27. Coleman, J.L. Risks and Wrongs. Cambridge University Press, 1992, 505 p.
28. Cooke, D. J.; Oughton, D. W. The Common law of Obligations. Second Edition. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1993, 583 p.
29. Cooter, R.; Ulen, T. Law and Economics. 2nd Edition. United States: Addison-Wesley Educational Publishers Inc. 1998, 481 p.
30. Dauner-Lieb, B. und andere. Schuldrecht. Erläuterungen der Neuregelungen zum Verjährungsrecht, Schuldrecht, Schadenersatzrecht und Mietrecht. Bonn: Deutscher Anwalt Verlag, 2002, 1031 S.
31. Dauner-Lieb, B.; Konzen, H.; Schmidt, K. Das neue Schuldrecht in der Praxis. Akzente, Brennpunkte – Ausblick. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 2003, 764 S.
32. Deutsch, E. Academia Iuris. Unerlaubte Handlungen, Schadenersatz und Schmerzensgeld. 3., ergänzte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1995, 269 S.
33. Deutsch, E. Allgemeines Haftungsrecht. 2, völlig neugestaltete und erweiterte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1996, 622 S.
34. Deutsch, E.; Ahrens, H.-J. Deliktsrecht. Unerlaubte Handlungen. Schadenersatz. Schmerzensgeld. 4, völlig überarbeitete und erweiterte Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2002, 256 S.
35. Deutsch, E. Fahrlässigkeit und erforderliche Sorgfalt. Eine privatrechtliche Untersuchung. Zweite Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1995, 503 S.
36. Dias, R.W.M.; Markesinis, B.S. Tort Law. 2nd Edition. Oxford: Clarendon Press, 1989, 599 p.
37. Dreier, H. Rechtslehre, Staatssoziologie und Demikratiethorie bei Hans Kelsen. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1986, 332 S.
38. Dugalale, A. M.; Stanton, K. M. Professional Negligence. London, Butterworths, 1982, 400 p.
39. Dunz, W.; Heimann-Trosien, G.; Nüssgem, K.; Steffen, E. Das Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar, 12. Umbearbeitete Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1989, 516 S.
40. Dufwa, W.B. Development of International Tort Law. Till the Beginning of the 1990's From a Scandinavian Point of View. Editor Wahlgren, P. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001.
41. Eckert, J. Schuldrecht. Besonderer Teil. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, 570 S.
42. Emmerich, V. BGB-Schuldrecht. Besonderer Teil. 10. völlig neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2003.
43. Epstein, R. A. Modern Products Liability law. Qnorum Books. London: Westport-Connecticut, 1980, 211 p.

44. Erlar, A.; Kaufmann, E. Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte. Band I. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1971.
45. Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn, Tartu, Kiel: Õigusteabe AS Juura, 1999, 166 lk-d.
46. Esser, J.; Weyers, H-L. Schuldrecht. Band II. Besonderer Teil. 7., neuarbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1991, 707 p.
47. Euroopa tsiviilkoodeksi projekt. Kättesaadav: http://www.sgecc.net/index.php?subsite=subsite_4, 26. september, 2004.a.
48. Eyben, B.v. Alternative Compensation Systems. Editor Wahlgren, P. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001.
49. Fabarius, M.E. Äussere und Innere Sorgfalt. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1991, 148 S.
50. Ferid, M. Das Französische Zivilrecht. Allgemeine Lehren. Erster Band. Recht der Schuldverhältnisse. Frankfurt am Main, Berlin: Alfred Metzner Verlag, 1971, 873 S.
51. Ferid, M.; völlig neuarbeitete von Sonnenberger, H.J. Das Französische Zivilrecht. Band 2. 2. Auflage. Schuldrecht: die einzelnen Schuldverhältnisse. Sachenrecht. Heidelberg: Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft GmbH, 1986, 819 S.
52. Fikentscher, W. Schuldrecht. 9. durchgesehene und ergänzte Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1997.
53. Finke, K.P., Hempel, W. Gefährdung und Verschulden im Strassenverkehr. Athenäum Verlag, 1978, 325 S.
54. Fleming, J. G. The Law of Torts. Eighth Edition. The Law Book company limited, 1992, 732 p.
55. Franklin, M.A.; Rabin, R.L. Cases and Materials on Tort Law and Alternatives. 3rd Edition. New York: The Foundation Press, 1983, 1006 p.
56. Fridman, G. H. L. Torts. London, Ontario, Canada: Waterlow publishers, 1990, 607 p.
57. Fuchs, M. Deliktsrecht. Zweite, überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin-Heidelberg-New York: Springer Verlag, 1997.
58. Gerven, W. V.; Lever, J.; Larouche, P.; Bar, C.v. Common Law of Europe Casebooks. Torts. Scope of protection. Oxford: Genevieve Viney, Hart Publishing, 1998, 494 p.
59. Gerven, W. V.; Lever, J.; Larouche, P. Tort Law. Common Law of Europe Casebooks. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2000, 969 p.
60. Gray, C.B. (editor). The Philosophy of Law. An Encyclopedia. New York, London: Garland Publishing Inc. 1999, 471 p.
61. Gropp, W. Subjektiivne teokoosseis, süü ja vastutuse subjektiivsed alused. Tartu: Juridica, 2004, III, lk 176-182.
62. Gruber, M. Freiheitsschutz als ein Zweck des Deliktsrechts. Versuch einer methodengerechten Begründung. Berlin: Duncker&Humblot, 1998, 319 S.
63. Gursky, K-H. Schuldrecht. Besonderer Teil. Heidelberg: Schaeffers Grundriss Verlag Decker & Müller, 1990, 271 S.
64. Gursky, K-H. Schuldrecht. Besonderer Teil. 3. neuarbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 1999, 249 S.
65. Hager, G. Õigusvastaselt kahju tekitamine. Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium, 2001.

66. Handelsman Shugerman, J. The Floodgates of Strict Liability: Bursting Reservoirs and the Adoption of Fletcher v Rylands in the Gilded Age. The Yale Law Journal. Volume 110, 2000/01, nr 2.
67. Harmathy, A. Introduction to Hungarian Law. The Hague, London, Boston: Kluwer Law and International, 1998, 263 p.
68. Harpwood, V. Principles of Tort Law. 4th Edition. London, Sydney, 2000, 521 p.
69. Hattenhauer, H. Euroopa õiguse ajalugu. I raamat. Tartu: Fontes Iuris, 1995.
70. Hattenhauer, H. Grundbegriffe des Bürgerlichen Rechts. Historisch-dogmatische Einführung. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1982, S. 239.
71. Hehl, S. Das Verhältnis von Verschuldens- und Gehährdungshaftung. Regensburg: S. Roderer Verlag, 1999, 242 S.
72. Herbots, J. Contract Law in Belgium. Boston, Bruylant, Bruxelles: Kluwer Law and Taxation Publishers Denenter, 1995, 280 p.
73. Heuston, R.F.V and Buckley, R.A. Salmond and Heuston on the Law of Torts. 19th Edition. London: Sweet&Maxwell, 1987, 706 p.
74. Hirsch, H.J. Juriidiliste isikute kriminaalvastutusest. Tartu: Juridica, 1996, 1.
75. Hirsch, C. Allgemeines Schuldrecht. Fälle mit Lösungen. Frage/Antwort-Diagramme. 3. neuarbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1998, 433 S.
76. Hondius, E. (editor). Modern Trends in Tort Law. Dutch and Japanese Law Compared. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999.
77. Horder, J. Strict Liability, Statutory Constructions, and the Spirit of Liberty. Editor Reynolds, F.M.B. The Law Quarterly Review. Volume 118. London: Sweet&Maxwell, 2002.
78. Howarth, D. Three Forms of Responsibility: on the Relationship Between Tort Law and the Welfare State. Editor Prichard. The Cambridge law Journal. Cambridge University Press, 2001.
79. Howarth, D. Textbook on Tort. Buttenworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995, 683 p.
80. Howells, G. Comparativ Product Liability. USA, Hong-Kong, Singapore, Sydney: Dartmouth, Aldershot, Brookfield, 1993, 333 p.
81. Huber, C. Das neue Schadenersatzrecht. Bonn: Deutscher Anwalt Verlag, 2003, 256 S.
82. Huber, P.; Faust, F. Schuldrechtsmodernisierung. Einführung in das neue Recht. München: Verlag C.H. Beck, 2002, 529 S.
83. Höffe, O. John Rawls. Gerechtigkeit als Fairness. Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 1977, 198 S.
84. Ilus, E. Rooma eraõiguse alused. Kirjastus Ilo, 2000.
85. James, P.S; Brown, L. General Principles of the Law of Torts. 4th Edition. London: Butterworths, 1978.
86. James, S.P. Introduction to English Law. 11. Edition. London: Butterworths, 1985, 569 p.
87. Jansen, N. Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 9. Jahrgang. München: Verlag C.H.Beck, 2001.
88. Jauernig, O. Eläutert von Berger, C. und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. 10 neuarbeitete Auflage. Mnchen: VerlagC.H. Beck, 2003, 1965 S.
89. Jones, M.A. Textbook on Torts. 4th Edition. London: Blackstone Press Limited, 1993, 476 p.
90. Keeton, P.; Keeton, R. E.; Sargentich, L. D.; Steiner, H. J. Tort and Accident Law. American Casebook Series, 1984, 1360 p.
91. Kelsen, H. Reine Rechtslehre. Einleitung in die Rechtswissenschaftliche Problematik. 1. Auflage. Aalen: Scientia Verlag, 1994, 236 S.

92. Kelsen, H. What is Justice? Justice, Law and Politics in the Mirror of Science. New Jersey: The Lawbook Exchange LTD Union, 2000, 397 p.
93. Kerameus, D. K. Kozyris, P. J. Introduction to Greek Law. 2, Revised Edition. Deventer-Boston: Kluwer Law and Taxation publishers, 1993, 448 p.
94. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja prof. P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002.
95. Kionka, E. J. Torts. Second Edition. Minn: West Publishing Co. St Paul, 1993, 352 p.
96. Korrell, H.J.F. The Liability of Mentally Disabled Tort Defendants. Law and Psychology Review, 1995, 19, 1.
97. Kropholler, J. Bürgerliches Gesetzbuch. Studienkommentar. 6. neuarbeitete Auflage. München C.H. Beck, 2003, 1105 S.
98. Kull, I. Eellepingu olemusest ja sõlmimise õiguslikest tagajärgedest. Tartu: Juridica, 1998, 2.
99. Kull, I; Käerdi, M; Kõve, V. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn, 2004.
100. Köhler, H. BGB. Recht der Schuldverhältnisse II. Einzelne SchuldVerhältnisse. 13, völlig neuarbeitete Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1993, 284 S.
101. Köhler, H. Tsiiviilseadustik. Üldosa. Õpik. Heinrich Lange poolt alustatud teose 23. täielikult ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1998, 254 lk-d.
102. König, V. Die grobe Fahrlässigkeit. Berlin: Duncker&Humblot, 1998, 211 S.
103. Köster, R.-J. Die Rechtsvermutung der Unschuld. Historische und dogmatische Grundlagen. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn. Bonn, 1979.
104. Kötz, H.; Wagner, G. Deliktsrecht. Neunte, überarbeitete Auflage. Neuwied, Kriftel: Lutterhand, 2001, 291 S.
105. Laasik, E. Nõukogude tsiiviilõigus. Eriosa. Tallinn: Kirjastus "Valgus", 1975, 483 lk-d.
106. Lahe, J. Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. Juridica International, 2001, nr 1, pp 125-132.
107. Lahe, J. Kahju tekitaja süü presumptsioon. Juridica, 2002, nr 1, lk 30-36.
108. Lahe, J. Deliktivõimetus süülist vastutust välistava asjaoluna. Juridica, 2002, nr 6, lk 391-400.
109. Lahe, J. Kannatanu süü kahju tekkimisel kahjuhüvitise vähendamise alusena. Juridica, 2003, nr 2, lk 83-91.
110. Lahe, J. Subjektiivse elemendi koht lepinguõigusliku vastutuse eelduste hulgas. Juridica, 2003, nr 4, lk 236-242.
111. Lahe, J. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. Juridica International, 2004, nr 1, pp 108-115.
112. Lahe, J. Lepingueelsete kohustuste ning eellepingu rikkumisest tulenev tsiiviilõiguslik vastutus. Juridica, 2004, nr 10, lk 681-687.
113. Landscheidt, C. Das neue Produkthaftungsrecht. Berlin: Verlag neue Wirtschafts - Briefe Herne, 1990, 216 S.
114. Larenz, K.; Canaris, C-W. Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil. 2. Halbband. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1994, 733 S.
115. Larenz, K. Lehrbuch des Schuldrechts. Erster Band. Allgemeiner Teil. 13., neuarbeitete Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1982, 605 S.

116. Larenz, K. Lehrbuch des Schuldrechts. Zweiter Band. Besonderer Teil. Zwölfte, völlig neuarbeitete Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1981, 760 S.
117. Lewisch, P. Sorgfaltsmassstäbe im Schadenersatz- und Strafrecht. Österreichische Juristenzeitung. 55. Jahrgang. Wien: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000.
118. Linden, A.M. Canadian Tort Law. 4th Edition. Toronto, Vancouver, Butterworths, 1998, 687 p.
119. Lobedanz, E. Schadenausgleich bei Straftaten in Spanien und Lateinamerika. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1972, 179 S.
120. Magnus, U. Elemente eines europäischen Deliktsrechts. Zeitschrift für Europäisches Privatrecht. 6. Jahrgang. München: Verlag C.H. Beck, 1998.
121. Markesinis, B.S. A Comparative Introduction to the German Law of Tort. Oxford: Clarendon Press, 1986.
122. Markesinis, B. S.; Lorenz, W.; Dannemann, G. The German Law of Obligations. Volume 1. The Law of Contracts and Restitution. Oxford: Clarendon Press, 1997, 942 p.
123. Markesinis, B.S. The German Law of Obligations. Volume 2. The Law of Torts. A Comparative Introduction. 3rd Edition. Oxford: University Press, 1997.
124. Marutschke, H.P. Einführung in das japanische Recht. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, 271 S.
125. McAuslan, J.P.W.B. jt. Strict and vicarious Liability. Modern legal studies. London: Sweet&Maxwell, 1982, 121 p.
126. Medicus, D. Bürgerliches Recht. 18. neuarbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1999, 751 S.
127. Medicus, D. Schuldrecht II. Allgemeiner Teil. 7. Neuarbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1993, 398 S.
128. Medicus, D. Schuldrecht II. Besonderer Teil. 11, neuarbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003, 472 S.
129. Michaelis, K. Beiträge zur Gliederung und Weiterbildung des Schadensrechts. Leipzig: 1943, 178 S.
130. Mühl, O.; Hadding, W. Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Band 5/2. Stuttgart, Berlin, Köln: Verlag W. Kohlhammer, 1998, 788 S.
131. Münzberg, W. Verhalten und Erfolg als Grundlagen der Rechtswidrigkeit und Haftung. Band 4. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1966, 484 S.
132. Nelson-Jones, R.; Stewart, P. Product Liability. The new law under the Consumer Protection Act 1987. London: Fourmat Publishing, 1987, 207 p.
133. Niebaum, G. Die deliktische Haftung für fremde Willensbetätigungen. Berlin: Duncker & Humblot, 1977.
134. Nõmper, A. Probleemi edasiarendus: *culpa in contrahendo* ja eelleping. Tartu: Juridica, 1999, 1.
135. Oda, H. Japanese Law. London-Dublin-Edinburgh: Butterworths, 1992, 444 p.
136. Ossenbühl, F. Staatshaftungsrecht. 5. neubearbeitete und erweiterte Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998, 696 S.
137. Oswald, C. Analyse der Sorgfaltspflichtverletzung im vertraglichen wie ausservertraglichen Bereich. Dissertation. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1988, 122 S.
138. Parrest, I. Lepingueelne teatamiskohustus. Lepingueelse teatamiskohustuse funktsioonid, piiritlemise probleemid ja rikkumise tagajärjed. Magistrütöö. Juhendaja dr. iur. I. Kull, 2005.

139. Pereterski, I.S. Üldine riigi ja õiguse ajalugu. I Vanaaeg. II vihik. Vana-Rooma. Tartu: Teaduslik Kirjandus, 1946.
140. Perry, S.R. Corrective Justice and Formalism: the Care One Owes One's Neighbors: The Moral Foundations of Tort Law. Iowa Law Review, 1992, 77, 449.
141. Pfahl, R.-D. Haftung ohne Verschulden als sittliche Pflicht. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1974, 159 S.
142. Pikamäe, P. Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus – kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. Tartu: Juridica, 2001, VII, lk 456-463.
143. Pikamäe, P. Karistusõiguslik tahtluse mõiste ja tahte psühholoogiline käsitlus. Tartu: Juridica, 2002, II, lk 75-81.
144. Pöyhönen, J. An Introduction to Finnish Law. Helsinki: Finnish Lawyers Publishing, 1993, 412 p.
145. Raab, T. Bedeutung der Verkehrspflichten und ihre systematische Stellung im Deliktsrecht. Juristische Schulung. Zeitschrift für Studium und praktische Ausbildung. 42. Jahrgang. München und Frankfurt am Main: Verlag C.H. Beck, 2002, Heft 11.
146. Rabin, R.L. Perspectives on Tort Law. 2nd Edition. Boston, Toronto: Little, Brown and Company, 1983, 332 p.
147. Rey, H. Ausservertragliches Haftpflichtrecht. 2. überarbeitete und ergänzte Auflage. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1998, 407 S.
148. Ring, G.; Olsen-Ring, L. Einführung in das skandinavische Recht. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, 267 S.
149. Rochaix, M. Internationale Produkthaftung. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1995, 233 S.
150. Rogers, W.V.H. The Law of Tort. London: Sweet & Maxwell, 1989, 244 p.
151. Römer, H. Privatrecht. Intensivkurs. 4. unwesentlich veränderte Auflage. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1999, 260 S.
152. Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Juhendaja prof. P. Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.
153. Saare, K. Esindusorgani liikme käitumise omistamisest eraõiguslikule juriidilisele isikule seoses vastutuse küsimusega. Tartu: Juridica, 2003, X, lk 673-683.
154. Sadikov, O. N. Kommentari k gradanskomu kodeksu rossiskoi federatsi, tšast vtaroi. Moskva: juriditseskaja firma Kontrakt, isdatelskaja grupp infra M- norma, 1996, 779 s.
155. Samson, E. Kriminaalkaristus majandusettevõtetele. Tartu: Juridica, 1999, 8.
156. Schach, H.; Achmann, H.-P. Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Bürgerlichen Recht. 100 Entscheidungen mit Anregungen zur Vertiefung für Studium und Examen. 4. neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, 429 S.
157. Schimmel, R.; Buhlmann, D. Frankfurter Handbuch zum neuen Schuldrecht. Neuwied, Kriftel: Hermann Luchterhand Verlag GmbH, 2002, 854 S.
158. Schlechtriem, P. Schuldrecht Besonderer Teil, 4. Auflage. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1995, 448 lk-d.
159. Schlechtriem, P. Võlaõigus. Eriosa. Neljas, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 2000.
160. Schlechtriem, P. Võlaõigus. Üldosa. Teine, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1994, 240 lk-d.

161. Schmalz, D. Staatshaftungsrecht – Fälle und Lösungen. 38 Fälle und Lösungen innerhalb einer Systematischen Darstellung. 1. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, 203 S.
162. Schmid, R. Über die Schuld und das Recht zu strafen. Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1969, 265 S.
163. Schmidt, E. Brüggemeier, G. Zivilrechtliches Grundkurs. 6. neuarbeitete Auflage. Neuwied und Kriftel: Hermann Luchterland Verlag GmbH, 2002, 392 S.
164. Schultz, M. Further Ruminations on Cause-In-Fact. Editor Wahlgren, P. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm: The Stockholm University Law Faculty, 2001.
165. Schulze, R. und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2003, 2198 S.
166. Schulze, R.; Schulte-Nölke, H. Die Schuldrechtsreform vor dem Hintergrund des Gemeinschaftsrechts. Tübingen: MohrSiebeck, 2001, 432 S.
167. Schütz, M. UN-Kaufrecht und *culpa in contrahendo*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996, 320 S.
168. Schweizerisches Obligationrecht (30. 03. 1911). 37. Auflage. Zürich: Schulthess Polygraphisches Verlag, 1988.
169. Sergejev, A. P., Tolstoi, U. K. Grasdanskoe pravo. Utšebnik, tšast 2, prospekt Moskva, 1997, 778 s.
170. Sisula-Tulokas, L. Contract and Tort Law: Twenty Cases from the Finnish Supreme Court. Helsinki: Kauppakaari, 2001.
171. Skaare, J.L. The Development and Current Status of Parental Liability for the Torts of Minors. North Dakota Law Review, 2000, 76, 89.
172. Sonnenberger, H. J.; Autexier, C. Einführung in das französische Recht. 3, umarbeitete Auflage. Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2000, 264 S.
173. Sootak, J. Kuriteomõiste ja õigusriiklik kriminaalõigus. Kolme-elementilise kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. Tartu: Juridica, 1998, 1.
174. Sootak, J. Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktstruktuur. Tartu: Juridica, 2001, VII, lk 447-455.
175. Sootak, J. Süüvõime karistusseadustikus. Tartu: Juridica, 2002, II, lk 82-88.
176. Sootak, J. Ettevaatamatus – uuenev dogmatikafiguur. Tartu: Juridica, 2003, II, lk 92-106.
177. Sootak, J.; Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002.
178. Sourlas, P. Adäquanztheorie und Normzwecklehre bei der Begründung der Haftung nach § 823 Abs. 1 BGB. Berlin: Duncker&Humblot, 1974, 182 S.
179. Spier, J. (editor). The Limits of Liability. Keeping the Floodgates Shut. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1996, 162 p.
180. Street, H. The Law of Torts. 7th Edition. London: Butterworths, 1983, 506 p.
181. Strickler, H. Die Entwicklung der Gefährdungshaftung: auf dem Weg zur Generalklausel. Bern, Stuttgart: Verlag Paul Haupt, 1983, 152 S.
182. Strömholm, S. An Introduction to Swedish law. Second Edition. Norstedts, 1998, 531 p.
183. Stuckenberg, C.-F. Untersuchungen zur Unschuldsumutung. Berlin-New York: de Gruyter, 1997.

184. Tammelo, I. Theorie der Gerechtigkeit. Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 1977, 155 S.
185. Tampuu, T. Sissejuhatus lepinguväliste võlasuhete õigusesse: üldprobleemid, tasu avaliku lubamise ja asja ettenäitamise õigus. Tartu: Juridica, 2002, IV, lk 230-241.
186. Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. Tartu: Juridica, 2003, II, lk 71-82.
187. Tampuu, T. Riskivastutus ja tootja vastutus võlaõigusseaduses. Tartu: Juridica, 2003, III, lk 161-168.
188. Tampuu, T. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. Tartu: Juridica, 2003, VII, lk 464-474.
189. Tiernan, R. Tort in a Nutshell. 4th Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996.
190. Treitel, G.H. Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account. Oxford: Clarendon Press, 1991.
191. Warneyer, O. Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen. Jahrgang 1995. 1. Halbband. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1996, 498 S.
192. Weber-Häusermann, E. Haftung für Hilfspersonen. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG, 1984, 125 S.
193. Weinrib, E.J. (editor). Tort law. Aldershot, Hong-Kong, Singapore, Sydney, 1991, 564 p.
194. Welser, R.; Jud, B.; Rabl, C. Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht. Allgemeiner Teil. Schuldrecht. Besonderer Teil. Erbrecht. 12. neuarbeitete Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 578 S.
195. von Westphalen, F.G. und andere. Produkthaftungshandbuch. Band 1. Vertragliche und deliktische Haftung, Strafrecht und Produkt-Haftpflichtversicherung. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1989.
196. von Westphalen, F. G. und andere. Produkthaftungshandbuch. Band 2. Das deutsche Produkthaftungsgesetz, Produktsicherheit, Internationales Privat- und Prozessrecht, Länderberichte zum Produkthaftungsrecht. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, 815 S.
197. Wilhelmson, T. Critical Studies in Private Law. A Treatise on Need-Rational Principles in Modern Law. Dordrecht-Boston-London: Kluwer Academic Publishers, 1992, 255 p.
198. Williams, G.; Hepple, B.A. Foundation of the Law of Tort. Second Edition. London: Butterworths, 1984, 230 p.
199. Zheng, H. R. China's Civil and Commercial Law. Butterworths, Singapore, UK, USA, Canada, Australia, New Zealand, 1988, 490 p.
200. Zäch, R. US and EEC product Liability. Issues and Trends von Peter Borer: bringt uns die EG-Richtlinie zur Produkthaftung "amerikanische Verhältnisse". Bern und Stuttgart: Verlag Paul Haupt, 1989, 153 p.
201. Zweigert, K.; Kötz, H. Introduction to Comparative Law. 3rd Edition. Oxford: Clarendon Press, 1998.
202. Zweigert, K.; Kötz, H. Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. 3., neubearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr, 1996.

KASUTATUD NORMATIIVMATERJALI LOETELU

203. Inimõiguste ülddeklaratsioon. Vastu võetud ja välja kuulutatud 10.detsembril 1948.a ÜRO Peaassamblee resolutsiooniga 217 A (III).

204. Euroopa Inimõiguste Konventsioon. Vastu võetud 4. novembril 1950.a jõustunud 3. septembril 1953.a, RT II 1996, 11/12.

205. Eesti Vabariigi põhiseadus, võetud vastu rahvahääletusel 28. juunil 1992.

206. Asjaõigusseadus, 9. juuni 1993.a, RT I 1993, 39, 590; 2004, 37, 255.

207. Eesti NSV tsiviilkoodeks, 12. juuni 1964.a, ÜNT 1964, 25, 115; RT I 1997, 48, 775.
208. Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiiv nr 85, 992 liikmesriikide puudusega toote eest vastutust reguleerivate seaduste, määruste ja haldusaktide ühtlustamiseks. Vastu võetud 25. juulil 1985.a.
209. Karistusseadustik, 6. juuni 2001.a, RT I 2001, 61, 364; 2004, 88, 600.
210. Perekonnaseadus, 12. oktoober 1994.a, RT I 1994, 75, 1326; 2004, 14, 92.
211. Riigivastutuse seadus, 2. mai 2001.a, RT I 2001, 47, 260; 2004, 56, 405.
212. Toote ohutuse seadus, 24. märts 2004.a, RT I 2004, 25, 267.
213. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 27. märts 2002.a, RT I 2002, 35, 216; 2003, 78, 523.
214. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. International Institute for the Unification of Private Law, Rome, 1994. Kättesaadav: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>, 26. september 2004.a.
215. Võlaõigusseadus, 26. september 2001.a, RT I 2001, 81, 487; 2002, 53, 336.
216. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute kohta (Viini konventsioon, vastu võetud 11. aprillil 1980.a). Eesti Vabariigi poolt ratifitseeritud 16. juuni 1993.a seadusega - RT II 1993, 21/22, 52.
217. Austria tsiviilkoodeks. R. Dittrich. Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch. 18. völlig umarbeitete Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997.
218. Contributory Negligence Act 1945. Kasutatud teost: C.v. Bar; J. Shaw. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Dänemark, England, Wales. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993.
219. Consumer Protection Act 1987. Kasutatud teost: R. Nelson-Jones; P. Stewart. Product Liability. The new law under the Consumer Protection Act 1987. London: Fourmat Publishing, 1987.
220. Das Gesetz über die Haftung des Reichs für seine Beamten. Kasutatud teost: F. Ossenbühl. Staatshaftungsrecht. 5. neubearbeitete und erweiterte Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998.
221. Grasdanski Kodeks Rossiskii Föderatsii. Moskva: ministerstvo justiitsi Rossiskoi Federatsii. Isdatelskaja grupp Infra M- norma, 1996.
222. Kreeka tsiviilkoodeks. Kasutatud teost: D.K. Kerameus; P.J. Kozyris. Introduction to Greek Law. 2, Revised Edition. Deventer-Boston: Kluwer Law and Taxation publishers, 1993.

223. Prantsuse tsiviilkoodeks. Tekst toodud: C.v. Bar; P. Gotthard. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Frankreich, Griechenland. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993.
224. Saksa Liitvabariigi tsiviilkoodeks. Tekst koos kommentaaridega toodud: O. Jauernig. Eläutert von C. Berger und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. 10 neuarbeitete Auflage. Mnchen: VerlagC.H. Beck, 2003.
225. Produkthaftungsgesetz. Tekst koos kommentaaridega toodud: O. Jauernig. Eläutert von C. Berger und andere. Bürgerliches Gesetzbuch. 10 neuarbeitete Auflage. Mnchen: VerlagC.H. Beck, 2003.
226. Rootsi Deliktilise Vastutuse Akt. Kasutatud teost: S. Strömholm. An Introduction to Swedish law. Second Edition. Norstedts, 1998.
227. Schweizerisches Zivilgesetzbch. Zürich: Schulthess Polügraphischer Verlag, 1996.
228. Soome Süütegude Akt. Kasutatud teost: J. Pöyhönen. An Introduction to Finnish Law. Helsinki: Finnish Lawyers Publishing, 1993.
229. Türgi tsiviilkoodeks. Kasutatud teost: T. Ansay; D. Wallace Jr. Introduction to Turkish Law. 3, Edition. Deventer, Antwern, London, Frankfurt, Boston, New York: Kluwer Law and Taxation publishers, 1987.
230. Ungari tsiviilkoodeks. Kasutatud teost: A. Harmathy. Introduction to Hungarian Law. The Hagne, London, Boston: Kluwer Law and International, 1998.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA LOETELU

231. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 30. aprillist 1997.a nr 3-2-1-55-97.
232. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 5. juunist 1997.a nr 3-2-1-74-97.
233. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 18. septembrist 1997.a nr 3-2-1-94-97.
234. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 22. jaanuarist 1998.a nr 3-2-1-2-98.
235. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 26.veebruari 1998.a nr 3-2-1-24-98.
236. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 18. jaanuarist 2000.a nr 3-2-1-144-00.
237. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 8. veebruarist 2000.a nr 3-2-1-11-00
238. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 21. juunist 2001.a nr 3-2-1-89-01.
239. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 17. oktoobrist 2001.a nr 3-2-1-105-01.
240. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 22. novembrist 2001.a nr 3-1-1-113-01.
241. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 7. detsembrist 2001.a nr 3-2-1-138-01.
242. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 13. juunist 2002.a nr 3-2-1-79-02.
243. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 27. novembrist 2002.a nr 3-2-1-129-02.
244. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 24. detsembrist 2002.a nr 3-2-1-153-02.
245. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 6.maist 2003.a nr 3-2-1-45-03.
246. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 10. detsembrist 2003.a nr 3-2-1-125-03.
247. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 24. maist 2000.a nr II-2/698/2000.
248. Tartu Ringkonnakohtu otsus 20. aprillist 1998.a nr II-2-140/98.
249. Tartu Ringkonnakohtu otsus 23. detsembrist 1998.a nr II-2-246/98.
250. Tartu Ringkonnakohtu otsus 28. detsembrist 1998.a nr II-2-366/98.
251. Tartu Ringkonnakohtu otsus 3. märtsist 2000.a nr II-2-157/2000.
252. Tartu Ringkonnakohtu otsus 28. detsembrist 2000.a nr II-2-2/2000.
253. Tartu Ringkonnakohtu otsus 30. aprillist 2002.a nr 2-2-151/2002.
254. Tartu Ringkonnakohtu otsus 27. detsembrist 2002.a nr 2-3-206/2002.
255. BGHZ otsus nr 46, 313. K.-H. Gursky. Schuldrecht. Besonderer Teil. 3. neuarbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 1999, S. 195.

256. BGHZ otsus nr 80, 186, 199. B. Dauner-Lieb; H. Konzen; K. Schmidt. Das neue Schuldrecht in der Praxis. Akzente, Brennpunkte – Ausblick. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 2003, S. 222.
257. BGHZ otsus nr 116, 60, 73. B. Dauner-Lieb; H. Konzen; K. Schmidt. Das neue Schuldrecht in der Praxis. Akzente, Brennpunkte – Ausblick. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 2003, S. 222.
258. BGH NJW otsus nr 1988, 2667. H. Schach; H.-P. Achmann. Höchststrichterliche Rechtsprechung zum Bürgerlichen Recht. 100 Entscheidungen mit Anregungen zur Vertiefung für Studium und Examen. 4. neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, S. 251.
259. BGH NJW otsus nr 92, 2418. C. Hirsch. Allgemeines Schuldrecht. Fälle mit Lösungen. Frage/Antwort-Diagramme. 3. neuarbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 1998, S. 105.
260. BGH NJW otsus nr 1969, 269. H. Schach; H.-P. Achmann. Höchststrichterliche Rechtsprechung zum Bürgerlichen Recht. 100 Entscheidungen mit Anregungen zur Vertiefung für Studium und Examen. 4. neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, S. 208.
261. Maini äärsed Frankfurti ringkonnakohtu otsus 27. juunist 1995.a O. Warneyer. Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen. Jahrgang 1995. 1. Halbband. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1996, S. 447-448.
262. Maini äärsed Frankfurti ringkonnakohtu otsus 21.veebuarist 1995.a O. Warneyer. Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen. Jahrgang 1995. 1. Halbband. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1996, S. 133.
263. Bolton v. Stone. E.J. Weinrib (editor). Tort law. Aldershot, Hong-Kong, Singapore, Sydney, 1991, p. 198.
264. Donoghue v Stevenson. C.v. Bar; J. Shaw. Deliktsrecht in Europa. Systematische Einführungen, Gesetztexte, Übersetzungen. Landberichte Dänemark, England, Wales. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1993, S. 17-18.
265. Rylands vs Fletcher. J. Handelsman Shugerman. The Floodgates of Strict Liability: Bursting Reservoirs and the Adoption of Fletcher v Rylands in the Gilded Age. The Yale Law Journal. Volume 110, 2000/01, nr 2.
266. Soome Ülemkohtu otsus 20. oktoobrist 1992.a, nr 1992:141. L. Sisula-Tulokas. Contract and Tort Law: Twenty Cases from the Finnish Supreme Court. Helsinki: Kauppakaari, 2001, p.106-110.

KASUTATUD LÜHENDITE LOETELU

ABGB - Austria tsiviilkoodeks

AÕS - Asjaõigusseadus

Belgia TsK - Belgia tsiviilkoodeks

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch e Saksa tsiviilkoodeks

BGH - Bürgerliches Gerichtshof - Saksa Liitvabariigi ülemkohus

<i>c.i.c</i>	- <i>culpa in contrahendo</i>
Code Civil	- Prantuse tsiviilkoodeks
DVA	- Rootsi Deliktilise Vastutuse Akt (1972.a.)
Euroopa TsK	- Euroopa tsiviilkoodeksi projekt
Itaalia TsK	- Itaalia tsiviilkoodeks
Jaapani TsK	- Jaapani tsiviilkoodeks
KarS	- Karistusseadustik
Kreeka TsK	- Kreeka tsiviilkoodeks
PerekS	- Perekonnaseadus
ProdHaftG	- Produktshaftungsgesetz - Saksa Liitvabariigi tootja vastutuse seadus
RVS	- Riigivastutuseseadus
TsK	- Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi tsiviilkoodeks
TsÜS	- Tsiviilseadustiku Üldosa Seadus
Türgi TsK	- Türgi tsiviilkoodeks
Ungari TsK	- Ungari tsiviilkoodeks
VFTsK	- Vene Föderatsiooni tsiviilkoodeks
Viini konv.	- Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute kohta
VÕS	- Võlaõigusseadus
ZGB	- Šveitsi tsiviilkoodeks

Olen väga tänulik oma juhendajale prof Paul Varulile, kes on olnud mulle minu akadeemilises elus suunanäitajaks ja kelle erialaste konsultatsioonideta ja toetuseta poleks olnud võimalik ka käesoleva töö valmimine sellisel kujul. Samuti tahaksin eraldi tänada Tambet Tampuud, kelle nõuannete ja heasooviliku kriitika toel ma teaduslike tööde kirjutamist alustasin ja kellega peetud mõttevahetused ka käesoleva töö valmimisele oluliselt kaasa aitasid. Lisaks avaldan erialaste konsultatsioonide eest tänu prof P. Schlechtriemile ja prof R. Hausmannile. Viimaks tänan ka kõiki kolleege TÜ õigusteaduskonnast, kes mind töö kirjutamisel nõuannetega toetasid.

CURRICULUM VITAE

Janno Lahe

Sünniaeg ja koht: 26. juuni 1978 Tartu
Kodakondsus: Eesti
Töökoht: Tartu Ülikool
Amet: tsiviilõiguse lektor
Tel ja e-post: 7375992, Janno.Lahe@ut.ee

Hariduskäik

Forseliuse Gümnaasium, 1985-1996
Tartu Ülikool, õigusteaduskond, *baccalaureus artium* õigusteaduses, 1996-2000
Tartu Ülikool, õigusteaduskond, *magister iuris*, 2002
Tartu Ülikool, õigusteaduskond, doktorantuur, 2002-2005

Erialane enesetäiendus

Stockholmi Ülikool, 2000, kaks nädalat
Helsinki Ülikool, 2001, 1 kuu
Helsinki Ülikool, 2002, kaks nädalat
Konstanzi Ülikool, 2003, kaks nädalat

Ametikäik

Tartu Ülikool, tsiviilõiguse assistent, 2000-2003
Tartu Ülikool, tsiviilõiguse lektor, alates 2003

Teaduslik tegevus

Peamised uurimisvaldkonnad on lepinguvälised võlasuhted, eelkõige deliktiõigus. Samuti võlaõiguse üldosa ja kindlustusõigus. Teaduslikke publikatsioone kokku seitse.

Olulisemad teaduspublikatsioonid

J. Lahe. Lepingueelsete kohustuste ning eellepingu rikkumisest tulenev tsiviilõiguslik vastutus. *Juridica*, 2004, nr 10, lk 681-687.

J. Lahe. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. *Juridica International*, 2004, nr 1, pp 108-115.

J. Lahe. Subjektivse elemendi koht lepinguõigusliku vastutuse eelduste hulgas. *Juridica*, 2003, nr 4, lk 236-242.

J. Lahe. Kannatanu süü kahju tekkimisel kahjuhüvitise vähendamise alusena. *Juridica*, 2003, nr 2, lk 83-91.

J. Lahe. Deliktivõimetus süülist vastutust välistava asjaoluna. *Juridica*, 2002, nr 6, lk 391-400.

J. Lahe. Kahju tekitaja süü presumptsioon. *Juridica*, 2002, nr 1, lk 30-36.

J. Lahe. Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. *Juridica International*, 2001, nr 1, pp 125-132.

CURRICULUM VITAE

Janno Lahe

Date and place of birth: 26.06.1978 Tartu
Citizenship: Republic of Estonia
Institution: University of Tartu
Position: lecturer of civil law
Tel. and e-mail: 7375992, Janno.Lahe@ut.ee

Education

Forselius Gymnasium, 1985-1996
Tartu University Law Faculty, *baccalaureus artium*, 1996-2000
Tartu University Law Faculty, *magister iuris*, 2002
Tartu University Law Faculty, doctorate studies, 2002-2005

Further professional training

Stockholm University, 2000, two weeks
Helsinki University, 2001, one month
Helsinki University, 2002, two weeks
Konstanze University, 2003, two weeks

Career

Tartu University, assistant of civil law, 2000-2003

Tartu University, lecturer of civil law, since 2003

Scientific research

Main fields of research are non-contractual obligations, primarily law of delict. Also general part of law of obligations and insurance law. Total number of scientific publications is seven.

Publications

J. Lahe. Civil Law Liability Pursuant to the Infringement of Pre-contractual Obligations and Preliminary Contracts. *Juridica*, 2004, 10, pp 681-687 (in Estonian).

J. Lahe. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. *Juridica International*, 2004, nr 1, pp 108-115.

J. Lahe. The Place of Subjective Element among the Preconditions of Contractual Liability. *Juridica*, 2003, 4, pp 236-242 (in Estonian)

J. Lahe. Fault of the Victim as the Basis for Diminishing Recovery in Tort Damages. *Juridica*, 2003, 2, pp 83-91 (in Estonian).

J. Lahe. Lack of Legal Capacity as the Basis for Non-liability in Tort. *Juridica*, 2002, 6, pp 391-400 (in Estonian).

J. Lahe. The Presumption of Fault of the Tortfeasor. *Juridica*, 2002, 1, pp 30-36 (in Estonian).

J. Lahe. Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. *Juridica International*, 2001, nr 1, pp 125-132.